

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENT ESTETİĞİ OLUŞUMUNDA
YER OLUŞTURMA İLKELERİNİN KOBLENZ /
İZMİR KENTLERİ BAĞLAMINDA
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İRDELENMESİ**

Tuğba Deniz COŞKUN

Kasım, 2008

İZMİR

**KENT ESTETİĞİ OLUŞUMUNDA
YER OLUŞTURMA İLKELERİNİN KOBLENZ /
İZMİR KENTLERİ BAĞLAMINDA
KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İRDELENMESİ**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Kentsel Tasarım Bölümü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Tuğba Deniz COŞKUN

Kasım, 2008

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

T. DENİZ COŞKUN, tarafından **YRD. DOÇ. DR. ŞEBNEM DÜNDAR** yönetiminde hazırlanan **“KENT ESTETİĞİ OLUŞUMUNDA YER OLUŞTURMA İLKELERİNİN KOBLENZ – İZMİR KENTLERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İRDELENMESİ”** başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

Yrd. Doç. Dr. Şebnem DÜNDAR

.....

Yrd. Doç. Dr. E. İpek SÖNMEZ

.....

Yrd. Doç. Dr. Zehra ERSOY

Prof.Dr. Cahit HELVACI

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Her severek yapılan çalışma bir esin kaynağına borçludur başlangıç anını...Koblenz kentide bu çalışmanın çıkış noktasını oluşturan, “yer oluşturma” ve “estetik” kavramlarını en güzel haliyle özetleyen özel bir kent...

Öncelikli olarak kenti rüya gibi yaşamaya olanak sağlayan Koblenz kenti kentsel tasarımcılarına, uygulamacılarına ve “Erasmus” serüvenine beni teşvik ederek her anında yanımda olan, sınırsız sevgi ve desteğiyle çalışmaya emek veren tez danışmanım **Yrd. Doç. Dr. Şebnem DÜNDAR** başta olmak üzere, çalışma sürecim boyunca en içten yardımlarını sunan sabır ve sevgi ile desteklerini her zaman hissettiğim değerli hocam **Yrd. Doç. Dr. Muhammed AYDOĞAN’a**, çalışmaya emek veren sevgili arkadaşlarım **Ahmet YAMAN, Aytaç YALÇINKAYA, Çağatay KARASLAN, Gökçe BAŞARAN, Tahir KORU ve Zeynep’ TURAN’a**, sevgili ailemin her bir bireyine, çalışma süreci boyunca yüreklendirerek heyecanımı paylaşan sevgili **Doğan SATIRCI’ya** ve **tüm dostlarıma**, en içten teşekkürlerimle...

T. Deniz COŞKUN

EXAMINATION OF PLACEMAKING PRINCIPLES IN FORMATION OF URBAN AESTHETICS WITH PARTICULAR REFERENCE TO COMPARISON OF CITIES OF KOBLENZ AND IZMIR

ABSTRACT

The concept of “placemaking” and the fact that aesthetic values influences our cities have to be considered important in urbanization practice. However, when the current conditions of cities are evaluated, it can be seen that “placemaking principles” do not influence the urbanization process and that aesthetic values in design process are being neglected in our cities. These forgotten principles and lack of sensitive approaches harms the urban image, city identity and creates spaces lacking urban quality. Consequently with the help of different experiences of the developed and the developing countries, achievements of these “placemaking principles” and methodology needs to be evaluated.

Two cities from two different countries have been designated as case areas within the context of the thesis. With the acceptance that both countries have different experiences, local conditions, planning processes and different values of both cases are evaluated as unique and independent cases. Within this methodology, both cities’ placemaking and urban aesthetic experiences are debated within their own whole and their mechanisms are analyzed. In this way, the differences between present experiences and the principles resulting from different urban formation can be seen.

Social, economic and public characteristics, legal and administrative grounds, and local strategies have been evaluated after these arguments. The urbanization processes, city planning practices and existing institutions have been analyzed and the differences between the developed and the developing countries are questioned. Consequently, some ambiguous points are revealed about the reflections of social values and social aesthetic perceptions on urban spaces and spatial practice.

Keywords: Placemaking Principles, Urban Aesthetics, Public Space.

KENT ESTETİĞİ OLUŞUMUNDA YER OLUŞTURMA İLKELERİNİN KOBLENZ – İZMİR KENTLERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İRDELENMESİ

ÖZ

Kentsel yapılanma pratiğinin bir parçası olan yer oluşturma kavramı ve ona eklenen estetik değer olgusunun günümüz kentlerindeki yansımaları ele alındığında, ‘yer oluşturma ilkeleri’ ve yine mekâna tasarım boyutunda katılan ‘estetik değer’in bugünün pratiğinde arka planda kaldığı yorumu yapılabilecektir. Göz ardı edilen bu ilkesel yaklaşımların kentlerin imaj ve kimlikli yapısına zarar vererek, kentsel kaliteden yoksun mekanlar oluşturacağı düşüncesi ile çalışma kapsamında, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimlerinden faydalanarak söz konusu ilkelerin mekan’ı yer’e dönüştürme başarısı üzerine tariflediği yöntem ele alınmak istenmektedir.

Her iki ülke deneyiminde kendine özgü koşulları, farklı planlama süreçleri ve kendi öz değerleri olduğu kabulü ile her bir temsil kendi içlerinde bağımsız olarak değerlendirilmekte, birebir eşleştirme yapılmamaktadır. Çalışmada benimsenen bu yöntem ile kentlerin yer oluşturma ve kent estetiği kapsamlarındaki deneyimlerinin ‘kendi içlerinde’ nasıl bir bütünlüğe ve işleyiş sistemine sahip olduğu tartışılarak, mevcut deneyimlerin ne tür ilkesel kurgulara olanak verebileceği sonucuna varılmaktadır. Bu tartışmalar sonucunda varılan noktada ise, her iki deneyimin sahip olduğu sosyal, ekonomik, toplumsal nitelikler ile yasal ve yönetsel dayanaklar, bölgeye özel geliştirilen strateiler değerlendirilerek; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel gelişim ve planlama pratiği arasındaki farklılaşmalar, mevcut kurumsal yapı, toplumsal değerlerin kentsel mekan üzerindeki yansımaları, mekânsal pratik ve estetik değer algılarına ilişkin tespitlere ulaşılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yer Oluşturma İlkeleri, Kentsel Estetik, Kamusal Mekan

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ SONUCU DEĞERLENDİRME FORMU	ii
TEŞEKKÜRLER	iii
ABSTRACT	iv
ÖZ	v
BÖLÜM BİR - GİRİŞ	1
1.1 Amaç Üzerine	3
1.2 Yöntem Üzerine	4
BÖLÜM İKİ - ESTETİK KAVRAMI VE TARİHSEL BOYUTU ÜZERİNE	9
2.1 Estetik Kavramı ve Estetik Bilimi	9
2.1.1 Sözcükten Tanıma Doğru: Kavram Olarak Estetik.....	9
2.1.1.1 <i>Güzellik Kavramı</i>	11
2.1.1.2 <i>Güzelliğin Nitelikleri</i>	13
2.1.1.3 <i>Güzel'e Eklemlenen Değerler</i>	14
2.2 Bilim Olarak Estetik	15
2.2.1 Klasik – Geleneksel Estetik	16
2.2.2 Günümüz Estetik'i	19
2.2.3 Yarımnın Estetik'i	21
2.3 Günümüz Mekânsal Kavrayışlarının Ardındaki Estetik Anlayış.....	25
2.3.1 Çevre ve Kent Estetiğinin Gelişimi.....	26
2.3.2 Elitist Estetik Anlayış.....	30
2.3.2.1 <i>Üstten Kavrayıcı Estetik İlkeler</i>	32
2.3.3 “Öteki”yi Kavrayıcı Estetik Anlayış.....	33
2.3.3.1 <i>Mekan - Yer</i>	34
2.4 Kentin ve Gündelik Hayatın Estetikleştirilmesi	36
2.5 Çıkarımlar	39

BÖLÜM ÜÇ - YER OLUŞTURMA KAVRAMI ÜZERİNE..... 42

3.1 Yer Oluşturmanın Doğası	43
3.1.1 İnsan ve Doğa İlişkisi.....	46
3.1.1.1 Kültürel Ölçüt	48
3.1.1.2 Mimari Ölçüt.....	49
3.1.1.3 Özel ve Sosyal Gereksinimler	50
3.2 “Yer Oluşturma” ve Temel Kentsel Tasarım Kavramları.....	51
3.2.1 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel Kimlik	51
3.2.2 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel İmaj	55
3.2.3 Yer Oluşturma Sürecinde Çevresel Algı.....	57
3.2.4 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel Kalite.....	60
3.3 Başarılı Bir Kentsel Mekân.....	61
3.3.1 Kent Oluşumunun Fiziksel Koşulları.....	62
3.3.2 Gelişmiş Ülke Deneyimlerinde Yer Oluşturma İlkeleri.....	65
3.3.2.1 Amerika Deneyimleri	67
3.3.2.2 İngiltere Deneyimleri	71
3.4 Çıkarımlar	73

BÖLÜM DÖRT - KOBLENZ KENTİ KİMLİK VE YER OLUŞTURMA

KARAKTERİ..... 76

4.1 Koblenz Kenti Konumu ve Kentsel Yapılanma Pratiği.....	78
4.1.1 Kentin Konumu.....	78
4.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Kentsel Gelişim.....	79
4.1.3 Kentsel ve Mimari Gelişmenin Kırılma Noktaları.....	81
4.1.4 Bugünkü Kentsel Yapılanma	85
4.1.4.1 Geçmiş ve Günümüz Yapı Ritmini Yansıtan Örnek Çalışma Alanları	87
4.2 Koblenz Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları	90
4.2.1 Yeşil Alan Düzenlemeleri - Dinlenme Alanları	90
4.2.2 Alışveriş Alanları	95
4.2.3 Meydan Kullanımı	97

4.2.4 Yaya Mekanları – Sokak Kullanımı.....	101	
4.3 Alman Hükümeti Eyalet Sistemi Plan Uygulama Sürecinde Yasal ve Yönetmel Yapılanma	110	
4.3.1 Koblenz Belediyesi Özelinde Alınan Yasal ve Yönetmel Kararlar.....	113	
BÖLÜM BEŞ - İZMİR KENTİ KİMLİK VE YER OLUŞTURMA		
KARAKTERİ	119	
5.1 Örnek Alanların İzmir Kenti İçerisindeki Konumu ve İzmir Kentsel Yapılanma Pratiği.....	119	
5.1.1 Örnek Alanların Kent İçerisindeki Konumu	120	
5.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Kentsel ve Mimari Yapılanma	121	
5.1.3 Kentsel Gelişimde Kırılma Noktaları.....	123	
5.1.4 Bugünkü Kentsel Yapılanma	125	
5.1.4.1 Geçmiş ve Günümüz Yapı Ritmini Yansıtan Örnek Çalışma Alanları	126	
5.2. İzmir Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları	127	
5.2.1 Yeşil Alan Düzenlemeleri – Dinlenim Alanları.....	127	
5.2.2 Alışveriş Alanları	131	
5.2.3 Meydan Kullanımı	134	
5.2.4 Yaya Mekanları – Sokak Kullanımı.....	136	
5.3. İzmir Kenti Plan Uygulama Sürecinde Yasal ve Yönetmel Yapılanma.....	145	
5.3.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi Özelinde Alınan Yasal ve Yönetmel Kararlar .	145	
BÖLÜM ALTI – SONUÇ VE ÖNERİLER.....		153
6.1 Sonuca Doğru.....	153	
6.1.1 Sosyal Nitelikler.....	154	
6.1.2 Kültürel Nitelikler	155	
6.1.3 Ekonomik Nitelikler.....	158	
6.1.4 Bölgeye Özel Nitelikler	159	
6.1.5 Uygulamaya Yönelik Araçlar	160	
6.2 Öneriler	163	

6.2.1 Aktörler Üzerine Düşen Görevler	163
6.2.1.1 Devletin Üzerine Düşen Görevler	164
6.2.1.2 Yerel Yönetimlerin Üzerine Düşen Görevler	164
6.2.1.3 Yapı Sahibi Yatırımcıların Üzerine Düşen Görevler	165
6.2.1.4 Şehir Plancılarının ve Mimarların Üzerine Düşen Görevler	166
6.2.1.5 İnşaat Sektörünün Üzerine Düşen Görevler	166
6.2.1.6 Eğitim Kurumlarının Üzerine Düşen Görevler	167
KAYNAKLAR	168

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Günümüz kentlerinde yaşanan birçok sorunun yaşanılan kentin planlama ve tasarım pratiği kaynaklı olarak gündeme geldiği ve çözümlerin ise bilimsel olarak yine mekân organizasyonu alanlarında bulunabileceği söylenebilir. Ancak kentsel mekân tasarımında birçok parametre dengelenmeye çalışırken, bu anlamda araç olarak kullanılan ‘yer oluşturma ilkeleri’ ve yine mekâna tasarım boyutunda katılan ‘estetik değer’in bugünün pratiğinde arka planda kaldığı yönünde bir tespit yapılabilecektir. Bunun kaynaklarından birisi hiç kuşkusuz günümüz mekân tasarımının doğrudan “küresel” koşullar altında şekillenmesi olarak ele alınabilir. Nitekim küreselleşme adı ile anılan yeni dünya düzeni, ağırlıklı olarak ekonomik boyutlarıyla tartışılacak bir kavram olmaktan öte kentsel mekândaki birçok parametreyi yönlendiren ülkelerarası rekabetin beraberinde getirdiği bir düzendir. Bu düzenin içerisinde kent ve mimarlık rekabet unsurunun asal bileşenleri olarak yer almakta, kentler *pazarlama stratejilerinin* odağını oluşturmaktadır. Bu ekonomi temelli yaklaşım toplumsal olguların önüne geçerek mekân organizasyonunu da yönlendiren bir planlama stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kentlerin küresel rekabet koşulları altında yarışabilmek adına imaja gereksinim duymaları ve bu imaj yaratımının ağırlıklı olarak kentsel mekânların pazarlanması anlamına gelmesi” (Harvey, 1993, 10-12.) ile kentsel mekân ve mimari tercihler de bu “satış” sürecine hizmet veren birer araca dönüşmüşlerdir. Sonuç ürünü önemseyen bu yaklaşım ile toplumsal olanının değil, görsel olarak pazarlama politikalarına uygun olanın tercih edildiği bir yaklaşım benimsenir.

Pazarlama stratejilerinin odağını oluşturan kentler birer ticari meta olarak kullanılırken, yaşam için gereksinim duyulan temel yerleşme ilkeleri de gözardı edilmeye başlanır. Oysaki mekân ‘yerleştiği ölçüde kullanıcıya doğru hizmet edebilmekte ve benimsenebilmektedir. Kalay ve Marx (2001) tarafından “arzu edilen aktiviteleri desteklemek üzere, mekân ve objelerle bir çevre yaratmanın bilinçli bir yöntemidir” şeklinde yorumlanan *yer oluşturma (place-making) kavramı* gerçekte nasıl bir çevre yaratımına gereksinim duyduğumuzun ipuçlarını da vermektedir.

Tarih içerisinde birçok akım yer oluşturma amacını sorgulamış ve bu amaç doğrultusunda kentsel yerleşmeye yön vermiştir. Endüstri devrimi sonrası birçok tasarım akımı Aydınlanma sonrasındaki “modern” kentlerde eksik bırakıldığı gözlenen “yer” vurgusunun kentsel çevre ve yaşama geri kazandırılması yönündeki bir endişenin yansımasını oluşturmuştur. Nitekim Camillo Sitecilik, Bahçe Kent Hareketi, Güzel Kent Hareketi gibi birçok akım aslında yer oluşturma kavramı ile dönemin “modernleşen” kentlerini kentsel tasarım boyutunda ele alarak daha ilkesel bir yaklaşımla “yer”e dönüştürme çabası içerisinde olmuştur. Diğer taraftan küreselleşmiş koşullar altında daha da keskinleşen modernist ilkeler çerçevesindeki günümüz planlama yaklaşımında, yer oluşturma ilkeleri ekonomi politikalarının gölgesinde kalarak, reklâm boyutunda hizmet edebildiği sürece kentsel tasarım boyutuna katılabilmektedir. Oysa modern yaşamın gerektirdiği yeni gereksinimler ilkesel yaklaşımlarla ele alınarak, kentlere varolan kimliklerini ortaya çıkarmada birer araç olarak hizmet edebilir ve aynı zamanda kimlik kazanım yolu ile de aidiyet duygusu yaratabilirler.

Küresel rekabet koşulları, yalnızca yer oluşturma ilkeleri kapsamında değil, ona eklenen estetik değer olgusu kapsamında da kentleri birer reklâm aracı olarak ele almaktadır. Burada estetik değer algısı yalnızca vitrin olarak sunulan kentlerin toplumsal değerlerinden bağımsız geliştirilen birer ekonomik unsur olarak değerlendirilmektedir. Oysa estetik değer, küresel düzlemde genel geçer olarak kabul edilen bazı parametrelerin üzerine oturtulabilecek bir görsel sunu değeridir. Toplumsal değerler ile ortaya çıkan ve kimlikli bir yapıyı temsil eden tasarım sürecinin parçasıdır. Bu nedenle standart kabuller üzerinden geliştirilen estetik değer tanımları yer oluşturma pratiğine uyum sağlayamayan, bir diğerinin taklidi görsel birer sunu, birer ‘vitrin’ olarak kentsel mekânda yerlerini almaktadır.

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği ekonomik temelli kentsel sunum politikalarının yanısıra, yer oluşturma kavramı ve estetik değer algısı ‘*moda kavramı*’ olarak da yanlış bir kurguya temellenmektedir. Modernizmin özünde benimsediği “seçkin”, “biçimci”, ya da “elitist” olarak adlandırılabilir anlayış, post-modernist söylemler paralelinde de kentsel mekânda kendisine taraf bularak seçkin bir sınıfın elinde şekillenmeye başlamıştır. Bu yaklaşım “kime göre estetik” sorusunu da

beraberinde getirmektedir. Yer oluşturma eylemine katılan estetiğin bir sınıf bünyesinde geliştirilen görsel bir sunum olmaktan öte, toplumsal bir düzlemde ortak değer yargıları sonucu ortaya çıkan mekânsal bir değere sahip olması, farklı estetik anlayışların (“elitist” estetik anlayışı ve “öteki”nin içerildiği bir estetik anlayışı) sorgulanmasını gerektirmektedir.

Bu süreç içerisinde, *kentsel mekân tasarımında yeni mekânsal politikalara ve bu politikaları gerçeğe dönüştürmek üzere geliştirilecek yeni ilkesel araçlara gereksinim duyulmaktadır.*

1.1 Amaç Üzerine

Günümüz kentlerinin modern ilkelerle yapılandırılmış ve küresel dinamikler çerçevesinde kavramsal olarak “sıkışık kalmış” kentlerinin geleceğini mekân organizasyonu sorumluluk alanı çerçevesinde farklılıkların biraradalığını içerici estetik kaygılara temellenen yer oluşturma ilkeleri üzerinden sorgulanması gereği bu tezin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tezin amacı, *yer oluşturma ilkelerinin kent estetiğini belirleyici olduğu kabulüyle söz konusu ilkelerin gözardı edilmesinin sorunlu mekânsal yapılanmalara neden olup olmadığı sorusunun farklı ülke deneyimleri temelinde yanıtlanmasıdır.* Nitekim bu çalışma kapsamında, kentsel tasarım eyleminin asal bileşenlerinden biri olarak kent estetiğinin gelişmiş ülke kentleri ile gelişmekte olan ülke kentleri arasında karşılaştırmalı olarak nasıl bir pratik zemine oturduğunu sorgulanmaktadır. Ülke deneyimleri arasındaki farklılık gelişmiş (Almanya) ve gelişmekte olan ülkeler (Türkiye) temelinde ele alınmıştır. Burada farklı ülke ve kentlerin çok farklı bağlamlara oturduğu ve bu farklılığın belirli parametrelere oturtularak yapılacak bir karşılaştırmaların sonuçlarını doğrudan bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir. Böyle bir bakış açısından gelişmişlik parametreleri içerisinde yer oluşturma ilkeleri ve kent estetiğinin ne kapsamda içerildiği ya da hangi parametrelerle yönlendirilmiş olduğunun tespitinin, geleceğe ilişkin stratejilerin belirlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Estetik değer, ‘mekân’ı yer yapan önemli bir bileşen olarak değerlendirilmekte ve küresel düzlemde meydana gelen rekabete ve tektipleştirme çabasına karşı konulabilmesi için kimlikli bir yapıya gereksinim duyulmaktadır. Aynı nedenle yer oluşturma ilkeleri de tasarım boyutunda estetik kavramını yönlendiren ve kimlikli bir yapı çerçevesinde onu mekâna yer’leştiren asal bir unsur olarak ele alınacaktır. Sorun estetiğin yalnızca güzellik değeri ile eşanlamlı kılınan bir değermiş gibi görülmesi ve bu anlayışın göreceli ve belirli bir sınıfa ait bir estetik değer algısının oluşmasına aracı olmasıdır. Oysa estetik beğeni ve değer oluşumu insan – mekân arasındaki ilişkiyi sağlayan parametrelerden biri olarak ele alınmak durumundadır. Bu nedenle mekân organizasyonu çerçevesinden bakıldığında estetik kavramı, mekânın oluşumundan bağımsız olarak tek başına değerlendirilebilecek bir değer değildir. Yer oluşturma ve estetik kavramlarını bir bütün olarak kabul etmek ve bugüne yansıyan tek yanlı kentsel estetik bakış açısını nasıl değiştirilebileceğini sorgulamak gerekmektedir.

1.2 Yöntem Üzerine

Kent estetiği ve yer oluşturma kavramları birbirinden bağımsız ele alınan kentsel tasarım kavramları olarak günümüze kadar ayrı ayrı incelenmiş olmalarına karşın, her iki kavram da tasarım boyutunda birbirine eşgüdümlü olarak değerlendirilmesi gereken konulardır. Bu nedenle çalışma, kentsel tasarımın eyleminin temelini oluşturan yer oluşturma ilkeleri ve ona tasarım boyutunda eklenen estetik kavramını birlikte ele almaktadır. Yer oluşturma gereksiniminin doğası, insanoğlunun varlığı ile ortaya atılan bir kavramdır. Ancak, yer oluşturma kavramının tez çalışması kapsamında ilkesel boyutta tartışılması ve yer oluşturma ilkelerinin *son dönem* mekânsal yapılanmalarında ele alınması nedeniyle, bilim olarak tartışılan estetik kavramından daha sonra ortaya atılan bir oluşumdur. Bu nedenle çalışma içerisinde ortaya çıkış süreçleri göz önünde tutularak “estetik” kavramını “yer oluşturma ilkeleri”nden daha önce tartışma gereği duyulmuştur.

Ayrıca, yer oluşturma kavramının ilkesel boyutta gelişmiş ve gelişmekte olan ülke pratiğindeki yansımaları tezin ampirik altyapısını oluşturmaktadır. Farklı bağlamlarda farklı süreçlerin tartışılması, mimari müdahalelerin, yasal ve yönetsel

süreçlerinin ve bunların toplumsal alandaki karşılıklarının tespit edilmesini gerektirmektedir.

Örnek alan olarak Koblenz (Almanya) ve İzmir (Türkiye) kentleri seçilmiştir. İki kent birçok kentsel parametre özelinde birbirlerinden farklılaşmalarına karşın, değerlendirmede gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kentlerini temsil etmektedirler. Her ‘yer’in kendine özgü koşulları, farklı planlama süreçleri ve kendi içinde öz ilkeleri olduğu kabulü ile kentler birer temsil ögesi olarak ele almakta, birebir eşleştirme ile değil, kendi içlerinde bağımsız olarak değerlendirilmektedirler. Burada iki kentin ele alınması ve kıyaslama temelli sorgulamalar yapılması iki kentin de örneğin nüfus yoğunluğu, coğrafik konum ya da sosyal-ekonomik yapılanma gibi birçok parametre açısından özdeş ya da benzer olduğunun kabul edildiği anlamına gelmemelidir. Nitekim söz konusu parametreler mekân oluşumu bağlamında bir kıyaslama temeli oluşturabilecek iken, bu çalışmada benimsenen sorgulama biçimi kentlerin yer oluşturma ve kent estetiği kapsamındaki deneyimlerinin ‘kendi içlerinde’ nasıl bir bütünlüğe ve işleyiş sistemine sahip olduğunu irdeleyerek, mevcut deneyimlerin ne tür ilkesel kurgulara olanak verebileceği sonucunu tartışmayı hedeflemektedir. Bir başka deyişle, her kent ve o kentin içerisinde yapılandığı mekânsal, ekonomik ve toplumsal sistem özgün bir deneyim teşkil ederken, yer oluşturma ve kent estetiği bağlamındaki kentsel oluşumların söz konusu deneyimlere bağlı olarak nasıl biçim değiştirdiğinin somut birer örneğini oluşturmaktadırlar.

Bu anlamda kentlerin benzer niteliklere sahip olmaları gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bu nedenle, her kentin kendi kabulleri, kendi yasal dayanakları, kendi toplumsal değerleri ve sonuç ürün olarak ortaya çıkan kentsel yapılanmaları yer oluşturma bağlamındaki süreçleri üzerinden ayrı ayrı değerlendirilecektir. Koblenz kenti gelişmiş olan ülke deneyimine özgün bir örnek teşkil ederken, İzmir gelişmekte olan ülke deneyiminin mekânsal yansımalarında yer oluşturma ve kent estetiğine ne derece yer verildiğini ortaya koyabilecek bir örnek olarak ele alınmaktadır. Burada önemli olan ‘yer’ ve ‘yerel’ olandır, bu ise yerelliklerin arasında özdeşlik veya benzerlik temelli bir yaklaşımın geçerli olmaması gerektiği gibi bir kabulü zaten doğal olarak içermektedir. Aksi takdirde kentlere bakış açımız

da modern mekânsal tasarım biçimlerinin ardında yatan aynılaştırıcı, homojenize edici mantık tarafından tektipleştirilmiş olurdu.

Bu değerlendirme yapılırken öncelikli olarak estetik ve yer oluşturma kavramları irdelenerek, kavramların iki ülke özelinde kentsel mekâna yansıma biçimleri incelenecektir. İnceleme İzmir kentinde Kemeraltı ve Narlıdere, Koblenz kentinde ise Juitenplatz, Münzplatz, Karthause alanları ile sınırlı tutulmuştur. Kemeraltı içerisinde Anafartalar Caddesi ve Ali Paşa Meydanı, Narlıdere de ise Ilıca Mahallesi'nin bir bölümü ele alınmıştır.

✚ Tez kapsamında ikinci bölümde; estetik kavramın “güzellik” ile olan ilişkisi incelenerek, estetik *bilim* ve *kavram* olarak ayrı ayrı değerlendirilecek ve estetik’in tarihsel süreç içerisindeki gelişimi bağlamında dünün-bugünün-yarının estetiği tartışılacaktır. Yine ikinci bölümde, mekânsal kavrayışların ardındaki estetik ele alınarak, estetik kavramının toplumsal alandaki yansımalarına yer verilecek ve ortaya çıkan “Elit toplum” ve “Ötekilik” kavramları üzerinden “Kimin için estetik?” sorusuna aranan yanıtlar tartışılacaktır. Elde edilen yanıtlar paralelinde ise kentin ve gündelik hayatın estetikleşmesi ve kente yansıyan estetik değerler tartışılacaktır.

✚ Üçüncü bölümde, yer oluşturma kavramı üzerine değerlendirme yapılarak; yer oluşturma kavramının gereği, kentsel tasarım kavramları ile birlikte ele alındığı noktalar ve başarılı bir kentsel mekân oluşumundaki ilkesel yaklaşımlara odaklanılacaktır. Kentsel kalite ve kentsel kimlik kavramları ile nasıl bir kentsel yapılanma içerisinde yer oluşumunun sağlandığı ve etki eden tüm kentsel değerler ele alınacaktır. Buradan hareketle, başarılı bir kentsel mekân oluşumunda gerekli olan yer oluşturma ilkelerine ve fiziksel yapılanma kriterlerine ulaşılacak ve farklı ülke deneyimlerinde ortaya çıkan yer oluşturma ilkelerine değinilecektir.

✚ Dördüncü bölümde birinci bölümden farklı olarak estetiğin kentsel yapılanma üzerindeki etkilerini değerlendirecek ve mimari boyutta estetik

konusunu ele alınacaktır. Ekoller ve bu ekollere bağılı olarak gelişen mimari yapıdaki estetik anlayışa değinilerek, geçmişin ve günümüzün mimari alandaki estetik kabulleri değlendirilecektir. Biçimsel açıdan yapılacak değlendirmede; *Kompozisyon, Orantı, Kontrast, Ritim, Modül, Ölçü, Simetri, Süsleme, Karakter, Üslup* gibi mimari estetik ilkelerin irdelenmesi sonrasında, *doluluk ve boşluklar, pencere, dekoratif ve işlevsel çıkıntılar, çatılar, görünüşler vb.* biçimsel öğelerin kentsel mekâna yansıma biçimleri tartışılacaktır. Yine aynı bölümde, farklı ülke deneyimlerinde ortaya çıkan kentsel tasarım rehberleri ve kentsel ve mimari estetik özelinde yapılan kabullere yer verilecektir.

✚ Beşinci bölümde; gelişmiş ve gelişmekte olan ülke kentleri kendi özgün bağlamlarında değlendirilerek, kendi kimlik ve yer oluşturma karakterleri saptanacaktır. İlk olarak Koblenz kentinin, tarihsel süreç içerisindeki yapılanma pratiğine ve günümüz kentsel yapılanmasına değinilecektir. Zaman içerisinde kentsel mekânda meydana gelen değışimler gözönünde bulundurularak, kentin gereksinimler ve ilkeler doğrultusunda başkalaşan mekânsal tercihlerine yer verilecektir. Geçmişin yapı ritmi ve günümüz gereksinimleri karşılaştırılarak, değışen estetik anlayış ve korunan kentsel karakterden söz edilecektir. Bu yapılanmaya altlık oluşturan planlama sürecindeki yasal ve yönetsel süreç ve yaptırım gücü de bir başka parametre olarak değlendirilecektir.

✚ İzmir kenti özelinde yapılan çalışmayı konu alan altıncı bölümde ise; kentsel gelişim geçmişten günümüze dönemler itibariyle imar planları ve kent planlama deneyimleri temelinde ele alınarak bugünkü kentsel yapılanmaya ulaşılacaktır. Geçmişin yapı ritmini içinde barından Kemeraltı Anafartalar Caddesi ve Alipaşa Meydanı geleneksel dokuya, yeni planlama alanı olarak seçilen Narlıdere Ilıca Mahallesi yerleşimi ise günümüz dokusuna altlık oluşturmak üzere, geçmiş ve güncel arasındaki estetik ve yer oluşturma ilkeleri açısından ortaya çıkan farklılaşmalar ortaya konulacaktır. Bir önceki bölümde Koblenz özelinde ele alındığı gibi planlama sürecindeki yasal ve

yönetmelik süreç ve yaptırım gücü de bir başka parametre olarak değerlendirilecek ve ilkesel anlamda ortaya çıkan farklılıklara yer verilecektir.

✚ Değerlendirme bölümünde; gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleri üzerinden birebir bir eşleştirme olmaksızın her iki temsilin de yer oluşturma ilkeleri ve kentsel estetik kabulleri üzerinde durulacaktır. Sonuç ürün olarak ortaya çıkan kentlerin;

- sosyal nitelikleri
- ekonomik nitelikleri
- bölgeye özel düzenlemeler (yönetmelik, plan, rehber vb.)
- uygulamaya yönelik araçlar (kamunun elindeki olanaklar)
- sistemin bütün olarak işleyişi

gibi parametreler doğrultusunda başarılı bir kentsel mekan oluşturma anlamında aldıkları yol, estetik kabulleri ve yer oluşturma ilkeleri saptanacaktır. Buradan hareketle de,

- gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel gelişim ve planlama pratiği arasındaki farklılaşmalar,
- mevcut kurumsal yapı,
- toplumsal değerlerin kentsel mekan üzerindeki yansımaları, ve
- mekânsal pratik ve estetik değer algılarına ilişkin tespitlere ulaşılması hedeflenmektedir.

BÖLÜM İKİ

ESTETİK KAVRAMI VE TARİHSEL BOYUTU ÜZERİNE

2.1 Estetik Kavramı ve Estetik Bilimi

Estetik biliminin derinlemesine taşıdığı anlama erişebilmek için, kelimeye yüklenen anlamları, olguları, bu konuda ileri sürülen görüşleri ve günümüze ulaşan “estetik” kavramını, tarihsel süreç içerisinde incelemek gereklidir. Bilim olarak estetiğin konusu üzerinde, herkesin oybirliğine vardığı bir tanıma ulaşmak oldukça güçtür. Estetik’in kesin, bütün anlamlarını içinde barındıran bir tanımını yapmak mümkün olmamakla birlikte, sözcükten tanıma doğru irdelendiğinde ve estetik düşünce tarihi ile birlikte ele alındığında, sözcüğün bütününe yönelik, zihinlere somut bir düşünce yerleşebileceği düşünülmektedir.

2.1.1 Sözcükten Tanıma Doğru: Kavram Olarak Estetik

Estetik sözcüğü Grekçe “ aisthesis” ya da “aisthanesthai” sözünden gelir. “Aisthesis” sözcüğü, **duyum, duyulur algı** anlamına geldiği gibi, “aisthanesthai” sözcüğü de, duyu ile algılanmak anlamına gelir. Estetik, bu anlamda duyulur algının, duygusallığın sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim olarak düşünülmektedir. (Tunalı, 1996, s:13)

Sözcüğün ismi veren Alexander Baumgarten’ın (1714-1762) bu tanımından önce de, güzellik, estetik gibi kavramlar çok sayıda sanatçıya esin kaynağı olur ve birçok sanat yapıtında da tartışılma imkanı bulur. Bilim olarak ortaya çıkışının öncesinde ve sonrasında kelimeye yüklenen anlamlarla kimi zaman ilgi alanı daraltılmış, kimi zaman da genişletilip, değişikliklere uğratılmıştır.

Estetik kavramsal tanım olarak farklı şekillerde ifade bulmaktadır:

- “*Güzellik ve güzelliğin insan zihnindeki ve duyularındaki etkilerdir.*” (Türkçe Sözlük, s:264)

- *“Doğada ve sanatta güzelin bilimi; güzel’in kendine özgü kavranışı.”* (Petit Robert, s:623)
- *“Güzelliğe ilişkin, ya da onunla uğraşan.”* (Webster’s Seventh New Collegiate Dict., s:15)
- *“Özellikle doğada ve sanatta güzel olanın temellerini ve yasalarını kapsayan bilgi.”* (Das Grosse Deutsche Wörterbuck, s:448)
- *“Estetik, dönüşlü düşüncenin bir biçimidir. Başka bir deyişle, insan aklının, kendisine bütün tapınakları, katedralleri, sarayları, heykelleri, resimleri, ezgileri, senfonileri ve bütün şiirleri yaratma olanağı veren kendi eylemi üzerinde durup düşünmesidir.”* (E. Souriau, 1970, s:7)
- *Güzeli ya da sanat yapıtının güzelliğini oluşturan sanatçının bakış açısı, anlattığı şeyi dile getiriş biçimidir. Bu ise güzel ya da çirkin insanın dışında; ama insanla birlikte var olan gerçekliğin sanatsal gerçekliğe dönüştürülmesi, estetik güzelliğin yaratılması demektir. Böylece estetik de sanat olayının araştırılması, sanat yapıtlarındaki sanatsallığın irdelenip değerlendirilmesidir.”* (Özkırımlı,1990,s:463)

Estetik üzerine yapılan her tanım, içerisinde “güzel”i ve ona ait değerleri de barındırmaktadır. Tanımlardan da anlaşıldığı gibi, “güzel” estetik’in ayrılmaz bir parçası, aynı zamanda konusudur. Ancak, “güzellik” ve “estetik” kavramı birbirine karıştırılmamalıdır. Bu nedenle, estetik’in tarifini yaparken öncelikli olarak “güzel”in anlamını ve estetik’e katıldığı noktayı belirlemek gerekliliği ortaya çıkar. Nitekim estetik kelimesine gerçekte yüklenen *duyum, duyulur algı* ifadeleri kimi zaman anlamını yitirerek yerini “güzellik” kelimesine bırakır. Birçok kaynakta estetik kavramı “doğada ve sanatta “Güzel”in bilimi olarak tanımlanır. Oysaki estetik beğeni yalnızca “güzellik” kavramı ile örtüşmemektedir.

Doğan (2003) ‘Estetik Güzel’in bilimidir’ gibi bir tanımın bugün neden kabul edilemeyişini şu şekilde açıklar;

“Önce, belli evrensel zihinsel bir sezgiyle kavranabilecek, onun nesnesi olabilecek birşey değildir Güzel. Diğer olgulardan açık-seçik bir şekilde ayrılıp, üzerinde yapılacak bir incelemeye belli bir dayanıklılık

sağlayabilecek bir olay da değildir. Estetik görecelik, şu ya da bu insanın, şu ya da bu toplumsal grubun güzel dediği bir şeyin bir başka kişi ya da toplumsal grup için güzel olmadığını kanıtlamıştır bize. Her dönemin, her uygarlığın kendine özgü güzellik düşüncesi vardır. Her sınıf, her halk ve her ulus kendi artistik anlatımlarına uygun koşullarda kendi Güzel kavramını geliştirmiştir.”

Yukarıda da belirtildiği üzere, estetik beğeni evrensel bir temel üzerine otururken, güzellik kavramı bir dönem, bir ulus ya da bir grubun beğenisiyle sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla “Güzel’in Bilimi” yaklaşımı, estetik’in tanımını yaparken eksik noktalar bırakmaktadır. Bu nedenle güzellik kavramına daha detaylı bakmak yerinde olacaktır.

2.1.1.1 Güzellik Kavramı

Felsefe tarihinde Platon ile başlayan “güzellik”, O’nun yaklaşımı ile zaman ve mekan dışında, her zaman ve her yerde olan, tanrısal mutlak güzelliştir. Güzellik, varlıklarda ve olaylarda değil, onlara yansıyan **idealar** âlemindeydir. Ancak her düşünürde farklı boyutlarda ele alınan kavram kimi zaman farklı tanımlarla da karşılanmaktadır. Güzellik problemi düşünürlerce şu şekilde yorumlanır: (M.Ergün, 2007, s:5)

- **Platon**'a göre güzellik bir **idea**'dır. Mutlak ve değişmez olup doğadaki güzellikler, ideadan pay aldıkları ölçüde güzel görünürler.
- **Aristoteles**'e göre güzel olan **matematikselsel olarak orantılı ve ölçülü** olmalıdır. Güzellik orantıyı ve belli bir büyüklüğü gösteren düzendir.
- **Hegel**'e göre güzellik, **mutlak ruhun** nesnelere görünür hale gelmesidir.
- **Kant**'a göre ise güzellik, hiçbir amaç gütmeyen öne sürülen zorunlu hükümler alanıdır. Güzeli doğru ve iyi'den ilk defa Kant ayırmıştır. Doğru bilgiyle iyi değeri, ahlak ile ilgili konu eylem ve davranışlarla ilgilidir. Güzel ise, salt estetik bir değerdir. Genel olarak güzellik hem doğada, hem de sanat eserinde vardır. İster doğada, isterse sanat eserinde olsun insanlarda **estetik haz** uyandıran nesnelere güzel denilmektedir. Her insanın her güzelliği beklenen

biçimde görmesi, kavraması mümkün değildir. Bu nedenle sanat eğitimi gerek doğada, gerekse sanat eserlerindeki güzelliklerin görünüp kavranmasını kolaylaştırır.

- **Schiller**'e göre de güzelliğin bir duyusal bir de **akli yanı** vardır. Güzellik, aklın, duyuların şekillenmesidir. İnsandaki oyun içtepisi (güdü), akıldaki biçim içtepisi ile duyulardaki yaşama içtepsini güzellik şeklinde birleştirir.
- Alman idealistlerinden **Shelling**'e göre de sübjektif ve objektif zıtlıklarının kalktığı bir eserde yansıyan şey güzelliktir.
- **Vischer**, estetiği “güzelin bilimi” olarak almakta ve güzeli de “**idenin görünüşe çıkması**”, duyular tarafından algılanır hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. İde ile görünüşü arasındaki uyum güzeli, uyumsuzluk ise çirkinliği ortaya çıkarır. Vischer, tabiat güzelliğini de bir güzellik olarak kabul eder ve hatta sanatı; tabiatın objektif güzelliği ile insan hayal gücünün sübjektif güzelliğinin birleşmesi olarak tanımlar.
- Varoluşçu (existansiyalist) filozoflardan **Martin Heidegger**'e göre ise, güzellik “**varlığın aydınlanmasıdır, doğruluktur.**” Ancak bu doğruluk, mantıksal doğruluk değil, gerçek doğruluktur; varlıkların içindeki doğruluktur. Varlıkların gizli olan yapısını herkesin görebileceği şekilde açığa çıkarmak, güzeli ortaya koymaktır.
- **Lipps**, güzeli bir insanın haz duyduğu, kendisini özgür hissettiği biçim olarak algılıyor. Oysa fenomenciler farklı biçimde yorumlayarak güzelliği, seyredene bağlı olmayan, güzel olan varlığın yapısında temellenen bir özellik olarak görürler. Güzel bir şey, onu güzel gören olmasa da güzeldir. Güzellik ide de değildir, gerçeğe dayanır ama onu aşar. (Ergün, 2007, s.5)¹

Görülebileceği üzere, “güzel” her düşünürde farklı yansımalar bulmaktadır. Güzel'i doğanın yansıması olarak gören mutlak değişmez kurallara oturtan yaklaşımlar olduğu gibi, ruhun yansıması olarak kabul eden kişiden kişiye

¹ Fenomencilere göre güzellik somut olandadır. Bir başka deyişle, nesnel gerçeklikle ilgili bir durum olarak algılanır. Ancak bir kişi bu durumu tersine tarifler ki o da Edmund Husserl'dir. Husserl güzelliği insanların dünyayı kendine has algılama biçimi olarak tanımlar. Bu durumda fenomenciler arasında da ayrılan görüşlerin söz konusu olduğunu belirtmek gerekir.

farklılaşabileceği üzerinde duran düşünürler de vardır. Güzel'in tanımını yapılırken kimi zaman gerçek doğruluktan, kimi zaman da mantıksal doğruluktan yola çıkılır.

2.1.1.2 *Güzelliğin Nitelikleri*

Güzellik, mutlak tanımı yapılamayan bir kavram olduğundan, genel olarak ele alındığında, tüm bedensel duyuları da içinde barındırabilecek bir incelemeyle daha iyi kavranabilir. Güzelliğin niteliklerini öznel ve nesnel olarak ikiye ayırmak mümkündür. Öznel nitelikler kişiden kişiye değişiklikler göstereceğinden, nesnel nitelikler daha kesin çizgilerle tariflenebilir. Ergün (2007) içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılan nesnel nitelikleri şu şekilde özetler:

İçsel nitelikler:

- **Uygunluk;** bir eserin güzel olması, onun temsil ettiği ideyi yansıttığı oranda artar. Güzel bir şey, idesine, özüne, kavramına uygun olan şeydir.
- **Yetkinlik;** güzel eser, temsil ettiği şeyin tipine bir bütün olarak uygun olmalıdır. Yetkin olmayan, tam olmayan şeyler güzel değildir.
- **Canlılık;** bir şeyin güzel olabilmesi için canlı ve anlatım gücü yüksek olmalıdır.

Güzelliğin dışsal - biçimsel nitelikleri:

- **Orantı ve simetri:** Özellikle güzelliğin matematik olarak belirlenmesi sırasında karşımıza çıkan ilk ilke orantıdır. Güzel, unsurların orantılı olarak birleşmesidir. Orantısız şey güzel olamaz. Platon'a göre güzellik, doğru orantıdan başka birşey değildir. Aristoteles'te ise güzel, düzene ve büyüklüğe dayanır. Eskiden beri sanatçılar ve filozoflar tüm güzellikleri açıklayacak büyümlü bir matematik formül aramışlar ve bunun "altın kesit" orantısında bulmuşlardır. Orantıya bağlı olan güzelliğin bir başka niteliği simetridir. Güzel olan bir bütünün parçaları arasında ölçüye dayalı bir düzen vardır. Doğadaki güzellik büyük ölçüde simetriye bağlıdır. Canlıların bedeni sağ ve sol olarak simetriktir. Sanat eserlerinin de güzel olarak algılanmasında simetri çok önemlidir.

- **Uyum (harmoni):** Bütün güzellikler için, parçaların uyumlu birleşmesi önemlidir. Hem hareketli, hem de hareketsiz bütünlerde uyum önemlidir. Zaten uyum olmaz ise güzellik de kalmaz, bütün de. Sanatçı, evrendeki ve varlıklardaki gizli uyumu yakalayıp onu eserlerine yansıtmak ister. Güzellik, bir varlıkta karşıtların gerilimine dayanan bir uyumdur. Evrendeki bu uyum sanat eserlerine de yansır, onlar da güzel olur. Harmoninin, temelinde çoklukta birlik bulunur. Evrende her şey çok ve karmaşık gibi görünür. Ama çoklukta birlik sağlanınca bir uyum, bir güç, bir güzellik ortaya çıkar.

2.1.1.3 Güzel'e Eklemlenen Değerler

Estetik kavramını, yalnızca “güzel’in bilimi” bir değer felsefesi olarak tanımlamanın yeterli olamadığı açıktır. Kelimeye yüklenen anlamın tam karşılığına ulaşabilmek için, iyi, kötü, komik, yüce, trajik, zarif, ilginç, çirkin, vb. değerlerinde birer estetik değer olarak kabul edilmesi gereği ortaya çıkar. Bu değerler kimi zaman “güzel” ile karıştırılır, kimi zaman da güzel’e eklemlenir. Nitekim güzel ve doğruluk², güzel ve iyi³, ve güzel ve faydalı⁴ kavramları arasındaki ilişkiler tarih içerisinde felsefi olarak irdelenmiş, söz konusu kavramlar ‘idea’ya erişime temellenen güzellik anlayışının benimsendiği günlerden bugüne farklı kavranmaya

2 Güzellik ve doğruluk kimi düşünürlerce iç içe girmiş birbirlerinin yerini almış kavramlardır. Doğruluğun bilgisel- mantıksal bir kavrama karşılık gelmesi gerekli iken, metafizik anlamında algılanır. Bu anlayışlara göre, güzel ve doğruluk metafizik boyutunda eşitler ve aynı anlamda kullanılırlar. Oysa günümüzde, doğru ve güzel aynı anlamı taşımazlar. Doğru aklın bir ürünü iken, güzel; duyuları ve hayal gücünü yansıtır. Doğru ile genel ve somut kavramları belirtiriz, güzel ise genel bir ifade ile anlatılamaz, soyuttur.

3 “Güzellik ve doğruluk” gibi “güzellik ve iyilik” de bir bütün olarak algılanır. Kant’a kadar güzel olan her şey iyi, iyi olan her şey de güzel olarak kabul edilirdi. Ancak derinlemesine incelendiğinde, güzel ve iyi’nin farklı kavramlar olduğu anlaşılır. Güzellik ve iyilik öznel kavramlardır ve kişiden kişiye farklılıklar gösterirler. İyi olarak düşünülen bir davranış bir başkası tarafından kötü algılanabilir.

4 Antik Yunan’dan 18. yüzyıla kadar, güzel ve faydalı kelimeleri de birbirleri ile iç içe geçmiş durumdadır. Faydalı olan her şey; iyi, iyi olan her şey de; güzel olarak tanımlanır. Güzel olan her şey yararlı ve elverişli olarak kabul görür. 18. yüzyıl itibarıyla Kant felsefesine gelindiğinde, iyi ve güzelin birbirinden ayrılması ile bu özdeşlik bağı koparılır. Faydalı olan her şey aynı zamanda güzel olmayabilir düşüncesi yerleşir. Kant’a göre güzel bir nesnenin sağladığı yarar ile değil onun dışarıya yansıttığı görsellikle ilgilidir. Bu düşünce teknolojinin doğuşuna kadar önemini korur. Ancak teknoloji ile değer yargıları değişir, estetik değer algısı başkalaşır. “Güzel ve yararlı kavramlarının bütünlüğünden kalkan bu yeni estetik, özellikle *ergonomi*’nin ve *endüstri tasarımı*’nin kuruluşu ile sanatı müze ve galerilerin tutsaklığından kurtarıp, insanın günlük yaşamına, insanın oturduğu kentin sokaklarına ve evinin içine sokmuştur. Bütün bu çağdaş anlayışlar için artık, bir insan yaratısı olan sanat, soyut estetik düzeyde değil, aynı zamanda güzel olacaktır.” (Tunalı, 1996, s:140)

başlamıştır. Felsefi düzlemde güzel ve doğru, faydalı, iyi ve yüce kavramları eşdeğer kabul edilirken, günümüzde güzel olanın aynı zamanda iyi, doğru ya da faydalı olan anlamına gelmeyeceği görüşü benimsenmektedir.

Bu anlayışın mimari anlamdaki yansıması ise ilk olarak MÖ 1. yy.'da yaşamış olan Romalı mimar Vitruvius'un "De Architectura" adlı kitabında başarılı bir mimarlık için "Utilitas, Firmitas, Venustas" (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) etmenlerinin gerekli olduğunu ileri sürmesiyle gündeme gelir. Rönesans'ta bu tanım, "Comodita, perpetua, bellezza" (kullanışlılık, süreklilik- kalıcılık, güzellik) olarak benimsenmiştir. Vitruvius'tan bu yana insanlar için sağlam, kullanışlı ve güzel mekânların tasarlanması mimarlık ve şehircilik mesleğinin temelini oluşturmaktadır. Nitekim planlama ve mimarlık mesleklerinin ilk yıllarında da bu temel kriterler üzerinde odaklanılmaktadır. Ancak mekânı konu alan mimarlık, kentsel tasarım ya da planlama gibi meslek alanlarında benimsenen estetik anlayışın bugün hangi temellere oturtulduğunun ya da oturtulması gerektiğinin görülebilmesi açısından bilim olarak estetik daha ileri düzeyde irdelenmek durumundadır.

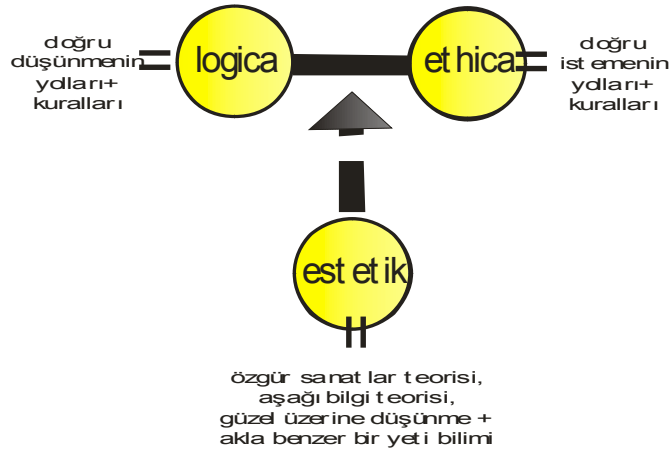
2.2 Bilim Olarak Estetik

"Estetik", kavram olarak 2500 yıllık bir geçmişe temellenir. İlk girişimler "Güzellik" in özünü kavramak üzere, Pythagorasçı okula bağlı Yunan filozofları tarafından yapılmıştır. Antik Yunan'ın ünlü üç filozofu Sokrates, Platon (Eflatun) ve Aristoteles; varlığın özü, güzelliği, algılanması üzerine çeşitli fikirler üretmişlerdir. İlk defa "güzel nedir?" Platon tarafından (427-348) sorulur. Platon, değişik eserlerinde güzelliğin, iyilik, fayda ve uyum gibi kavramlarla olan ilişkisini aramıştır. Öğrencisi olan Aristoteles (384-322), güzelliğin kurallarını maddî yapıda, bu dünyada arar. Aristoteles'e göre güzellik, simetri ve sınırlılıktır. Bu yaklaşım, oldukça matematikseldir ve günümüz estetik anlayışından uzaktır. Kavram olarak geçmişe uzanan estetik'e bilim olarak bu adın verilmesi ise yakın bir tarihe rastlar.

2.2.1 Klasik – Geleneksel Estetik

Estetik dediğimiz bilimi kuran ve ona bu adı veren Wolff'un bir öğrencisi Alexander G. Baumgarten'dir. (1714–1762) A.G. Baumgarten, 1750-1758 yıllarında yayınladığı *Aesthetica* adlı yapıtıyla, ilk kez böyle bir bilimi temellendirir, onun konusunu belirler ve bu bilimin sınırlarını çizer. Daha 1735 yılında yayınladığı “Şiir Üzerine Bazı Felsefi Düşünceler” adlı doktora tezinde böyle bir bilimin olanağından söz açar. Estetik sözcüğü ilk kez böyle bir bilimin adı olarak bu kitapta kullanılır. Bir başka deyişle, böyle bir bilimin belirlenmesi, *Aesthetica*'nın yayımlanması ile gerçekleşir. (Tunalı, 1996, s.13)

A.G. Baumgarten çalışmalarında O'na öncülük eden hocasının izinden gider ve açık kalan bir detayı “duyu bilgisi”ni ele alır. Wolff “logica” kavramıyla doğru düşünmenin yollarını ve kurallarını, “ethica” kavramı ile de doğru istemenin yollarını ve kurallarını tarif eder (Şekil 2.1). Logica ve ethica'nın açıkta bıraktığı duyu bilgisi ise “estetik” kavramı ile A.G. Baumgarten tarafından keşfedilmek üzere bir bilim olarak ortaya çıkar.

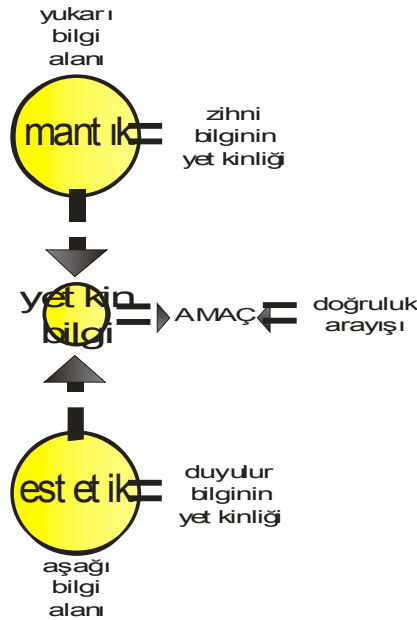

Şekil 2.1 Estetik, logica ve ethica kavramları.

Aesthetica'da Baumgarten, estetik'i şöyle tanımlar: “*Aesthetica*, özgür sanatlar teorisi, aşağı bilgi teorisi, güzel üzerine düşünme ve akla benzer bir yeti bilimi”dir. Böyle bir betimlemede ilk kez olarak estetik adını verdiğimiz bilimin bir tanımıyla

karşılaşıyoruz. Estetik’i belirlemek isteyen bütün bu farklı elemanlar, bir temel belirleyici motive geri götürülebilir; bu temel belirleyici motiv, *cognitio sensitiva*, yani, ‘duyusal bilgi’dir. *Meditationes*’te Baumgarten, duyusal kavramından ne anladığını şöyle belirtir:

“Aşağı bilgi yetisinin ortaya koyduğu tasavvurlara sensitiv adını veriyorum. *Cognitio sensitiva* kavramını ise; açık ve seçik şeylerin ötesinde bulunan tasavvurlar bütünü. Estetik, açık ve seçik olmayan bir bilginin, sensitiv (duyusal) bilginin bilimi olarak tanımlandığına göre, açıklık ve seçiklik, estetik bilginin ölçüsü değildir; açıklık ve seçiklik zihni bilginin ölçüsüdür. Sensitiv, yani estetik bilginin özelliği, açık ve seçik olmak değil, tersine açık ve seçik olmamak, bulanık olmaktır. Baumgarten’a göre, böyle sensitiv tasavvurları araştırarak bir bilimin varlığı zorunludur ve böyle bir bilim estetik olacaktır. (Tunalı, 1996, s.14)

Şekil 2.2 Estetik ve mantık ilişkisi

Şekil 2.2’de de görüldüğü üzere, estetik, mantık kavramı ile birlikte yetkin bilgiye ulaşmayı amaç edinir. Mantık, yukarı bilgi alanında zihnin bilgi yetkinliğini ararken, estetik, aşağı bilgi alanında duyulur bilginin yetkinliğini sorgular. Yetkin bilgi aynı zamanda “doğruluk arayışı”nın da kendisidir.

Estetik bilginin yetkinliği de, yine doğruluktur, ama doğruluk estetik bilgi doğruluk alanına girince, artık güzellik adını alır. Bu anlamda estetik güzel üzerine

düşünme sanatı olur. A.G. Baumgarten'in bu çözümlmelerine göre; mantığın, yukarı (düşünsel) bilginin yetkinliğini, doğruluğu (hakikat) araştırmasına paralel olarak, estetik de, aşağı (duyusal) bilginin doğruluğunu, yani güzelliği araştırır. Buna göre, güzellik, duyulur bilginin doğruluğu olduğu gibi, estetik de, duyulur bilginin mantığı olarak düşünülür. Bu duyusalılık çok geniş bir alanı kaplar. Estetik de bu alanı tümüyle değil de, yalnızca bu geniş alanda meydana gelen 'güzellik' fenomenini inceler. (Tunalı, 1996, s.15)

Estetik'in temelini oluşturan duyulur bilgi, duyusalılık çok geniş bir alanı kaplar. Yalnızca "güzel", "güzel üzerine düşünme sanatı" olarak ele alındığında ise estetik, diğer duyusal kavramlardan uzak, dar bir anlam içerisine sıkıştırılmış olacaktır. Duyum, duyulur algı ile tanımlanan estetik'in konusu içerisine güzellik'in yanısıra, daha önce belirtildiği gibi komik, yüce, zarif, trajik, ilginç ve çirkin değeri de girer. Bu kavramların tümü güzel kavramı kadar estetik değer oluşumuna katkı sağlarlar ve güzel ile birlikte düşünölmek durumundadırlar.

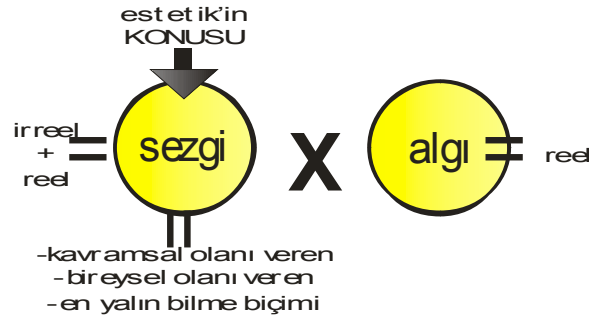
Günümüzde de **Ludwig Wittgenstein** estetik'i 'bir güzellik bilimi' olarak anlamaya karşı çıkar. Wittgenstein, estetiğin çok geniş bir alan olduğunu ancak "güzel" sözcüğünün kolaylıkla yanlış anlaşılmalara götürdüğünden bahseder. Ona göre, estetik'i yanlış anlamalara götüren neden, geniş bir alanın olması gereken estetik gibi bir bilimin yalnızca güzel'e bağlanıp sınırlandırılmasıdır. O halde, günümüz düşünüşü için de estetik, salt bir güzellik bilimi olarak temellendirilmemelidir.

Estetik üzerine belirtilen bütün görüşler, daraltılan ya da genişletilen "estetik" tanımı Kant ve Fr. Schiller'in son sözü söylemeleri ile kesinlik kazanır ve "estetik", "estetik bilimi ya da estetik bilimi ile ilgili olan şeyler" anlamında yerini alır.

2.2.2 Günümüz Estetik'i

18. yüzyılda A.G. Baumgarten tarafından bir bilim olarak ortaya atılan “estetik” Kant, Fr. Schiller, Karl Rosenkranz, Wittgenstein, Hegel ve daha birçok düşünür tarafından ele alınır ve klasik-geleneksel estetik kavramı içinde salt bir güzellik bilimi olarak değil, duyulur algının, zihinlerde bıraktığı iz olarak kabul görür. Ancak, 20 yüzyıla gelindiğinde İtalyan filozofu Benedetto Croce (1866-1952) tarafından estetik üzerine yeni görüşler ortaya atılır.

Croce'ye göre, estetik dediğimiz bilim, Baumgarten'dan önce, bir İtalyan filozofu tarafından kurulmuştur. Bu filozof, Giovanni Battista Vico'dur. (1668 – 1744). Vico, şiir ve sanatın özünü incelediği *Yeni Bilim* adlı 1725 yılında yayınladığı yapıtıyla Baumgarten'dan yirmi beş yıl önce (Croce'ye göre) estetik'i kurmuş sayılmalıdır. Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı gibi estetik yeni ve modern bir bilimdir.

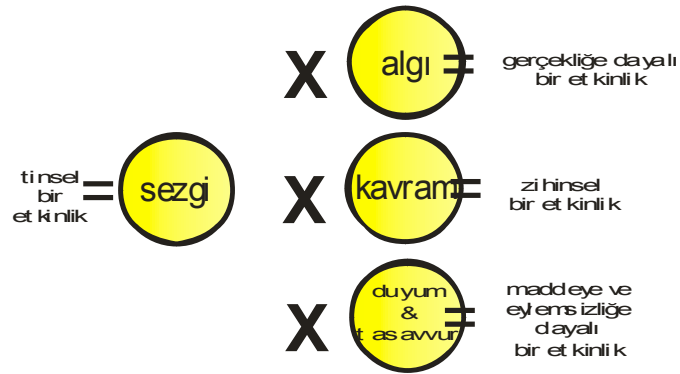

Şekil 2.3 Croce estetiğinin konusu olan sezgi ve algıdan ayrıldığı nokta.

Bir bilim olarak estetik tarihi ile estetik problemler tarihi birbiriyle örtüşmezler. Bu heterojen problemler, bir noktada klasik-geleneksel estetik ile günümüz estetik'ini de birbirinden ayırırlar. Geleneksel estetik, estetik araştırma alanını ya güzellikte, ya da sanatta bulur. Ancak, yüzyılımızın başında böyle bir estetik anlayışına ilkece karşıt bir estetik görüşü ortaya atılır. Bu görüş, B. Croce'nin estetik temellendirmesidir. Croce'ye göre, estetik'in konusu tümel bir varlık alanı olan 'sezgi'dir. Sezgi, kavramsal bilgiden önce gelen, onun temelini oluşturan, bize bireysel olanı veren en yalın bilme biçimidir. Algılar, gerçeği reel olan şeyi bize

verirler, oysa sezgiler, gerçekliği bildirdikleri gibi gerçek olmayı da, hayalsel olanı da bildirirler. (Şekil 2.3) (Tunalı, 1996, s.17)

Tinsel bir etkinlik olan sezgi, kavramdan, kavramın zihinsel bir etkinlik olması, duyumdan ve tasavvurdan da, duyum ve tasavvurun eylemsizliğe, maddeye dayanmaları, algıdan da algının zorunlu olarak gerçekliğe dayanması ile ayrılır. Görüldüğü üzere Croce, estetiğin konusu olarak, tümel bir varlık alanı olan ‘sezgi’ kavramı üzerinde durmaktadır. Sezgi doğrudan doğruya sezgiye dayanan bir bilgi olup, kavramsal bilgiden tamamen bağımsızdır ve gündelik hayatta devamlı olarak sezgi bilgisine dayanılır. Sezgi bilgisi, gerçek hayatın içinde doğan, gündelik yaşantılarımız içinde oluşan bir bilgidir.(Şekil 2.4) (Tunalı, 1983, s:21)

Şekil 2.4 Tinsel bir etkinlik olan sezginin algı, kavram ve duyum farklılaşması.

Croce sanat eserini, sanatçının kendi yaratıcı gücü, yeteneği ve coşkusunun oluşturduğu estetik obje olarak değerlendirir. Ortak estetik yargıların varlığını reddeden bir düşündürdür. İnsanların estetik yargıları arasında her zaman bir uzlaşma olamayacağını iddia eder. Croce'ye göre, sanat eserleri üstüne verilen yargılar, ortak yargılar niteliğinde değildir. Çünkü sanat eserleri sanatçının ruhunda bir an için meydana gelen bir ifadenin (güzelliğin) maddi görünüşleridir. Sanat adına ortaya konan her ifade tarzı bireysel bir nitelik taşır. Bu nedenle herkesin bu ifade biçimi karşısındaki değerlendirmesi farklı olabilir. Öyleyse ortak estetik yargı olamaz. Estetik yargılarda beğeni ve kültür bakımından farklı algılamalar olabileceği gibi, insanların psikolojik yönden farklı olmalarından dolayı da farklı algılamalar olacaktır. Sanat eseri ruhsal edinimdir, yani bir öznel yaşantının bir

ürünüdür. Sanat eserine bakan kişi de aynı şekilde öznel bir yaşantı sonucu bu esere bakacaktır. (Ceylan, 1988)

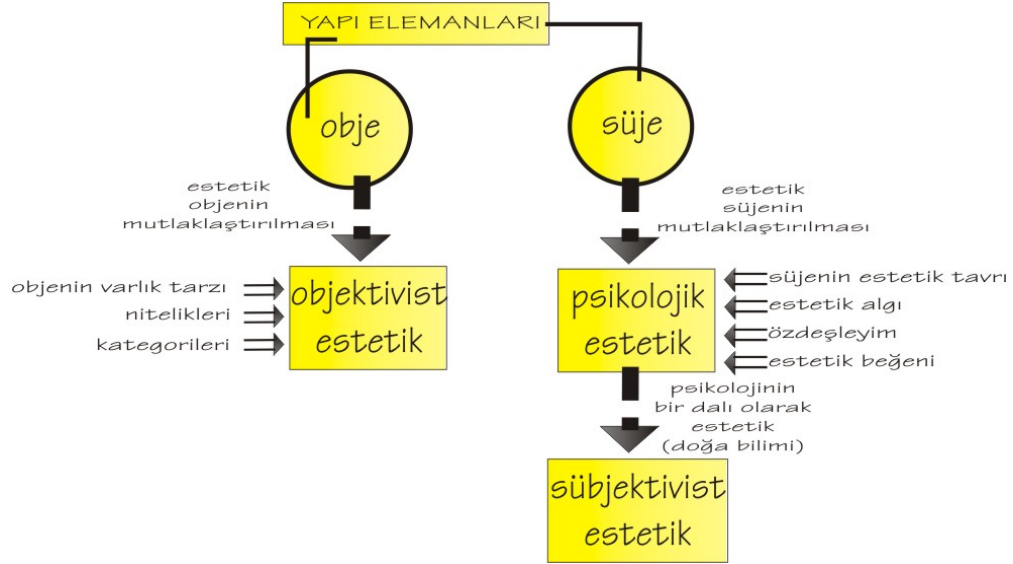
Ancak belirli sınırlar içerisinde alınmaya çalışılan estetik kavramı, dar kalıplar içerisinde kendini tam olarak ifade edememiş ve geleneksel – klasik estetik kavramı, günümüz estetiğinden daha fazla ilgi görmüştür. Çağdaş estetik yaklaşımı olarak ele alındığında Croce'nin estetik'e yüklediği anlam Baumgarten ve Platon'dan temel noktalarda ayrılır. Platon estetik'i yalnızca duyusallık üzerine kurar ve gerçeklikten uzak bir estetik kabulünde bulunur. Baumgarten'ın yaklaşımında ise estetik aşağı bilgi alanında, mantık ile birlikte yetkin bilgiye ulaşmaya çalışan bir araç olarak ele alınır. Croce'nin estetik'inde ise, estetik'in konusunu yalnızca “sezgi” ve “ifade”de tinsel bir etkinlik olarak algılanır ve ortak estetik yargılar reddedilir.

2.2.3 Yarının Estetik'i

Tunalı (1996) yarının estetik'ini şu şekilde tanımlar: 'yarının estetik'i geleneksel estetik gibi, insan ve toplum için artık lüks bir bilim olmayacak, tersine insanı tüm biçim vermeleri içinde inceleyen, insana, topluma ve teknolojiye dayalı bir 'tümel evrensel', ama aynı zamanda 'insansal' bir bilim olacaktır.' Günümüz estetik'ini bu kalıplar içinde planlamak oldukça güç olmakla birlikte, geleceğin estetik'ini planlarken farklı yeni bir estetik değer sistemi oluşturmak yoluna gidilebilir. Tunalı (1996)'da yarının estetik'ini tartışırken 'felsefi bir estetik' yaklaşımından da söz eder. “Felsefi estetik ile, estetik problemlerin heterojen niteliğinden kalkarak, geleneksel estetik'in tek yanlılığına karşı bir tavır içinde, estetik problemlerin oluşturduğu 'estetik gerçekliği' ve bu gerçekliğin 'bütünlüğü'nü aramak ve bu bütünlüğü felsefi ve ontolojik olarak temellendirmeye çalışmak mümkün olacaktır” (Tunalı, 1996)

Tunalı'nın tanımından yola çıkarak yarının estetik'ini, felsefik estetik özelinde ele almak mümkündür. Felsefik estetik; estetik gerçekliği anlamak ve bu gerçekliğin bütünlüğünü kavrayabilmek için, bu niteliği oluşturan “yapı elemanları”ni tanımlar. Her estetik olgu bir **özne** ile yani “süje” ile ilgilidir ve süje'nin beğenisi için vardır.

Süje, estetik tavır alma ve varlığı algılamak üzere estetik olgu için bir zorunluluktur ancak onun taşıyıcısı ve belirleyicisi değildir. **Psikolojist Estetikçiler** bu noktada estetik'i farklı bir noktaya taşırlar. Süje'yi estetik olgunun taşıyıcısı ve belirleyici olması yönünde mutlaklaştırır ve estetik olguyu süje'ye indirgerler.

Şekil 2.5 Obje ve süje ilişkisi

Bu yaklaşımın inceleme alanını, süje'nin estetik tavrı, estetik algı, özdeşleşim ve estetik beğeni oluşturur. Buna göre, estetik olgu, yalnızca süje'de meydana gelen ruhsal olayları ve yaşantıları kendine konu eder. Bu anlayışın sonunda da psikolojist estetikçiler, sübjektivist bir anlayışa ulaşırlar. **Sübjektivist estetik**'te de estetik, psikolojinin bir dalı olarak ele alınır ve doğa bilimi olarak kabul edilir.(Şekil 2.5)

Psikolojist estetikçilerin, süje'yi mutlaklaştırma ve estetik değeri yalnızca süje üzerinde sorgulama istemleri, 20. yüzyılın başlarında tepkilerle karşılaşılır. Tek yanlı olarak öznenin değil, **nesnenin** de estetik değer algısında yeri olması gerektiği görüşünü savunurlar. En önemli eleştirisi **Fenomonolojik Estetik**'ten gelir.

Wittgenstein'a göre estetik'in araştırması gereken sorun, estetik yargı sorusudur. (Tunalı, 1996) Çoğu kez, estetik'in psikolojinin bir dalı olduğu söylenir. Estetik sorunların genellikle psikolojik deneylerle hiçbir ilgisi yoktur. Elbette estetik bir tavır alma içinde insanın yaşadığı duygular vardır, ancak bunları psikolojik olarak

incelemek, onları estetik olarak incelemek anlamına gelmez. Psikolojik araştırmanın ulaşmak istediği açıklama nedenselliğe dayalı bir açıklamadır, çünkü psikoloji, pozitif bir doğa bilimidir. Buna karşılık, ‘estetik açıklama nedenselliğe dayalı bir açıklama değildir’, çünkü estetik bir deneysel, pozitif doğa bilimi değil, bir felsefe bilimidir ve bu felsefe biliminin konusu da doğrudan doğruya estetik yargılardır. Estetik yargıları araştıran estetik bilimi hiçbir zaman pozitif doğa bilimi olan psikolojiye bağlanıp açıklanamaz.

Wittgenstein’in yaklaşımında öznenen çok nesnenin estetik değer oluşumuna katkısı olduğu görüşü hâkimdir. Estetik’in araştırma konusu “estetik yargı”dır ve estetik açıklama “nedensellik” içermez. Ancak, estetik varlığın algılanmasında yalnızca süje’nin ya da yalnızca obje’nin mutlaştırılması, tek yanlı bir bakış açısı olarak estetik değer incelemelerinde boşluklar yaratmaktadır. Böyle olmasına karşın fenomenolojik estetik beraberinde “**estetik obje**” kavramını getirir. Bu kavramın inceleme alanını, obje’nin nitelikleri, varlık amacı, sanatsal değeri, oluşturur. Bu yaklaşım da **objektivist estetik** adını alır.

Böyle bir objektivist estetik, obje’nin niteliklerini, varlık tarzını, varlık kategorilerini, dar anlamda sanat yapıtının ve sanatın ne olduğunu, sanat yapıtı ile doğal obje arasındaki ayrılıktan kalkarak belirlemek ister (Tunalı, 1996). Sanat yapıtını sınıflara, türlere ayırır, bunları birbirleriyle karşılaştırır. Süje’den hareket eden bir estetik’in sübjektivist-psikolojist bir estetik olmasına karşılık, estetik obje’den hareket eden bir estetik, sonunda objektivist bir estetik olur. Böyle bir objektivist estetik, bir sanat felsefesi’dir, bir sanat ontolojisi’dir. Estetik varlığı, sadece, süje ve estetik obje elemanları belirlemez; onu meydana getiren bir varlık da, “**estetik değer**” ya da “güzel”dir. Her estetik olay belli bir estetik değeri ortaya koymak ister. Bu değer, “güzel” değeri ya da “idea”sidir.

Bu yaklaşıma göre “güzel” estetik değerinin ayrılmaz bir parçası halini almaktadır. Sübjektivist ve objektivist tavır almanın ortak noktasını da yine “güzel” değeri oluşturur. “Güzel” kavramı estetik olguya katılan bir değer olarak; bir idea’dır, estetik olguyu mutlaklaştırır ve sınırlandıran bir öz olarak da karşımıza

çıkar. Süje ve obje birlikteliği yalnızca “güzel” kavramında değil, “yargı” kavramında da sağlanmaktadır. Çünkü estetik değere yüklenen “güzel olma” ya da “güzel olmama” durumu bir yargıdır ve her iki yaklaşımında ortak noktasıdır.

Yukarıda detaylı olarak açıklanan felsefi estetik kavramını Tunalı (1996) şu şekilde özetler: Estetik olgunun **ontik** (mantıksal) bütünlüğünde böylece, dört temel yapı elemanı tanımlanmış olmaktadır. Bunlar:

- estetik süje,
- estetik obje,
- estetik değer ya da güzel, ve
- estetik yargı’dır.

Estetik olgu ya da estetik varlık, bu dört ögenin bir ontik bütünlüğü olarak meydana gelir. İşte felsefi estetik’in konusunu da bu ontik bütünlük oluşturur. Felsefi estetik, ne sadece bir estetik duygular psikolojisi, ne bir sanat felsefesi, ne güzel felsefesi, ne de estetik yargılar mantığıdır. Felsefi estetik kavramı, içeriği bakımından hepsinin üstündedir. Felsefi estetik, bütün varlık alanını çevreler ve kucaklar. Felsefi estetik’in ödevi, bu estetik varlığı ontik elemanlar yönünden araştırmaktır.

Sonuç olarak, Tablo 2.1’de görülebileceği üzere sınırlandırılarak belirli kabuller özelinde incelenmeye çalışılan “estetik”, geleceğin estetik kavramları tartışılırken, yeni öngörüler ve yeni temeller üzerine oturtulmak durumundadır. **Geçmişin ve günümüzün estetik’i salt bir sınıfın yaşamına yönelik, toplumun belirli kesimine hitap eden bir bilimin dışına çıkmak zorundadır.** Estetik “lüks bilimi” olmanın ötesine geçerek, insanın tüm biçim vermelerini inceleyen, insana ve teknolojiye dayalı tümel ve evrensel, toplumsal bir ihtiyaç olarak yerini yaşama mekânlarında yerini almalıdır. ‘Elitist’ ve ‘öteki’yi kavrayıcı estetik’ olarak farklılaşan estetik anlayış, şüphesiz farklılıklara ve çeşitliliğe olanak tanımayan bir anlayışın ürünüdür. İleriki aşamada bu iki anlayışı birlikte değerlendirmek felsefi estetiğin dayanması gereken bütünlük ilkesinin sorgulanması açısından gerekli görülmüştür.

Tablo 2.1 Dünün, Bugünün ve Yarının Estetik'inin Değerlendirilmesi⁵

	GELENEKSEL ESTETİK	GÜNÜMÜZ ESTETİĞİ	YARININ ESTETİĞİ
DÜŞÜNÜRLER	<ul style="list-style-type: none"> Baumgarten Hegel Kant 	<ul style="list-style-type: none"> Croce 	<ul style="list-style-type: none"> Tunalı
KONUSU	Konusunu; güzellik felsefesi ve sanat felsefesi oluşturur.	Estetiğin konusu olarak, tümel bir varlık alanı olan 'sezgi' kavramı üzerinde durmaktadır.	Konusu; 'estetik gerçekliği' ve yapısal bütünlüğünü aramak ve bu bütünlüğü felsefi ve ontolojik olarak; felsefi bir estetik anlayışıyla temellendirmeye çalışmak olacaktır
ARAŞTIRMA ALANI	Mantığın, yukarı (düşünsel) bilginin yetkinliğini, doğruluğu (hakikat) araştırmasına paralel olarak, estetik de, aşağı (duyusal) bilginin doğruluğunu, yani güzelliği araştırır. Buna göre, güzellik, duyulur bilginin doğruluğu olduğu gibi, estetik de, duyulur bilginin mantığı olarak düşünülüyor.	Sezgi ve ifade, gündelik sezgi ve ifadelerden, sanat sezgisi ve sanat ifadelerine kadar çok geniş bir alana yayılır Bu geniş sezgi ve ifade alanını araştıran bilim estetik bilimidir.	İnsanı tüm biçim vermeleri içinde inceleyen, insana, topluma ve teknolojiye dayalı bir 'tümel evrensel' , ama aynı zamanda 'insansal' bir bilim olma yolunda felsefi estetik'i araştırma konusu yapar.
SORUN	Geleneksel estetik, estetik araştırma alanını ya güzellikte ya da sanatta bulur. Bu tanım estetik değer algısını yansıtmada eksik noktalar bırakmaktadır.	Böyle bir tümel ifade bilimi olarak temellendirilmesi fazla etkili olamamış ve estetik'i geleneksel anlayış içinde kavramaya devam edilmiştir.	Günümüz için böyle bir estetik'i planlamak olanak dışıdır, çünkü henüz böyle bir estetik varlık kazanmış değildir.
ÇÖZÜM: Yeni bir estetik ve yeni bir değerler sistemi oluşturarak; <ul style="list-style-type: none"> Günümüz estetiğini lüks bilimi olmaktan 'gerçekliğe inmeye İnsanın tüm biçim vermelerini inceleyen İnsana, topluma ve teknolojiye dayalı Tümel ve evrensel, insansal bir bilime yöneltmek olmalıdır. 			

2.3 Günümüz Mekânsal Kavrayışlarının Ardındaki Estetik Anlayış

Günümüz kentsel mekânına yansıyan estetik, sınıfsal farklılıkların altını çizen bir araç olarak karşımıza çıkarken, estetik mekân oluşumunda ortaya konan yaklaşımlar, mekânın kalitesini artırmanın yanında bir sınıfsal ayrımı da gözler önüne sermektedir. "Elitist mekân" anlayışı olarak tarif edilebilecek yaklaşım ile "estetik mekân" anlayışı aynı kurguya temellenmekte, estetik kabuller yalnızca elit sınıfın beğenisine sunulmaktadır. Bu tek taraflı yaklaşım kent içinde yer alan görünmez

5 İ.Tunalı (1996) 'Estetik' adlı eseri ve DEU Mim Fak. URD588 ders notlarından derlenmiştir.

duvarların belirgin hale gelmesine ve mekânda kendine yer bulamayan “öteki”nin bu duvarlar ardına itilmesine neden olmaktadır.

“Kentleri inşa tarzımızın karakteristik özelliği, insanlar arasındaki farkların oluşturduğu duvarlardır ve bu farkların karşılıklı bir tehdit oluşturmasının, karşılıklı bir uyarıcı olmasından daha muhtemel olduğunun varsayılmasıdır. Bu yüzden, kentlerde inşa ettiğimiz şeyler kişisiz, nötralize edici, sosyal kontak olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir: Dökme camla kaplı dış duvarlar, yoksul semtleri kenti geri kalan kısımdan ayıran ana yollar, koğuş tarzı siteler” (Sennett, 1999, s.15).

Sınıflar arasındaki bu belirginleştirilen duvarlar; küreselleşme ile ortadan kalktığı varsayılan, ancak daha da kalın çizilen sınırlar, “elit” ve “öteki” arasında büyüyen uçuruma işaret etmektedir.

2.3.1 Çevre ve Kent Estetiğinin Gelişimi

Çevre, doğa ile bütünleşik, insan ve onun gereksinimleri sonucu oluşan kentsel mekânla birlikte dönüşen dinamik bir olgudur. Bu bütünü, Erzen’in de (2007) deyiimiyle; “insanı en yakın planda çevreleyen mimari, daha geniş olarak çevreleyen kent ve de bu ikisini etkileyen ve bunların hem içinde, hem de dışında olan doğa olarak düşünmeliyiz.”

İnsanlığın doğanın içerisinde fiziksel bir çevre oluşturmak üzere kentleri inşasında, yer oluşturma ilkeleri olarak benimsediği temel ilkeler, doğal kaynaklar, çevre ve doğa ilişkisi, erişim kolaylığı, topografik yapı ve iklimsel özellikler olmuştur. Bu fiziksel koşullara ek olarak da kentler, gereksinimleri, kültürel özellikleri, yetenekleri özelinde kentlere biçim vererek kendilerine özgü sosyal bir yapıyı da kentsel mekâna yansıtmayı başarmışlardır. “Bütün bu etmenler iç içe ve etkileşim halinde olarak kentin genel karakterini tek tek değil, belli ağırlık ve oranlarda biraraya gelerek birlikte belirlemektedirler; dolayısı ile kentsel estetiğin oluşumunda da bu etmenler belli ağırlıklarda pay sahibi olmaktadır.” (Erdoğan 2006)

Geçmişten günümüze kentlerin dönüşümü ele alındığında, ilk kentsel oluşumlarda, en bağlayıcı ve karakteristik yapıların dini yapılar olduğu ve kentin bu

yapılar çevresinde şekillendiği görülmektedir. Bu tekil yapıların yanısıra, kentte bir diğer belirgin özellik, peyzaj düzenlemeleri ile estetik kaygıların da kentsel mekânda önemli bir yeri olduğudur. Erdoğan'ın (2006) kentsel estetik kaygıları üzerine yaptığı araştırmasında birçok uygarlık irdelenmektedir. Buna göre, **Mısır Uygarlığı**'nın kentsel kimlik ve imaj oluşumunda ele aldığı en temel yaklaşım *anıtsal yapıları* ile onları estetik olarak kente sunma aracı olan *peyzaj uygulamaları* olmuştur. Kentleri uygarlığın sembolü olarak tasarlayan bu anlayışla, kimlikli yapı estetik kaygılar da gözeterek Mısır Uygarlığını sembolize etmek üzere geçmişten günümüze taşınmayı başarmıştır.

İkinci olarak **Yunan Uygarlığı**'nın en belirgin özelliği de, 4.bölümün ilerleyen kısımlarında değinilecek olan 'Mimaride Biçimsel Öğeler' üzerinden kentsel mekâna yön vermesidir. Estetik kaygılar mimari unsurlar üzerinden değerlendirilerek; oran, orantı, simetri gibi biçimsel öğeler kentsel tasarım aşamasında öncelikli olarak ele alınan araçlardır. Sokağa cephe veren yapılar estetik yaklaşımın öncü temsilcileri olmuş ve kimlikli yapının oluşmasında katkı sağlamışlardır.

Kentsel mekânı bulvarları ve geniş sokakları ile farklı bir boyuta taşıyan **Roma Uygarlığı** ise, kendinden önceki uygarlıkların biçimsel kaygılarını da taşıyarak, kentsel tasarım ve estetik kavramlarına, boyut ve hacim kriterlerini eklemiştir. Dönemin idari yapısını, görkemini kentsel mekân üzerinden yansıtmayı başaran planlama anlayışı, kimlikli yapısını yüksek standartlara sahip ekonomik ve siyasi karakteri güçlü bir kent imajı üzerine oluşturmuştur.

Ortaçağ'a gelindiğinde doğal unsurların kentsel mekân yapılanmasında doğrudan ilintili olduğu gözlenmektedir. Yapı malzemesinden peyzaj düzenlemesine kadar her türlü kullanım doğal kaynaklar temellidir.

*“Genellikle savunma kaygısı ile dik yamaçlar, nehir yatakları, deniz ya da göl içindeki adalarda konumlandırılan ve surlar ile çevrili olan organik düzendeki Ortaçağ kentlerinde konumları gereği ön plan ve arka plan kurgulanması söz konusudur. Genellikle şato, manastır, kilise gibi yapılar **ön plan** (foreground) yapıları iken yerleşimin konumlandığı çevrenin peyzaj özellikleri daima kentin **arka planı**/geri planı (background) olarak kullanılmıştır”(Günay ve Salman,1994) .*

Ortaçağ kentlerinde doğal uyum olarak nitelendirilen görsel sunuda gerek kentsel alanda kitlelerin birbiri ile uyumunun, gerekse kentin çevresindeki doğal yapıya uyumun birlikte geliştiği savunularak, Ortaçağ kentlerinin estetik olmasının temel nedeni kentlerin gerek çevresi, gerekse kendi içinde sahip olduğu doğal armoni olarak yorumlanmıştır.

Rönesans döneminde, “kentlere yeni bölümlerin eklenmesi ile kentler büyümüş, yönetici sınıfın gücünün formal bir anlatımla mekâna yansımaları anıtsal yapılarda ifade bulmuştur” (Günay ve Salman, 1994). Heykel önemli bir detay olarak kentsel mekânda yerini almış, su ögesi ya da mimari yapının bir parçası olarak taşıyıcı sisteme katılmıştır. Kentsel tasarım aşamasında mekân meydan ve peyzaj düzenlemeleri ağırlıklı kurgulanmış, açık mekân tasarımına önem verilmiştir. Rönesans dönemine ait bir diğer saptama ise; Rönesans’ın ilerleyen dönemlerinde açılan geniş yol ve bulvarlar, oluşturulan kentsel vistaların kent estetiğinin dönemselleşen yaklaşımları olduğudur. Böylece, erken Ortaçağ’ın yüksek yapılı, dolambaçlı yollarla belirginleşen kentsel doku estetiği yerini gösterişli yapı, bulvar ve vistalarla simgelenen estetik anlayışına bırakmıştır. (Erdoğan, 2006, s.71)

Osmanlı dönemine gelindiğinde, dini yapıların odak oluşturduğu külliye kavramına temellenen anıtsal yapıların hâkim olduğu bir kentsel yapılanma gözlenmektedir. Külliye'nin merkezinde yer alan cami ve çevresinde sıralanan medrese, imaret, türbe, kütüphane, hamam, aşevi, kervansaray, çarşı, okul, hastane, tekke, zaviye binaları gibi yapılar farklı bir kentsel yapılanmanın ve beraberinde kentsel *imajın* izlerini taşımaktadır. Erzen’e göre (2006), “Osmanlı kentlerinde ve mimarisinde görülen ancak, özellikle erken Osmanlı döneminde belirgin olmaya başlayan iç-dış mekân ilişkisi insanın kendi için yarattığı mekânı tamamen çevreye kapatmadığını, bir süreklilik olduğunu göstermektedir.” Erdoğan’ın (2006) yorumunda; Osmanlı kentlerinde de ön plan-arka plan kurgulanması söz konusu olup, coğrafi yapı, topografya, bitki örtüsü gibi öğeler arka planı oluştururken özenli anıtsal yapılanma ve geleneksel mimari de ön plan elemanlarını oluşturmuştur. Aru’ya (1998) göre ise; “topografyanın dışında, doğal anlamda da muntazam olmayan bir özellik taşıyan Osmanlı kentinde içe dönüklüğü olası kılan bir yaşam

biçimi kentsel dokuda tekrarlanmaktadır.” Osmanlı dönemi kentsel yapılanmasında öne çıkan en belirgin özellik topografyaya uygun olarak yerleştirilen her türlü kullanımın, odağındaki dini yapıya göre de biçimlenmesidir. Doğa ve inanç sistemi kentsel alanda yönlendirici iki temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzleyen süreçte gelişen **Endüstri Devrimi** dönemi; küçük kent kavramından büyük kent kavramına geçiş dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde kentler, işlevselliğine göre çeşitlenmiş ve uzmanlaşmış, sanayi kentleri adı altında gelişen kentlerin biçim ve büyüklüklerinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Günay ve Salman a göre (1994), “bu estetikten yoksun yeni uygulamalara tepki olarak da güzel kent: “city beautiful”, bahçe kent: “garden city”, endüstriyel kent: “industrial city”, pratik kent “city efficient” gibi yeni kentsel yaklaşımlar gündeme gelmiş ve gerek kentsel yapılanma gerekse çevre ve kent estetiği bağlamında bir çözülme ve çelişkiler dönemi yaşanmıştır”.

Tarihsel süreç içerisindeki bu yapılanma estetik sunu detayında yorumlandığında, **kentsel estetik algısının mekânsal uyuma dayalı bir görsel sunum olarak ele alındığı** kanısına varılmaktadır. Mekân topografyaya ve doğasına uygun olarak tasarlandığı ölçüde estetik olarak algılanabilmekte; malzeme seçiminin doğal ortama uygunluğu, bitki örtüsü, iklim ve sahip olunan diğer çevresel özelliklerin birarada uyum içerisinde değerlendirilmesi ile benimsenen yer’e dönüşen ve estetik olarak kabul edilen mekânların varlığından söz edilmesi mümkün olmaktadır. Kent estetiğini oluşturan parametreler tarihsel süreç içerisinde süregelen olan alışkanlıkların bir bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Üzerinde yaşanan dönemin sosyal, kültürel, ekonomik yapısı, gelişmişlik düzeyi ile doğrudan bağlantılıdır ve aynı zamanda kentsel kimlik oluşumuna da katkı sağlamaktadır.

Tarihsel yapılanma içerisinde kentsel estetik algısının oluşumunda ortaya konan bir diğer kavram ise “mimari estetik” kavramıdır. Kentsel mekânı oluşturan yapıların biraradalığı ile oluşan uyum, kentsel estetiğe konu olduğundan bu bileşenin parçalarını oluşturan her bir mimari yapının bu uyuma nasıl katkıda bulunduğu konusunu inceleme gereği ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle izleyen bölümde

mimaride estetik kavramını ortaya koyan biçimsel öğeler irdelenerek kentsel ve mimari estetik bir bütün olarak değerlendirilmektedir.

2.3.2 *Elitist Estetik Anlayış*⁶

Modernizmin özünde benimsediği “seçkin”, “biçimci”, ya da “elitist” olarak adlandırılabilir anlayış, post-modernist söylemler paralelinde de kentsel mekânda kendisine taraf bulmuş ve elitist estetik seçkin bir sınıfın elinde şekillenmeye başlamıştır. Salt “ideal” kavramına temellenen biçimsel ilişkileri sorgulayan ve üstten kavrayıcı bu anlayış, estetiği kompozisyon, ritim, denge, oran, orantı gibi belirli kavramlarda aramaktadır. Birçok geometrik şekilde, deniz ürünlerinde ve bitkilerde doğal olarak var olduğu hesaplanan “altın oran”ın çeşitli sanat eserlerinde (özellikle resim sanatında) ve ünlü mimari eserlerde ideal ve güzel olana ulaşma amacıyla kullanılması da böylelikle “ideal olan” a temellenen estetik anlayışın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Böylece; “altın oran” gibi ölçütleri mimari tasarımlarda benimseyerek estetik ya dengede aranmakta, ya da çarpıtılmış oranlarla denge ve dengesizlik arasında tariflenmektedir.

Daha antik çağda böyle bir anlayış tarzındaki saf "biçimcilik" hemen görülmüş ve eleştirilmiştir. Herakleitos, güzel-olanın görece bir özellik taşıdığını bulgulamış; hayvanlarda, insanlarda ve tanrılarda bulunan estetik niteliklerin bir kıyaslamasını yapmıştır. Platon ise, güzelliğin özünün, maddi oranlara göre değil, o nesnenin kendi ideal örneğine (ön-tipine) ne denli uyduğuna göre belirleneceğinden söz ederek, güzelliğin ölçülemeyeceğini ve sayıyla sayılamayacağını kanıtlamaya çalışmıştır. (Kağan,1993) Buna karşın, “idea”yı temel kabul eden elitist yaklaşım, ideal olanın güzel olduğu bir düşünceye odaklanmaktadır. Böylece estetiği ve prestiji toplumun içinde ayrıcalıklı bir noktada ön plana çıkartarak “toplumun en”leri sergilenmekte, gerçek ölçütler değil, ideal kabul edilenler benimsetilmeye çalışılmaktadır.

⁶ Tez kapsamında gerek ekonomik, gerek sosyo-kültürel açıdan toplumsal yapı içerisinde erki elinde bulunduran, “ideal olan” temeline oturan, ancak farklılıkları dışlayan bir toplumsal grubun hegemonyasını gereğince tarif ettiği kavram olarak “elitist” kavramının kullanılması uygun görülmüştür. Böylelikle geleneksel estetik anlayışının temellendiği “güzel ve yüce” kavramları arasında var olduğu kabul edilen esdeğerlik görüşünün dolaylı bir temsiline de vurgu yapılmış olacağı düşünülmektedir.

Sanatın yalnızca elit kesime ait bir eylem alanı olarak kabul edilmesiyle, kültürel dayatmalarla eşleşen bir estetik anlayış ortaya çıkmaktadır. Nitekim çağımız ressamlarından Küçükçetin (2007)'in de eleştirel gözle yaklaştığı sanatın tanımı olarak kabul edilen genel geçer bir yaklaşım vardır; "görsel sanatlar, anlama dayalı, içeriği ve işlevi olan, üstün yaratıcılık uğraşısıdır. Her "ortalama bireye" dogmatikçe öğretilmiş olanı şu şekilde tarif eder: "Sanat bilinemez, tanımlanamaz. Sanat özel ve doğuştan gelen bir kabiliyet işidir. Onu ancak sanat yaratıcıları, sanat eğitimi görmüş bireyler, filozoflar vs. anlayabilir. Sanat *üstün insanları ilgilendiren*, tanımlanamayan, yüksek bir kültür faaliyetidir, o doğuştan gelen bir üstünlüktür." Ancak bu keskin cümlelerde olduğu gibi sanatı yalnızca elit kesimin ya da eğitim görmüş bir sınıfın beğenisine sunmak, gerçekte sanatın ne için ve kimin için yapıldığını gözardı etmek olacaktır.

Sanatı ve estetik beğeniye ayırıştırarak bu yaklaşımlarla "elit" ve "öteki" arasındaki gittikçe büyüyen uçurum kamusal alanda biraraya gelememe, kent kaynaklarını birlikte kullanmama gibi eğilimleri de beraberinde getirmektedir. Zygmunt Bauman'a (1996) göre de;

"Farklı gruplar gün geçtikçe birbirlerine daha çok yabancılaşır; birbirlerini, kamusal mekân ve kaynakları beraberince inşa eden ortaklar olarak değil, sınırlı bir imkân ve fırsatlar kümesini bölüşen rakipler olarak görmeye başlarlar. Kentlinin yolu, farklı olduğu ölçüde uzaklaştırılan, uzaklaştırıldığı ölçüde farklılığı daha da tehlikeli görünen "öteki"si ile kesişmez olur. Kendi kendini pekiştiren bu süreç içinde "farklılık" ve "tehdit" gitgide örtüşmeye başlar."

Bauman'ın (1996) da belirttiği gibi, "elit" ile "öteki" arasındaki mesafe, artık ahlaki bir değerlendirme meselesi değil, *estetik* bir konudur. Biriyle kurulan ilişkiyi belirleyen, birarada yaşamaktan ve aynı kaynakları kullanmaktan doğan sorumluluk değil, zevk ve beğeniye dayanan tercihlerdir. (Yardımcı, 2005)

Bu tercihleri belirleyen öznenin, değişen tüketim alışkanlıkları ve beğeni düzeyi "elit" olmanın gereklerini yerine getirmeye zorlar. Elit için alışveriş yaptığı, dolaşmaya çıktığı, vaktini geçirdiği her alan kentin özelleşmiş bölgeleri olmak durumundadır ve bu bölgelerde yalnızca kendisi gibi "elit" olanlar ağırlanırlar.

“Büyük kentlerin sunmuş olduğu anonimlik içinde bireyler, kendi seçimlerine uymayan birtakım özellik, ilişki ve kimlik konularından, örneğin iskartaya çıkarılmış arkadaşlardan, eski âşıklardan, sıkıcı akrabalarından, fakirler ve mültecilerden, yani beğenilerine veya sınıfsal konularına uygun olmayan herkesten vazgeçebilirler.” (Raban, 1974, s.8)

Şüphesiz bu tür bir ayırım toplumun her kesiminde gözlenmesi gereken bir ayırım değildir. Ancak, elit ve öteki arasındaki ortak mekân kullanım tercihleri Bauman’ında (1996) işaret ettiği gibi *farklılığın artık bir estetik değer biçme süreci içinde değerlendirilmesidir*. Bu yaklaşımlara göre kent ve mimarlık görsel sunum odaklı, yalnızca biçimsel öğeleriyle ele alınan bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu elit görsellik seçkin sınıfın beğenisine sunulduğundan, seçkin olmayı başaramayanlar için de bir “ötekilik” söz konusu olmaktadır. “Öteki” için çizilen görünür ya da görünmez duvarlar, estetiği salt bir sınıfın egemenliğinde tutmaya yetmektedir. Bu noktada, estetiği, toplumun her kesimini dâhil edebilecek bir anlayış olarak benimseme gerekliliği ortaya çıkar.

2.3.2.1 Üstten Kavrayıcı Estetik İlkeler

Kentsel mekân negatif ve pozitif mekânsal öğelerin bir birleşimi aynı zamanda, bu öğelerin oluşturduğu yapılı çevrenin bütünü de kapsayan bir mekanizmadır. Bu mekanizma içerisinde mekânlar arasındaki uyum, doğru tasarlanmış geçişler ve mekânlar arası bütünlüğü sağlayacak her türlü detay kentsel estetiğin niteliklerini belirlemede yardımcı olmaktadır. Pozitif mekan olarak tanımladığımız yeşil alanlar, yollar, meydanlar gibi kentsel mekan bileşenleri ile, negatif mekan olarak kurguladığımız yapı ve yapı grupları bir bütün olarak yer alabildikleri ölçüde estetik mekan algısına katılabilmektedirler. Burada negatif öğeleri temsil eden mimari yapılanma estetik sorgulamalarda odak noktasını oluşturan en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre düzenlemeleri ve diğer kullanımlar ile tanımlı olması gereken mimari odaklar, mekân kalitesine yönelik ipucu veren önemli görsel detaylardır. Aynı zamanda yüzeyleri meydana getiren çizgiler, kullanılan malzeme, yapıdaki ölçek, denge, oran ve açıklıklar, cephe süslemeleri, renk gibi mimari karakteri oluşturan bileşenler, estetik yargıları yönlendiren mimari yapı

bileşenleridirler ki, onlar da kentsel estetik oluşumun bir parçası olarak kabul edilmektedirler.

2.3.3 “Öteki”yi Kavrayıcı Estetik Anlayış⁷

Kentleşmenin getirdiği yeni anlayışlar, giderek küresel düzene eklenmeyi gerektirmekte, bu küresel ağlar da yerini başka mekânsal ağlara bırakmaktadır. Gecekonduların yanında yükselen gökdelenler, yan yana inşa edilen zıt yaşamlar, sınıfsal farklılıkları daha da belirgin hale getirmektedir.

Gürbilek, (2001): Küresel iletişim altyapısına bağlanmış gökdelenler, oteller ve alışveriş merkezleri, güvenli konut siteleri ve mutenalaşmış tarihi bölgeler, dünyanın neredeyse her yerinde, tehlikeli metropolün güvenliği sağlanmış bölgelerini oluştururlar. Bu bölgeler, görsel açıdan uyumlu tasarım ilkelerine göre düzenlenir, güzelleştirilirler. Bu biçimde güvenli bir hale getirilemeyen “öteki”lik, güvenlik sistemlerince korunan özel alanların dışına, duvarların ardına itilir.

Estetik yaklaşımların somut birer ürünü olan bu kentler, dönüşüm hareketleriyle, gecekonduyu gökdeline çevirmekte, gitgide birbirlerine benzer hale gelmektedir. Kent, kendi fiziksel ve kültürel değerlerini bir yana bırakıp tüketim ve pazarlama aracı olarak yeni işlevler edinmektedir. Sosyal yaşam pratiği gözardı edilerek tarihsel çekirdek turizmle canlandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak, tüm bu estetik/ ekonomik arayışlarda mekânın sahip olduğu gerçek yaşamsal pratik güvenli alanlar yaratmak adına duvarlar arkasına gizlenmeye çalışılmaktadır.

Gündelik hayat içerisinde “öteki”ne biçilen bir başka görev de, kendi kültürel değerlerini yine tüketim unsuru olarak, estetik kategoriler aracılığı ile kozmopolit bir yaşam tarzı benimseyenlerin hizmetine sunmaktır. Örneğin; kültürün kendi özünde geliştirdiği eğlence anlayışı, bir eğlence mekânında sahnelenmekte ya da sahip

⁷ Farklılıklara ve çeşitliliğe olanak tanımayan bir anlayışın karşısında “öteki” kavramının kullanılmasının ardında felsefi estetiğin dayanması gereken bütünlük ve estetik problemlerin heterojen niteliğinin vurgulanması istenmesi gibi bir gerekçe yatmaktadır.

olduğu mutfak kültürüne etnik bir hava yüklenerek tüketime sunulmaktadır. Yardımcı, (2005) bu estetik çabaları şu şekilde yorumlar: *“Bu örneklerin hiçbirinde, farklılıktan duyulan tedirginlik ve farklı olana karşı beslenen düşmanlık ortadan kalkmaz. Yalnızca bu hislere neden olan farklılık, estetik kategoriler aracılığıyla (bir eğlence mekânı, bir müzik türü veya dünya mutfağından bir örnek olarak) sınıflanmış, denetim altına alınmış olur.”* Yalnızca ideal kabul edilenin benimsendiği, sınıfsal mücadeleye dönüşen bir mekân tasarımı, tasarım boyutunun ötesine geçemeyerek, aslında bir dekor olarak kentsel mekânda yerini almaktadır. Oysa, farklı yaşam tarzlarını denetim altına alarak, yalnızca tüketim unsuru olarak kullanmak, yarımın estetiğinden beklenen bir yaklaşım değildir. Toplumun her kesiminin estetik olarak algılayabileceği, yaşamsal kalitenin artırılmış olduğu “yer”e dönüşen mekânlara gereksinim duyulmaktadır.

Elit ve öteki arasındaki ayırım, mekân ve yer kavramlarının arasındaki farklılığa da işaret eder. Tasarlanan kentsel alanın bir dekor olarak “mekân”a mı, yoksa yaşama alanı olarak yer’e mi dönüşeceği sorusunun yanıtı **‘elit’in mekânı’nı “mekân” ve ‘öteki’nin mekânı’nı ise “yer” yapan unsurların ne olduğunun daha net ayrıştırılabilmesi** için “mekân” ve “yer” kavramsallaştırmalarının daha detaylı irdelenmesi gerekmektedir.

2.3.3.1 Mekân – Yer

Modernizmin kentsel mekân üzerinde oluşturduğu bir diğer ikilem “mekân” ve “yer” kavramları özelindedir. Çoğu zaman birbirlerinin yerine de kullanılan ancak kesin çizgilerle birbirlerinden ayrılan bu tanımlı alanlar, gerçekte farklı kavrayışları temsil ederler. Madanipour’un (1996) yaklaşımıyla “mekân”; açık ve soyut bir geniş alan olarak ifadelendirilirken, “yer” de o mekân içerisinde anlam ve değer yüklenen ve bir kişi ya da nesneyi içeren bir anlam ifade etmektedir. Mekânı yer yapan kişilerin arasındaki etkileşim, yani toplumsal ilişkilerdir. Dolayısıyla yer, içerisinde biyolojik gereksinimlerin karşılandığı, güvenilirlik ve sağlamlık duygusu ile karışık “hissedilen bir değer” olarak merkezileştirilir. Bu ise farklılaşmamış mekânın açıklığı ve özgürlüğü ile bir karşıtlık içerir. Ancak tüm karşıtlıklara karşın mekân ile yer kavramları birbiriyle doğrudan ilişkilidir (a.g.e.) Yine de, modernitenin

aydınlama projesi altında sunduğu iletişimden, teknolojiye kadar birçok olanak, yer ile mekân arasındaki bu bağın koparılmasına, hatta yerin kendi içinde dahi bölünmesine neden olmaktadır.

Mekânın üretimini metalaştıran yaklaşımlar sonuç ürün olarak mekânın **“elit’in mekânı”** ve **“öteki’nin yeri”** şeklinde birtakım ayrışmalara sahne olmasına kadar gidebilmektedir. Bir başka deyişle, tasarlanan “mekan” kendilenemediği ve birer dekor kimliğini aşarak ait hissedilemediği, estetik anlamda herhangi bir empati kurulamadığı ölçüde “yer”e dönüşmemektedir. İronik olarak “yer-oluşturma”nın başarılılabildiği süreçler ise ötekilerin kendi kendilerine ürettikleri mekânsal oluşumlara karşılık gelmeye başlar. Ancak kuşkusuz aynı süreç, metalaşmanın başladığı noktada yer oluşumunun da engellenmesi şeklinde gerçekleşir. Kentsel tasarım ya da planlama kararları çerçevesinde ise, kent içerisindeki her mekân parçasının daha *ekonomik süreçler* temelli kullanımı meşru hale gelmektedir. Böylelikle bu çerçevenin sunduğu güvence ile oluşturulan alanlar, “kamusal bir yer” değil, oluşumları “ekonomik temellere dayanan birer mekân” olarak tasarlanmaktadır ve kapitalist sistemin kurallarıyla oluşturulan bu mekânlar estetik açıdan “hissedilen bir değer” yaratımını sağlayamadıklarından “yer” olarak adlandırılmazlar. Bu aşamada, birbirinden kopma noktasına gelen mekân ve yer kavramlarının yeniden inşası için yeni planlama ve tasarım yaklaşımlarına gereksinim duyulacağı açıktır. Bu nedenle “yer oluşturma” kararları bazı temel ilkelere dayandırılmak zorundadır.

Yer’in öneminin kavranması planlama ve tasarım için son derecede kritik bir tavra işaret etmekte, bu doğrultuda yeni mekânsal kavramsallaştırma arayışları anlamında mekân bilimi açısından iki boyutun bilinç düzeyine çıkarılma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır:

- i. *Mekân’ın tasarlanan, ancak yer’in yaşanan bir mekân olarak algılanması*
- ii. *Küresel dinamiklerin belirlediği koşullar altında mekân üretiminin yerel’in tüketimi içermesi olasılığı (Diindar, 2002, s.96)*

Ersoy (2002)’un yaklaşımında ise; “yaşama mekânı” kişilerin kendi gereksinimleri özelinde geliştirdikleri, iç dünyalarını ve alışkanlıklarını yansıtan birer

fiziksel öge olarak adlandırılırken, “geometrik mekân” kullanıcı alışkanlıkları ile henüz bütünleşmemiş, yalnızca tasarlanan, temsili bir obje olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu temsillerde de, yaşama mekânı “ev”e, geometrik mekân ise “konut”a karşılık gelmektedir. Bu yaklaşım kent ölçeğine taşındığında, tasarlanan her yapı çevrenin öncelikli olarak bir “mekân” tariflediği, içerisinde yaşamsal hareket başladığında ise “yer” e dönüştüğü sonucuna ulaşılabilecektir.

Bu noktada yapılacak tasarımın, mekânı ve yeri birbirine yakınlaştırmada belirli çizgilerle sınırlı kalacağı açıktır. Ancak “yer oluşturma” anlamında verilen her tasarım ve planlama kararı yakınlaşmanın ölçüsünü de belirleyecektir. Mekân oluşumunu metalaştıran kavramlar özelinde verilen sermaye temelli her karar “elit” ve “öteki”ye ait farklı mekânların oluşumuna, *estetik* ve *yer oluşturma* kavramlarının farklı algılanmasına neden olacaktır. Bu nedenle karar oluşturma sürecinde mekân üzerine verilecek kararların toplum üzerindeki yansımaları gözardı edilmemek durumundadır.

2.4 Kentin ve Gündelik Hayatın Estetikleştirilmesi

Günümüz estetik’i beklentilerimizden bağımsız, elit kesimin lüks bilimi olarak kente yansırken, aslında estetik yönünü değil, tüketici ve dönüşen yönünü göstermektedir. Abercrombie’ye (1984) göre de bu dönüşüm yeni geliştirdiğimiz kimi estetik duyarlılıkların, algılama, yaşama ve hareket etme tarzlarımızı değiştirerek, gündelik hayatımızı bir estetik projeye dönüştürmesine işaret eder.

Bu yeni algılama ve hareket etme biçimleri aynı zamanda bireylerin kentle kurdukları ilişkiyi de dönüştürür. Nitekim gündelik hayatın estetikleşmesi çerçevesinde kentler de estetik bir kavrayışla yeniden düzenlenir. Kentin ekolojik, tarihsel ve mimari malzemesi dönüştürülerek teşhir edilir ve satışa sunulur. (Zukin, 1995). Bu şekilde kentleri yeniden ele alarak estetik açıdan güzel mekânlar oluşturma çabasının geçmişi 16. yüzyıla kadar uzanır:

16 -17. Yüzyıllarda Venedik’te veya 18. yüzyılda Londra’da benzer çabalara rastlanır. En iyi bilinen ve en kapsamlı örneklerin ilki, III. Napoléon

zamanında, Paris Polis Şefi Baron Hausmann'ın 1859'da başlatmış olduğu kentsel dönüşüm projesidir. Devletin parasal desteğini arkasına alan Hausmann, kenti çevreleyen demir yolları ve giriş kapıları görevini gören tren istasyonlarıyla, önce merkezi çevreden ayırır, sonrada burayı yeniden inşa eder. Paris'de geniş bulvarlar, parklar, mağazalar, müzeler ve sanat galerileri açılır; hastaneler okullar kurulur; bina cepheleri bir örnekleşir. Kent, tarihsel ilerleme mitinin bir imgesi ve bu süreçte devletin oynadığı rolün bir anıtı olarak neredeyse yeni baştan yaratılır.(Susan-Buck Mors, 1989, s.89).

Bu dönüşüm projesiyle Hausmann yalnızca kentin görünen yüzüne müdahale edebilmiş, onu estetikleştirmeyi başarmıştır. Ancak, kentin arka yüzü, elit olmayan yaşamı ağırlamaya, inşa edilen güzellikten uzak tutmaya devam eder. Kent ve estetiği yine belirli bir sınıfın çizdiği kalın sınırların arkasında kalır.

Bu estetikleşme projelerinin ülkemiz açısından en güncel örneklerinden biri de İstanbul'dur. Dünyaya eklemleme sürecinde İstanbul da birçok dönüşüm projesinde adını duyurmaktadır.

Yardımcı, (2005): Küreselleşme de, aslında İstanbul'un kendisini dünya kamuoyunun tüketimine sunarken kullandığı dilden başka bir şey değildir. Bu nedenle İstanbul vitrin'dir artık. Türkiye'nin küresel sermayeye eklemleme, bir dünya kenti olma potansiyeli taşıyan tek kenti İstanbul'un bu eklemlemeye elverecek şekilde donatılması gerekmektedir. Vitrin, renkli, parlak, saydam, temiz ve güvenli olmalı; hem ilgi çekecek bir egzotikliğe hem de sermayenin kendini güvende hissedebileceği konfora, altyapıya ve güvenlik sistemlerine sahip olmalıdır. Kültür bu şekilde araçsallaşırken, kent ve mekân da, sokakları alanları, kiliseleri ve sarayları ile Debord'un "gösteri toplumunun en önemli metası" olarak nitelendirdiği kültürün ve her türden sanatın sergilendiği bir sahneye dönüşür.

Bu dönüşümler yaşamı estetikleştirmekten çok, kentin yalnızca görüntüsüne, görünen yüzüne müdahale eder ve bir yanılsama olarak kalır. Bu yanılsamada estetik'in yalnızca bir resim olarak algılanmasına, vitrin olarak asıl işlevinden bağımsız tüketim kültürüne hizmet etmesine neden olur. Kente yansıyan estetik, gerçeklerin üzerini örten, renkli bir dekor olarak karşımıza çıkar.

Kent, mevcut dokunun görünen yüzüne müdahale etmekle birlikte, yapay çevreler oluşturarak da estetikleştirilmeye çalışılmakta, modern dünyanın gereksinimlerine uygun, yeni mekânlar da tüketime sunulmaktadır. Zukin, (1995); yalnızca dev

alışveriş merkezleri değil, temalı parklar ve Disney dünyaları da, pasajların ve dünya sergilerinininkine benzer bir mekân düzenlemesinin ürünüdür. Girişleri sınırlamalara tabi olan, iç mekânı yapay olarak düzenlenmiş, ziyaretçilerin akışı yönlendirilmiş, renkli metaların veya heyecan verici deneyimlerin tüketimine adanmış mekânlardır. Buralarda kurulan teşhir biçimi, bireylerin nesnelere ve kente bakışlarını da etkiler. (Yardımcı, 2005)

Aynı zamanda mekânlar üzerinden gerçekleştirilen bu temsiller, birçok kültürel farklılığı ortadan kaldırmakla birlikte, işlevlerine göre her mekânı da sınıflandırmaktadır. Burada asıl amaç sergilemektir ve toplumsal duyarlılıklar gözardı edilebilir. Her biri kategorize edilmiş, yaşamsal kareler, yalnızca tüketime sunulabilir ve denetim altında olmalarının verdiği güvence ile her kesimden tüketiciye hitap edebilirler.

Scott Lash'e (1994) göre, gündelik hayatın estetikleşmesi iki paralel gelişmeye işaret eder. Bunlardan ilki her çeşit kurumun daha "kültürel bir karaktere" bürünmesidir. İkinci gelişme, temel işlevleri açısından kültür alanı içinde kabul edilen televizyon kanalı, yayınevi, galeri müze gibi kurumların "gerçek"liğin toplumsal inşasında çok önemli bir rol oynamaya başlamış olmalarıdır. Bu anlamda, estetikleşme süreci, kültürün toplumsal işlevinde gerçekleşen ciddi değişimden bağımsız olarak düşünülemez (Yardımcı, 2005, s.58). Böylece, pazarlama politikalarının en önemli araçlarından biri olan reklâm, kentsel mekân içerisinde de yerini almakta, her türlü kültürel aktivite ve bu yönde düzenlenmiş kentsel mekân bütünü aynı zamanda kentlerin yeniden yapılanmasında ve tüketime sunulmasında pay sahibi olmaktadır.

Bu tür pazarlama politikaları nedeniyle, kentsel mekânların düzenlenme biçiminin yeniden gözden geçirilme gerekliliği ortaya çıkar. Birer kültür ürünü olarak mekân siyaset ortamından bağımsız, tüketim odaklı olmadan kullanıcıya sunulmak durumundadır. Kültürel öğelerin bu yönde kullanılma eğilimi, kentlerin estetik mekân oluşturma amacından sapıp, birer vitrine dönüşmesine yol açmakta, kentsel mekân oluşumunun toplumsal faydadan çok ekonomik kaygılar üzerinde

yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kentin estetik kaygılarını ne yönde geliştireceği, “kent estetiği” ve “kent kültürünün” kime ve nasıl hizmet edeceği soruları gündeme gelir. Şüphesiz ki, bu soruların doğru yanıtları verildiğinde bir kültür ürünü olarak kent ve siyaset birbirinden kesin çizgilerle ayrılacak, yalnızca tüketim unsuru olarak görülen estetik, kentin makyajı olmaktan uzaklaşacaktır. Yalnızca “elit”in olmayan “estetik kent” “öteki”nin de içinde var olduğunu ancak böylelikle hissettirebilecektir. Şüphesiz, estetik kavramını oluşturan bu üçlü yapının yarımından beklenen sınıfsal bir parçalanmışlık değil, **ortak beğenilere hitap eden “estetik değer algısı”**dır. Bu nedenle yarının estetiği, tüketim ve modanın getirdiği tekdüzelikten arınmış, lüksün bilimi olmayan, siyasi ve toplumsal çıkarları bir yana iten bir anlayışı temsil etmelidir.

2.5 Çıkarımlar

Tüm bu yapılan incelemeler sonucunda **estetik kavramının**; *güzel sanatlar* alanında görsel sanatlar ile somutlaştırılırken, mekânsal ve toplumsal düzlemde, kentleri meydana getiren her türlü düzenlemeye karşılık geldiği tespiti yapılabilecektir. Bu nedenle mekânın estetik değerler açısından nasıl ele alınacağı sorusuna ilkesel bir yaklaşım geliştirmek üzere toplumsal ve mekânsal düzlemde estetik değer algısını tartışma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler çerçevesinde varılan noktada;

1. *Mekânsal düzlemde*, mekânsal kalite boyutunda ele alınan tüm kullanımların (ulaşım ağları, konut düzenlemeleri, vb.) çeşitli tasarım ilkeleri çerçevesinde biraraya getirilme biçimlerinin mekânın tercih edilme ve edilmeme gerekçelerini ortaya koyduğu, bu gerekçelerin temelinde yatan prestijli ve prestijsiz mekân olma veya olmama durumuna göre kullanıcının mekân üzerinde vardığı kanının mekânın sınıflandırılmasına yönelik bir araç olarak kabul edildiği, bu bakış açısının *toplumsal düzlemde*; estetik yaklaşımların, toplumu sınıflara ayırarak, “sınıfçı/biçimci/seçkinci” anlayışın doğal bir süreç olarak dayatılan estetik değerler arasına yerleştirildiği,

2. Elit ve öteki arasındaki ayrımın, mekân ve yer kavramlarının arasındaki farklılığa işaret ederken, tasarlanan kentsel alanın bir dekor olarak “mekân”a mı, yoksa yaşama alanı olarak yer’e mi dönüşeceği sorusunun yanıtlanması ve *ötekiyi kavrayıcı bir estetik anlayışın* benimsenme gerekliliği,
3. Üstten kavrayıcı estetik ilkelere temellenen bir mimari içeriğe sahip ve mekânı salt biçimsel özellikler üzerinden kavrayan bir anlayıştan ziyade, mekânın yaşandığı biçimiyle özgün niteliklerine ve ayrıca toplumsal özelliklerine de önem veren bir anlayışın benimsenmesinin tasarım alanındaki bir meslek kişisi olarak ne denli önemli olduğu,
4. Yapılan bu çıkarımların işaret ettiği sorunlu noktalara rehberlik etmesi amacıyla tasarımcının saptanan yer oluşturma ve estetik değer algısına yönelik ilkeler üzerinden sentez kabul edilmesi gereken bir yönlenme aracına gereksinim duyduğu kanısına varılmaktadır.

Bu çerçevede çalışma kapsamında yönlenme araçlarını tespit etmek üzere uygulanmış örneklere başvurulmuş, bu tartışmayı yaparken de yer oluşturma ilkelerine eklemlenen estetik olgusunun uygulanmış başarılı dünya örnekleri üzerinden ortak kabuller çerçevesinde değerlendirme yoluna gidilmiştir. Tez kapsamında Project for Public Spaces (PPS) kurumunun Amerika ve Avrupa ülkeleri özelinde geliştirdiği uygulamalı örneklerden yola çıkılarak “Başarılı Kamusal Alan Yaratımında İzlenilmesi Gereken İlkeler” çerçevesinde bir “estetik değerler matrisi” oluşturulmuştur:

*Başarılı Kamusal Alan Yaratımında Değerlendirilmesi Gereken Estetik İlkeler;*⁸

- İmaj ve Kimlik (Mimari Unsurlar)
 - Mimari Stil
 - Oran (İnsan Ölçeği)
 - Renk Uyumu

8 Söz konusu ilkeler “2.3 Günümüz Mekansal Kavrayışlarının Ardındaki Estetik Anlayış” ve “3.3.2 Gelişmiş Ülke Deneyimlerinde Yer Oluşturma İlkeleri” başlıkları altında incelenen ilkeler arasından yapılan değerlendirmeler baz alınarak hazırlanmış ve inceleme konusunun temel sorgulamaları kabul edilen bu ilkeler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

- Işık Düzeni (Aydınlatma)
- Kentsel Donatı Uyumu
- Bütüncül Uyum

- Çekim Merkezi Olma Hedef Oluşturma
- Sosyal Gruplar “Elit ve Öteki”
- Çekicilik ve Popülerlik

- Konfor
- Oturabilirlik, Yürünebilirlik, Kullanışlılık
- Temizlik
- Güvenlik

- Esnek Tasarım
- Mevsimsel Stratejiler

Tez kapsamında geliştirilen bu matris ile Almanya ve Türkiye deneyimleri ayrı ayrı ele alınarak, her örnek kendi içerisinde de “geçmiş” ve “günümüz” temsilleri üzerinden incelenmiştir.⁹ Buradan hareketle geçmişin mekân tasarımında estetik değer olgusunun mekan üzerindeki yansımaları ile, günümüz alışkanlıkları ve kentsel mekâna yansıma biçimleri arasında bir değerlendirme yapılabilinecektir. Tasarlanan mekânlarda yer oluşturma ilkelerine eklemlenen estetik değer olgusu; geçmiş ve günümüz, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimleri üzerinden tartışılma imkânı bulacaktır.

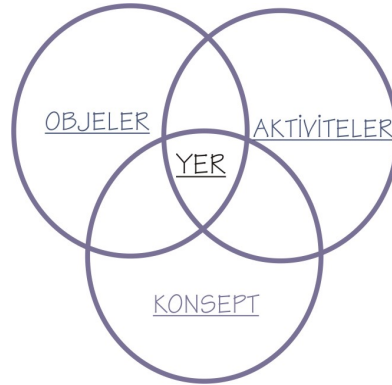
⁹ Söz konusu değerlendirmeler tezin “4.2 Koblenz Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları” ve “5.2 İzmir Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları” bölümlerinde kapsamlı olarak aktarılmaktadır.

BÖLÜM ÜÇ

YER OLUŞTURMA (*PLACEMAKING*) KAVRAMI ÜZERİNE

“Yer oluşturma” -“*Placemaking*” terimi 1970’li yılların başında, plancılar ve mimarlar tarafından mekânı oluşturan elemanların (sokaklar, meydanlar, parklar, vb.) yaratımında izlenen yöntemi tanımlamada kullanılmaya başlanmıştır. Yer oluşturma kavramı, özellikle insan ve toplum davranışlarına odaklanarak mekânın karakterini belirlemede bir araç olarak ele alınmıştır. Kalay ve Marx (2001)’a göre; yer oluşturma, arzu edilen aktiviteleri desteklemek üzere, mekân ve objelerle bir çevre yaratmanın bilinçli bir yöntemidir. Bu yaratımda da mimar, şehir plancısı, peyzaj mimarı vb. birçok tasarımcı yüzyıllardır çaba sarf etmektedir.

Tasarımcılar, tüm mekânı kontrol edebilme becerisinden yoksundurlar. Mekânı dolduran *objeler*, çoğu zaman kontrol dışında orada birikirler. Gerçekleşen *aktiviteleri* aslında tasarımcılardan çok kullanıcılar belirler. Mekânın sahip olacağı *konsept* toplum tarafından oluşturulur ve mekana “*yer*”leşilir. Bu süreçte, mimarlar yalnızca konut üretebilirken, konutu eve dönüştüren ailelerdir. (Harrison ve Dourish, 1996) (Şekil 3.1)

Şekil 3.1 Objeler, Aktiviteler, Konsept ve Yer Kavramları (Canter,1977)

Bu noktada, yer oluşturma eylemi, mekân tasarlama eyleminden farklı bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Toplumun mekân üzerinde geliştirdiği özel duyuları, tasarımla ortaya koyma çabası olarak algılanmakta ve bir yöntem olarak tariflenmektedir. Yer oluşturma eylemine yönelik kapsamlı bir literatür (Steward,

1955; Cameron, 1973; Stea ve Turan, 1993; Harrison ve Dourish, 1996; Montgomery 1998) bulunmakla birlikte, bu bölümde yalnızca kent estetiği oluşumundaki rolüne değinilecektir. Kavramın doğası, kentsel yapılanmadaki rolü, farklı ülke deneyimlerindeki örnekleri ve başarılı bir kentsel mekân oluşumunda detaylı olarak incelenecektir.

3.1 Yer Oluşturmanın Doğası

Yer oluşturma (*Placemaking*) mekânın hem üretimini, hem de tüketimini içerisine alan çok yönlü bir süreçtir ve günlük yaşama pratiklerini kapsamak durumundadır. Aynı zamanda, içinde bulunduğu toplumun sosyo-ekonomik durumunu da yansıtmalıdır. Bu nedenle, yer oluşturma temeline, hem yaşamsal pratiklerin yerine getirilebildiği, hem de içinde yaşayan toplumun kimliğine uygun bir mekân organizasyonu anlayışı yatmaktadır. Stea ve Turan (1993), yer oluşturma (*placemaking*) kavramına üç farklı açıdan yaklaşırlar:

- i. *ürün (product)* olarak mekânı ele almak, *yer üretmektir*,
- ii. *süreç (process)* belirleyerek, mekân tanımlama (*space-defining*) ve mekân sınırlama (*space-delimiting*) arasındaki ayrımı yapabilmektir,
- iii. *perspektif* ise, çevresel değerler üzerinde farklı yaklaşımlarla; *toplum yaratımı, mekanın, diğer fonksiyonlar ve amaçlar için nitel (kaliteye yönelik) ve nicel (gereksinim büyüklüğüne yönelik) farklı organizasyonları* olarak ele alınmaktadır.

Ürün olarak ele alınan kentsel mekânda öncelikli amaç *yer üretmek* olduğundan, mekânın temsil boyutu ve kültürel değerler bu noktada devreye girmektedir. Yer üretmenin öncesinde *mekânın üretimi*'ni kavramak ve sonrasında *yer'e dönüşümünden* söz etmek kavramın bir bütün olarak algılanması açısından önemlidir. Lefebvre (1991) "Mekânın Üretimi" adlı eserinde mekân üretim süreçlerini, yalnızca sosyo-ekonomik üretim olarak değil, biyolojik ve sosyal boyutunu da ele alarak tartışmıştır. Bir *ürün* olarak mekân Lefebvre (1991) tarafından üç "moment" olarak tanımlanır.

Bu üç moment etrafında gelişen mekân üretiminde; *mekânsal pratik*, zaman içerisinde kendiliğinden ya da inşa edilerek mekâna yerleşen öğelere karşılık gelmektedir. *Mekânın temsili*; mekân üzerinde karar üretenlerin soyut bir düzlemde gereksinimleri ve öngörülerini birlikte tartıştıkları bir mekân kurgusudur. *Temsilin mekânında* ise yaşayan, somut bir gerçeklik tanımlanmaktadır. Mekânı oluşturan bireylerin kendi gereksinimleri ve kendi kültürleri ile örülen bir temsil ve bu temsilin yansımaları mekân üzerinden okunmaktadır.

Lefebvre'ye göre **mekân toplumsal olarak üretilmektedir**. Toplumsal bir faaliyetin ürünü olması ve her zaman toplumsal bir mekân olması ise **mekânın bir "boşluk" olmadığı**, tersine "işgal" edilmiş olduğu anlamına gelmektedir. (Mutman, 1994, s.185) Burada Lefebvre mekânın gerçek varlığını karşılıklı ilişkiler sayesinde kazandığını, bununsa mekânın çoğulluğunu ifade ettiğini vurgular.

Üretilen mekânın işgali ile başlayan yer'leşme süreci, karşılıklı ilişkiler ile örülerek mekân'ın yer'e dönüşümüne olanak sağlamakta, "mekânın çoğulluğu" ile başlayan üretim süreci ise, mekânı tasarım boyutundan kurtararak, yer'e dönüştürmektedir. Bu dönüşüm de ürün olarak kente yansımaktadır.

Süreç açısından bakıldığında; "yer oluşturma süreci, toplumun üretici güçlerine büyük ölçüde bağlıdır." (Stea & Turan, 1993). Burada toplumun üretici güçlerinden kastedilen, uzmanlaşmış bir grup teknik eleman, sanatçı ya da tasarımcı olabildiği gibi, mekânı kullanacak olan kitlenin kendisi de olabilmektedir. Kullanıcı kitle odaklı olarak tasarılacak mekân ise, kitlenin talepleri doğrultusunda "tanım"lanarak, biçimlenmekte ve "sınır"ları çizilmektedir. Tanyeli (2002), tasarımların kullanıcı odaklı olması konusundaki görüşlerini şöyle dile getirir:

"Hepimiz bu fiziksel çevrenin içinde yaşıyoruz, taleplerimiz, eylemlerimizle ve çeşitli biçimlerde onu biçimlendiriyoruz. Bu biçimlenmeye katkımız uzmanların katkısından çoğu zaman tabii ki daha önemli bir katkıdır, uzmanların katkısını da biçimleyen, aslında "biz" diye adlandırılan toplumsallık zeminidir; uzmanların katkısı bizim taleplerimiz sayesinde tanımlanabilir. Bir toplumsallık zemininde her birimiz çeşitli biçimlerde talepler inşa ediyoruz, talepler yöneltiyoruz, o taleplerin bize ürün olarak nasıl döneceğine ilişkin çeşitli davranış örüntülerini tanımlıyoruz ve sonunda da ürünler ortaya çıkıyor. Bununla da bitmiyor; bu

ürünlerle de gayet dinamik bir ilişki kuruyoruz, şikâyet ediyoruz, çeşitli biçimlerde eleştiriyoruz, seviyoruz, nefret ediyoruz; fiziksel çevreyle bu dinamik ilişkiyi sürdürüp duruyoruz.” (Tanyeli, 2002)

Fiziksel çevreyle sürdürülen bu dinamik ilişki mekân üretim süreçlerini direkt olarak etkilemekte ve mekân üretimine paralel olarak gelişen yer oluşturma süreci, kullanıcı kitlesinin beğenisi doğrultusunda gelişmektedir. Bu nedenle yer oluşturma sürecinin en önemli parçası Tanyeli'nin “biz” diye adlandırdığı toplumsallık zeminedir.

Son olarak perspektif, mekânda yaşayacak olan kullanıcıların kalite ve büyüklük gereksinimlerini tarifleyen bir bakış açısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcının gereksinim duyduğu mekân kalitesi, kullanım büyüklüğü ve miktarı onun açısından bakıldığında mekânın perspektifini vermektedir.

“Kalite, kimilerince kentsel mekan tasarım detaylarında, kimilerince kentsel mekanın tüm farklılıkları ve çeşitliliği dışlayıcı sterilasyonunda, kimilerince 'düzensiz' alanların Modernist ilkelerle 'düzen'lenmesinde, ve kimilerince de daha kapsamlı ekolojik ele alışlara temellenen 'yaşanabilirlik' koşullarında aranır. Bu haliyle 'kalite'nin mekân organizasyonu yoluyla nasıl bir araç olarak gündeme getirildiği oldukça kritik bir önem kazanır.”(Dündar, 2002)

Bu nedenle de, her kullanıcının mekânsal kalite anlayışı farklılık göstermektedir. Farklılıklar zeminindeki bu durum, mekânın nitel ve nicel özelliklerini doğrudan bağlayıcı olmakta, dolayısıyla yer oluşumunu sağlayacak farklı kullanıcı profilleri ortaya çıkmaktadır.

Yer oluşturma sürecinin doğasını meydana getiren ve Stea ve Turan (1993) tarafından öne sürülen bu üçlü yapının (ürün, süreç ve perspektif) yanısıra, dönüşen kavramlar ve değişen yaşam koşulları da yer oluşturma eylemine direkt olarak yansımaktadırlar. Bu değişim yalnızca konut beğenisi özelinde değil, belirli bir bölgenin yoğunluğunun artmasıyla ortaya çıkan kültürel çeşitlenme ve beraberinde getirdiği farklı tercihlerde ve farklı sosyal yapılanmalarda etkili olmaktadır. Bu nedenle, yer oluşturma kavramı zamandan ve toplumdan bağımsız, salt belirli çerçeveler içerisine oturtulmuş

ilkelerden oluşmamaktadır. Toplumun geçirdiği değişime ve zamanın gerektirdiği dönüşüme uygun olarak şekillenmek durumundadır.

Stea ve Turan (1993, s.11), “*toplumun davranışlarına göre şekillenen yer-oluşturma eyleminde, kendisini oluşturan unsurların diyalektik ve dikotomik (ikiye bölünme, çatallaşma) olarak oluşturulduğu ekolojik yaklaşımın belirlemeci (determinist) bir ele alışı göre yer oluşturma doğası ve işlevi konusunda çok daha doğru bir sonuç verdiği*”ni belirtmektedir. Bir başka deyişle, diyalektik bir çerçevede insanın mekânı kendileme süreçleri, mekânı tasarımcının “belirlediği” bir sürece kıyasla yer oluşumunu sağlama anlamında daha özgün, kimlikli ve aidiyet temelli bir “yer”ler bütünü oluşturabilecektir.

Buradan hareketle, yer oluşturma süreçlerinin hangi adımlarla ve hangi kriterler temelinde gerçekleştiği üzerinde durmak gerekecektir. Nitekim insan ve doğa ilişkisi çerçevesinde

- kültürel birikimler,
- mimari birikimler,
- sosyal gereksinimler ve ekolojik perspektif,

ayrı ayrı “yer oluşturma” kavramının asal kriterleri olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle kavramın bileşenlerini ortaya koyabilmek için insan ve doğa arasındaki ilişkiye kısaca bakma ve sonrasında sözü edilen kriterleri inceleme gerekliliği ortaya çıkar.

3.1.1 İnsan ve Doğa İlişkisi

Mekân, içerisinde bulunduğu dokuya uygun olarak genişleme eğilimi içerisinde. Mevcutta bulunan kaynakları en verimli şekilde kullanma gereksinimi, yapı çevre oluşumunda doğanın en önemli sınırlayıcılardan birisi olduğuna da işaret eder. Birçok bilimsel çalışmada da, örneğin Stea ve Turan (1993) ve Uysal (2006)’da; doğanın insanları daha kullanışlı çevreler oluşturmaya zorladığı ve bu nedenle çevredeki objeleri incelemeye yönelttiği vurgulanmaktadır. Kullanılabilir duruma gelebilmeleri için, objeleri insanlar kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak dönüştürmek durumundadırlar. Bu dönüşümün bir diğer gereksinisi de yaşamsal

döngüyü devam ettirme, alışkanlıkları sürdürebilme ve hatta hayatta kalabilme dürtüsünden ileri gelmektedir.

“İnsan esas olarak doğa ile ilişki içindedir ve bu ilişkiyi toplumsal ilişkiler sistemi üzerinden gerçekleştirir. İçine doğdukları doğal ve toplumsal yaşam ortamı ve bu ortamlar içindeki konumları, insanların yaşamda kalma olanaklarını oluşturmuş ve insanlar bu konum ve durumların sınırları içinde, bu konum ve koşullara bağımlı olarak yaşamda kalma problemlerini çözmüşler, hareketlerinin sınırını içine doğdukları doğal ve toplumsal koşullar belirlemiştir.” (Uysal, 2006)

Uysal (2006)'ın da yukarıda değindiği gibi, içerisinde bulunan koşulları sürdürebilmek ve yaşamsal döngüye adapte olabilmek için doğa, toplumsal ilişkiler sistemi içerisinde dönüştürülür ve dönüşüm sırasında da kullanıcılar “yer oluşturma” kavramı içerisine doğru çekilirler. Bu hareket, doğanın insan gereksinimleri ve çevre arasındaki karşıtlığın uyumunu sağlamak üzere yaptığı birer zorlama olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle, “yaşama” ve yaşamsal döngünün parçası olan “barınma” ihtiyacını karşılamak üzere “**yer oluşturma**” **zorunluluğu** ortaya çıkmaktadır.

İnsan-doğa ilişkisinde bir başka nokta ise, ikisi arasındaki **karşıtlık**tır. “Çevresel koşullar gereksinimleri üretirken, bu gereksinimlerin buluşma noktası, insanın ve çevre kaynaklarının her ikisine de bağlı olarak belirlenmektedir. Karşıt gereksinimler, yapılı çevrenin üretiminde ya da yer oluşturma kavramında birleşmektedirler.” (Stea ve Turan, 1993) Burada “karşıt gereksinimler” doğa ve insan arasında gelişen **dönüştürme** eylemine karşılık gelmektedir. Doğal çevrenin insan eliyle dönüşümünün söz konusu olmasıyla, doğanın gereksinim duyduğu döngü ile insanın gereksinin duyduğu yaşamsal döngü birbiriyle çelişmektedir. Bu karşıtlık kimi zaman, her iki taraf için de farklı sonuçlar doğurmakta, kimi zaman doğal çevre ve yapılı çevre mekânsal ve yaşamsal açıdan niteliksel temelli değil, ağırlıklı olarak nicel kaygılar temelli dönüşümlerin içine sürüklenmektedir.

Söz konusu nicel dönüşümleri her yönüyle anlayabilmek için, üç bağımsız boyutu gözönünde bulundurmak gerekmektedir: Bunlar; kültür, mimari ve toplu gereksinimlerin bireysel düzeydeki yansımalarıdır. Bu kapsamdaki akademik

tartışmalar ilgili literatürü (Montgomery 1998; Harrison ve Dourish, 1996; Cameron, 1973; Steward, 1955) yönlendirici olması açısından önemlidir. Bu üç bağımsız değer ayrı ayrı ele alındığında yer oluşturma eyleminin hangi tecrübelerin birleşiminden meydana geldiğini saptamak mümkün olacaktır.

3.1.1.1 Kültürel Ölçüt

Yer oluşturma yöntemini anlamının merkezinde kültür kavramı bulunmaktadır. Savunulan bu görüşün özünde sembolik, dile ve kültürel özelliklerin iletimine ait değerler ile geleneksel olanı, ekonomiyi, kaynakları, politik sistemi ve ideolojiyi dâhil etme düşüncesi yatar. Stea ve Turan'ın (1993) yaklaşımına göre, kültür gerçekte toplum davranışlarının toplamıdır.

Cameron (1973)'in iddiasına göre ise, yalnızca “kültür” kavramının üzerinde yoğunlaşmak doğru değildir. Birinci sırada yer alması gereken kavramlar, ekonomik, sosyal ve politik kavramlardır. Mekân bu üç bağımlı değişken üzerinden üretilirken, kültüre ait özellikler ikinci sırada yer almak durumundadır. Mekân kurgusunu asıl oluşturan öge kültürel birikim değil, toplumun içinde bulunduğu o anki *ekonomik, sosyal ve politik* gerçekliktir. (Stea ve Turan, 1993)

Rapaport'un (1983) görüşüne göre de, yer, iklim, malzeme, ekonomi, politik içerik gibi çerçeveler önemlidirler, çünkü onlar sınırları oluşturarak ideal olanı biraz değiştirirler ya da bozarlar. Bu yorumda da kültürel birikim toplumun o an içinde bulunduğu fiziksel ve toplumsal gerçekliğin önüne geçmemektedir. Kültürel değerler mekân kurgusuna ikinci ya da üçüncü sıradan eklenirler. Steward (1955)'in yorumunda ise; kültür “odak” noktasına yerleştirilir ve bu kavram geçim ve ekonomik düzenlemelerle ilişkilendirilir. Bu tanımlamada da yer oluşturma ekonomik yapının bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Kültürel birikim ve ekonomik gerçeklik “yer”in tanımlanmasında asal etkenlerdir.

Bu görüşler doğrultusunda kültürel ölçütün yer oluşturma eylemindeki asal konumu kesinlik kazanmamakla birlikte, belirleyici bir rol üstlendiği sonucuna

ulaşmaktadır. Kültür kavramı kimi zaman odak noktasında, kimi zamanda ekonomik gerçekliğin arkasında kendisine yer bulabilmektedir. Bu nedenle ister odakta ister tali olsun, ekonomik gerçeklik asal belirleyici olmaktadır. Kabul edilmesi gereken bir diğer nokta ise mekân'ın yer'e dönüşümünde, kültürel birikimin yaşanan mekân üzerinden okunduğu gerçeğidir. Bu nedenle **mekân ve kültür arasında herhangi bir keskin ayrımı yapmak yerine, kültürel birikimin ekonomik, sosyal, politik gerçeklik zeminin, topyekûn biraradalığının asal olduğu gerçekliğini kabul etmek** gerekmektedir.

3.1.1.2 Mimari Ölçüt

Yer oluşumunda mimari yapılanma, görsel ve işlevsel anlamda en önemli ölçütlerden biri olarak karşımıza çıkar. Şüphesiz görsel öge mekânın tanımlanmasında öncelikli yere sahiptir. Ancak, mimari ögenin ya da ögelerin yer oluşturma eylemine katılmaları, eserlerin kalıcılıkları ve mekânsal dokuya olan bağları ile ilgilidir. Bu noktada Stea ve Turan (1993) üzerinde durduğu, öncelikli olarak yanıtlanması gereken iki soru karşımıza çıkar: *Yaşayan mimari nedir? Ya da, yaşayan mimari ne ile ilgilidir?*

Bunun açık yanıtı Özkan, Turan ve Üstüncök (1979) tarafından yeniden formüle edilerek verilmiştir. Yaşayan mimari dört ana noktada karakterize edilir:

- i. *Deneyime dayalı değer:* çevreyle direkt olarak ilişkilidir ve yaşayan yapıların bağlamı ile kaynaklarını oluşturur.
- ii. *Katılım:* bu yolla kullanıcılar yapıların oluşumunda birbirlerini etkilerler.
- iii. *Çevresel uyum:* elemanları, esneklik, kimlik ve ekonomidir. Yaşayan çevre değiştirilebilirdir. Tasarımcı yapı kurgusunu barınma gereksinimine göre ayarlayabilir.
- iv. *Hedeflenen anlam:* ürünün, yapı için önemli olan ve yapının özünü oluşturan çevresel bağlamına yabancılaşmaktan çok onunla bütünleşmesidir.(s.13)

Bu değerler, mekânda konumlanan mimari öğelerin, mekânın bir parçası olarak yer edinimlerini sağlamak üzere, önceden tasarlanmış kurgunun ürünüdürler. Çünkü tekil parçalar halinde birbirinden bağımsız olarak tasarlanacak mimari elemanlar, mekânsal dokuya katkı sağlamak ve kimlikli bir yapı kazandırmak yerine, herbiri üstlendiği farklı görsel kimliğin temsilcisi olacaklardır. Bu nedenle, **yer oluşturma eyleminde esas olan “yaşayan mekân” ve “kimlikli mekân” oluşturma gereksinimi mimari boyutta bir bütüncüllük arayışı içerisine girmektedir.** Buradan hareketle, yer’e dönüşen mekânların oluşumunda mimari tasarım odak noktasında yer almaktadır.

3.1.1.3 Özel ve Sosyal Gereksinimler

İnsani gereksinimlerin başında, üretim, çoğalma ve barınma gereksinimleri yer almaktadır. *Üretim*, artık ürün oluşturarak sosyal faaliyetleri yerine getirebilmek için sarf edilen bir çabadır. Kendi ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, daha da fazlasını üretme gereksinimi, sürekliliğin ve çeşitliliğin sağlanmasında belirleyici rol oynamaktadır. Üreme gereksinimi ise, biyolojik devamlılık için bir diğer temel unsurdur. Yer oluşturma eylemine doğrudan etki eden ve tartışılması gereken en önemli sosyal gereksinim olan *barınma* ise, mevsimsel farklılıklardan ya da doğa koşullarından korunarak, kapalı bir alanda bulunma gereksinimidir. Kapalı alan ihtiyacı, mekân organizasyonuna oradan da yer oluşturma eylemine kadar çoklu bir mekân planlamasına işaret etmektedir.

Ayrıca, barınma; “sosyal-teknik altyapıya, sürekliliği olan bir sağlık güvencesine ve sosyal organizasyona ihtiyaç duyan bir eylemdir.” (Stea ve Turan, 1993) Bu çoklu gereksinimleri birarada işler hale getirebilmek için mekânsal bir organizasyon gerekliliği bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle barınma ihtiyacı yerleşmeler inşa etmeyi temel kabul eden bir unsur olarak yaşamsal düzlemde yerini almakta ve *yer oluşturma* eyleminin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere **yer oluşturma doğası yalnızca barınma, temel ihtiyaçları karşılama gibi insani gereksinimlere temellenmekten öte, mevcut**

dokuya, kültürel ve sosyal değerlere, özel gereksinimlere göre biçim kazanmaktadır. Mekân'ı yer'e dönüştürme çabası yalnızca biyolojik gereksinimlerin değil, sosyal ve kültürel değerlerin de mekâna yansımaları olarak algılanmalıdır. Bu nedenle bir sonraki bölümde yer oluşturma kavramının mekânsal yansımalarına araçlık eden temel kentsel tasarım kavramları ele alınarak, mekân'ın ve yer'e dönüşümünde etkili olan parametrelerin kentsel mekân üzerinden değerlendirilme gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.2 “Yer Oluşturma” ve Temel Kentsel Tasarım Kavramları

Yer oluşturma eyleminde doğal unsurların yanısıra temel kentsel tasarım kavramları da etkili olmakta, kentsel mekânın yapılanmasında rol oynayan **kentsel kimlik, çevresel algı ve kentsel kalite** gibi kavramlar tasarım sürecinin bir parçası olarak kente yansımaktadırlar. *Kentsel kimlik*, mekânın yer'e dönüşümünde göz önünde bulundurulması gereken önemli parametreler arasındadır. Eklenen her mekânsal detay, kimliğe uygun olduğu, kullanıcı tarafından benimsendiği sürece mekâna yer'leşebilecektir. *Çevresel algı* ise, mekânın amacına uygun kullanımını sağlamada tasarım sürecine eklenmektedir. Mekânın sağladığı koşulları plana yansıtma yer oluşturma sürecine hız ve işlerlik sağlamada etkili olmaktadır. *Kentsel kalite* ile de yaşam standartları yükseltilmiş, hem mekânsal kalite, hem de yaşamsal kalite boyutunda ele alınan nitelikli yaşama alanları tariflenmektedir.

Yer oluşturma süreci ile ilişkili bu kentsel tasarım kavramları, nitelikli yaşama alanları oluşturmada izlenecek yöntemi belirlemekte, odak noktalarına işaret etmektedirler. Bu nedenle tez kapsamında kentsel kimlik, kentsel imaj (imge), çevresel algı ve kentsel kalite kapsamlarında da yer oluşturma ilkelerini tartışma gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.2.1 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel Kimlik

Kentsel mekân ve onu oluşturan yapılı çevre bütünü yaşamsal döngüyü sağlamak üzere bir araya getirilmiş bir organizasyondur ve bu organizasyonu yönlendiren ise,

kullanıcı kitlesinin sahip olduğu toplumsal inançlar, kültürel yapı ve alışkanlıklardır. En küçük kentsel birim olan konutla başlayan bu süreç, tüm yaşamsal gereksinimleri de çevresine ekleyerek toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkinin oluşmasını sağlar. *“Bütün bu alanlarda insanların ve toplumların öncelik ve önemlilik açısından yaptığı tercihler kentlere farklı özellikler kazandırmaktadır. Bu tercihlerin kökeni, insanın kendisi ve çevresi hakkındaki bakış açısı ve toplum içinde, şehirde ve dünyada kendisi için tasarladığı mekânlar; evi, mahallesi, şehri, ülkesi için geliştirdiği tasarımları olmaktadır.”* (Cansever, 1996)

Her kentsel yerleşme farklı kültürel birikimin sonucu meydana geldiğinden farklı mekân organizasyonları gözlenmekte, aynı zamanda kentsel mekân sosyal, ekonomik, politik tercihler sonucunda da biçimlenerek kendine ait bir kimliği temsil etmektedir. Bu görüşü destekleyen Suher (1995)’e göre de kentsel yerleşmeler; çeşitli kültür ve sosyal yapılardan oluşması nedeniyle farklılıklar gösterirler. Kentlerin farklı karakterleri, kent kimliği, kent profili ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanır ve kent kimliği uzun bir zaman dilimi içinde biçimlenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri ve kentsel yaşam biçimi kente biçim verir. Kentin profilini, doğal profil, sosyo-ekonomik profil ve yapay mekânın profilinden meydana gelen bir sentez oluşturur.

Bu çoklu yapıdan oluşan sentezde, toplumsal birikim diğer unsurlara oranla kentsel kimliğin yapılanmasında daha çok pay sahibi olmaktadır. Kent biriken alışkanlıklar sonucu kendi kimliğini kazanabilmekte ve bu doğrultuda şekillenmektedir.

“Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Çevresel deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar. Kimliğin oluşumunu toplum kadar tasarımcı da etkiler. Bu nedenle, tamamen yeni veya geçmiş öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgu olarak da tanımlanabilir. Kenti geçmişten geleceğe bir süreklilik içinde algılamak ve kavramak gerekir.” (Güvenç, 1991)

Kimliğin **toplumsal olarak üretilebilir olma durumunu** Balamir etkileşim bağlamı üzerinden tartışarak desteklemektedir: “*Çağdaş psikoloji kuramcıları, kimliğin birey veya topluma özgü çok özel bir durum olmasının yanısıra; varlığın özünden çok diğerleriyle etkileşiminden doğan, diğerleriyle kıyaslanarak tarif edilebilen bir durum olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, kimliği oluşturan karakteristiklerin, soyut veya öze ait olsalar bile mutlaka algılanabilir biçimsel özelliklere karşılık geldiği belirtilmektedir.*” (Balamir, 1993) Massey (1994) de, mekânın kimliğinin, mekâna ait özelliklerden çıkartılamayacağını, kullanıcı ile mekân arasındaki iletişimin neticesinde ortaya çıkan özel bir durumun ifadesi olduğunu açıklamaktadır.

Kentsel kimlik oluşumu birçok düşünür tarafından toplumsal birikimin ürünü olarak kabul edilirken, kimi düşünürlere göre de kullanıcı ile mekân arasındaki kullanım dengesine, **biçimsel öğelere** dayandırılmakta ya da yönlendirilerek oluşan bir kurgu olarak değil, kendiliğinden oluşan bir *dil* olarak kabul edilmektedir. Nitekim yukarıda değinilen düşünürlere karşıt olarak Abel (1997) ise, mekânın kimliğinin oluşturulmasında etkileyici olabilme özelliği üzerinde durulması gerekliliğini, bunun da sınırsız sayıda fikirleri sunabilen biçimsel ifadeye dayanarak yapılabileceğini belirtmektedir.

Her iki düşünce biçimini birleştirici bir kapsama ise **süreç bağlamındaki tartışmalar** ışık tutmaktadır. Bu çerçevede, Correa (1983), sadece kimliğin bir süreç olduğuna değinerek, kimliğin üretilemeyeceğini ve amaçlı yapılan birşey olamayacağını ifade etmektedir. (Kancıoğlu, 2005). Correa tarafından bahsedilen süreç Gürsel’in ifadesiyle aşağıdaki kapsama denk gelmektedir:

“Kimlik, bir varoluş tarzının ürünüdür. Bir kimliğin oluşumu, belli koşulların sürekliliği neticesinde gerçekleşmektedir. Bu koşullardan bazıları şunlardır:

1. *Kültürel miras veya gelenekler,*
2. *Toplumun gereksinimlerinin nitelik ve karakteri,*
3. *Coğrafya, topografya, iklim, doğa ve doğanın engebelerinden meydana gelen faktörler,*
4. *Ulusun ürettiği teknoloji,*

5. *Değişen şartlara uyabilme yeteneği.*” (Gürsel 1993)

Gürsel’in bu yorumunda kimlik yalnızca bir tek ögeye bağlı kalınarak değil, çoklu bir yapılanmanın sentezi olarak verilmiştir. Bu yaklaşımda kentsel kimliğin temelinde yatan etkenin toplumsal birikimin beraberinde getirdiği alışkanlıklar olduğu ve bu alışkanlıkların zamana paralel olarak biçimlenmesi sonucuna ulaşılmaktadır.

Benzer bir değerlendirmede ise kentsel kimlik: “Bir kentin veya çevrenin doğal, yapay elemanları ve sosyo-kültürel özellikleriyle tanımlanır. Bu özelliklerin içinden belirgin, etkileyici olabilenleri kentin kimliğini oluşturmaktadır. Kent kimliğini oluşturan özelliklerden bazıları şöyle sıralanabilir (Hacıhasanoğlu ve Hacıhasanoğlu, 1995, s.46-50):

1. *Coğrafi özellikler (Örnek: İstanbul boğazı ile, Venedik kanalları ile kimlik kazanmıştır.)*
2. *İklimsel özellikler (Örnek: Akdeniz Bölgesi ılıman iklimiyle kimlik kazanmıştır.)*
3. *Anıt yapıları (Örnek: İstanbul camileri, Paris Eiffel Kulesi, Moskova Kremlin Sarayı ile anılır.)*
4. *Kent meydanları veya sokakları (Örnek: Venedik S.Marco Meydanı, Londra Hyde Park ile tanınır.)*
5. *Folklorik veya sosyo-kültürel özellikler (Örnek: Viyana valsleri, Rio karnavalı ile ünlüdür.)”*

Kentsel kimlik kavramının bir diğer tartışıldığı nokta ise tanımından çok **üslup** olarak neye karşılık geldiği ve ‘nasıl bir kimlik’ oluşturulacağı sorunudur.

“Ülkemizde kimlik konusu, daha çok iki ekseninde gündeme gelmiştir. Birincisinde, mimari ürünün kültürel kaynağına dayanarak doğulu-batılı, ulusal-evrensel, geleneksel-çağdaş gibi farklılıklar içeren bir üslup tartışması olarak ele alınmaktadır. İkincisinde ise, mimari ürünü diğerlerinden farklı kılabilecek olan dil arayışlarının türünü ve sonuçta varılan öznenin, çeşitliliğin sınırları araştırılmaktadır.” (Balamir, 1993)

Tüm bu yaklaşımların sonucunda **kentsel kimlik kavramının tek bir öge üzerinden değil, çoklu bir sentez yoluyla değerlendirilmesi, yapay ve doğal unsurların biraradalığının gözönünde bulundurulması** gerektiği kanısına ulaşılabilecektir.

3.2.2 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel İmaj

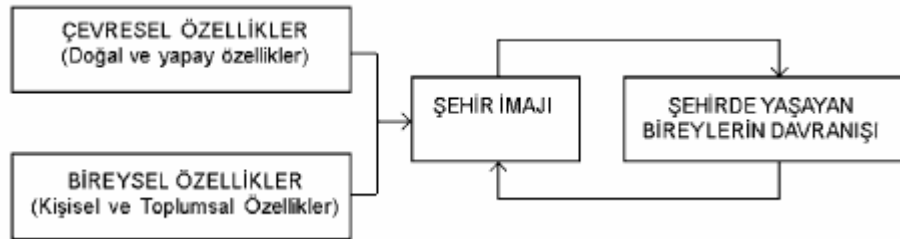
Kentsel kimlik kavramı beraberinde **kentsel imaj / imge kavramını** da getirmektedir. İmaj bıraktığı görsel etki anlamında kimlikten ayrılmaktadır. Kimlik *hissedilen bir değer* iken, imaj görsel bir etki ile *zihinde kalabilme başarısı* olarak karşımıza çıkmaktadır. “İmaj dış fiziksel çevrenin *genelleştirilmiş bir zihinsel resmi ya da kişinin şematik bir çevre haritası veya modeli olarak tanımlanabilir. Bu tanıma bağlı olarak bir yerin imajı bir ölçüye kadar temsil ettiği çevreye benzer. Bu imaj hem o anki duyguların, hem de geçmişteki deneyimlerin bir bütünü olup, edinilen çevresel bilgileri yorumlama ve davranışları yönlendirmede etkindir.*” (Lynch, 1960) Kentsel mekânın zihinde bulunduğu yansıma çevresel etkileri gözlemleyen kişinin zihninde yorumladığı anlık ya da kültürel birikime dayalı bir sürecin ürünüdür. “Çevresel imajlar, gözlemci ve çevresi arasındaki iki yönlü sürecin ürünüdür. Çevre, belirgin özellikleri ve ilişkileri sunar; gözlemci ise, amaçları doğrultusunda bu bilgileri seçer, sınıflandırır ve etkili olanları hafızasına yerleştirir. İmajlar, çevresel niteliklerin gruplandırılması ve belirli kurallara göre biraraya getirilmesiyle mevcut gerçekliğin zihinsel temsilcilerini oluştururlar.” (Kancıoğlu, 2005)

Kentsel ya da çevresel imajlar kentliye içerisinde bulunduğu mekânın kimliğine ait ipuçları vermekle birlikte, rehberlik ederek mekânı tanımlama, tanıma imkânı da sunarak kimliği oluşturan araçlar olarak kent içerisinde yerlerini alırlar. Ancak herhangi bir kentsel öğenin kullanıcı zihninde imaj oluşturabilmesi için görsel verinin çeşitli aşamalarda algılanması, zihne yerleştirilmesi gerekmektedir. Brewer ve Treyens (1981), zihinsel şemanın hafızada oluşum sürecini beş aşamalı olarak tanımlamaktadırlar (Pipkin, 1988):

1. Saptanan bilginin kodlanması,
2. Yeni bilginin çerçevesini oluşturma,
3. Farklı kaynaklara ait bilgiler ile bütünleştirme,
4. Mevcut bilginin, düzenleme ön sürecinden geçmesi,
5. Mekânı sözlü olarak açıklayan bilgiyi oluşturma.” (Kancıoğlu, 2005, s.51)

Birçok görüş bu zihinsel yapılanmayı benzer biçimlerde tarif etmektedir. Örneğin Lynch (1960) çevresel imajı, fiziksel dış dünyanın insan zihninde yer alan, genelleştirilmiş resmi olarak tanımlarken, Rapoport (1977) aynı kavramı, bireylerin deneyimlerine dayalı olarak çevreyi algılamaları neticesinde nesnelere zihinde biçimlenerek şemaya dönüşmesi süreci olarak açıklamaktadır. Bovy ve Lawson (1977) ise imajı, bütün hedef bilgilerin, etkilerin, önyargıların, hayal güçlerinin ve duyuşsal düşüncenin ortak bir ifadesi olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Aydınlı (1993) ise, çevresel imajı, bireyin çevresiyle tarihsel, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel ilişkileri neticesinde amaçlı olarak seçtiği ve kalıcı etki yaratan biçimsel özelliklerin bilişsel ve duyuşsal alanda bir bütün oluşturduğu bir zihinsel şema olarak tanımlamaktadır.

Krupat (1985) bir adım öteye giderek, bireyin bulunduğu çevre içindeki davranışları ve tepkilerinin, geliştirdiği çevre imajını yansıtmakta olduğunu ve bireyin bu imaj ile çevreden edindiği bilgileri yorumlayarak eylemlerini düzenlediğini belirtmektedir (Şekil 3.2.).

Şekil 3.2. İmajların, Birey Davranışı ile İlişkisi (Krupat, 1985 ve Kancıoğlu, 2005' dan aktarılmıştır.)

Şekil 3.2'de anlatıldığı üzere, kent imajı çevresel ve bireysel özelliklerin, bireylerin davranışları ile etkileşmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Mekân üzerinde imaj unsuru olan nesnelere, kentlilerin o nesneye karşı zihinlerinde oluşturdukları yorum sonucu imaj niteliği kazanabilmektedirler.

Nitekim çevresel imaj kentsel kimliği oluşturan temel elemanlardan biri olmakla birlikte, çevresel algı boyutunda da işlevlik kazanmaktadır. Kullanıcı kitlesinin

kentsel mekâna yönelik olarak geliştirdiği kararlarda imaj ve kimlik çevresel algıya direkt olarak eklemlendiğinden çevresel algının yer oluşturma sürecindeki rolü incelenmek durumundadır.

3.2.3 Yer Oluşturma Sürecinde Çevresel Algı

Çevresel algı mekânın tasarım sürecinde üzerinde önemle durulması gereken bir çerçeveye işaret ederken, mekân ile o mekânın geçici ya da sürekli kullanıcıları arasındaki ilişkinin nasıl yönlendirilebileceğine ilişkin bilgiler verir. Yer oluşturma sürecinde gözönünde bulundurulması gereken en temel konu, herbir bireyin mekândan aldığı mesaj, mekâna yönelik olarak geliştirdiği fikir farklı olmakla birlikte, çevresel algının temel bazı noktalarda kullanıcı kitlesi üzerinde benzer izlenimler bırakabildiğidir. Çünkü kişiye mekânın tasarımı, görselliği ve sahip olduğu tüm detayları ile verilen mesaj çevre üzerinde fikir yürütme sürecini başlatmaktadır. Benimseme, mekânda bulunmaktan hoşnut olma, dönüştürme ya da tersi eylemlerin kullanıcı tarafından açığa çıkması çevresel algıyla başlayan bir mekânsal irdeleme sürecidir.

Çevrede algılanan her nesne, form ve fonksiyon detayında kullanıcıyla karşılaşmakta ve sahip olduğu özellikler ile sözsüz kimi mesajlar bırakmaktadır. Form ve fonksiyonun yanısıra, Moles (1966), bir nesnede mevcut olabilecek bilgiyi estetik ve anlamsal olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Weber, 1995):

*“1. Estetik bilgi: Duyguları ve gizli hisleri ortaya çıkaran dönüştürülemeyen bilgi,
1. Anlamsal bilgi: İşaretler aracılığıyla yorumlanabilen, temsili sunuşları içeren bilgi.”*

Buna paralel olarak Bonta ve Blau (1980) de, nesnelere, biçime ve anlama ilişkin olmak üzere iki farklı yönüne değinerek; anlamın, biçimin bir soyutlaması olduğunu; biçimin **özellik**lerden, anlamın ise **değer**lerden oluştuğunu ifade etmektedir. Oluşturulan estetik ve anlamsal bilgi ve değerler, kuşkusuz duyuların algılanma biçimi tarafından yönlendirilmektedir. Algıların duyular üzerinden şekillendiğini

savunan bir başka düşünür Lawrence (1987) da, bir binanın hissedilebilen ve ölçülebilen bir değer olarak ekonomik, değişim, estetik, kullanım değerlerinden, iletişimsel olarak duygusal ve sembolik değerlerinden bahsetmektedir.

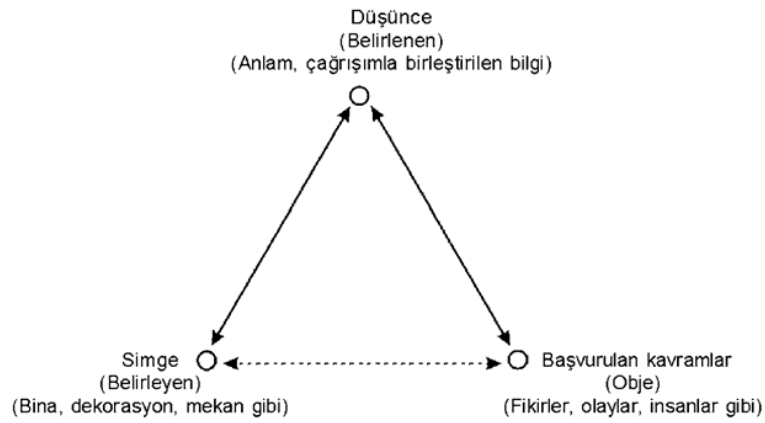
Laswell (1979) güçlü bir eserin **korku** stratejisi (görkemini göstererek) veya **hayranlık** stratejisi (ilgileri kendinde toplayarak) olmak üzere iki yöntemle izleyiciyi kendine çektiğini belirtmektedir (Knox, 1982). Birey davranış biçimleri üzerine odaklanan değerlendirmeler ise mekân tasarım sürecinde davranışsal modeller olarak ad bulur. Bu çerçevede Richardson (1980) nesnelere anlamlarını, bireysel hisleri içermesinin ötesinde, bireylerin ona gösterdikleri **tepkinin** bir yorumu olarak nitelendirirken, Rapoport (1982), bireylerin çevrelerini bilişsel şemalarına dayalı olarak anlamlandırdığı ve ortamın anlamının, bireyin davranışını yönlendirdiğini belirtmektedir. Panofsky (1955), nesnenin sunduğu doğal ve olgusal anlamlar ile bireyin deneyimlerine dayalı olarak **nesneye yüklediği anlam** olmak üzere, nesnenin farklı anlamlar taşıdığını belirtmektedir (Gür, 1996). Nitekim Weber (1995), anlamın, biçimin ötesinde birşeylere dayandığını, nesnenin veya mekânın konseptinde yer aldığını belirterek; biçimin anlamla ve anlamın da belirli ifadelerle sınırlandırılmayacağını açıklamaktadır.(Kancıoğlu,2005)

Burada **çevresel algının görsel sunuya odaklı olarak biçim kazandığına** işaret edilmektedir. Nesne korku ya da hayranlık uyandırarak, tepki oluşturarak, yönlendirerek, formu ve fonksiyonu ile biçime anlam vererek, anlamı biçime yönlendirerek mekânı tariflemeyi başarmaktadır. Buna göre de görsel algıda mekânın tarif ettiği “anlam” ön plana çıkmaktadır.

Tüm bu yaklaşımlar esas olarak özne (insan) ile nesne (mekân) arasındaki ilişkileri etki-tepki temelli olarak değerlendirmektedir. Bu görüşü destekleyen Krampen (1989), anlam konusundaki yaklaşımları semiyotik¹⁰ ve çevresel psikoloji olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Semiyotik yaklaşımda, anlam, **işaretlerin** özelliğinden kaynaklanmakta olup; bireyin **yorumuna** dayanmaktadır. Çevresel

10 **Semiyotik** ya da diğer adıyla semiyoloji, simge, sembol ve işaretlerin yorumlanmasını, üretilmesini veya işaretleri anlama süreçlerini içeren bütün faktörlerin sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan bir bilim dalıdır. *İşaret bilim*.

psikolojide, anlam, esas olarak çevre ve birey davranışı ilişkisinin, yani **etki ve tepkinin** ortak sürecinin ürünü olarak değerlendirilmektedir. Lang (1988) ise, semiyotik yaklaşımı, simge, düşünce ve başvuru kavramlarının birbirleriyle ilişkilerini gösteren semiyotik üçgenle ifade etmektedir. Bu modelde, yapısal çevre belirleyen; belirlenen ise, yapısal kurgu ile birleştirilen anlamlar ve düşüncelerdir ve bunlar, çoğu zaman başvuru kavramlar farklı olduğundan, bir birey veya gruptan diğerine farklılık göstermektedir. (Şekil 3.3)

Şekil 3.3: Semiyotik Üçgen Modeli (Lang, 1988 ve Kancıoğlu, 2005)

Burada anlam, simge ve obje ikilisinin bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. *Simgenin* (mekân, yapı gibi), *objeye* (kullanıcı kitlesi) gönderdiği mesajlar *düşünce* (işaretler) yoluyla anlam bulmakta ve çevresel algı nesne ile obje arasında iletişime bağlı olarak gelişmektedir.

Yer oluşturma sürecine eklenen kentsel kimlik, kentsel imaj ve çevresel algı kavramları, mekânın yer'e dönüşüm sürecinin temel bileşenlerini oluştururken, beraberinde mekânsal kalite tartışmalarını da getirmek durumundadır. Mevcutta var olan ya da yeniden tasarlanan mekândaki arayışlar, mekânı yer'e dönüştürürken belirli bir kurgu etrafında şekillenmektedir. Bu sürecin çıkış noktası ise görsel ve yaşamsal kaliteye erişim olarak değerlendirilebilir. Burada amaç kentte barınmak ve barınma eylemini gerçekleştirirken de mekânı yer'e dönüştürerek aidiyet hissini de kazandırmaktır. Yaşamsal kalite boyutunda da yer oluşturma eylemini sorgulamak durumundadırlar. Tasarımcılar bu eylemi gerçekleştirmek üzere, kentsel kimlik, imaj

ve çevresel algı gibi temel kentsel tasarım elemanları ile birlikte mekânın kültürel, sosyal ve ekonomik değerlerini de içine alan yer oluşturma ilkeleri benimsemekte aynı zamanda bu ilkesel yaklaşımlarda yaşamsal ve mekânsal kalite de sorgulanmaktadır.

3.2.4 Yer Oluşturma Sürecinde Kentsel Kalite

Yer oluşturma sürecinde kentsel kalite, yaşamsal ve mekânsal kalitenin biraraya gelerek kullanıcı kitlesi üzerinde bıraktığı his olarak adlandırılmaktadır. Kentsel kalitenin sorgulanmasındaki amaç ise, mekân kalitesinin algılanmasında etkin olan psikolojik ve sosyolojik değerleri ortaya koyan davranışsal ve mekânsal ipuçları taşınmasından ileri gelmektedir. Buradan hareketle kullanıcı kitlesinin algısında kentsel kalitenin hangi yaşamsal ve mekânsal değerler üzerine kurulu olduğu bilgisine ulaşılabilecektir.

Aynı zamanda “*gereksinim için yeterli olma yeteneği veya kullanıma uygunluk*” şeklindeki kalite tanımı, mekânsal kalite için kullanılmaktadır.(Özsoy vd., 1995). Bu tanımların paralelinde mekânsal ve yaşamsal kalite; kullanıcı kitlesinin gereksinimlere uygunluk gösteren hem fiziksel, hem de duyuşsal bir sunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günel ve Esin’e göre, (2007) “mekânsal kaliteyi tanımlayan parametreler, tasarım, yapım, bakım- tutum ve kullanım başlıkları altında toplanmaktadır.” Kalite temelli parametreler aynı zamanda mekânın estetik algısında da kullanıcıyı yönlendiren parametrelerdir. Tasarım, detaylandırma kalitesi ve parçaların birbirine uygunluğunun kalitesi, mekânın görsel sunumunu güçlendiren ve estetik kabulleri üzerinde taşıyan mekânsal kalite bileşenleridir.

Yaşamsal kalite tanımına ise Altaş’ın (1994) kalite parametreleri modelinden ulaşılabilmektedir. “*Mekanın kalitesi, kullanıcının hem fizyolojik gereksinmelerini hem de güvenlik, rahatlık, prestij, sosyal ilişkiler, etkinlik, huzur ve güzellik gibi psikolojik gereksinimlerini karşılayabilmelidir. Psikolojik gereksinmeler ilgili*

oldukları kültür özellikleri içinde karşılanmaya çalışılmalıdır.” Bu özelliklerin biraradalığı ile de mekânın içerisinde barındırması gereken yaşamsal kalite parametrelerine ulaşılmaktadır. Günel ve Esin, ‘in (2007) yorumunda ise: “Yaşam kalitesi, yaşam biçimi ile ilintilidir ve yaşam biçimi ile mekân arasındaki uyum kullanıcının tatmini açısından önemlidir. Mekân kalitesini, içinde yer alacak yaşam biçimine uygun eylemlere gösterdiği uyuma göre ölçmek mümkündür.”

Buradan hareketle kentsel kaliteyi meydana getiren mekansal ve yaşamsal kalite bileşenleri ile, **mekanın hem görsel sunu odaklı estetik kaygılar taşıyan bir kavrama karşılık geldiği, hem de mekan’ın yer’e dönüşümünde yaşam biçimi ile uyum sağlama sürecine doğrudan eklenen yaşamsal bir parametre olarak yaşama gereksinimlerini içerisinde taşıyan bir kapsamı içerdiği** bilgisine ulaşılmaktadır.

Yukarıda tartışılan “Kentsel Kimlik”, “Kentsel İmaj”, “Çevresel Algı” ve “Kentsel Kalite” gibi temel kentsel tasarım kavramları başarılı bir kentsel mekân oluşumunda gereksinim duyulan “yer oluşturma ilkeleri”nin saptanmasında kaynaklık etmektedirler. Bu kavramlar paralelinde geliştirilen ilkeler, estetik kaygılar gözeterek oluşturulacak “yer’e dönüşen mekânların tasarım aşamalarına rehberlik edebileceklerdir.

3.3 Başarılı Bir Kentsel Mekân

Temel kentsel tasarım kavramları, başarılı bir kentsel mekân oluşumuna rehberlik etmekle birlikte “Mekân”, “Eylem”, “Form” gibi diğer kentsel tasarım kavramları ve her kentin kendi özelinde geliştirdiği “Kent Oluşumunun Fiziksel Koşulları” başarılı bir kentsel mekân yaratımında devreye giren parametrelerdir. Lynch’in (1981) başarılı kentsel mekân yaratımındaki yaklaşımında ise kent performans değerlendirmesi yapılarak, kentler 5 temel boyutta ele alınmaktadır. Böylece kentler taşıdıkları;

1. *canlılık (vitality)*
2. *duyu (sensitivity)*
3. *uyum (fit)*

4. *geçişlilik (accessibility)*
5. *kontrol (control) değerleri üzerinden yorumlanmakta,*

- “Canlı kent”, güvenli bir çevre ile yerleşenlerinin gereksinimlerini başarılı bir şekilde karşılar – bir başka deyişle, iyi bir kent eylem yelpazesinin artmasına olanak verir,
- “Duyarlı kent”- duysal, yerleşenlerinin kentin formunu ve fonksiyonlarını algılayabildikleri bir şekilde organize edilmiştir. Bir başka deyişle, duyarlı / duysal kent okunabilirdir,
- “Geçişli kent” , herhangi bir geçmişe sahip her tür yaş grubunun, gereksinim duydukları eylemlere, kaynaklara, hizmetlere ve bilgiye erişebildiği kenttir,
- “Kontrollü kent” çalıştıkları ya da oturdukları mekânların işletimi hakkında söz söyleyebilecekleri şekilde organize edilmiş bir kenttir,
- “Uyumlu kent”, binaların, mekânların ve ağların yaşayanların bireysel projelerini gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak şekilde organize edildiği kenttir. Gerçek anlamda “uyum” mekân tipi ve arzu edilen eylem oranı ve yoğunluğu aracılığı ile sağlanır.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Şüphesiz tüm bu parametreler başarılı bir kent oluşumunu sağlayan ilke yaratımında gözönünde bulundurulması gereken kavramlardır. Ancak bu parametreler her kentin fiziksel koşulları ile uyum gösteremeyebilir. Bu nedenle öncelikli ele alınması gereken, temel kentsel tasarım kavramları ile birlikte her kentin kendi fiziksel koşulları özelinde ilkesel yaklaşımlar geliştirmektir. Buradan hareketle çalışmanın bu bölümünde Montgomery’nin (1998) **12 koşulla** tanımladığı “**Kent Oluşumunun Fiziksel Koşulları**” değerlendirmesi rehberliğinde başarılı bir kentsel mekânın yaratımında kabul edilmesi gereken genel koşullar ele alınacaktır.

3.3.1 Kent Oluşumunun Fiziksel Koşulları

Kentsel mekân yeni oluşum içerisinde olduğunda ya da yeni gelişme alanlarını kendi makroformuna eklemeye çalıştığında her parçanın tam olarak uyum sağlaması beklenemez. Ancak, mevcutta varolan sisteme uyum gösterecek esneklikte yeni tasarım parçalarının varlığı ile kentsel mekânın özellikleri devamlılık gösterebilir. Montgomery’e (1998) göre;

“Bir kent organik büyümese, yaşayan bir kente karşıt olarak planlanmış demektir. Bunun bir diğer anlamı kentlerin hiçbir zaman tam olarak önceden – bilinebilir, fazla “ güvenli” ya da hijyen olamayacağıdır. İyi işleyen mekanlar, görsel düzen ve kesinlikten çok, belirsizliğe düzensizliğe ve kaosa izin verir.

Dolayısıyla düzen ve düzensizlik, birer karşıtlık oluşturmak yerine bir denklemin parçasıdır: işlenebilir olan ve hiçbir zaman önceden kestirilemeyen ve lineer olmayan bir denklem. “Kentın bir parçasını büyütme” görüşü, kentten kendine özgü bir yaşam sürdürmesinin beklenmesini içerir.” (s.103)

Bu yaşamsal sürekliliğin sağlanabilmesi içinde kent, kendi fiziksel koşulları özelinde geliştirilmek durumundadır ve fiziksel form bir sonraki bölümde aktarılan ve Montgomery tarafından belirlenen **12 koşul** ile birlikte değerlendirildiğinde yer’e dönüşen mekân’ların oluşumunda bir rota tariflenmiş olacaktır. (Tablo 3.1)

Tablo 3.1 Başarılı Kentsel Mekanın Oluşum Koşulları

KOŞULLAR	YAPILANMA - TASARIM
<u>Koşul 1: Gelişme Yoğunluğu</u>	<ul style="list-style-type: none"> Yoğunluk, iletişim ve etkileşime ve sokak yaşamına olanak verecek düzeyde karmaşık olmalıdır. Yüksek yoğunluk bir gerekliliktir ama kalabalık olma ile karıştırılmamalıdır Yoğunluk kentsellik için “gerekli” bir koşuldur, ama. hiçbir zaman tek başına kentselliği getirmez.
<u>Koşul 2: Karma Kullanım</u>	<ul style="list-style-type: none"> Canlı kentsel alanlar birden fazla amaca hizmet etmelidir. Sokaklarda, mekânlarda, yapılarda günün değişik saatlerinde hep bir insan varlığından söz edilmelidir.¹¹ <p>Karmaşık kullanımların başarılı bir şekilde işleyebilmesi için:</p> <ul style="list-style-type: none"> İnsanlar aynı yol ve mekânları kullanmalıdırlar. İnsanlar aynı hizmet kullanımlarını kullanmalıdırlar. Eylem yalnızca belirli saatlerde yoğunlaşmamalıdır.
<u>Koşul 3: Küçük Ölçekli Ekonomi (Fine Grain)</u>	<p>Daha fazla kentsel alan = daha çok sayı ve oranda küçük işletmeler</p> <p><u>Büyük İşletmeler:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Kendine yeterlilik düzeyinin daha fazla olması, Gereksinim duydukları vasıf + aletlere ulaşabilme Kendi depolama ve dağıtım olanakları Mekânsal olarak belirsiz bir dış markete sapma Kentlerde olma zorunluluklarının olmamamsı <p><u>Küçük İşletmeler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Daha kısıtlı ve mekânı belli pazarlar Kaynak ve vasıf gereksinimi Doğrudan (yüz yüze) ilişki

¹¹ Jacobs’a göre (1961, pp.161- 164) iki tip yoğunluk karışımı vardır:

- insanları belirli mekanlara getiren birincil kullanımlar: ofisler, konutlar, bazı dükkanlar, eğitim, rekreasyon, eğlence. Birincil kullanımın insan çekme özelliği ne olursa olsun, kentsel yoğunluk ancak birincil kullanımlar birleştirildiği zaman elde edilebilir.
- İkincil yoğunluk, birincil kullanımlara yönelik / karşılık olarak büyüyen hizmet ve girişimleri içerir. Birincil kullanımların çekim alanına giren insanlara hizmet verir. Eğer bu tür ikincil aktiviteler gün boyunca tüketici gereksinimlerini veya zevklerini karşılamak üzere dağılım gösterirlerse, her tür uzmanlaşmış dükkân ve hizmet varlığını sürdürebilir. Bu, giderek iç içe geçmiş, karışık bir hale gelerek kendi üstüne yapılanan bir süreçtir.

	<p><i>*Canlı ve popüler kentsel mekânlar, küçük ölçekli işletmelerin oransal olarak fazla olduğu alanlardır. Hoş bir mekân, küçük unsurların, özellikle ticari çeşitliliğin biraraya gelmesiyle oluşur.</i></p>
<p>Koşul 4: Uyum Sağlama (Adaptation)</p>	<p><i>Başarı, yapısal formun karmaşık olması ve / veya olabildiğince uyumlu olması ile ilgilidir.</i></p> <p><i>*Sokakların ve kentsel alanların yaşam süresi, tek tek yapıların, yapıların yaşam süresi ise orijinal fonksiyonların yaşam süresinden daha uzundur.</i></p> <p><i>Uyum sağlama iki açıdan önemlidir:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> i. eylem biçimleri ii. eylem yoğunluğunun dereceleri
<p><u>Koşul 5: İnsan Ölçeği (Human Scale)</u></p>	<p><i>Ölçek, cadde genişliği ve bina yüksekliğinin birbirlerine göre oranlarının kombinasyonu ile, görelî mesafe, geçirgenlik ve büyüklük hissi inşa etme oranının birleşmesidir.</i></p> <p><i>*Daha yüksek binalar, doğal ışık ve havalandırma için daha geniş yol genişlikleri gerektirir.</i></p> <p><i>* Geçmişte mekânın daha verimli kullanılabilmesi için sayıca az ancak büyük blok, ve daha az yol ve kesişme noktası planlanmıştır.</i></p>
<p>Koşul 6: Bloklar ve Geçirgenlik (City Blocks and Permeability)</p>	<p><i>Uzun bloklar geçirgenliği engellemekte, kısa bloklar sokak yaşamının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kentsel bölgelerde daha başarılı olabilmek için;</i></p> <p><i>i.bina parseli yerine bloklar: Merkezi bir avluyla çevreleyen bina ve bina çizgileri arasındaki ilişkide kadırım ve çekme mesafeleri iyi kurgulanmalıdır(modern binaların olumsuz tarafı parselin ortasında konularak çok fazla alan tüketmesidir)</i></p> <p><i>ii kentsel bölgeler daha çok blok içererek daha küçük taban alanı kullanmalıdırlar.</i></p>
<p>Koşul7: Sokaklar : Görünebilirlik ve Yatay Örgü (Streets:Contact,Visibility and Horizontal Grain)</p>	<p><i>İyi kentsel mekânlar sokak yaşamı ile değerlendirilmektedirler. Aynı zamanda sokak yaşamını oluşturan öğeler vardır:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -Kamusal alanla tema,s(public contact) -İnsanları izlemek, -Gezinti yapmak, -Doğal gözetim (daha çok göz olması oto kontrolü artırıyor) -Kültür <p><i>Sokaklar daha aktif olmalı, çeşitlilik yaratmalı ve geçirgenlik sağlamalıdırlar.</i></p>
<p>Koşul 8:Kamusal Alan(Public Realm)</p>	<p><i>Sokaklar kentin kamusal alanındaki en önemli parçalardır. Kamunun karşılıklı ilişki kuracağı, karşılaşacağı, izleyeceği ortak mekânları oluştururlar. Kamusal alan karşılaşma eylemini gerçekleştirmediğinde, yapı çevreyi tanımla festival karnaval gibi yerel geleneklerinde gerçekleştirmeye olanak sağlama, yerleri oluşturan imaj ve kimlik unsuruna anlam kazandıran gibi görevlerde üstlenmiştir.</i></p>
<p>Koşul 9:Hareket (Movement)</p>	<p><i>Toplu taşıma sistemi ne kadar iyi olursa olsun özel araç sahipliği kaçınılmazdır. Ancak zirve saatlerinde, özellikle işe gidiş gelişlerde taşıt kullanımı azaltılabilir:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -trafik kontrolleri ile, -doğru ulaşımda alternatif imkanların olduğu noktalara yatırım yaparak. <p><i>*Otopark gereksinmesine yönelik olarak da yaratıcı çözümler</i></p>

	<i>geliştirilerek, sokak dışı park alanları özendirilmelidir. Özellikle kent merkezlerinde, entegre olmuş garajlarda ya da kent bloklarının çevresinde otopark yerleri ayrılmalıdır.</i>
Koşul 10:Yeşil Alan ve Su Elemanları (Green Space and Water Space)	<i>Yeşil doku ve su elemanları şu açılardan kentli için önem taşır: -rekreasyon ;aktif ve pasif oyun alanları, araziler ve bahçeler sağlarlar, -sağlık;gürültü, ıstık ve havayı filtrelerler, -anlayış kazandırır; gelişme alanlarını sınırlayarak yeşil mekan gereksinmesinin varlığına işaret ederler.</i>
Koşul 11:Nirengi Noktaları, Görsel Uyarı (Landmarks, Visual Stimulation and Attention to Detail)	<i>Nirengi noktaları buluşma yerleri ve daha küçük ölçekli işaretler, yaşamda ve kentlerin tasarımında önemli rol oynamaktadırlar. *Yapılı çevrenin kalitesini artırarak, buluşma yerleri, konuşma noktaları yaratarak, önemli refererans noktalarını göstererek ve kamusal mekâna hayat vererek, canlandırarak yer hissini oluşmasına katkıda bulunurlar.</i>
Koşul 12: İmaj Olarak Mimari Stil(Architectural Style as Image)	<i>Mimari stil kent binası ya da kent tasarımı anlamında değil, tek tek binaların tasarımı ve görünüşü ile ilgilidir. Burada amaç, kentsel çeşitlilik ve aktivite yaratabilmek için kent formunu bu kavramlara uygun olarak tasarlamaktır. *Mimari stil kentin anlamını ileten, kimliği şekillendiren ve imaj yaratan bir unsurdur.</i>

Her kentsel mekân sahip olduğu fiziksel ve kültürel değerler özelinde kendi mekân oluşturma kararlarını kendisi geliştirmekte, ancak yine de başarılı bir mekânsal yapılanmaya sahip olmak ve estetik kabulleri gözönünde bulundurmak adına ortak birtakım kararlarla *yer oluşturma* yolunda ilkesel yaklaşımlar benimsemelidir. Montgomery'nin (1998) tanımladığı bu başarılı mekân tasarım ölçütleri de bu amaca hizmet etmek üzere, kentsel tasarım boyutunda ele alınan mekâna edilen ilk müdahaledir ve yer'e dönüşen estetik mekânlar oluşturmada rehberlik görevi üstlenmiştir.

3.3.2 Gelişmiş Ülke Deneyimlerinde Yer Oluşturma İlkeleri

Yapılı çevrenin tasarımı birçok gelişmiş ülke için öncelikle ele alınan konular arasında yer almaktadır. Yeni kentleşme (*New Urbanism*) yaklaşımları uluslararası bir reformun da başlangıcını oluşturmakta, ülkeler parsel ölçeğinden başlayarak kentsel ölçeğe kadar her noktanın birer vitrin olarak sergileneceği estetik kaygıların ön planda yer aldığı ilkesel yaklaşımları benimsemektedir. Adam'ın (2008) yaptığı

derlemede söz konusu kentleşme hareketi kapsamında kurulmuş topluluklar ve kuruluş amaçları sıralı olarak verilmektedir.

- “*American Congress for the New Urbanism –CNU (Amerikan Yeni Kentleşme Topluluğu) 1993 yılında kurulmuş olup, ‘yayılmacı banliyö alanlarının gerçek mahallelere ve çeşitliliğe sahip bölgelere dönüşmek üzere yeniden kurgulanması’ ve ‘tarihsel dokulara, emsal teşkil eden bölgelere ve sınırlara saygı gösteren kentsel ve kırsal yerleşmelerin yeniden geliştirilmesi’ni hedeflemektedir.*”¹²
- ‘*Tarihsel örneklerle kıyaslanabilmelerini sağlayacak düzeyde yeni strüktürel ve biçimsel nitelikleriyle ön plana çıkan köyler, mahalleler, kentler ve hatta metropollerin yaratılması*’¹³ için *A Vision of Europe (Bir Avrupa Vizyonu) oluşturulmuştur.*
- “*On yıl sonra ise CNU’nun kardeş örgütü olan Council for European Urbanism – CEU (Avrupa Kentleşme Konseyi) Brüksel kentinde kurulmuştur. ‘Avrupa kentleri, kasabaları, köyleri ve kırsal alanlarına ait özgün niteliklerin kayıt altına alınması, yenilenmesi ve bölgesel kimliğin korunması ve kentlilerin istekleri doğrultusunda büyümeleri*’¹⁴ hedefini destekleme yönünde faaliyetlerini sürdürmektedir.
- *2006 yılında ise RIBA (Royal Institute for British Architects – İngiliz Mimarlar Kraliyet Enstitüsü) tarafından o dönemin enstitü başkanı olan George Ferguson’un girişimleriyle Academy of Urbanism (Kentleşme Akademisi) kurulmuş olup, , ‘mekân ve yapı bağlamalarının tasarımlar üzerinde etkili olması ve yerel özellikler ile mirasın geliştirilmesini hedeflemeleri gerektiği*’¹⁵ iddiasını benimsemektedir.

Amerika ve Avrupa ülkelerinin benimsedikleri bu “Yeni Kentleşme” ilkelerini tartışmak üzere hem aynı kıtadaki farklı ülke deneyimleri kıyaslanarak (ABD, Kanada) hem de Amerika ve Avrupa kıtaları üzerinden bir kıyaslama yapılarak genel bir yorum elde etmek mümkün olabilecektir.

Aynı zamanda Girişimciler, benimsenen bu ilkesel yaklaşımların mekâna yansımaları sağlamak üzere de mimarlık ya da planlama şirketlerinden öte, “yer oluşturma (*placemaking*)” kavramı üzerine hizmet veren şirketlere öncelik vermektedirler. Bu şekilde “mekân”ı “yer”e dönüştüren ilkeler temelinde, yaşam kalitesini yükseltmek üzere, farklı tasarımlarla yeni kentleşme yaklaşımlarını

¹² CNU (*American Congress for the New Urbanism*) Tüzük ve İlkeleri Madde 6.

¹³ *Vision of Europe, Charter of the City of the New Renaissance (Yeni Rönesans Kentleri Tüzüğü), Madde 2.*

¹⁴ *Avrupa Kentleşme Tüzüğü (The Charter for European Urbanism), Stockholm, 6 Kasım 2003, ‘Action (Eylem)’.*

¹⁵ *Kentleşme Akademisi (Academy of Urbanism) Manifestosu, 2007.*

gündeme getirmektedirler. Bu kapsamda hizmet veren öncü şirketlerden biri olan PPS (*Project for Public Space, 2008*)’e göre; “yaşam kalitesinin ve standardının yükselmesi, daha yaratıcı tasarımların varlığı ile mümkün olabilecektir. Yeni kentleşme hareketleri, kaybedilen “yer oluşturma” kavramının yeniden sorgulanmasında bir araç olarak kullanılacaktır.” (www.pps.org)

Bu kapsamda, Amerika ve Avrupa ülkelerinin yer oluşturma ilkeleri özelinde geliştirdiği yeni kentsel mekân oluşturma eğilimleri bu bölümün bir diğer inceleme konusu olacaktır. Gelişmiş ülke deneyimlerinden elde edilen ve “mekân”ı “yer”e dönüştüren ilkeler, bu ilkelerin kentsel mekânda bulunduğu karşılıklar son yıllardaki pratiği yönlendirme potansiyeline sahip olan ve Project for Public Spaces (PPS)¹⁶ olarak adlandırılan bir özel sektör girişiminin ilkesel yaklaşımıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

3.3.2.1 Amerika Deneyimleri

Amerika deneyimleri başlığı altında kamusal mekânların zorunlu hallerde tercih edilen ortak kullanma mekanı olmaktan öte, tercih edilen toplanma mekanlarına dönüşümünü sağlamak üzere belirlediği yer oluşturma ilkeleri ile, yeni kentsel mekan oluşumunda öncelikle ele alınması gereken mekan’ı yer’e dönüştürme çabalarını içeren “yeni kentleşme ilkeleri”ne yer verilecektir.

3.3.2.1.1 *Kamusal Mekânların Mükemmel Toplanma Alanlarına Dönüşümü için Yer Oluşturma İlkeleri.* Kamusal mekânların karmaşıklığını anlamak oldukça güç ve etkin mekânlar oluşturmak zorlaşmakta olduğundan, PPS (*Project for Public Spaces*) kamusal mekânların, yaşayan toplanma alanlarına dönüşümünü sağlamak üzere 11 anahtar ilke tanımlamaktadır. Bu anahtar ilkeler, toplumsal yapılanma,

¹⁶ Project for Public Spaces (PPS); çevre tasarım uzmanları, mimarlar, kentsel tasarım uzmanları, çevresel psikoloji uzmanları, peyzaj mimarları, sanat yönetmeni gibi mekânsal tasarım ölçeğinde aktif olarak rol alması gereken her uzmanlık alanından teknik personeli bünyesinde barındırarak, kamusal mekânlar özelinde projeler üreten profesyonel bir çalışma grubudur. Park alanları, ulaştırma birimleri, şehir merkezleri, kamusal marketler, karma kullanım alanları, kampüsler, meydanlar, su elemanı tasarımları gibi kamusal mekânda yer alan her türlü kullanım için “yer oluşturma ilkeleri” belirleyerek “yer”e dönüşen “mekan”lar tasarlamayı hedeflemektedirler.

birlikte planlama/ tasarlama ve uygulama başlıkları altında gruplanarak tasarım sürecinde izlenilmesi gereken rotayı tariflemektedirler.

Tablo 3.2 Kamusal Mekanların Mükemmel Toplanma Alanlarına Dönüşümü İçin Yer Oluşturma İlkeleri (www.pps.org)

	İLKELEER	YAPILANMA - TASARIM
FELSEFİK YAKLAŞIMLAR	<u>İlke1: Toplum Uzman'dır:</u> (The Community is the expert)	Tasarımın gelişiminde en önemli başlangıç noktası, mekânın topluluk içindeki kimliğini, değerini ve yeteneklerini tanımlayabilmektir. Her toplumdaki tarihsel değerleri, geçmişin izlerini mekânlara taşıyan ve bu mekânlarda yaşayan kişiler yardımıyla, mekânı tanımlamak, eskiyle bütünleşen tasarımlar yaratmak mümkündür.. Bu süreçten tüm topluma faydalanabilecektir.
	<u>İlke 2: Tasarım Değil, Yer Oluştur</u> (Create a Place, not a Design)	Esas amaç, toplum bilincini ve rahatlık duygusu kullanıcıya hissettirmek olmalıdır. i. çevre ve kamusal aktivite arasında verimli ilişkiler kurulmalı ii. fiziksel elemanlar konfor sağlamalıdır.
	<u>İlke 3: Ortaklık</u> (Look for Partners)	Ortak seçimi, gelecekteki proje başarısı ve kamusal alanın imajı tasarımında etkindir. Yeni fikir üretimi, tartışma ortamı oluşumu, senaryo gelişimi iyi bir ortaklık gerektirir.
	<u>İlke 4: Tecrübe</u> (Experiment)	En iyi tecrübe, kısa dönem gelişmelerini test etmek ve zamanla ayırtırmaktır. Oturma elemanları, açık alanda yer alan kafeler, yol ve yürüyüş aksları, kamusal bahçeler, duvar resimleri kısa süreli gelişmeleri test etmede en iyi araçlardır..
TOPLUM İLE BİRLİKTE PLANLAMA	<u>İlke 5: Gözlem</u> (You Can See a Lot Just by Observing)	Kullanıcıların kamusal mekânlardaki eylemleri gözlenerek, alanın uygulama sonrası kullanılabilirliği değerlendirilebilir.. Böylelikle işleyen ve işlemeyen tasarımlar birbirinden ayrılır ve unutulmuş parçalar eklenir. Uygulama sonrasında da gözlemlene devam ettirilmelidir.
	<u>İlke 6: Vizyon</u> (Have a Vision)	Vizyon, her kamusal mekânda gerçekleştirilen aktiviteye yönelik olarak şekillenmeli, mekân rahat ve iyi imaja sahip olmalı ve kullanıcı isteklerine yanıt verebilecek mekânlar tercih edilmelidir.
TOPLUM İLE BİRLİKTE TASARLAMA	<u>İlke7: Form Fonksiyonu Destekler</u> (Form Supports Function)	Öncelikli olarak mekânda yer alan fonksiyonlar saptanmalı form fonksiyonlara göre belirlenmelidir. Tasarım önemli olsa da, mekânın gelecek vizyonunu yakalamada, mevcut fonksiyonlar gerekli olan formu tarif edeceklerdir.
	<u>İlke 8: Üçgen Oluşturma</u> (Triangulate)	Kamusal mekânlarda, birbirleri ile ilintili olan farklı elemanların seçimi ve düzenlenmesi durumunda, üçgen yöntemini kullanmak mekâna hareket kazandırır. Örneğin; bank, çöp kutusu ve telefon kabininin birbirleri ile bağlantılı konumlandırılması.
UYGULAMA	<u>İlke 9: Engeller Yıldırımamalı</u> (They Always Says " It Can't Be Done)	İyi kamusal mekân yaratmak için birçok engeli de aşmak gerekir. Çünkü hiçbir disiplin doğrudan kamusal mekân tasarlamak üzere özelleşmemiştir. Hiçbir disiplin bir bütün olarak kamusal mekânı yaratmada yeterli olmaz. Bu nedenle uygulama aşamasına gelindiğinde, her disiplin kendi alanında küçük ama hızlı ve görünür başarı elde edecek adımlarla başlamalıdır. Disiplinlerarası uyumsuzluklar yıldırmamalıdır.
	<u>İlke10: Maddi Boyut</u> (Money Is not the Issue)	Yapılan yatırımlar kullanıcı tarafından beğeni kazandığında, daha çok yatırımcının o alana ilgi duymasına neden olunur. Her yeni gelen yatırımcı ile toplam maliyet paylaşıldığında, harcamalar giderek düşer. Mekânın sahip olduğu vizyonu ve canlılığı parayı beraberinde getirir. Yatırım maliyetleri böylelikle kendini amorti etme şansı bulur.
	<u>İlke11: Bitmeyen Süreç</u> (You Are Never Finished)	İyi kamusal mekân devamlı kendini yenilemek, değişimlere açık olmak durumundadır. Bu nedenle mekânlar değişebilir ve yenilenebilir kavramlar üzerinden tasarlanmalıdır.

Mekân oluşturma sürecinde tabloda yer alan ilkesel yaklaşımları benimsemek, plan yapma sürecinde birçok mekânsal özelliğin ortaya konmasına ve bu özellikler paralelinde gereksinimlere uygun planlar geliştirilmesine yardımcı olmakta aynı zamanda araştırma, planlama ve uygulama sürecinin temel bazı ilkeler üzerinden takip edilmesi ile de estetik ilkelerin yer oluşturma sürecine katılmasını olanaklı hale getirmektedir.

3.3.2.1.2 *Yeni Kentleşme İlkeleri*.Kentsel tasarım ölçeğinde, kullanıcı kitlesinin benimsediği yeni kentsel yaşama mekânları oluşturmak üzere geliştirilen ilkelerle, günümüz kentlerinin gereksinim duyduğu yaşamsal ve mekânsal kalite arayışları karşılıklı olarak değerlendirilmek istenmektedir. Bu değerlendirme kapsamında da ele alınacak Kanada-Toronto kenti özelinde geliştirilen ilkeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

Tablo 3.3 Kanada Toronto Kenti Özelinde Geliştirilen İlkeler¹⁷

İLKELER	YAPILANMA - TASARIM
<i>İlke 1: Yürüyüşe Elverişli Olma</i> (Walkability)	<i>Sokak tasarımların, yapı mesafelerinin, otopark alanlarının uygun konumlandırılması</i>
<i>İlke 2: Bağlantılar</i> (Connectivity)	<i>Taşıt ve yaya akalarının sürekliliği.</i>
<i>İlke 3: Karma Kullanım & Çeşitlilik</i> (Mixed Use & Diversity)	<i>Çeşitli büyüklüklerde ve farklı gelir gruplarına yönelik konut tasarlama</i>
<i>İlke 4: Karma Konut Kullanımı</i> (Mixed Housing)	<i>Çeşitli büyüklüklerde ve farklı gelir gruplarına yönelik konut tasarlama</i>
<i>İlke 5: Mimari Kalite ve Kentsel Tasarım</i> (Quality of Architecture and Urban Design)	<i>Yapılar mekâna, güzellik, estetik ve konfor getirilmesi ve kamusal mekânların çekicilik kazanması</i>
<i>İlke 6: Geleneksel Komşuluk Yapısı</i> (Traditional Neighborhood Structure)	<i>Yapıları birbiri ile ilişkilendirme, belirli bir yürüme mesafesinde tasarlama</i>
<i>İlke 7: Yoğunluğu Artırmak</i> (Increase Density)	<i>Yaşama alanının daha eğlenceli bir mekâna dönüşümünü sağlamak üzere, tüm kullanımları ve servisleri birarada tasarlama, mekânı ekonomik kullanma ve yürüme mesafesini kısaltma</i>
<i>İlke 8: Ulaşım</i> (Smart Transportation)	<i>Kentler ve komşuluk birimleri arasındaki taşıt ulaşım ağını güçlendirmenin yanısıra, bisiklet, kayak vb. ulaşım araçlarının belirli bir aks üzerinde kullanımını tanımlı hale getirme, yürüyüş alanları ile birlikte tasarlama</i>
<i>İlke 9: Verimlilik</i>	<i>Tasarımın ekolojik çevreye duyarlı bir şekilde gelişimine yön</i>

17 Tablo, Kanada/ Toronto kenti için Project for Public Spaces (PPS)'den alınan bilgiler doğrultusunda T.D.Coşkun tarafından hazırlanmıştır.

<i>(Sustainability)</i>	<i>verme, olumsuz etkileri minimize etme</i>
İlke10: Yaşamsal Kalite <i>(Quality of Life)</i>	<i>İnsan ruhuna uygun, yaşanabilir mekânlar tasarlama</i>

Gelişmiş ülke deneyimlerini örnekleyen bu iki yerleşmenin benzeşen ve farklılaşan ilkeleri ele alındığında (Tablo 3.3) yer oluşturma ilkeleri oluşumunda öncelikli benimsenen kavramlar ve ülkesel politikalarla göre değişiklik gösteren yönler ortaya konmuş olacaktır.

Tablo 3.4. ABD ve Kanada Ülkeleri Özelinde Yer Oluşturma İlkeleri Karşılaştırması¹⁸

İLKELER		ABD	KANADA
		Minesota- Duluth East Downtown	Principles of New Urbanism- Toronto
BENZEŞEN İLKELER	<i>Ulaşım Sistemi</i>	<ul style="list-style-type: none"> Durgun trafik + güçlü bağlantılar oluşturma, 	<ul style="list-style-type: none"> Bağlantılar Ulaşım
	<i>Konut-Ticaret Kullanımı</i>	<ul style="list-style-type: none"> Karma kullanımı geliştirmek 	<ul style="list-style-type: none"> Karma Kullanım & Çeşitlilik Karma Konut Kullanımı
	<i>Kültürel Değerler</i>	<ul style="list-style-type: none"> Kentin doğal oluşumlarını koruyarak kentliliği ve komşuluğu artırmak Yerel kültürü teşvik etmek 	<ul style="list-style-type: none"> Geleneksel Komşuluk Yapısı
FARKLI LAŞAN İLKELER		<ul style="list-style-type: none"> Yatırımları teşvik etmek, desteklemek Kamu güvenliği sağlamak, Mimari mirası korumak ve artırmak Kamusal alana yatırım yapmak Yüksek kalite, düşük maliyette yeni yaşama mekânları oluşturmak, İlkeler doğrultusunda form temelli yapılaşma tasarlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> Yürüyüşe Elverişli Olma Mimari Kalite ve Kentsel Tasarım Yoğunluğu Artırmak Verimlilik Yaşamsal Kalite

Tablo 3.4’de yapılan karşılaştırmada ABD ve Kanada ülkelerinde ilkesel olarak ortak yaklaşımın ulaşım kararları, karma kullanım oluşturma ve geleneksel komşuluk yapısını geliştirme özelinde yoğunlaştığı gözlenmektedir. Amerika ülkelerinde yer oluşturma kavramı güçlü ulaşım ağları oluşturarak kamusal alanları zorunlu kullanılan alanlar olmaktan öte, tercih edilen mekânlar olarak özelleştirmek üzere

¹⁸ Tablo, Kanada/ Toronto kenti için Project for Public Spaces (PPS)’den alınan bilgiler ve Miami Mimarlık Üniversitesi “Kamusal Alanlar Programı”(*The Knight Program at The University of Miami*) verileri doğrultusunda T.D.Coşkun tarafından hazırlanmıştır.

kurgulanmaktadır. Karma kullanıma verilen bu önemle hem mekânın kamusal alan olarak tercih edilen bir mekân, hem de güçlü komşuluk ağları oluşturularak her zaman canlı, yaşayan alanlar olarak işlev kazanmasına olanak sağlanmaktadır.

3.3.2.2 İngiltere Deneyimleri

Avrupalı yaşama alışkanlıklarını temsilen seçilen İngiltere örneğinde, Amerika örneklerinde olduğu gibi başarılı kentsel mekân oluşturmak üzere ilkeler tanımlanmakta, ancak ölçek kentsel tasarım ölçeğinden başlayarak parsel ölçeğine kadar detaylanarak, ilkelerin daha çok mimari yapılanma özelinde geliştirildiği gözlenmektedir.

3.3.2.2.1 *Geleneksel Tasarıma ait İlkeler*.Galler Prensi'nin 1989 yılında yayımlanan 'A Vision of Britania' adlı kitabında iyi ve kötü modern mimari tasarım sorgulanmaktadır. Mimari tasarıma öncülük edecek 10 ilkeden ilk 3'ü olan "yer", "hiyerarşi" ve ölçek" temel kurguyu oluştururken, tüm ilkeler Tablo 3,5'teki gibi sıralanmaktadır. (Parfect ve Power, 1997)

Tablo 3.5. Galler Prensi'nin Geleneksel Tasarımına Ait 10 İlke¹⁹

İLKELER	YAPILANMA - TASARIM
<i>İlke 1: Yer</i> (The place):	<i>Toprağın kazanılmış bir hak olduğu ve her m²'sinde tarihin gizli olduğu kabulü ile;</i> i. <i>Yeni yapıların zorlamayla tasarlanan yapılar değil, mekâna iyi yerleşmiş yapılar olması gerektiği, yeni yapının ölçeğinin ve doğasının çok önemli olduğu, uyumsuz noktaların bitkilendirme ile gizlenebileceği, harita üzerinde sınırlar çizip, tasarım yapmanın ötesinde, sokaklar arasında yaşayarak tasarım yapılması gerektiği,</i> ii. <i>Yeni yapıların peyzaja baskın olmaması, ancak iyice karıştırılması, büyük yapıların, insani ölçekte bir konturla, canlı bir kaliteyle parçalara ayrılarak tasarlanması, peyzajın içerisine yerleştirilme gerekliliği,</i> iii. <i>Yeryüzünü koruma üzere, bütün tarihi doku ve kırsal peyzaj koruma altına alınması, yeni yapıların gelişigüzel tasarlanmak yerine, gruplar halinde tasarlanması ile peyzaj alanlarının tümünün korunmuş olacağı.</i>
<i>İlke 2: Hiyerarşi</i> (Hierarchy):	<i>Bizleri ilgilendiren 2 tür hiyerarşinin varlığından söz edilmekte. Bunlar:</i> 1. <i>Kamusal önemi olan binaların büyüklüğü,</i> 2. <i>Binayı meydana getiren elementlerin önem derecesi (mesafe, giriş noktası vb.)olarak tanımlanmakta.</i> <i>-Yapılar bu hiyerarşiyi mimari dil ile yansıtmaktalar. İyi mimarlık iyi bir tarz ve tanınmış kodlar demektir. Sivil hayat hoş giden basit kurallar ve davranışlardan</i>

19 Tablo, Galler Prensi'nin 'A Vision of Britania' adlı kitabından alınan bilgiler doğrultusunda T.D.Coşkun tarafından hazırlanmıştır.

	<p>kuruludur.</p> <p>-İyi yapılar kuralları anlar, mekanı form ile açıklar. Nereye gidilmesi gerektiğini ve umulması gerektiğini dile getirir, önemini vurgular. Küçük evlerde dahi oturma odaları ve çatı katları, ön ve arka kapılarla hiyerarşik yapıyı tanımlar.</p> <p>-Geçmişin kamusal yapıları, kendilerini gururla ilan ederler. Dorik sütunlar, belediye binalarının buluşma alanlarında, cömert ve gururlu girişleriyle hizmet verirler, ruhları yüceltirler. Günümüz yapılarında ise modernizm dogmaları tekdüzeliği beraberinde getiriyor.</p>
İlke 3: Ölçek (Scale):	<p>Nesneler için insan boyutu ölçüm birimidir. Öncelikle yapılar insan boyutu ile ölçekli olmak durumundadır.</p> <p>-Her mekan karakteristik ölçek ve ebatlara sahiptir. Hemen hemen her kasabada büyük hacimli kısa mesafeli yapılar bir anlam taşımamaktadır. Her alan uygun ve yerel yükseklik limitine ihtiyaç duyar.</p>
<p>İlkeler;4.Harmoni(Harmony),5.Kuşatma(Enclosure),6.Materyal(Material),7.Dekorasyon (Decoration), 8.Sanat (Art), 9.Tabelalar & Işıklar (Sign & Lights) 10.Toplum (Community) olarak detaylanmaktadır.</p>	

İngiltere örneğinde sergilenen korumacı yaklaşım şüphesiz yerel değerlerin korunması ve kentin kimlikli bir yapı sergileyerek, küreselleşen kentsel düzlemden uzak tutulmasını amaçlamaktadır. Adam'ın (2008) değindiği gibi Batılı Aydınlaşma düşüncesi Küreselleşmeye ve Modernizme temellenir ve bu iki kavram dünyayı fetheder. (s:28) “Modernizm ‘ilk olarak Almanya ve Orta Avrupa’dan dünyanın her köşesine ama öncelikle İngiltere ve Amerika’ya yayıldığı kaydedilen mimari bir öykü olur” (Fry,1969) Bu nedenle, İngiltere deneyiminin küresel düzlemden korunma çabaları, kentlerin aynılan (küreselleşen) kentsel mekânlara dönüşme çabası olarak da tarif edilebilecektir.

Tablo 3.6. Amerika ve Avrupa Özelinde Genel Yer Oluşturma İlkeleri Karşılaştırması²⁰

İLKELER		AMERİKA	AVRUPA
		ABD ÖRNEĞİ Minnesota- Duluth East Downtown	İNGİLTERE ÖRNEĞİ (Galler Prensi Geleneksel Tasarımı)
BENZEŞEN İLKELER	Toplum	Toplum Uzman’dır:	Toplum
	Tasarım	Tasarım değil, yer oluşturmak	Harmoni

20 Tablo, Miami Mimarlık Üniversitesi “Kamusal Alanlar Programı”(*The Knight Program at The University of Miami*) veriler ve Galler Prensi’nin ‘*A Vision of Britania*’ adlı kitabından alınan bilgiler doğrultusunda T.D.Coşkun tarafından hazırlanmıştır.

FARKLI LAŞAN İLKELER	<ul style="list-style-type: none"> • Vizyon • Ekip Çalışması • Tecrübe • Gözlem • Form Fonksiyonu Destekler • Üçgen Oluşturma • Engeller Yıldırımamalı • Maddi Boyut • Proje Bitmez 	<ul style="list-style-type: none"> • Yer • Hiyerarşi • Ölçek • Kuşatma • Materyal • Dekorasyon • Sanat • Tabelalar & Işıklar
-----------------------------	--	--

Tablo 3.6’de yapılan Amerika ve Avrupa ülkeleri özelinde geliştirilen yer oluşturma ülkeleri yaklaşımlarında ise, en önemli ortak noktanın toplumsal değerlere verilen önem olduğu gözlenmektedir. Toplumsal alışkanlıkların tasarım sürecindeki önemi, mekân’ı yer’e dönüştürmedeki başarısı her iki kıta özelinde de öncelikle ele alınan ilkesel yaklaşımlardır. Bir diğer ortak kabul ise, form ve fonksiyon kriterlerinden fonksiyonun öncelik kazanarak, formun fonksiyonu desteklediği kabulüdür. Başarılı kentsel mekânlar oluşturmak üzere öncelikli olan işlevsel olarak mekânın tercih edilebilirliğidir ve form bu yaklaşıma uygun olarak ikinci sırada yer almaktadır.

3.4 Çıkarısamalar

Bölüm kapsamında “yer oluşturma kavramı”nın doğası ve başarılı bir kent oluşturmak üzere ona araçlık eden kimlik, imaj, algı, kalite gibi temel kentsel tasarım elemanlarının hangi noktada kaynaklık ettiği bilgisine ulaşılmıştır.

1. Kentsel kimlik kavramının kentin kültürel düzeyini, mimarisini, yerel geleneklerini ve kentsel yaşama alışkanlıklarını sentezleyerek kentin akılda kalan *biçimi* olduğu,
2. Kentsel imaj kavramının kentin tek bir obje ile ya da bütüncül bir mekânsal tasarım ile insan zihninde bıraktığı *iz* olduğu,
3. Çevresel algı kavramının mekân ile kullanıcı arasındaki karşılıklı *mesajlar* bütünü olduğu,
4. Kentsel kalite kavramının mekânın *tercih edilme ve edilmeme* gerekçelerini ortaya koyduğu tespiti yapılabilmektedir.

Bu kavramların gereklerini yerine getirmek üzere ilkesel yer oluşturma araçlarına gereksinim duyulduğu kanısına varılmakta ve bu ilkelerin tespitinde her mekân'ın yer'e dönüşürken kendi kültürel ve toplumsal değerleri ile değerlendirilmesi gerektiği ancak, genel çerçevede geliştirilen ilkesel bir yaklaşımda gerekli olduğu yorumu yapılabilecektir.

Çalışmada bu ilkelerin saptanırken, gelişmiş ülke örnekleri üzerinden verilen yer oluşturma ilkeleri ile, kavramın farklı ülke deneyimlerinde nasıl değerlendirildiği ve hangi yaklaşımların yer oluşturma kavramında öncelikli olarak ele alındığı ve buna bağlı olarak ortak ve farklı kabullerin tespiti yapılmıştır. Bu tespitler çerçevesinde tez kapsamında Project for Public Spaces (PPS) kurumunun Amerika ve Avrupa ülkeleri özelinde geliştirdiği uygulamalı örneklerden yola çıkılarak “Başarılı Kamusal Alan Yaratımında İzlenilmesi Gereken İlkeler” saptanmış ve bu ilkeler yine her ülkenin kendi öz değerleri ve kendi koşulları gözönünde bulundurularak değerlendirmek üzere temel kentsel tasarım kavramları üzerinden bir “yer oluşturma matrisi” oluşturulmuştur. Matriste ilkeler beş ana başlık altında toplanmış, her madde kendi içerisinde özelleşen ilkeler ile tanımlanmıştır:

*Başarılı Kamusal Alan Yaratımında İzlenilmesi Gereken İlkeler*²¹

- İmaj ve Kimlik (Mimari Unsurlar)
 - Gelişme Yoğunluğu
 - Karma Kullanım
 - Mimari Stil
 - Uyum Sağlama
 - İnsan Ölçeği
 - Nirengi Noktaları

- Çekim Merkezi Olma Hedef Oluşturma
 - Ulaşım
 - Toplanma Mekânları

21 “3.3.2 Gelişmiş Ülke Deneyimlerinde Yer Oluşturma İlkeleri” başlığı altında incelenen ilkeler arasından yapılan karşılaştırmada, farklı ülke deneyimlerinde ortak olarak kabul edilen “benzeşen ilkeler” baz alınarak hazırlanmıştır.

- Konfor
 - Güvenlik
 - Yaya Öncelikli Tasarım
 - Sosyal ve Psikolojik Etkileşim

- Esnek Tasarım
 - Mevsimsel Stratejiler

Geliştirilen bu matris ile Almanya ve Türkiye deneyimleri ayrı ayrı değerlendirilerek, her deneyim kendi içerisinde de “geçmiş” ve “günümüz” örnekleri üzerinden incelenecektir.²² Buradan hareketle geçmişin mekân tasarımında öncelikle ele alınan yaklaşımlar ve mekâna yansıma biçimleri ile günümüz alışkanlıkları ve kentsel mekâna yansıma biçimleri arasında bir köprü kurulmaya çalışılmaktadır. Tasarlanan mekânların ‘yer’ e dönüşme başarıları da geçmiş ve günümüz, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimleri üzerinden değerlendirilmektedir.²²

²² Söz konusu değerlendirmeler tezin “4.2 Koblenz Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları” ve “5.2 İzmir Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları” bölümlerinde kapsamlı olarak aktarılmaktadır.

BÖLÜM DÖRT

KOBLENZ KENTİ KİMLİK VE YER OLUŞTURMA KARAKTERİ

Almanya, gelişmiş altyapısı ve yüksek sayıdaki teknik eleman kadrosuyla Avrupa'nın inşaat sektöründeki en geniş paya sahip ülkesidir. Planlama politikaları, uzmanlaşmış hizmet sunumu, *estetik çekicilikle* birlikte sunduğu sürdürülebilir kalite ve yaratıcı ürünlerin mekânsal alandaki yansımaları, Alman Hükümeti gelecek senaryolarının odağını oluşturmaktadır. Bu nedenle yer oluşturma kavramının ülke için yalnızca görsel kalitenin sağlanması yönünde geliştirilen bir kavram olmaktan öte, ülkesel düzlemde stratejik önemi olan bir kentsel çaba olduğu öne sürülebilecektir. Yapı kültürü, yer oluşturma kavramının temelini oluşturan ve ilke olarak yalnızca mekânı tasarlayan teknik ekibin değil, yapı sahibinin ve diğer kentlilerin de katıldığı bir süreç olarak ele alınmaktadır. Alman yapı kültürünü tanımlarken Kahler (2001):

“-Yapıların ve yapılı çevrenin tasarımı ve kamusal alanlarla bütünleşmesinde,
- Yapıların ve yapılı çevrenin kullanımında,
- Çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlikte,
- Bu alanda üretim ve iş verme konularında izlenen süreç ve düzenlemelerde varılan *kalite*” düzeyinden söz etmektedir.

Ülke için yapı kültürü ve yer oluşturma kavramı bu değişik alanlardan herhangi birinin tek başına maksimizasyonu ile değil, bütün bu ilkeler ile kalite düzeyleri arasında bütünleştirici bir denge sağlanması anlamını taşımaktadır. Bu nedenle yapılı çevrenin kalitesine verilen önemin ardında yatması gereken düşüncüyü Kahler (2001) şu şekilde özetlemektedir: “Tek bir konut biriminden kamusal alanlara kadar yapılı çevrenin kalitesi, bütün nüfusun fiziki ve ruhsal sağlığına katkıda bulunmaktadır. Eğer kültürün toplumun ayrılmaz bir parçası olduğu ve yeterli finansman desteği gerektirdiği kabul ediliyorsa, her birey üzerinde doğrudan etkileri olan yapı kültürü de eşit düzeyde önemli ve korunmaya değer bir olgu olarak görülmelidir.”

Yer oluşturma ve yapı kültürü kavramları şüphesiz estetik kaygıları da içermektedir. Ülke bütünündeki ilkeli yaklaşıma göre estetik bu kavramlara şu noktalarda eklenmektedir:

“Demokratik, çoğulcu bir toplum değişik estetik değerleri birarada kucaklar. Bu rastgele kendiliğinden olan bir iş değildir. Estetik kararların olduğu bir süreç söz konusudur. Hedef, yeni bir stilin egemenliği veya bir eski geleneğin yeniden canlandırılması değildir. Daha ziyade çok sayıda ve çeşitlilik içeren yeniliklerin getirilmesi amaçlanmalıdır. Yapı kültürünün standartları, Avrupa Birliği ve diğer ülkeler arasındaki uluslararası diyalogdan yararlanılarak oluşmaktadır ve bu diyalog, bazılarının korktuğu gibi, herhangi bir tekdüzeliğe yol açmamaktadır. Diyalog daha çok, bölgesel karar üretme süreçlerini beslemeye yöneliktir.” (Kahler, 2001)

Burada sözü edilen ve tüm Avrupa ülkeleri ve çevresi ile birlikte eşgüdümlü olarak geliştirilen *bölgesel estetik bütünlük ilkesi*, belirtilen düşünce sistemine sahip Avrupa Birliği ülkelerinin birlikte hareket ederek, kentlerin yalnızca gereksinimlere yanıt veren birer yaşama mekânı olmalarının yanında, yapı kültürü kavramı ile yer oluşturma anlamında çeşitlilik yaratma ve belirli yaşamsal standartlara sahip olma adına birbirlerini yönlendirme çabasını içerir. Böylece yaşam kalitesini yükseltmek için oluşturulan ilkesel yaklaşımlar kentlerin estetik yüzünü bölgesel karar üretme süreçlerinin desteğiyle ortaya koymaktadır.

Buradan hareketle, gelişmiş ülke deneyiminde ilkesel olarak benimsenen kimlikli yer oluşturma karakteri ve ona eklenen estetik değer ilişkisinin kentsel mekana nasıl yansıdığına görülebilmesi adına örnek bir alan üzerinden sorgulama yapmak gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Örnek alan olarak seçilen Koblez kenti ise bu sorgulamaya kaynaklık edecek mekânsal özellikleri içerisinde barınmaktadır. Kentin büyük bir kısmı II. Dünya Savaşı sırasında yıkılmış ve hükümet politikaları ile sivil toplum örgütlerinin çabalarıyla, kimlikli yapısını korumayı başarmıştır. Yıkılan ve tahrip olan sivil mimarlık örnekleri aynı planları ile yeniden inşa edilmişlerdir. Kentin yeniden inşası sırasında kimlikli yapıya uygun olarak yer oluşturma ilkeleri ve estetik değerler bir bütün olarak değerlendirilmiş, kent eski görünümünü yeniden kazanmıştır. Örnek alan olarak seçilen Almanya/ Koblenz kenti, bu anlamda mekâna yönelik olarak geliştirilen yer oluşturma ilkeleri ve ona eklenen estetik değer yaklaşımının temsili olarak; geçmiş ve günümüz yapı ritmini yansıtan çalışma alanları ile bugünkü kentsel yapılanmayı, dokuyu oluşturan mekânsal özellikleri ve kent

bütününde uygulanan yasal ve yönetsel yapılanmayı ortaya koymada araçlık edecektir.

4.1 Koblenz Kenti Konumu ve Kentsel Yapılanma Pratiği

Şekil 4.1 Koblenz Kenti-1820'li Yıllara Ait Haritası (E.v. Mackensen-2006 Ders Notları)

Kent konumu itibariyle birçok imparatorluğun ve devletin himayesi altına girmiş, çeşitli kültürlerin mekânsal yansımalarını günümüze kadar taşımayı başarmıştır. Bölüm kapsamında, kentin konumundan başlayarak tarihsel süreç içerisindeki kentsel yapılanma, kentsel ve mimari gelişime araçlık eden akımlar, dönemler ve olaylar, bugünkü kentsel yapılanma ve seçilen örnek alanlar üzerinden yer oluşturma ilkeleri ve ona eklenen estetik kabullerin mekân üzerindeki yansımaları ele alınacaktır.

4.1.1 Kentin Konumu

Almanya'nın batısında Rhineland Eyaleti'nde yer alan Koblenz kenti, Rhine ve Mosel nehirlerinin kavuştuğu noktada konumlanmaktadır. (Şekil 4.1) Hünsrück, Taunus, Eifel ve Westerwald kentleriyle çevrili yerleşme Rhineland Eyaleti içerisinde turizm odağı olarak kabul edilmektedir.(Şekil 4.2) Kültürel, lojistik ve ekonomik bir merkez olarak ve turistik potansiyeli ile 2000 yıllık bir geçmişe uzanan kent, yaklaşık 110 bin nüfusu içerisinde barındırmaktadır.

Şekil 4.2 Almanya Eyalet Haritası İçerisinde Koblenz Kentinin Konumu (Koblenz European Workshop-2006 Tanıtım CD'si)

İki nehrin kesiştiği noktada konumlanan Kral Wilhelm'in heykeliyle bütünleşmiş ünlü Alman Köşesi "Deutsches Eck", (Şekil 4.3) 9.yy. St. Kastor Bazilikası, 12.yy St. Florin Kilisesi gibi anıtsal nitelikli turistik değerleri ile eyalet içerisinde önemli bir çekim merkezi olarak yılda 2.5 milyon turiste ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 4.3 Alman Köşesi /Deutsches Eck Eck)

4.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Kentsel Gelişim

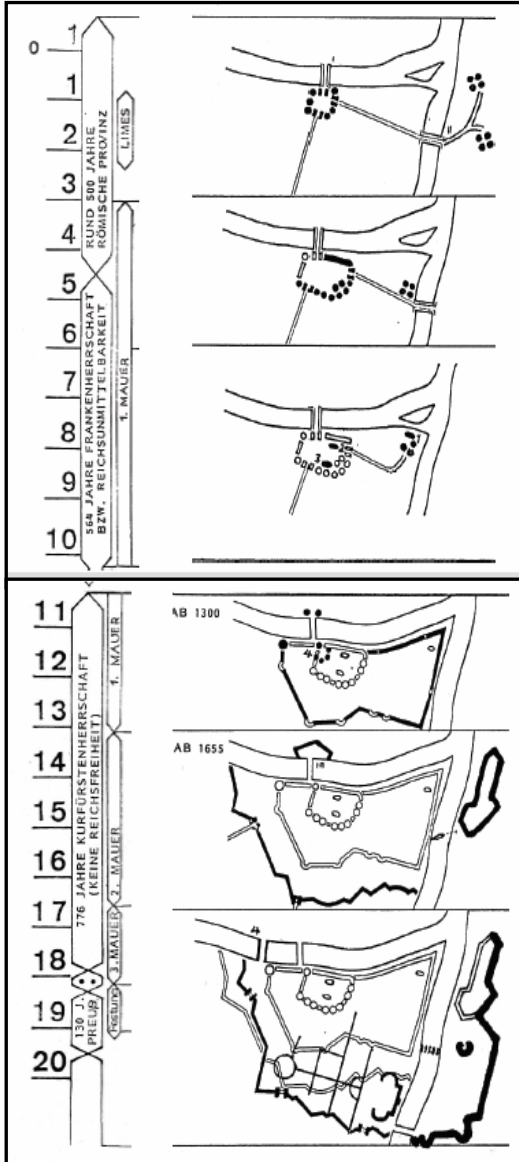

Şekil 4.4 Görresplatz -
Historiensäule

Tarihsel süreç içerisinde kentin yapılanmasını en güzel şekilde özetleyen Görresplatz Meydanından yer alan *Historiensäule* "Tarih Sütunu"dur (Şekil 4.4). Sütun, 2000 yıla dayalı kentin tarihini 1. yüzyıldan itibaren ele alarak, 10 farklı dönemi hem görsel, hem de yazılı metin halinde anlatmaktadır. Romalılar döneminden günümüze kadar olan süreçte yerleşmenin yaşadığı dönüşümler Jürgen Weber'in hazırladığı bu tarih sütununda üç boyutlu olarak sergilenmektedir.

- İlk dönem olan 1.yy. ve 5. yy da: Rhein ve Mosel nehirlerinin kesiştiği noktada. J. Caesar Roma İmparatorluğu sınırlarını Rhein'e kadar genişleterek 500 yıllık bir yerleşmenin temellerini atmıştır. Romalılar önceleri Celtiklerin olan küçük yerleşmeleri genişletmiş ve birbirlerine Koblenz'de kavuşan Mosel

ve Ren nehirlerini kastederek kente "Apud **Confluentes**" yani "biraraya akan" anlamına gelen bir ad koymuşlardır.

Şekil 4.5 Yüzyıllar İtibariyle Kent Gelişim Şeması (E.v. Mackensen)

- İkinci dönem olan 6.yy. ve 9. yy da: Frenkler Roma-Celtik den Koblenz'i savaşlar sonucu devralarak kentin büyük bir kısmını yakıp yıkmışlar ve Charles İmparatorluğunu kurmuşlardır. Confluentes adı Latin harflerle değiştirilerek **Coblentz** olarak kabul edilmiştir. 843 yılında Fransa ve Almanya arasında yapılan Verdun Antlaşması ile kent Alman topraklarına geçmiştir.
- Üçüncü dönem olan 10yy. ve 12yy.da: Koblenz, 1018 yılında İmparator II. Heinrich tarafından Rhine'daki durumunu koruması için Trier başpiskoposuna, verilerek 750 yıl boyunca başpiskoposun ve seçmenlerin yönetiminde kalmıştır. Üçüncü dönem Şekil 4.5'de görüldüğü üzere kentin güney yönünde

genişleyerek bugünkü *Altstadt* olarak anılan bölgenin oluştuğu döneme karşılık gelmektedir.

- Dördüncü ve beşinci dönemi kapsayan 12yy. ve 16yy.lar arasında: Kent ticari anlamda kendini geliştirmiş, dini yapının hakim olduğu bu dönemde kilise ve manastırlar inşa edilerek gelişimini güney yönünde devam ettirmiştir.
- Altıncı dönem olan 17yy.ve 18yy.lar arasında: 17 yy. da yaşanan 30 yıl savaşları nedeniyle kentin büyük bir kısmı Fransızlar tarafından yağmalanmıştır.

- Yedinci ve Sekizinci dönemi kapsayan Fransız Devrimi ve Prusya Zamanında: 1789 Fransız İhtilali yalnızca Fransa’da değil Rhineland’da da radikal-sosyal değişimlerin meydana gelmesine neden olmuştur. 1791-1792 yıllarında “Küçük Paris” olarak adlandırılan Koblenz, Napolyon’un yenilgisinden sonra Ren nehrinin batısında bulunan tüm kuzey şehirleri gibi 1815 de yapılan Viyana görüşmelerinde Prusya krallığı olmuştur. Bu tarihten itibaren kent geniş bir kale olarak gelişerek, taşra hükümeti başkanlığının merkezi olmuştur.
- Dokuzuncu ve Onuncu dönemi kapsayan 20yy. Gelişmeleri: 1944 yılında II. Dünya Savaşı sonucunda Koblenz’in %80’inden fazlası bomba saldırısı ve yüksek kapasiteli patlayıcılar sonucunda imha edilmiştir. 1946 yılında Rheinland-Pfalz eyaletinin sınırları yeniden çizilerek 1951’de Hükümet merkezi Koblenz’den Mainz’a taşınmıştır. Savaş yıllarının ardından yeniden yapılanan kent benzersiz bir kentleşme ve mimarlık örneği sergileyerek yıkılan yapılar aynı planları ile yeniden inşa edilmiştir.

2000 yıllık tarihi içerisinde birçok yıkıma sahne olan kent, Alman kentlerinde gözlenen kentsel ve mimari yapılanmaların tümünü içerisinde barındırmayı başarmış olması nedeniyle farklı bir örnektir. Gerek toplumsal bilinç, gerekse hükümetlerin kentleşme politikalarıyla (yıkılanı yeniden inşa etme ve plan kararı geliştirme) kentsel mekân her dönemin planlama politikalarını ve mimari yapılarını yansıtmaktadır.

4.1.3 Kentsel ve Mimari Gelişmenin Kırılma Noktaları

Almanya’nın uzun süren bir kentleşme geçmişine sahip olması, pek çok olay ve akımdan etkilenmesi nedeniyle kentleşme tarihi uzun ve karışık bir sürece karşılık gelmektedir. Antik Çağ’daki ilk kentleşme hareketlerini oluşturan ızgara plan anlayışının izleri günümüz kentlerinde de hala hissedilmektedir. Ortaçağ’a gelindiğinde “...insan ölçeği ve araziye uyumlu bir tutumla yaya ulaşımına dayalı bir sistem uygulanmıştır. Bu dönemde kentlerdeki nüfus artışı yeni kentlerin oluşumunu

da tetiklemiştir. Buna bağlı olarak özellikle konut ihtiyacı artmış ve konut mimarisi önem kazanmıştır.(Schwarz; 2002)

Şekil 4.6 Basilika St. Kastor Kilisesi

“11.yy.da ortaya çıkan ve Romanesk de denilen Roman Mimarisi, Gotik Mimarisinin habercisi olmuştur. Din kavramının bu yıllarda insanların hayatında önemli bir yer teşkil etmeye başlaması yapıların türünü de etkilemiş ve bu akım doğrultusunda Almanya’da günümüze kadar ayakta kalmayı başaran katedraller inşa edilmiştir.” (Chakraborty, James; 2000). Koblenz kentinde de dini yapılar bu akıma paralel olarak yerlerini almış ve kendine özgü iki hurçlu kiliseler inşa edilmiştir.(Şekil 4.6. ve 4.7)

Şekil 4.7 Kilise Hurç Detayı (www.galenfrysinger.com)

“Rönesans dönemine gelindiğinde ise, kentleşmede önemli yapısal değişikliklere gidilmiş, kentlerde açıklık ve denge kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Almanya’da imparatorluk ve saray kavramının öne çıkması, bu kavramları gündelik yaşamda da vurgulamak amacıyla görkemli ve kütleli olarak büyük yapıların yapılmasını sağlamıştır. Ülkedeki eski kent dokularının yenilenmesi hedeflenmiş ve ilk şehir planları hazırlanmıştır. Süslü şemalar halinde hazırlanan ilk kent planlarında sekizgen, altıgen, kare gibi geometrik şekiller halinde çevre sınırları içerisinde geliştirilmiş yerleşme alanları bulunur. Bu kentlerin esas merkezinde ise dönemin en önemli kavramı olan saray vardır. Simetrik ve görkemli bir düzenin hâkim olduğu bu

kentlerde, yeşil alanlar da hazırlanan planlar doğrultusunda düzenlenir. Ortaya çıkan tabloya genel olarak bakıldığında ise kent içerisindeki her bir ögenin belirli akslar üzerinde yerleştirildiği açıkça görülebilir.” (Yiğitcanlar ve Arkoç, 2006)

Rönesans döneminde tüm Alman kentlerinde olduğu gibi Koblenz kentinde de süslü şemalar halinde hazırlanan planlar ve merkezinde konumlanan bir saray yapısı mevcuttur. Kentin merkezinde yer alan Kurfürstliches Schloss (Electoral Palace) geometrik şekiller halinde çevre sınırları içerisinde geliştirilmiş süslü bir forma sahip en güzel saray örneklerinden biridir.(Şekil 4.8) Rönesans dönemini takip eden Barok döneminde;

Şekil 4.8 Kurfürstliches Schloss Şematik Planı
www.flyhahn.com)

“...biçimlerde değişmeler olsa da merkeziyet fikri devam etmiştir. Rönesans'tan farklı olarak bu fikir sadece saray ve meydanlarda değil, kentlerdeki bütün yapılarda kendini göstermiştir. Mimarlık ve şehircilik kavramlarının birarada düşünülmeğe başlandığı bu dönemde kentlerde belirli röper noktaları belirlenmiş, bunların düz ve çok geniş bulvar şebekeleri ile bağlantıları sağlanmıştır. Meydan ve heykel kavramı önem kazanmıştır. Mimari bir yapıya son görünüşünü vermek ve yapının çevre ile uyumunu sağlamak amacıyla yapılan bu heykeller Almanya'da sık rastlanan örneklerdir. Yine bu dönemde Alman kentlerinde önem verilen bir diğer nokta da peyzaj düzenlemeleridir. Özellikle önemli konutlar büyük park ve bahçelerle çevrelenmiştir (Conti,1997).

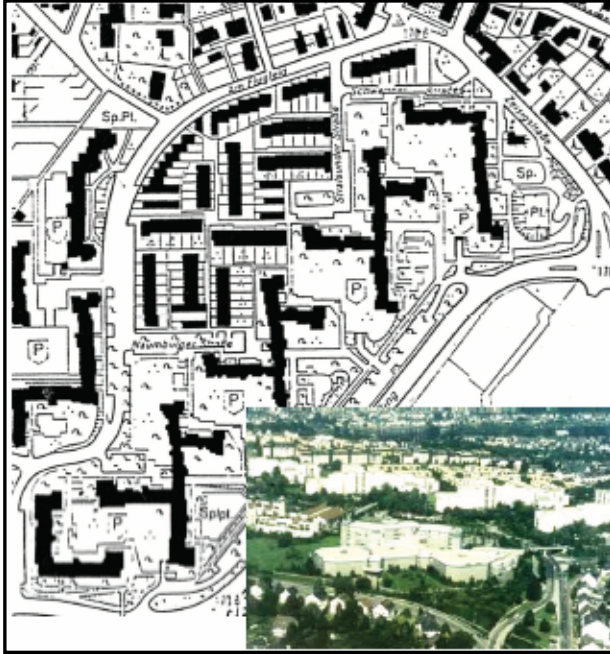
Şekil 4.9 Jesuitenplatz Meydanı
(www.flicker.com)

Barok dönemi, Koblenz kentinde meydanları ve meydanları bütünleyen heykelleri ile yansıma bulmuştur. Jesuitenplatz (Şekil 4.9) Görresplatz (Şekil 4.4) Münzplatz gibi meydanlar birer röper noktası olarak belirlenmiş ve birbirlerine ışınsal akslarla bağlanmışlardır. Geniş bulvarlar ya da dar sokaklar binalarla tanımlı geniş meydanlara açılmakta ve aynı zamanda

her meydan kendi kullanımına uygun olarak bir heykel ögesi ile tanımlanmaktadır.

Barok dönemini izleyen süreçte bir kültür devrimi olan Fransız İhtilali'nin (1789) etkileri görülmeye başlanır. Kentler Barok döneminin etkisinden kurtularak farklı bir planlama ve mimarlık politikalarının olduğu yeni bir dönemi benimserler.

“Avrupa’da Aydınlanma Çağı olarak nitelendirilen bu dönemde özellikle 18.yy.ın ikinci yarısından sonra ulaşım ve haberleşme teknolojisinde önemli gelişmeler meydana gelir. Bu buluşlar ve yeni üretilen teknolojiler Almanya’da hazırlanan imar planları üzerinde pozitif gelişmelere neden olur. 19.yy.da kent planlaması sanayileşme ile gelen yerleşme sorunlarına çözüm getirme amacına yönelir... Belediyeler yapı ve imar polisi yönetmeliği çıkarma yetkisine sahip olurken, yapılara ışıklandırma, kanalizasyon, havalandırma, güneşlenme gibi elzem ihtiyaçların yapılmasına yönelik hükümler getirilir.” (Yiğitcanlar ve Arkoç2006)

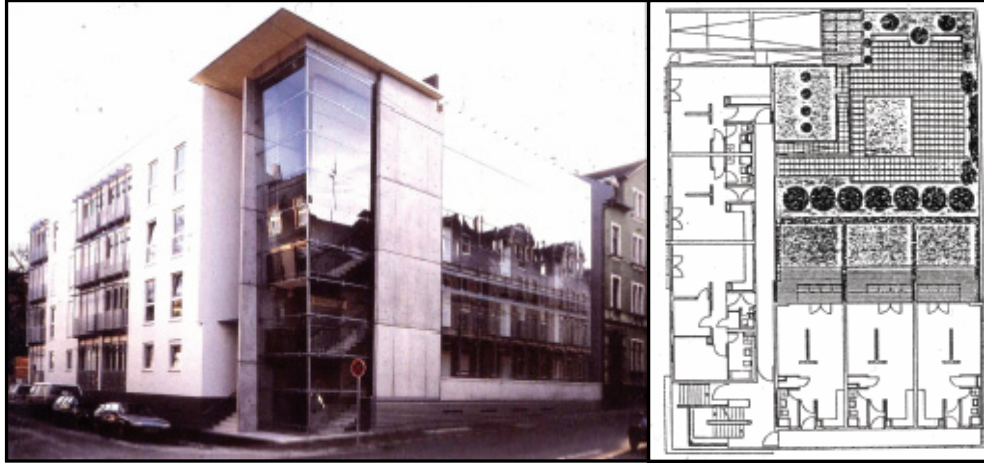

Şekil 4.10 Koblenz-1960-70 Yılları Arasında Geliştirilen Vaziyet Planı ve Uygulamaları (E.v.Mackensen Arşivi)

1960’lı yılları izleyen süreçte, Almanya’da postmodern planlama anlayışının izleri görülmeye başlanır. “Sanayi devriminden sonra modern planlamanın yarattığı tekdüze ve kimliksiz kentlere tepki olarak doğan bu anlayışta imar planlarının norm ve standartlarının esnetilmesi söz konusu olmuştur. Amaç Alman kentlerini monotonluktan kurtarmak ve kendilerine has kimliklerini kazandırmaktır (Dear, 2001).

Koblenz’de de bu yaklaşımla ızgara

plan anlayışının dışına çıkılarak, organik bir doku içerisinde konut ve yeşil alan çözümlerine yer verilmiştir. İki katlı bahçeli geleneksel Alman konutlarının yerine yeni bir planlama anlayışı benimsenerek apartman tipi konutlara öncelik vermeye başlanmıştır. (Şekil 4.10-4.11)

Şekil 4.11 Endüstri Devrimi Sonrasında Oluşan Konut Dokusu (E.v. Mackensen Arşivi)

İkinci dünya savaşının ardından doğu ve batı olarak ikiye bölünen ülke, 20. yy.ın sonlarına doğru yeniden birleşmiştir. “Bu birleşmenin ardından özellikle Berlin merkezli yenilenme ve birliğe ayak uydurma süreci başlamıştır. Savaş sonrasında başlayıp, birleşme ile birlikte hızlanan yeniden yapım çalışmaları, kentlerin pek çoğuna modern merkezler ve en önemlisi de demiryolu ağları kazandırmıştır.” (Kahler, 2001)

Şekil 4.12 Löhr Center Alışveriş Merkezi
(www.barrierefreies.koblenz.de)

Koblenz'in geleneksel dokusuna 20. yy itibariyle katılan alışveriş merkezleri ve yeni konut alanları kenti geleneksel ve modern olarak iki farklı şekilde yapılaşmaya yönlendirmiştir. (Şekil 4.12) Kentin merkezinde korunarak yaşatılan geleneksel doku çeperlerde modernizmin izlerini taşıyan yeni gelişme alanları ile çevrilmiştir.

4.1.4 Bugünkü Kentsel Yapılanma

Doğu ve Batı Almanya kavramınının 1961 yılında yıkılan Berlin Duvarı ile ortadan kalkması sonucunda, Alman kentlerinde şehir planlama yaklaşımı bir değişim süreci içerisine girmiştir. Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ile başlayan yeniden

4.1.4.1 Geçmiş ve Günümüz Yapı Ritmini Yansıtan Örnek Çalışma Alanları

Gelişmiş ülke deneyimlerini temsilen seçilen Koblenz kenti içerisinde kent merkezinde geleneksel doku örneği olarak Juitenplatz ve Münzplatz Meydanları ile onları birbirine bağlayan Markt Strasse (Markt Caddesi) ele alınacaktır. Söz konusu bölgeler eski kentin merkezini oluşturmaları ve geçmişin yapı ritmini en güzel örnekleriyle yansıtmaları nedeniyle örnek alan olarak seçilmişlerdir. Bu alanlarda bulunan mevcut yapılar II. Dünya Savaşı sonrasında aslına uygun olarak inşa edilmeleri nedeniyle özgün bir temele oturmaktadırlar ve bu nedenle yeniden inşa edilen tarihsel dokuyu geçmiş ve günümüz alışkanlıkları ile inceleme gerekliliği duyulmuştur.

Şekil 4.14 Juitenplatz Meydanı (www.ferienwohnung-koblenz.de)

Juitenplatz Meydanı Belediye binası ve kuşatma etkisi yaratarak meydanı oluşturan Barok yapıların biraraya gelmeleri ile oluşmuştur. İki yapıdan oluşan Belediye binasının ilki 1582-1670 yılları arası, ikincisi ise 1694-1701 yılları arası inşa edilmiş ve geçmişten günümüze orijinal yapısı ile korunmayı başarmıştır. Geç

Rönesans ve Barok dönemine ait yapıların cepheleri, pencere - kapı detayları ve renk kullanımları ile birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Meydan ticari aktivitelere ev sahipliği yaparken aynı zamanda toplanma, birikme, dinlenme gibi birçok yaya aktivitesine de olanak sağlamaktadır.(Şekil 4.14)

Şekil 4.15 Marktplatz (Münzplatz) Meydanı (www.picasaweb.google.com)

Marktplatz/Münzplatz Meydanı ise Barok Gotik ve son dönem yapılarının tümünü birarada uyum içerisinde sergilemeyi başaran eski kent meydanlarından biridir. Geçmişte pazar alanı olarak kullanılan mekân günümüz kullanımında birçok sosyal aktiviteye (konserler, partiler, festivaller vd.) ev sahipliği yapmakta, dinlenme dolaşım alanı olarak da yaya kullanımına çeşitli olanaklar sunmaktadır. (Şekil 4.15)

Her iki meydanı birleştiren Markstrasse üzerinde ise yine Barok Gotik ve son dönem yapılarının uyumlu örneklerini birarada bulmak mümkündür. Konut ve alışveriş birimlerinin birlikte yer aldığı sokak dokusu tipik Alman eski kent dokusunun izlerini taşımaktadır.

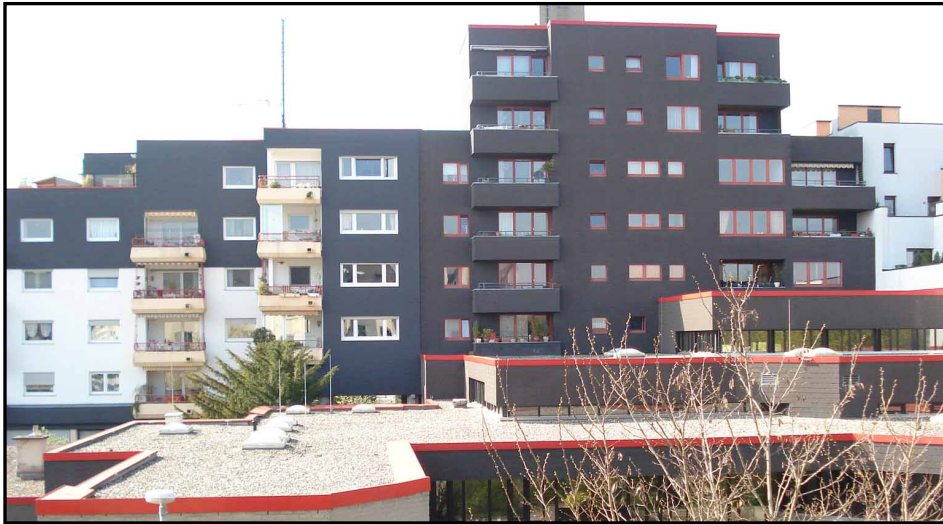

Şekil 4.16 Karthause (www.wikipedia.de)

Yeni yaşama alanlarından seçilen Karthause örneği ise günümüz Alman kentlerinin yerleşim modelini temsil etmesi ve içerisinde barındırdığı çeşitli mekân organizasyon biçimlerini birarada değerlendirme şansı vermesi açısından farklı bir örnektir.

(Şekil 4.16) Kentin güneyinde

konumlanan ve 1950'li yıllardan bu yana gelişimini sürdüren yerleşme, yenilenen dokusuyla Alman kentlerinin yıllar içerisinde yaşadığı kentsel ve mimari dönüşümü anlatan başarılı bir örnek olarak kabul edilmesi nedeniyle seçilmiştir. Eklenen her yapı ya da tasarlanan her mekânsal tasarım örneği bir öncekine eklenme, uyum sağlama kaygısı taşır.

Şekil 4.17 Karthause- Farklı Dönemlere Ait Yapı Görünüşleri

Çalışmada bu iki örnek alan mekân organizasyon biçimleri ve yer oluşturma anlamında tercih edilen ilkesel yaklaşımların, gelişmiş ülke deneyimlerindeki temsilini oluşturmaktadırlar. (Şekil 4.17) Günümüz yapı ritminin hangi ilkeler üzerine temellendiği, estetik kaygıların mekân üzerindeki yansıma biçimleri ve

günümüz gereksinimleri özelinde gelişen mekân organizasyon tercihlerini yansıtmaları nedeniyle inceleme alanı olarak seçilmişlerdir.

4.2 Koblenz Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları

Altstadt (eski kent merkezi) ve Karthause örnekleri üzerinde yapılacak değerlendirmede dokuyu oluşturan mekânsal özellikler kamusal alanlar özelinde incelenecektir. Bu inceleme de;

- a. yeşil alan düzenlemeleri - dinlenme alanları,
- b. alışveriş alanları,
- c. meydan kullanımı
- d. yaya mekânları – sokak kullanımı

olmak üzere dört farklı kategoride kamusal alanların geçmiş ve günümüz örnekleri üzerinden kamusal alanın tercih edilebilirlik kriterleri, zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm ve bugünkü kentsel yapılanmada üzerine yüklenen anlam tarif edilebilecektir. Yer oluşturma ilkeleri ve genel estetik kabuller üzerinden yapılacak değerlendirmenin ardından, mekânların uygulama sürecinde kullanılan yasal ve yönetsel yapılanma pratikleri ele alınacaktır.

4.2.1 Yeşil Alan Düzenlemeleri-Dinlenme Alanları

Altstadt (eski kent merkezi) meydanları araçların dışlandığı yalnızca yayalara yönelik kullanımlara öncelik veren bir mekânsal kurguya odaklanması nedeniyle; yemek yemek, gezinmek, dinlenmek, izlemek gibi yaya kullanımına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği sınırsız imkânlar sunmaktadır. Örnek olarak seçilen her iki meydanda ve Altstadt'da bulunan tüm geleneksel meydanlarda bulunan ortak özellik, alanların yalnızca ticari aktivite gereksinimine ya da bireysel ilişkilere yönelik bir açık mekân olmanın yanı sıra meydanı çevreleyen binaların *izlenmesi* ve detaylarının keşfedilmesine olanak sağlayacak bir mekânsal kurguyu da içermesidir.(Şekil 4.18-4.19)

Şekil 4.18 Münzplatz Meydanı

Şekil 4.19 Juitenplatz Meydanı

Dinlenim mekânı olarak işlev gören geleneksel meydan dokusu içerisinde yeşil alan ya da park kullanımlarına yönelik kentsel donatı alanı yer almamakla birlikte, kentsel mobilya detayları, geniş açık alan kullanımı ile park ve yeşil alanlarla oluşturulan dinlenim alanı kurgusundan farklı bir mekânsal düzenleme yaklaşımı gözlenilmektedir. Böylece, geçmişin sosyo-ekonomik yapısı gereği yoğun yapılaşma dokusu kaynaklı olarak yeşil alan düzenlemelerine yer verilmediği, ancak dinlenim mekânı olarak kentsel konfora yönelik (kentsel mobilya, temizlik, güvenlik vd.) tüm gereksinimlerin karşılandığı söylenebilecektir.

Günümüz yeşil alan düzenlemeleri ve dinlenim alanları ele alındığında, **geçmişin dinlenim mekânı anlayışının dışına çıkıldığı ve dinlenim alanlarının yeşil alan düzenlemelerine karşılık geldiği** tespit yapılabilecektir. 1900'lü yıllardan itibaren ilk olarak Alman kentlerinde ve Batı Avrupa kentlerinde görülmeye başlayan “yeşil kuşak” projeleri ile kentsel mekân içerisinde büyük yeşil alan kullanımı odaklı,

süreliliği olan ve kentin her noktasına nüfuz eden yeşil alan düzenlemeleri yapılmaya başlanmıştır. “20. Yüzyıl'ın başlarında Almanya'daki başlıca kentlerde “dekoratif griden, faydalı yeşile” sloganı altında, endüstri devriminin etkisiyle olumsuz koşullar altında hayatlarını sürdüren kitlelerin mekanikleşen sosyal hayatlarına bir denge getirme iddiasıyla büyük ölçekli parklar yapılmaya başlanmıştır” (Norfried,1997). Büyük alan kullanımı gerektiren bu park düzenlemelerinin yanısıra kent içerisinde yine sürekliliğin sağlandığı mahalle ölçeğindeki park kullanımları sıkça görülmeye başlanmıştır. Bu konut çevreleri ile bütünleşik yeşil alan düzenlemeleri ile “dekoratif griden, faydalı yeşile” anlayışının paralelinde küçük park ve çevre düzenlemeleri geliştirilmiştir.

Sekil 4.20 Karthause/Simmerner Str.

Şekil 4.20’de de gözlendiği üzere yeşil alan düzenlemeleri yapılar ile bütünleşik, park alanlarının devamı olarak tasarlanmışlardır. Bir sonraki yeşil alan kullanımı ile sokak dokusu birbirinin devamı niteliğindedir. Büyük yeşil alan kullanımlarında tasarlanan süreklilik etkisi, mahalle ölçeğindeki küçük yeşil alan kullanımlarında da oluşturulmak istenmiştir. Dinlenme alanı olarak tasarlanan park alanları ve devamı niteliğindeki sokak dokularının oluşturulmasındaki amaç; toplumun kendi içerisinde etkileşimini ve sosyal hayatın canlandırılmasını sağlamaktır. Parklarda yer alan küçük oyun alanları, hem küçük kullanıcılara hizmet edecek etkinlikleri içerisinde barındırıyor olması, hem de bireylerin ve küçük grupların sosyal ihtiyaçlarına yönelik çözümler sunması nedeniyle aktif olarak kullanılmaktadırlar.

Dinlenme alanlarındaki kentsel mobilya kullanım detayı ele alındığında, **geçmiş ve günümüz örneklerinin malzeme kullanımı, form tasarımı, konfor**

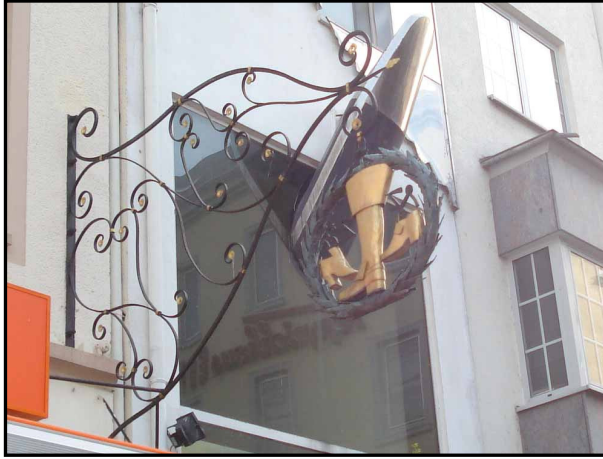
anlayışlarıyla birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Özellikle geçmiş ve günümüz malzeme kullanımındaki değişim kentsel estetik detayında ele alındığında, geçmişte kullanılan malzemenin doku ile bütünlük taşıyan yerel malzemeler temelli bir seçime karşılık geldiği ancak, günümüz kullanımında kentsel imaj ve kimlik unsurunun göz ardı edilerek, kentsel donatıların her birinin farklı ve birbiri ile uyumu olmayan malzemelerden oluştuğu sonucuna varılmaktadır.

Şekil 4.21 Münzplatz/Cephe Detayı

Geçmişin temsili olarak seçilen Altstadt meydanlarında ve sokaklarında kullanılan kentsel mobilyalar dönemin izlerini taşımak üzere, ferforje motifli malzemelerden oluşmalarıyla alanın tümünde görsel bütünlüğü sağlamak anlamında başarılı olarak nitelendirilebilirler. Aydınlatma elemanlarından, çeşmelere ve tabela kullanımına kadar birçok kentsel mobilya detayı birbiri ile uyum içerisindedir. Görsel kalite anlamında oluşturulan bu uyum, yapıların cephelerinde yer alan tanıtım amaçlı duvar yazılarından ve resimlerden başlayarak mekânın sergilediği kimlikli yapıya görsel sunum detayında katkıda bulunmaktadır.(Şekil 4.21) Aydınlatma elemanı üzerinde yer alan çiçeklik detayı ile yapılar

üzerinde yer alan benzer çiçek detayları görsel sunum anlamında mekâna daha pozitif bir görünüm kazandırırken, dinlenme alanlarında kullanılan oturma elemanları, çeşme detayı ve meydan çevresinde yer alan basamaklı ve rampalı erişim kentsel konfor anlamında kullanıcıya kolaylıklar sağlayarak, mekânın çekim merkezi olmasına katkıda bulunmaktadır. (Şekil 4.22-4.23)

Şekil 4.22 Münzplatz/Cephe Detayı

Şekil 4.23 Juitenplatz/Ayd. El.

Şekil 4.24
Karthause/Simmerner
Str./Aydınlatma El.Detayı

Günümüz kentsel mobilya kullanımı ele alındığında ise modernizm sonrası gelişen, yeni kentleşme-mimari yaklaşımları sonucunda oluşan farklı mobilya kullanımlarının olduğu gözlenmektedir. Geçmişte yalnızca ferforje malzeme kullanılarak oluşturulan kentsel mobilyaların günümüzde çok çeşitli malzemelerden yapıldığı, özellikle de beton ve plastik malzemelerin tercih edildiği söylenebilecektir.

Şekil 4.24'de, dinlenme alanı içerisinde kullanılan aydınlatma ve oturma elemanı detayı yer almaktadır. Şeklin de işaret ettiği gibi günümüz kentsel mobilya kullanımında görsel kalite anlamında yaşanan en büyük sıkıntının kullanılan malzemelerin birbirlerinin bütünler nitelikte olmamaları ve mekanın kimlikli yapısını desteklemek üzere tasarım ve görsel kalite detayında herhangi bir özellik taşımamalarıdır. Kentsel konfor anlamında erişilebilirlik kullanılabilirlik (oturulabilirlik) gibi birçok parametreyi sağlamalarına karşın kentsel mobilya donatıları, birbirinden bağımsız bir tasarım dilini sergilemeleri nedeniyle mekanın imaj / kimlik unsurlarına katkı sağlamada başarısız kalmaktadırlar

4.2.2 Alışveriş Alanları

Son dönemlerde kent merkezlerinin eski önemini, canlılığını yitirmesi, mağazaların alışveriş potansiyellerinin düşmesi riskiyle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Yeni dönem planlama anlayışının ürünü olan alışveriş merkezleri yeni çekim merkezlerini oluşturmakta, geleneksel merkezler eski önemlerini kaybetmektedirler. Ancak Koblenz Altstadt örneğinde tam tersi bir durum söz konusudur.

Şekil 4.25 Münzplatz / Cephe Detayı

Geleneksel kent merkezi, kentlilere görsel ve fonksiyonel olarak alışveriş merkezleri ile yarışabilecek kalitede mekânlar sunmaktadır. Yer oluşturma ilkelerinin mekân üzerindeki başarısının okunabileceği bu örnekte, kentin imaj ve kimlik unsuruyla örtüşen mimari stillerin, dokuya uyum sağlayan her türlü kentsel mobilyanın ve meydanların birer nirengi noktaları olarak sürprizli mekânlar yaratmalarının etkisi büyüktür

Şekil 4.26 Altstadt / Altı
Ticaret Üstü Konut Alışveriş

İletişim ve etkileşim yoluyla sokak yaşamına olanak verecek düzeyde yoğun bir karma kullanımın varlığı, konut ve ticari aktivitenin birlikte değerlendirilmesi, otopark ve ulaşım sisteminin merkez çeperlerinde çözümlenerek, içeride yalnızca yaya öncelikli mekânlar oluşturulması, engelli kullanımlara yönelik oluşturulan alternatifler ve güvenliğin tam olarak sağlanması ile mekân bir çekim alanı ve cazibe noktası olarak canlılığını yitirmemektedir. (Şekil 4.25-4.26) Bu örnek üzerinden yer oluşturma ilkelerine eklenen estetik kabullerin, hem yer'e dönüşen mekânlar oluşturmada, hem de ekonomik aktivitenin sürekliliğinin sağlanmasında etkili olduğu okunabilmektedir.

Şekil 4.27 Karthause/Simmerner Str./Alışveriş Alanı

Günümüz ticaret alanları ise geçmişte olduğu gibi görsel kalite anlamında zengin bir içerik sergileyememekte, diğer taraftan fonksiyonel olarak çeşitlenmektedir. Örnek alan olan seçilen Karthause – Simmerner Caddesi yer oluşturma ilkeleri bağlamında ele alındığında, mekânın karma kullanıma olanak sağlayacak şekilde birçok fonksiyonu içerisinde barındırdığı, konut ve ticari aktiviteyi içiçe, iletişim ve etkileşime olanak sağlayacak şekilde bir bütün olarak değerlendirdiği, ulaşım ve otopark sistemlerinin yaya sirkülasyonunu aksatmayacak şekilde çözümlendiği gözlenmektedir. (Şekil 4.27) Mevsimsel stratejiler geliştirilerek mekânın her mevsim yaya kullanımına olanak sağlayacak düzenlemeler içermesi, engelli erişiminin

sağlanabilmesi ve güvenlik sorununun olmaması mekân tasarımının diğer başarılı çıktılarını oluşturmaktadır. Ancak mekânda imaj ve kimlik unsurunu destekleyen görsel sunumun zayıf kalması nedeniyle çekim merkezi, cazibe noktası olması gibi kentsel estetik detayında başarılı olamadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Geleneksel ve günümüz alışveriş alanları birlikte değerlendirildiğinde **yer oluşturma ilkeleri boyutunda mekânın karma kullanıma olanak sağlayacak tüm kullanımları içermesi gerektiği, yaya öncelikli yaklaşımlarla kullanıcı konforunun ön planda tutulması ve tüm bu gereksinimleri karşılamanın yanısıra çekim merkezi olabilmesi için estetik ilkelerin mekân içerisine doğru yerleştirilmiş olması gerektiği** yorumu yapılabilmektedir.

4.2.3 Meydan Kullanımı

Bir ortaçağ kenti olan Koblenz’de de meydanlar daracık sokaklar sonucu ulaşılan toplanma, dinlenme, eğlenme mekânları olarak özelleşmişlerdir. Kentin kültürünü yansıtan mimari yapılanma Barok ve Gotik yapılarla çevrelenen meydanlarda kendi kültürünü ve görkemini sergilemeyi başarmıştır. Çünkü “Eski Yunan, Roma ve sonraki dönemlerde meydan biçiminde ortaya çıkan ilk kentsel açık mekânlar kentin kültürünü ve görkemini simgeler. Kapalı, kale içi ortaçağ kentlerinin meydanları ise daracık sokaklarda ulaşılan toplanma, buluşma mekânları olarak günümüzde de özelliklerini korurlar”(Öztan 1998).

Şekil 4.28 Münzplatz /Meydan Kullanımı (www.ferienwohnung-koblenz.de)

Şekil 4.29: Münzplatz /Meydan Kullanımı (www.ferienwohnung-koblenz.de)

“Rönesans döneminde meydanı çevreleyen yapılar arasında yönetim-otorite ile ilgili yapılar da yer almış, böylece bu mekânlarda ticaret, dini merasimler ve yönetimle ilgili işlemlerle ilgili olarak bireyler biraraya gelmişlerdir. Meydandaki fonksiyonel değişim Barok ve Rokoko'da yine sosyal yapı ve yönetim biçiminin vurgulandığı bir boyuta ulaşmıştır”(Önder ve Aklanoğlu, 2002 s.98). Şekil 4.14’de yeralan Juitenplatz’da da sosyal yapı ve idare biçiminin mekâna yansıdığı meydan örneklerden birini bulmak mümkündür. Belediye binasının çevrelediği meydanda Ortaçağ kentlerinin yönetim ve otorite kurgusunun mekân üzerindeki yansımaları bulunabilir. Geçmişte yönetim ile ilgili işlerde bireyleri biraraya toplamayı başaran meydan, günümüz kurgusunda da bu işlevini devam ettirerek dinlenme, alışveriş vb. kullanımları da mekânsal kurgusuna eklemiştir.

Koblenz festivaller ve panayırlar kenti olma özelliğiyle Rheinland Eyaletindeki birçok kente, yerli ve yabancı turiste bu anlamda ev sahipliği yapmaktadır. (Şekil 4.28 ve 4.29) Rhein (Ren) nehrine kıyısı olan tüm kentlerin ortak olarak kültürlerine yerleştirdikleri geleneksel festivaller, özel günler için düzenlenen panayırlar, bu eyaletin parçası olan Koblenz için de vazgeçilmez aktiviteler arasındadır. Bu aktivitelerin sergilendiği mekânlar olarak da Altstadt’da yeralan tüm meydanlar

kullanılmaktadır. Kentin kültürünü başarıyla yansıtan yapı kullanımları ve yine kent kültürünün bir parçası olan festivaller bu noktada birleşerek mekânları birer odak noktası haline getirmeyi de başarmaktadırlar.

Bu nedenle yer'e dönüşen mekânlar oluşturmada önemli bir parametrenin kültürel değerler ve bu değerlere uygun mekânsal kurgular oluşturabilme olduğu ve mekânın çekim merkezi olma ve odak oluşturabilme başarısının bu kurguya bağlı olduğu kanısına varılabilecektir.

Geçmişin meydan tasarımı kurgusundan günümüze gelindiğinde ise, meydanların yapılarla çevrili kapalı odaklar olmaktan çıkıp, trafik akışına göre yönlendirilen açık alanlar olduğu gözlenmektedir. Bu görüşü destekleyen bir başka görüş ise Fauole (1995)'indir. "Meydanlar; 19. yüzyıla kadar uzun bir süre etraflarındaki mimari yapılarla kapalı formlardır. Özellikle modernizmle birlikte ortaya çıkan izole edilmiş bina formu ve tarihi meydanları oluşturan konutların banliyölere yayılmasıyla cephelerin sürekliliğini temel alan meydan formu değişmeye başlamıştır (Fauole 1995). Şüphesiz bu değişimin kaynağı artan araç sahipliği ve günümüz modern kentlerinin kentsel konfor sağlama yolunda harcadığı çabadır. 20. ve 21.yy gerçeğinde kentlerdeki fonksiyonel değişimler, meydanların farklı gereksinimlere yanıt veren mekânlar olarak özelleşmesine neden olmuştur. Bu nedenle meydanlar trafik düzenlemesine göre biçimlenen, toplanma, buluşma, ticaret, dini vb. fonksiyonların kentsel mekân üzerinde yer bulduğu açık alanlar olarak tasarlanmaktadır.

Şekil 4.30 Karthause/Simmerner Str./Meydan Kullanımı

Günümüz meydan tasarımına örnek olarak verilen Karthause yerleşmesinde ise meydan kullanımı fonksiyonel olarak geçmişin kullanımı ile örtüşmekte iken, form anlamında geleneksel meydandan ayrılmaktadır. Alanın bir kısmı kilise yapısı ile çevrelendiğinden dini faaliyetler için buluşma ve toplanma noktası olarak kullanılmakta, yine festival ve panayır dönemlerinde eğlence mekânı olarak işlev kazanmaktadır. Kentsel mobilya kullanımının yeterli düzeyde olması nedeniyle dinlenme mekânı olarak da tercih edilmektedir. (Şekil 4.30 ve 4.31)

Meydan ona ulaşan başarılı sokak çözümleri ile desteklenmekte, yapılar arası boşluklarla kullanıcıya nefes alma imkânı vermektedir. Ancak yer oluşturma ilkelerinin temel kabullerinden biri olan imaj ve kimlik unsuru günümüz meydan kullanımında eksik kalan bir nokta olarak görülebilir.

Şekil 4.31 Karthause/Simmerner Str./Meydan Kullanımı

Karthus meydanında da yapılar ile kullanılan kentsel mobilyalar ve tüm çevre kullanımlar bir dil birliği oluşturamamaktadırlar. Tasarlanan meydanın yakın çevresi ile yerleşebilme başarısı gösterebilmesine karşın, cazibe noktası olarak merkez niteliği kazanamamış olmasının ardında yatan gerekçeler arasında kuşkusuz tasarımda dil birliği anlamındaki bir eksiklik asal öneme sahip değildir. Ancak böyle bir faktörün destekleyici etkisi gözardı edilmemelidir.

4.2.4 Yaya Mekânları / Sokak Kullanımı

Sokaklar yalnızca bir yerden bir yere ulaşma amacı taşıyan kentsel elemanlar değil, sosyal kültürel ve ekonomik yaşamın üzerinde şekillendiği birer odak noktası olmaktadır. Bu nedenle sokaklar işlevlerine paralel olarak kimi zaman meydan niteliği taşırlar ve yaya mekânı olarak kullanıcı yoğunluğu, alan kullanım çeşitliliği, taşıt ile olan ilişki gibi birçok parametreye bağlı olarak kurgulanırlar. Bu kurguda “...kullanıcı yoğunluğunun, ulaşılacak noktaların özelliklerine göre derecelenerek artması ya da azalması istenebilir. Örneğin kent için sembolik olarak en önemli meydana ulaşan sokaklardaki yaya yoğunluğunun fazla olması istenirken, bir uydu kentteki bu mekânların aynı yoğunlukta olması istenmez.” (Önder ve Aklanoğlu, 2002 s.100)

Şekil 4.32 Juitenplatz/Sokak Detayı

Nitekim Şekil 4.32 yer alan Juitenplatz meydanına açılan sokak iki meydanı birbirine bağlaması nedeniyle yüksek yoğunluklu olarak kurgulanmıştır. Aynı zamanda belediye binasına da ulaşılan bu sokak üzerinde çeşitli alışveriş birimleri, çeşme ve yeterli sayıda kentsel mobilyaya yer verilerek sokağın gece ve gündüz kullanıma açık olması sağlanmıştır. Bu şekilde yalnızca geçiş mekânı olmayan sokak meydanın devamı niteliğindedir ve araç geçişine kapalı olarak düzenlenmiş, yaya kullanımına öncelik verilmiştir. Şekil 4.33 de yer alan sokak örneği ise Münzplatz meydanından kente açılan, iki büyük yapı ve onları bir köprü gibi birleştiren kemer detayı ile tanımlanmaktadır. Bu sokak

kurgusunda ise kısmen araç geçişine izin verilmekte, araç sirkülasyonu meydana son bulmaktadır. Sokak geniş kaldırım kullanımı, araç ve yaya alanlarının döşeme ve kentsel donatılarla kesin çizgilerle ayrılması nedeniyle yaya kullanımını güvenli hale getirmektedir. Aynı zamanda engelli kullanımına uygun yer yer döşeme kullanımında farklı çözümler getirilerek kentsel konfor detayında kullanıcıya alternatifler sunulmaktadır.

Şekil 4.33 Münzplatz /Yaya Mekânları-Sokak Kullanımı

Şekil 4.34’de verilen Karthause Simmerner Sokağı örneğinde yine iki meydanı birleştiren bir sokak dokusu detayı verilmektedir. Bu örnek üzerinden yeşil alan düzenlemesinin meydanlardan birinde varolan park alanının devamı niteliğinde tasarlandığını ve yaya mekânı olarak sokak dokusunun yeşille bütünleştiğini gözlemek mümkündür. Yaya kullanımına uygun olarak tasarlanan sokak, meydan niteliği taşımakta ve her türlü sosyal aktiviteye ev sahipliği yapmaktadır.(Şekil 4.34) Yer oluşturma ilkeleri bağlamında doku ele alındığında, kentsel konfor detayında birçok kullanıcı gereksinimine yanıt verebilmektedir. Engelli güvenliğini sağlamak üzere kentsel donatı alanlarında alternatif çözümlere yer vermektedir. Aynı zamanda konut ve alışveriş çevreleri arasında birleştirici unsur olarak yer almakta bu nedenle kullanım yoğunluğu nedeniyle her zaman canlı ve aktif bir mekân olmaktadır.

Şekil 4.34 Karthause/Simmerner Str./Yaya Mekânları

Kentsel estetik açısından ele alındığında ise sokak dokusunu çevreleyen yapıların mimari stiller bakımından benzer nitelikler taşıdığı söylenebilecektir. Özetle bir bütün olarak mekânın (kompozisyon, düzen, renk uyumu, ışık düzeni vb.açılardan) dokusal uyum gösterdiği öne sürülebilir. Ancak kentsel mobilya detayında incelendiğinde herbir mobilyanın birbirinden bağımsız renk ve formlarda kimlikli yapıya katkısı olmayan detaylardan oluştuğu gözlenmektedir.

Geçmiş ve günümüz yaya mekânları kullanım pratiğinden elde edilen bilgi, diğer kullanımlarda olduğu gibi yaya mekânlarında da imaj ve kimlik unsurunun günümüz tasarımlarında eksik kaldığıdır. **Zaman içerisinde farklılaşan gereksinimlere uygun mekânsal çözümler üretilmesine karşın geçmişin kentsel dokusunda**

öncelikli olarak ele alınan kimlikli mekânlar tasarlama anlayışına günümüz kullanımında gereken önemin verilemediği yorumunu yapmak mümkündür.

Sonuç olarak dokuyu oluşturan mekânsal özellikler başlığı altında ele alınan;

a. yeşil alan düzenlemeleri - dinlenim alanları,

b. alışveriş alanları,

c. meydan kullanımı,

d. yaya mekânları – sokak kullanımı gibi mekansal parçalar Tablo 4.1 ve Tablo 4.2 de yer oluşturma ilkeleri ve estetik kabuller bağlamında irdelenerek, geçmiş ve günümüz örnekleri üzerinden değerlendirilmektedir.

Tablo 4.1 Altstadt ve Karthause Örnekleri Üzerinden Yer Oluşturma İlkeleri Genel Değerlendirmesi

DEĞERLENDİRME		ALTSTADTH (ESKİ KENT MERKEZİ) ÖRNEĞİ	KARTHAUSE (SIMMERNER STR.)ÖRNEĞİ
İMAJ VE KİMLİK (MİMARİ UNSURLAR)	<i>Gelişme Yoğunluğu:</i>	İletişim ile etkileşime ve sokak yaşamına olanak verecek düzeyde yoğun bir kullanım söz konusudur. Kent merkezinde yaşayan kullanıcıların yanı sıra, kent her noktasından kullanıcıyı içerisinde barındırmaktadır.	İletişim ile etkileşime ve sokak yaşamına olanak verecek düzeyde mahalle ölçeğinde bir kullanım söz konusudur.
	<i>Karma Kullanım:</i>	Gün içerisinde tüm kullanıcıların aynı mekânı kullanması ve iletişim içerisinde olması söz konusudur. Gece kullanımında ise kimi fonksiyonlar kullanıma açık durumdadır.	Park, alışveriş birimi, meydan kullanımı konut yapıları il birlikte kurgulandığından kullanıcıların aynı mekânda iletişimini sağlamak mümkün olmaktadır.
	<i>Mimari Stil:</i>	Geçmişin yapı ritmini yansıtan Barok, Gotik mimarisine sahip yapılar ve tüm çevre kullanımlar (kapı, pencere, cumba, çıkma, saçak, çatı vd.) uyum içerisinde kimlikli bir yapı sergilemektedir.	Site grupları ya da tekil apartman yapıları kendi içerisinde uyumlu iken, bütün olarak ele alındığında mimari stil açısından kimlikli bir mekân hissi oluşturulamamaktadır.
	<i>Uyum sağlama:</i>	Yapılar ve onu çevreleyen sokak sistemi, meydan kullanımı vb. diğer tüm kentsel donatılar birbirinin devamı niteliğinde uyum içindedirler.	Dokuyu oluşturan yapılar mimari stil, renk kullanımı, kompozisyon açısından uyumlu iken, kentsel mobilya kullanımı ve kimlikli bir yapı oluşturma anlamında süreklilik sağlanamamaktadır.
	<i>İnsan Ölçeği:</i>	Her kullanım insan ölçeğine uygundur.	Yüksek katlı yapılaşma insan ölçeği kavramından uzaklaştırmaktadır.
	<i>Nirengi noktaları</i>	Meydanlar ve onları çevreleyen yapılar, her sokak kesişimini birer odak noktası haline getirmektedirler. Meydanların yanı sıra meydan odaklarına yerleştirilen heykellerde nirengi noktası özelliği taşımaktadırlar.	Kendiliğinden ya da tasarım sonucu ortaya çıkmış herhangi bir kentsel simge ya da bir plastik öge ile zenginleştirilmiş bir odak bulunmamaktadır.
ÇEKİM MERKEZİ OLMA VE HEDEF OLUŞTURMA	<i>Ulaşım</i>	Altstadt çevresinde ulaşım ve otopark sistemleri çözümlenmiş, araç erişimine sınırlı alanlarda izin verilmiştir. Bisiklet erişimine olanaklı bir sokak dokusu mevcuttur.	Araç erişimi her noktaya sağlanmakta, otopark sıkıntısı bulunmamaktadır. Ayrıca bisiklet kullanımına yönelik alternatif akslar mevcuttur.
	<i>Toplanma Mekânları (Aktivite, Canlılık, Kullanışlılık)</i>	Yaya öncelikli sokak tasarımları, alışveriş birimlerinin varlığı ile ticaret kaynaklı bir kullanım, meydanların karma kullanım ile canlı tutulması, toplanma mekânı olarak alanın tercih edilmesini sağlamakta böylelikle mekân gün ve gece içerisinde aktif olarak kullanılmaktadır.	Yaya öncelikli sokak tasarımları, alışveriş birimlerinin varlığı ve konut dokusu ile içi içer olması meydanların toplanma mekânı olarak gündüz ve gece aktif olarak kullanılmasını sağlamaktadır.

KONFOR	<i>Güvenlik</i>	<u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Sokak döşeme detayında engelli erişimine yönelik olarak alternatifler geliştirilmiştir. <u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Kentsel güvenliğin tam olarak sağlanmış olması nedeniyle gece ve gündüz kullanımına olanak sağlamaktadır.	<u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Sokak döşeme detayında engelli erişimine yönelik olarak alternatifler geliştirilmiş olmakla birlikte, rampa ve merdiven kullanımları ile desteklenmiştir. <u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> , Kentsel güvenliğin tam olarak sağlanmış olması nedeniyle gece ve gündüz kullanımına olanak sağlamaktadır.
	<i>Yaya Öncelikli Tasarım</i>	Genel olarak alan bütününde, her vasıtayla ulaşılabilen; çocuk arabası, engelli araçları, bisiklet ve motosiklet gibi araçların kullanımına olanak sağlayan sokak döşemelerinde yaratılan alternatifler nedeniyle yaya öncelikli bir tasarım söz konusudur.	Alan bütününde kot farklılıklarından doğan erişim sıkıntılarını mekân tasarımı ile alternatif çözümler üretilmiştir (rampa, merdiven, yayalaştırılan sokaklar vd.) Araç ve yayanın birlikte kullandığı sokak dokusunda yaya kaldırımları geniş bırakılmış yaya ve taşıt kullanımı kesin sınırlarla ayrılmıştır.
	<i>Sosyal ve Psikolojik Etkileşim</i>	Sokak deseni ve meydan kullanımı yayaların ilişki içerisinde olma, sohbet etme, komşuluk, sosyal aktivite anlamında çeşitlilik sunma ve her bütçeye uygun “ekonomik açıdan karşılanabilir” mekânlar sunması nedeniyle sosyal ve psikolojik etkileşime olanak sağlamaktadır.	Toplanma mekânı olarak tariflenebilecek park alanları ve alışveriş merkezleri, can sıkıntısı, keşif, kalabalıkla iç içe olma ya da izole olma, suskunluk veya hareketlilik gibi birçok gereksinime yanıt verebilmektedir.
ESNEK TASARIM	<i>Mevsimsel Stratejiler</i>	Alışveriş birimlerinin ön kısımlarında yer alan gölgelik kullanımları kısmi olarak fayda sağlamakla birlikte, her mevsime uygun portatif üst örtü tasarımları geliştirilmemiştir	Alışveriş birimlerinin ön kısımlarında yer alan gölgelik kullanımları kısmi olarak fayda sağlamakla birlikte, her mevsime uygun portatif üst örtü tasarımları geliştirilmemiştir.

Tablo 4.2 Altstadt ve Karthause Örnekleri Üzerinden Estetik Değerler Genel Değerlendirmesi

DEĞERLENDİRME		ALTSTADTH (ESKİ KENT MERKEZİ) ÖRNEĞİ	KARTHAUSE (SIMMERNER STR.)ÖRNEĞİ
	<i>Mimari Stil</i>	Romanesk, Gotik, Barok mimarisinin örnekleri bütüncül bir uyum içerisinde kentin imaj ve kimliğini başarılı ile sergilemektedir.	1950’li yıllar itibariyle yapılaşmaya başlayan yerleşmede bu tarihten itibaren her dönem yapıları dokuya eklenmiş, her gelen yeni yapı bir öncekiyle bütünleşmek üzere cephe düzenlemeleri ile uyumlu hale getirilmiştir.
	<i>Oran (İnsan Ölçeği)</i>	Genel itibariyle 2 ya da 3 katlı yapılaşmanın gözlemlendiği dokuda yapılar oransal olarak birleri ve insan ölçeği ile uyumludur.	Yüksek katlı yapılaşmanın gözlemlendiği dokuda insan ölçeği göz ardı edilmiştir.
	<i>Renk Uyumu</i>	-Yapı cephelerinde kullanılan renkler ile bacası, çiçeklik detayları birbirleri ile uyumludur. -Yapıların dış cephelerinde tercih edilen renkler (sarı, turuncu, toprak rengi, kahverengi ve kırmızı benzer tonlar)birbiri ile uyum içerisinde. -Yapıların yatay ve dikey siltmeleri ve sıva ile yapılan sövelerinin başka renklerde boyanması ile (beyaz ve farklı renk kontrastı, yapı renginin bir ton koyusu) yapılarıdaki farklı öğelerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. -Dükkanlar üzerinde tanıtım amaçlı yazılar ve yazıda kullanılan renkler ile yapı cephe resimleri bina ile bütünlük oluşturmaktadır. -Dükkan tabelaları, kepenkleri, ve ana güneş kırıcılar yapı rengi ile uyumludur.	-Yapıların dış cephelerinde kullanılan beyaz renk kullanımı ve pastel tonlar yüksek katlı yapılaşmaların göz yormaması ve diğer tüm yüksek katlı yapılar içerisinde bütünlük oluşturması açısından uyumludur. -Pencere ve balkon çevreleri ile dikeyde ve yatayda farklı renklerle oluşturulan ikili ve üçlü renk kombinasyonları bütün içerisinde uyumludur. -Pencere ve kapı detaylarında kullanılan renkler yapı ile uyum içerisinde. -Yapı cephelerini bütünleştirmek üzere kullanılan siyah kaplama malzemeler beyaz cephe rengi ile kontrast oluşturmaktadır.
	<i>Işık Düzeni (Aydınlatma)</i>	Mekan gece kullanımına açık olduğundan özellikli ışık düzenlemesine (bina çevreleri, peyzaj düzenlemeleri, plastik oge ve meydan kullanımları) öncelik verilmiş mekanın kullanımını özendirilmiştir.	Özellikle kamusal alanlar olmak üzere (meydan, park, plastik oge vd. çevreleri) ışık düzenlemesinde farklı aydınlatma tasarımları kullanılmış, mekânın gece kullanımı da öncelik verilmiştir.
	<i>Kentsel Donatı Uyumu</i>	-Geçmişin sokak mobilyalarına uygun olarak işlemeli (ornamentli) yerleştirilen donatılar otantik bir imaj oluşturarak bütün ile uyum içerisinde. -Kentsel mobilyalar benzer malzeme ve renk seçimi ile ortak özelliklerde olmalarının yanı sıra büyüklük, form açısından çeşitlilik de sunmaktadırlar. -Tabela, dükkan kepenği, çeşme detayları da doku ile uyumludur.	-Aydınlatma elemanları, oturma elemanları, çöp kutuları ve diğer tüm kentsel mobilyalar birbirinden bağımsız olarak seçilmiş, birbirleri ile uyum sağlanamamış, mekânın kimliğine katkıda bulunamamışlardır.

	<i>Bütüncül Uyum (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri)</i>	Örnek alan üzerinde yer alan yapılar bütüncül olarak ele alındığında kompozisyonu oluşturan tüm mimari yapıların: stilleri, oranları, renk uyumu ile yapıların bileşenlerini oluşturan, pencere ve kapı açıklıkları (yapı üzerindeki tekrarları), cumba, saçak, baca, parmaklık (ferforje tekniği, motifleri, kullanım yerleri sıklıkları) cephe resimleri, çiçeklik, dükkân kepengi, güneş kırıcılar gibi tüm elemanların tasarımı malzeme seçimi birbirleri ile bütünlük içerisinde.	Mimari yapı stilleri, kat yükseklikleri, renk kullanımı ile yapıların mimari yüzünü oluşturan pencere ve kapı açıklıkları, balkon kullanımı, bahçe duvarı, parmaklık gibi detaylarının bütüncül anlamda tek bir mimari dili olduğu ancak kompozisyonu parçası olan kentsel mobilyaların mekâna uygun kimliği yansıtan mobilyalar olmadığı gözlenmektedir.
ÇEKİM MERKEZİ OLMA VE HEDEF OLUŞTURMA	<i>Sosyal Gruplar(elit ve öteki)</i>	Mekân, turistik odak olması ve her gelir grubundan kullanıcıya uygun (yemek yeme, alışveriş yapma, dinlenme, gezinme gibi) aktiviteleri olanaklı kılması nedeniyle tüm sosyal gruplar tarafından çekim merkezi olmaktadır.	Mekân yemek yeme, alışveriş yapma, dinlenme, gezinme gibi birçok kentsel aktiviteyi olanaklı kılması nedeniyle her gelir grubundan kullanıcıya açıktır ancak genellikle çevrede yaşayan kullanıcılar tarafından tercih edilmektedir.
	<i>Çekicilik, Popülerlik</i>	Turistik odaklar, geleneksel kullanımlar ile oluşturulan yeme-içme birimleri (geleneksel kahve evleri, Alman, Türk, İtalyan, Çin yemekleri yapan restoranlar, barlar vb.) ile festivaller, panayırılar, tüm bu kullanımların doku ile taşıdığı bütünlük çekici ve popüler bir mekân olarak tercih edilmesine neden olmaktadır.	Mekân, park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında, donatı eksikliği ve görsel sunum olarak kimlikli ve özellikli mekânlar olmamaları nedeniyle çevre kullanımlar dışında tercih edilmemektedir. Ancak, mekân kendi içerisinde günün her saati aktif olarak kullanılmaktadır.
KONFOR	<i>Oturulabilirlik, Yürünebilirlik, Kullanışlılık</i>	Yeterli sayıda kentsel mobilya kullanımı söz konusu olmakla birlikte, meydanlardaki basamak düzenlemeleri alternatif oturulabilir, kullanılabilir mekânlar olarak da kullanılmaktadır. Mekân öncelikli olarak yaya kullanımına yönelik olarak tasarlandığından kentsel konfor anlamında başarılı bir örnektir.	Mekân, park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında, yeterli sayıda kentsel mobilya kullanımı söz konusu olmakla birlikte yeşil alan düzenlemeleri mekânın dinlenme alanı olarak da özelleşmesine katkı sağlamaktadır.
	<i>Temizlik</i>	Mekânda kentsel alan temizliği belediye işletmeleri ile düzenli olarak yapılmaktadır.	Mekân, park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında, mekânda kentsel alan temizliği belediye işletmeleri ile düzenli olarak yapılmaktadır.
	<i>Güvenlik</i>	<u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Sokak döşeme detayında engelli erişimine yönelik olarak alternatifler geliştirilmiştir. <u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Kentsel güvenliğin tam olarak sağlanmış olması nedeniyle gece ve gündüz kullanımına olanak sağlamaktadır.	<u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Sokak döşeme detayında engelli erişimine yönelik olarak alternatifler geliştirilmiş olmakla birlikte, rampa ve merdiven kullanımları ile desteklenmiştir. <u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Kentsel güvenliğin tam olarak sağlanmış olması nedeniyle gece ve gündüz kullanımına olanak sağlamaktadır.

ESNEK TASARIM	<i>Mevsimsel Stratejiler</i>	Alışveriş birimlerinin ön kısımlarında yer alan gölgelik kullanımları kısmi olarak fayda sağlamakla birlikte, her mevsime uygun portatif üst örtü tasarımları geliştirilmemiştir	Alışveriş birimlerinin ön kısımlarında yer alan gölgelik kullanımları kısmi olarak fayda sağlamakla birlikte, her mevsime uygun portatif üst örtü tasarımları geliştirilmemiştir.
--------------------------	------------------------------	--	---

4.3 Alman Hükümeti Eyalet Sistemi Plan Uygulama Sürecinde Yasal ve Yönetmelik Yapılanma

Eyalet sistemine göre yönetilen Almanya Federal Cumhuriyetinde, herbiri kendi içerisinde devlet niteliği taşıyan 16 eyalet bulunmaktadır. “Federal anayasa dışında her eyaletin kendi anayasası vardır. Federal devletler ile eyaletler arasında görevlerin bölüşülmesi, anayasanın öngördüğü kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler dengesi sisteminin önemli bir ögesidir. Federal anayasanın sırf federal devlete tanıdığı bazı görevler dışında, kanun koyma, idari kararlar alma ve yargılama yetkisi eyaletler tarafından kullanılır” (Yeter, 1991).

Eyaletler mahalli idarelere, kanunlar ve alınan kararlar doğrultusunda görev verme yetkisine sahiptir. “İmar, yapı işleri, içme suyu ve enerji temini, ulaşım hizmetleri, spor alanları ve yüzme havuzlarının yapım işleri mahalli hizmetler grubundadır. İmar işleri her ne kadar mahalli idarelerin sorumluluğunda olsa da, bağlı olduğu eyalet ya da federal devlet tarafından denetime tabi tutulurlar (Yiğitcanlar ve Arkoç, 2006). Eyaletler de mahalli idarelerin yürüttüğü hizmetlere yönelik olarak alınan kararlar üzerinde değişiklik yapma ve iptal etme yetkisine sahiptir.

Alman İmar Kanunu imar planlamasına iki farklı tanım getirmekte, uygulamaları bu iki plan üzerinden gerçekleştirmektedir. İlki “Arazi Kullanım Planı”, ikincisi ise “İmar Planı”dır. “Yapıldığı belediyenin bütün topraklarını kapsamayan ve bölge planları ile genel planlarla bağdaşmak zorunda olan arazi kullanım planları çok uzun süreler için geçerlidir. Bu planlar hem kısmi imar planları için bağlayıcı olmakta, hem de beldenin ve hatta bölgenin muhtemel yerleşim ve kullanım şeklini belirlemektedir. Ancak bu planlarda kesin sınırlar belirlenmemektedir” (Newman ve Thornley, 1996).

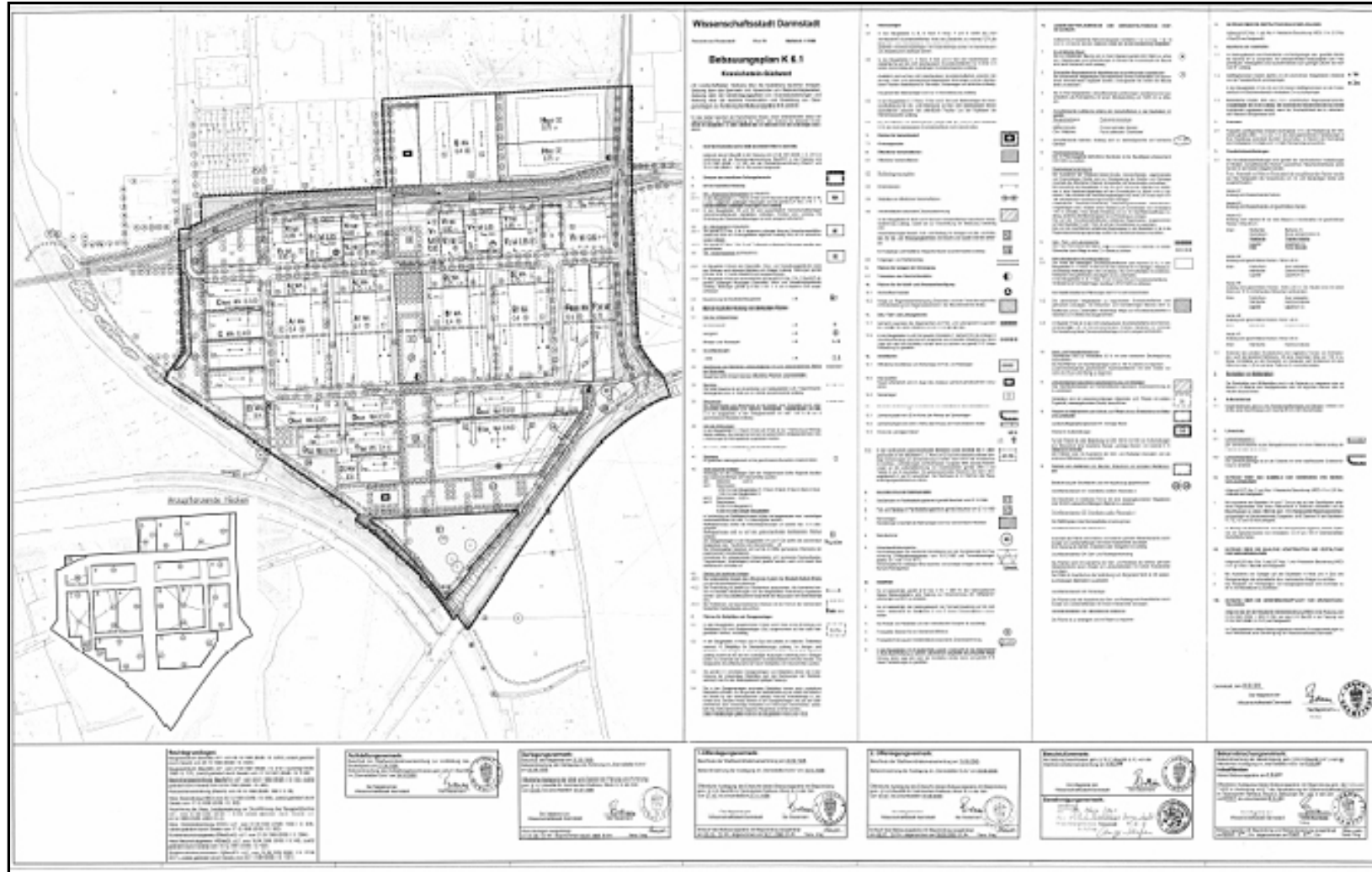
“İmar planları bir bölgenin imar durumunu hukuki olarak belirleyen planlardır. Beldenin tamamını kapsayan Arazi Kullanım Planlarının aksine, bu planlarda münferit, küçük alanlar ele alınmaktadır. Bu planlar kent içlerinde genellikle 4 ha. kadar olan bölümler için yapılmaktadır. Şehir kenarlarında ise bu büyüklük 10 ha. civarındadır. İmar planları, binaların kullanım ve inşaa şekillerini hüküm altına almaktadır. Öyle ki bir binanın çatısının eğiminden, pencere büyüklüklerine kadar bütün detaylar bu planlarda belirtilir. Ayrıca bir bölgenin iskân, işletme,

endüstri bölgesi olup olmayacağı, kaç kata kadar müsaade edileceği, arazinin ne kadarlık kısmına inşaat yapılabileceği, kamu kuruluşları için ayrılan yerler gibi hususlar belirlenmiş olmaktadır” (Chakraborty, James; 2000).

“Arazi Kullanım Planları” olarak adlandırılan planlar kentin ya da beldenin büyük bir bölümüne yönelik kararlar geliştiren üst ölçekli çevre düzeni planlarına karşılık gelmektedir. Her kentin ya da beldenin arazi kullanım planı mevcuttur ve “İmar Planı” olarak adlandırılan mevzii planlar bu arazi kullanım planlarına bağlı olarak parça parça geliştirilmektedirler. (Şekil 4.35)

“Yerüstü inşaatları ve çok katlı bina tasarımları, anıtların, yollardaki sanat eserlerinin ve kamu çeşmelerinin bakımı ve korunması, başka kurumların görevli olmadıkları mesken ve işyerleriyle ilgili tasarım, proje, inşa, işletme ve bakım hizmetleri, enerji ve su tüketim planlaması ve gözetimi belediyelerin yerüstünde sorumlu olduğu hizmetlerdir. Bunlara ek olarak yol yapımları ve işletimi, otomatik trafik sinyalizasyonu, otopark ve trafik tabelalarını planlama, teklif, yapım, bakım, işletme ve yönetimi, içme suyu ve akarsularla ilgili inşaatlar, atık su arıtımı işleri, federal demiryolu ağına bağlanan demiryolu ağları ve yeraltı raylı sistemlerinin yapımı belediyelerin bütçelerinden pay ayırdığı, mecburi hizmetlerdendir. Belediyeler bu hizmetlere ayırdıkları bütçelerin büyük bir kısmını halktan topladıkları vergilerden elde etmektedirler” (Maciuika ve John, 2005).

Mevzii planlara karşılık gelen İmar Planı detayında, kentsel tasarım ölçeğinde bir planlama anlayışı söz konusu olmakta, yapılar, peyzaj düzenlemeleri, meydanlar ve sokak tasarım kurguları dâhil olmak üzere yeni gelişme alanlarına yönelik tüm kentsel kullanımlar için plan kararları geliştirilmektedir. Belediyeler bu karar üretme sürecinde kendi üyeleri arasından seçilen alt komisyonlara ayrılarak meclis kararlarının uygulanması ve bazı konularda sınırlı yürütme görevine sahip olmaktadır. Bu komisyonlar “Çevre ve İmar Komisyonu”, “Şehir Restorasyonu Komisyonu ” gibi alt komisyonlar olmak üzere kentlerin yerleşme ilkelerini belirlemekte ve estetik değerleri koruma ve artırma yolunda çalışmalar yapmaktadırlar.

Şekil 4.35 Almanya- Darmstadt Kenti- Kranichstein Özel Planlama Alanı İmar Planı (Eva v. Mackensen Arşivi)

4.3.1 Koblenz Belediyesi Özelinde Alınan Yasal ve Yönetmelik Kararlar[‡]

Almanya Federal Cumhuriyeti içerisinde her kent, kendi imar planını üretme ve uygulama sürecine kendisi karar vermekte ancak, “Baugesetzbuch” adı verilen ana gelişme kurallarına uygun olarak bu planları hazırlamaktadır. Koblenz kentinde de “Baugesetzbuch” plan yapım sürecinde temel olarak alınan imar kanunu hükmünde yasal bir dayanaktır. Konut kullanımı özelinde belirlenen yapılaşma hakları kesin bazı kurallar içermekte iken endüstri yapıları için belirlenen imar hakları daha esneklerdir. Kullanım kararları ve kanunlar kentin sistematik bir şekilde işleyişinde temel olan uygulama unsurlarıdır. Tüm kent özel planlama alanlarına ayrılarak, her bir alan için mevzi plan ölçeğinde İmar Planı geliştirilmekte ancak, bu özel alanlar dışında kentin kalan kısmı için plan hazırlanmamaktadır. Seçilen özel planlama alanlarının sınırları küçük tutularak, kentsel ölçekten mimari ölçeğe kadar detaylı planlama ve tasarım çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Bu planlama alanlarına yönelik olarak;

- 20-30 yıl süre ile planlama bölgelerinden sorumlu bir teknik ekip görevlendirilmekte, bu ekip alanın belirlenen ilkeler ve kararlar doğrultusunda uygulanması amacıyla uygulama sürecinde yönlendirici olmaktadır.
- İnşaat aşamasının öncesinde ve sonrasında haftalık toplantılar düzenlenerek mülkiyet sahipleri ile planın işleyen ve işlemeyen yönleri tartışılarak çözümler üretilmektedir.
- Plan uygulama süresince iki farklı yasal dayanak kullanılmaktadır.

Bunlardan ilki, onaylanan 1/1000 ölçekli imar planı kararları doğrultusunda yapılaşma hakları verme, ikincisi ise Baugesetzbuch 34. maddesine bağlı kalınarak, özel yapılaşma kararları geliştirilmekte bu kararlar mevcut yerleşmedeki konutlara ve yoğunluğa paralel olarak belirlenmektedir.

1/10.000 ölçeğinde Arazi Kullanım Planı olarak adlandırılan üst ölçekli plan tüm kenti kapsayacak şekilde hazırlanmakta, 1/1000 ölçekli İmar Planı ise bu

[‡] 4.2.1. başlığı altında incelenen yasal ve yönetmelik yapılanma Koblenz Üniversitesi öğretim üyesi Eva v. Mackensen ile yapılan görüşmeden ve Koblenz Belediyesi İmar Şubesi'nden alınan belge ve dokümanlardan derlenmiştir.

plana bağı kalarak yalnızca gelişme alanları özelinde geliştirilmektedir. 1/1000 ölçekli bu planda;

- Gelişme yoğunluğu, TAKS ve KAKS değerlerine göre belirlenmekte,
- Yeşil alanlar özel zonlara ayrılarak tasarlanmakta,
- Peyzaj alanları belirlenmekte,
- Çekme mesafeleri belirtilmekte,
- Kat yükseklikleri bazı durumlarda kesin hükümlerle sınırlandırılırken, bazı durumlarda mevcut dokudaki en yüksek kat adedine göre belirlenmekte,
- Kaldırım genişlikleri belirtilmekte (Bazı alanlarda yol kesitleri verilmektedir.)

Bu genel imar planı kriterlerini destekleyici, her imar planı için ayrı ayrı uygulama koşulları belirlenmektedir. Plan üzerinde alınan kararların yanı sıra yönetmelik hükmünde olan bu koşullar ile kentin genel imaj ve kimlik unsurlarını korumak üzere uygulama şartları belirlenmektedir.

Tablo 4.3’de Koblenz kenti için hazırlanan 191 imar planı kodlu[§] özel planlı alanlardan Moselweisser Str. Behringstrasse, Dg-Arazisi ile Yorckstrasse arasındaki bölge için üretilen plana ilişkin imar yönetmeliği, yer oluşturma ilkeleri ve estetik değerler bağlamında irdelenerek kentin imar uygulama sürecinde aldığı kararlar tez kapsamında değerlendirilecektir.

[§] Onaylı imar planlarının her birine ayrı kod numarası verilmektedir.

Tablo:4.3 Koblenz İmar Yönetmeliği İlgili Maddelerinin Yer Oluşturma İlkeleri ve Estetik İlkeler Bağlamında Değerlendirilmesi

KOBLENZ İMAR YÖNETMELİĞİ İLGİLİ MADDELERİ	YER OLUŞTURMA İLKELERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME	ESTETİK İLKELER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME						
<p>-Madde 1.1: Ön Cephe Düzenlemesi Binalar basit yapılar olara düzenlenmeli. Genel konut sahalarında duvar yüzeyleri yapı düzenine göre güneşe doğru yönelmeli: duvar yüzey kısımlarının ağırlıklı olarak kuzeye bakan cephelerinde açıklık yüzeylerine ağırlık verilmeli. Bu düzenlemeye merdivenler dâhil edilmeli. Pencere ve giriş boşlukları büyük olmalı, ölçü oranları ve düzenleme bakımından binanın özelliğine ve cadde (sokak) görünümüne uydurulmalı.</p>	<p>Kararda; -Güneş enerjisinden maksimum düzeyde faydalanmak üzere yapı yüzey açıklıklarına müdahale edilmiştir. -Yapıların mimari karakteri ile oluşturduğu imaj ve kimlikli yapısının (mimari stil ve uyum sağlama ilkeleri açısından) sürekliliğini sağlamak üzere, pencere ve boşlukların ölçü oranları mevcut dokuyla bütünlük oluşturacak şekilde esnek bırakılmıştır.</p>	<p>Kararda; yapıların cepheleri ile kentsel imaj ve kimlik unsuruna katkıda bulunduğu gerçeği göz önünde bulundurarak, sokağa cephe veren binaların yüzey doluluk ve boşluk oranlarının, pencere açıklıklarının mevcut bina özelliklerine uygun olarak yapılaşmasına katkı sağlanmaktadır.</p>						
<p>-Madde 1.2: Çatı düzenlemesi Aşağıda belirtilen çatı şekiller ve çatı eğimlerine izin verilmektedir:</p> <table border="0" data-bbox="224 718 784 782"> <tr> <td>1. Beşik çatı</td> <td>çatı eğimi</td> <td>15-25°</td> </tr> <tr> <td>2. Set çatı</td> <td>çatı eğimi</td> <td>7-12°</td> </tr> </table> <p>3. Eğimli çatılarla bağlantılı yassı çatılar Çatı yüzeyleri antrasit (RAL 7016), gri (7015) veya gri-mavi (RAL 5008) renkte kiremit yada beton çatı taşları ile kaplanmalı. Alternatif olarak çinko renk metal saçlar öngörülmesi. Çatı şekli, çatı düzenlemesi ve çatı kaplaması bir ev grubu içerisinde aynı şekilde yapılmalı.</p>	1. Beşik çatı	çatı eğimi	15-25°	2. Set çatı	çatı eğimi	7-12°	<p>Kentin karakteristik çatı kullanımı özelliğini korumak üzere, çatı kullanımına sınırlamalar getirilmiş, komşuluk birimlerinin tek bir mekânsal dili(uyum sağlama ilkesi açısından) olması hedeflenerek çatı kullanımlarının aynı malzeme ve forma sahip olması yönünde karar geliştirilmiştir.</p>	<p>Kentsel estetik ilkeleri çerçevesinde geliştirilen bu kararda görsel uyumun sağlanması amacıyla çatı form ve renklerine sınırlamalar getirilmiş, kentin büyük bir kısmında kullanılan gri-mavi çatı kaplaması özendirilmiştir. Bütüncül uyumun sağlanması için ise her komşuluk biriminin ortak bir çatı formuna ve kaplamasına sahip olması yönünde karar geliştirilmiştir.</p>
1. Beşik çatı	çatı eğimi	15-25°						
2. Set çatı	çatı eğimi	7-12°						
<p>Madde 1.4:Reklam Tabelaları Reklam tertibatlarına, sadece hizmetin verildiği mekanda mal sahibinin ve de işletme konusunun tanımlanması için zemin kattan birinci katın pencere taban bankına kadar olan kısımda müsaade edilir. Reklam tertibatların türü, şekli, büyüklüğü, konumu, malzemesi ve düzenlemesi ölçü bakımından mimariye uymalıdır.</p>	<p>Kararda, kimlikli yapıya katkıda bulunan mimari stilin yanlış tabela kullanımları ile olumsuz yönde etkilenmemesi amacıyla görsel kalite ve büyüklük açısından tabela kullanımına sınırlamalar getirilmiştir.</p>	<p>Kararda; imaj ve kimlik oluşturma ilkeleri kapsamında değerlendirilen, mimari stil, renk uyumu, oran, kentsel donatı uyumu, bütüncül uyum açısından tabelaların doku ile bütünlük oluşturması amaçlanmış, türü, şekli, büyüklüğü, malzemesi gibi kriterlerim mimari yapıyla paralel olarak tasarlanması özendirilmiştir.</p>						

<p>Madde 2: Açık alanların düzenlenmesi (§ 88 parag.1 No.3 LBauO) Açık alanlar Özel arsa ve ortak alanlardaki bağlantı yolları ve teraslar akıntı değeri 0,7den küçük/eşit olan su geçirmez örtü, sızdırmaz taş döşeme, çim parmaklık taşları v.b. ile döşenmeli. Etrafı binalar ile çevrili olmayan arazi/arsa yüzeylerinin en az %5'ine doğa özdeş bir şekilde bahçe düzenlemesi yapılmalı. Etrafın çevrilmesi Ön bahçe bölgesinde trafik alanları yaya sirkülasyonu olan alanlar ile etrafı binalar ile çevrili alanlar arasında 1,5 m yüksekliğinde çalılık ve çalı bitkili yüksekliği maksimum 0,3 m olan duvarlar müsaade edilmektedir. İşaretlenmiş olan ve de itfaiye konumlandırma yüzeyleri için boş kalması gereken bölgelerde (FHZ) hiçbir bina yada bitki bulunmamalı. Umumi trafik ve yeşillik alanlardaki arkaya ve yanlamasına olan arazi sınırlarına 0,3 m'lik bir bitki mesafesi ile en az 1,5 m yüksekliğindeki arazi akçaağacı, gürgen- ayda akdiken çiti dikilmeli, yaşıatılıp bakılmalı. İstisnai durumlarda uygun yükseklikte aralıksız yeşillendirilmiş çit de müsaade edilmektedir. Çöp Bidonları Binaların dışına çöpler ve tekrar değerlendirilebilir organik maddeler (bio-çöpler) için öngörülen çöp bidonları yerli bitkiler ve çalılıklar, umumi trafik alanından görülmeyecek şekilde çevrilmeli ya da tırmanan, saran- yada yükselen bitkiler ile yeşillendirilmesi gereken bölmeler içersinde konulmalı. Bölgede değerlendirilebilir maddelerin konulabileceği bir yer öngörülmüştür.</p>	<p><u>Açık alanlar için:</u> sosyal ve psikolojik iletişim ilkesi kapsamında mekânın boş ve bakımsız görünümünü engellemek için, bahçe düzenlemesi önerilmiştir. <u>Etrafın çevrilmesi hakkında:</u> sosyal ve psikolojik iletişim ve ulaşım ilkesi kapsamında kamusal alan özel alan ayırımın net bir şekilde yapılabilmesi için bitkilendirme ya da duvar kullanımına izin verilmiştir ayrıca itfaiye erişiminin sağlanabilmesi için özel tanımlı alanlar ayrılmıştır. <u>Çöp bidonları hakkında:</u> uyum sağlama ilkesi kapsamında çöp bidonlarının kentsel mekanda kötü bir görünüm sergilememesi amacıyla bitkilendirme önerilmiştir.</p>	<p><u>Açık alanlar için:</u> görsel kalite ilkesi kapsamında mekânın boş ve bakımsız görünümünü engellemek için, bahçe düzenlemesi önerilmiştir. <u>Çöp bidonları hakkında:</u> kentsel donatı uyumu ve temizlik ilkeleri kapsamında çöp bidonlarının kentsel mekanda kötü bir görünüm sergilememesi amacıyla bitkilendirme önerilmiştir.</p>
<p>Madde C: Uyarılar 1.Ekolojik inşaatlar 1.1 Enerji tasarruflu inşaat şekli Binaların düzeni, enerjetik nedenlerinden dolayı güneye</p>	<p>Kararda; <u>Enerji tasarruflu inşaat şekli hakkında:</u> mevsimsel stratejiler ilkesi kapsamında; güneş enerjisinden fayda sağlamak amacıyla yönlenme önerileri geliştirilmiştir.</p>	<p>Kararda; <u>Enerji tasarruflu inşaat şekli hakkında:</u> mevsimsel stratejiler geliştirmek üzere kış bahçeleri özendirilmiş, komşuluk birimlerinde benzer bahçe kullanımlarının teşvik edilmesi ile kimlikli yapıya</p>

<p>bakan bahçe tarafını (pasif konut konsepti) tercih etmektedir. Konut temellerinin enerjik bakış açılarına göre bölgelendirilmesi, binalara güneye doğru daha yüksek cam payları açılması ya da enerjik tampon bölgeler olarak önlerine kış bahçelerin konmasına dikkat çekilmektedir.</p> <p>1.2 Güneş enerjisinin kullanımı Pasif kullanım dışında, güneş enerjisinin örn. sıcak su tedariki gibi aktif bir şekilde kullanımı için güneş enerjisi tertibatlarının montajına dikkat çekilmektedir.</p> <p>1.3 Yağmur suyu kullanımı Biriken yağmur suyu binalara mahsus olarak ya da ortaklaşa bir şekilde haznelerde toplanmalı ve ikinci bir kullanım su devir daimi ile örn. tuvalet rezervuarı yada harici sulama gibi amaçlar için kullanılmalı.</p> <p>1.4 Malzemeler Yapı malzemelerinin seçiminde sadece yapı biyolojisi açısından sakıncasız ve elde edilmesi ve üretilmesi bakımından çevreyle dost ürünlerin kullanılmasına dikkat çekilmektedir.</p>	<p><u>Güneş enerjisi kullanımı hakkında</u>: mevsimsel stratejiler ilkesi kapsamında; güneş enerjisinden fayda sağlamak amacıyla gerekli tesisatın kurulması önerilmiştir.</p> <p><u>Yağmur suyu kullanımı hakkında</u>: mevsimsel stratejiler ilkesi kapsamında; su israfını önlemek üzere yağmur suyunun alternatif su kaynağı olarak kullanılması önerilmiştir.</p> <p><u>Malzemeler hakkında</u>: yapıların uzun süre sağlıklı kullanımı ve doğanın dengesini bozmamak amacıyla çevre ile dost ürünler özendirilmiştir.</p>	<p>kış bahçesi kavramı eklenmek istenmiştir.</p>
<p>Madde 3: Uygulama</p> <p>3.1. Yeşil ve Trafik Alanlarının düzenlenmesi Şehir içerisinde ön taslak olarak hazırlanan umumi trafik alanlarının düzenlenme planları ana hat olarak geçerlidir.</p> <p>3.2 Ağaçların Dikilmesi Trafığın olmadığı alanlar boyunca gerçekleştirilecek ağaç dikiminde ağaç gövdesi ile trafik alanları arasında en az 2 m'lik bir aşgari mesafe bırakılmalı.</p> <p>3.3. Yaya Sirkülasyonu Yeraltı garajların üst tarafında yaya sirkülasyonunun söz konusu olduğu alanların düzenlenmesinde itfaiye araçları için erişim imkânı tanınmalı.</p>	<p>Kararda;</p> <p><u>Ağaçların dikilmesi ilkesi hakkında</u>: ulaşım ilkesi kapsamında; trafik yönünün aksi istikametinde dikilecek ağaçların gelecekte oluşabilecek gereksinimlere yanıt verebilmesi için ağaçların en az 2m mesafeden dikilmesi öngörülmüştür.</p> <p><u>Yaya sirkülasyonu hakkında</u>: ulaşım güvenlik ve yaya öncelikli tasarım ilkeleri kapsamında; Yaya akslarında gerekli durumlarda itfaiye geçişinin sağlanabilmesi için güvenli taşıt aksları tanımlanması öngörülmüştür.</p>	<p>Kararda;</p> <p><u>Yaya sirkülasyonu hakkında</u>; güvenlik ilkesi kapsamında; yaya akslarında gerekli durumlarda itfaiye geçişinin sağlanabilmesi için güvenli taşıt aksları tanımlanması öngörülmüş konfor gereksinimine alternatif çözümler aranmıştır.</p>

Bölüm kapsamında bir değerlendirme yapıldığında; gelişmiş ülke deneyiminin temsili olarak seçilen Koblenz kentinin;

- geçmişten günümüze taşıdığı tarihi kent merkezinde gerek *imaj ve kimlik* değerlerine katkıda bulunan mimari unsurlarının, gerekse *çekim merkezi olma-hedef* oluşturma adına düzenlediği mekanla bütünleşik sosyal aktivitelerinin, ayrıca kentsel *konfor* detayında kullanıcıya sunduğu avantajların kentin yer oluşturma ve estetik ilkeler bağlamında geliştirdiği planlama stratejilerinin mekana yansıyan başarısını keşfetmek mümkün olmaktadır.
- yeni gelişme alanlarında ise; farklı dönemsel yapıların bir arada bütüncül bir uyum yakalamak üzere geliştirdiği kentsel müdahalelerin başarısını, kentsel konfor detayında kullanıcıya sunulan alternatif tasarım avantajlarını yanı sıra kentsel donatı detayında varılmayan dil birliğinin görsel kaliteye olan olumsuz etkilerini de saptamak mümkündür.

Aynı zamanda geçmiş ve günümüz yaşama alanları bir bütün olarak ele alındığında; yasal ve yönetsel dayanakların kent planlamasındaki belirleyici rolü ve mekânı kullanan tüm aktörlerin sosyal ekonomik ve bilinçlilik düzeylerinin mekâna olan katkısının, sistemin bütün olarak işleyişindeki başarısında pay sahibi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

BÖLÜM BEŞ

İZMİR KENTİ KİMLİK VE YER OLUŞTURMA KARAKTERİ

İzmir kentinin kimlik ve yer oluşturma karakterine etki eden ve kenti bugüne ulaştıran planlama yaklaşımları kentin kimliğini belirlemede öncelikli olarak ele alınması gereken konulardır. Bugünkü kentsel yapılanmaya temel oluşturan tarihsel süreç, yıllar itibariyle kırılma noktaları, ülkesel politikalara dayalı birçok kentsel gelişim müdahaleleri ile şekillenmiş, kentsel kimliğin oluşumunda belirleyici unsur olarak kente yansımıştır.

Bölüm kapsamında, tarihsel süreç içerisinde yapılan kentin, geçmiş ve günümüz planlama anlayışıyla nasıl bir süreçten geçtiği ve bunun sonucu olarak mekâna yansıttığı yer oluşturma karakteri kent estetiği bağlamında tartışılacaktır. Tarihi kent merkezinin sahip olduğu kimlikli yer oluşturma karakteri ve ardında benimsenmiş bulunan estetik ilkeler ile günümüz İzmir'inin gereksinim duyduğu mekânsal arayışlar birlikte değerlendirilerek ilkesel anlamda yer oluşturma desenine etki eden unsurlar ele alınacaktır.

5.1 Örnek Alanların İzmir Kenti İçerisindeki Konumu ve İzmir Kentsel Yapılanma Pratiği

Şekil 5.1 Örnek Alanların İzmir Kenti İçerisindeki Konumu

Örnek alan olarak belirlenen yerleşmeler geçmiş ve günümüz yapılanma pratiğini temsil etmek üzere geçmişin yapı ritmini üzerinde taşıyan Tarihi Kemeraltı Çarşısı'ndan ve İzmir kenti yeni gelişme alanlarından olan Narlıdere yerleşmesinden

seçilmiştir. Her iki temsil içerisinde de kamusal alanların bir arada bulunduğu örnek dokular alınarak yer oluşturma deseni ve estetik değer oluşumuna etki eden unsurlar ele alınacaktır. (Şekil 5.1)

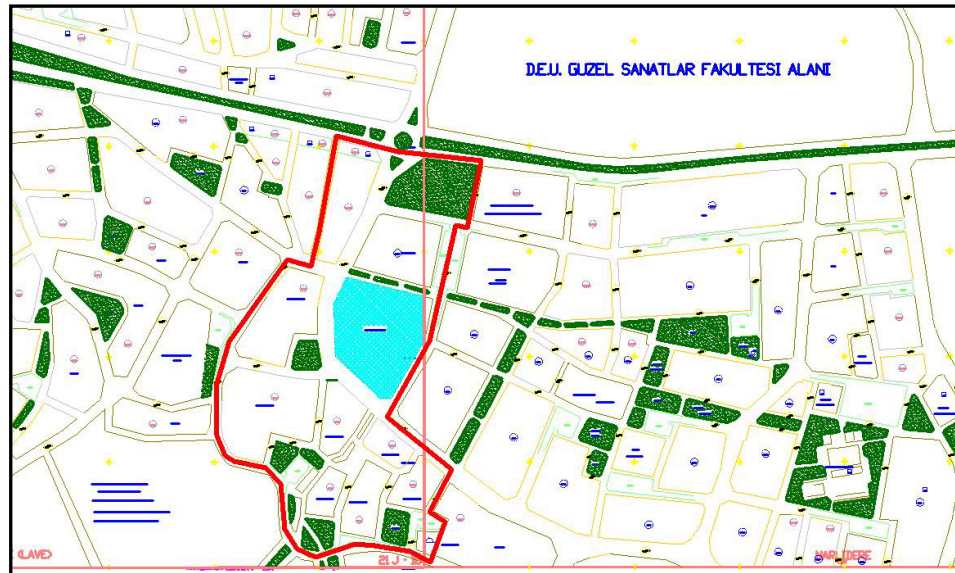
5.1.1 Örnek Alanların Kent İçerisindeki Konumu

Şekil 5.2 Kemeraltı -Anafartalar Caddesi (İ.B.Ş.B. Arşivi)

Geçmişin yapı kültürünü temsil etmek üzere seçilen Kemeraltı örneğinde İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce restorasyon çalışmaları devam etmekte olan Anafartalar Caddesi ile Alipaşa Meydanı örnek doku olarak belirlenmiştir. Anafartalar Caddesi ve Alipaşa

Meydanı'nın yenilenen yüzünün geçmişin yapı ritmini ve estetik değer algısını daha iyi örnekleyeceği düşüncesi ile Kemeraltı Tarihi Çarşısı içerisinde bu alanlar tercih edilmiştir. (Şekil 5.2)

Şekil 5.3 Narlıdere Örnek Çalışma Alanının İmar Planı İçerisindeki Konumu

Günümüz yer oluşturma ve yapı kültürü kavramını temsil etmek üzere seçilen Narlıdere İlçesi'nden ise, orta gelir grubuna yönelik olarak gelişimin son 10 yıl içerisinde tamamlamış olan yeni yerleşim grupları seçilmiştir. Alanın son dönemde prestijli yapılara ev sahipliği yapması ile orta ve düşük gelir grubuna yönelik olarak hazırlanan yerleşim dokularında azalmalar gözlenmektedir. Çalışma alanı olarak seçilen dokuda prestijli lüks konutların odağında yer alan, yeni gelişme alanı olarak tanımlanabilecektir. Burada yaşayan kullanıcıların hemen hemen tüm gereksinimlerini alışveriş merkezlerinden karşılamaları nedeniyle, alışveriş alanları kapsamında incelenmek üzere Agora Alışveriş Merkezi örnek inceleme alanlarının içerisine dâhil edilmiştir. Bu örnek ile de değişen alışveriş kültürümüzün odağında yatan mekânsal gereksinimlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. (Şekil 5.3)

5.1.2 Tarihsel Süreç İçerisinde Kentsel ve Mimari Yapılanma

Kentlerin oluşumunda yerleşim kararları aynı zamanda kentlerin sahip olacakları kimliği de yönlendiren bir başlangıç noktası olmaktadır. Atay'ın (1978) da belirttiği gibi antik dönemlerde kentlerin nerede kurulacağı konusunda verilecek kararları doğal konum, stratejik, ekonomik ve sosyal faktörler gibi çeşitli etkenler belirlemiştir. Bu yönlendirme sonucunda da kentler kendi kimlikli yer oluşturma karakterlerini mekânın izin verdiği fonksiyonları kullanarak oluşturmuşlardır.

İzmir kentinin yerleşim kararının ardında da kuşkusuz sayılan etkenler yer almaktadır. "MÖ. 3000'lerde körfezin kuzeydoğu kenarında, Yamanlar Dağı'nın güney eteğinde kurulan Smyrna'da kavimin savaşçı olması, Ege kıyılarının girintili çıkıntılı oluşunun liman olanakları sağlaması ve toprakların bereketliliği kuşkusuz yer seçimini etkileyen faktörler olmuştur" (Atay,1978). Böylelikle, İzmir kenti antik dönemlerden bu yana liman ve dolayısıyla ticaret kenti olma özelliğini kazanmış ve kentsel yerleşim kurgusunu önemli ticari fonksiyonlar üzerine kurmuştur.

Kentin oluşturduğu kimlikli yapı, zamanla gelir düzeyine göre de çeşitlilik göstererek mekânsal tercihlerde yüksek ve düşük gelirli kullanıcıya göre farklı mekânlar farklı kimlikler kazanmaya başlamıştır. Kent 19.yy itibariyle, Türk nüfusunun yanısıra Osmanlı, Rum, Ermeni ve Yahudi azınlık gruplarının oluşturduğu

Levanten bir toplumun da temsilcisi olarak, kentsel mekânda konutların biçimlenişinden, semtlerde oluşan etnik farklılaşmaya ve bunun beraberinde gelişen farklı yaşam biçimlerine ev sahipliği yapan bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent bir yandan liman faaliyetleri nedeniyle kıyı boyunca nitelikli bir yapıya bürünerek, kentin görünen yüzünü seçkin bir sınıfın beğenisine sunarken, diğer yandan düşük gelirli kesimi iç çeperlerde tutmayı başarmıştır.

Liman ve ticaret kenti olan İzmir, denizyoluyla gelen misafiri, Kordon'da oluşturduğu bu renkli dekorla karşılayarak Levanten bir yaşamın izlerini de yansıtmaktadır. İzmir, 19 yy. sonlarına doğru liman kenti olmanın yanısıra Levanten bir kent olarak da anılmaya başlamıştır. Kentte gelişen bu imar hareketleri Bornova ve Buca yerleşmelerinde üst gelir grubuna yönelik bir yapılaşmanın oluşmasına öncelik sağlamış, Kordon'da başlayan Levanten yaşam, Buca ve Bornova'da da kendi kimlikli yapısını oluşturmuştur.

Avrupalı yaşam tarzının izlerini taşıyan, kimlik ve yer oluşturma karakterine doğrudan etki eden bu etnik farklılaşmalar yalnızca kent formunun değil, kente özel mimari kimliğin oluşmasında da etkili olmuştur. Kentin kimliğini doğrudan etki eden bu mekânsal biçimlenişler “Geleneksel İzmir Konutu” ve “Liman Kenti” olma özelliğinin de vurgulayıcısı olmayı başarmıştır. 20.yy başlarına kadar tarihsel süreç içerisinde kentsel yapılanmaya etki eden önemli yerseçim kararları kentin “liman ve ticaret kenti” olarak özelleşmesinde etkili olmuş, kimlik ve yer oluşturma karakterine etki eden bu temel kararlar doğrultusunda kent liman ve onu destekleyen ulaşım bağlantılarına paralel olarak gelişmiştir. Kentsel gelişime etki eden en önemli imar hareketleri;

- iç limanın kapanması,
- kıyı doldurma çalışmaları,
- liman ve demiryoluna paralel kentsel yapılanma,
- MİA'da oluşan fonksiyonel çeşitlenmelerin bugünkü Kemeraltı çarşısının oluşmasına altlık teşkil etmesi,
- Anafartalar Caddesi'nin çarşıların yer aldığı bir odak halini alması ve çevreye hanlar inşa edilerek merkezi iş hanı unvanını kazanması,

-demiryolu, denizyolu, havagazı ve haberleşme alanlarında kaydedilen gelişmeler ile yeni gelişme alanlarının meydana gelmesi olmuştur. Kent görünür yüzünde Levanten yaşamı temsil ederken, iç kesimlerde çok daha farklı bir toplumsal yapıya evsahipliği yapmıştır. Bu nedenle 20yy. İzmir'i Levantenlere ev sahipliği yapan kozmopolitan bir kent olarak anılmaktadır.

Geçmişten bugüne İzmir kentinin mekânsal yapılanmasına kimlik veren unsurların başında kuşkusuz kentin yerseçim kararlarını bağlayan coğrafyası ve körfez çevresinde yapılanması gelmektedir. Nitekim iklimsel özelliklerinin yanısıra “su” kente karakterini veren önemli bir faktördür. Tarih içerisinde her dönem kentin prestijli yüzü suya dönük olmuştur.

Yukarıda maddeler halinde sözü edilen kentsel yapılanmaya Tablo 5.1.de detaylı olarak yer verilmiştir. Kentin 20. yy.dan 21.yy.a kadar dönemler itibariyle geçirdiği kentsel yapılanma ve mimari dönüşümler, farklı dönemsel oluşumlar gözönünde bulundurularak incelenmiştir.

5.1.3 Kentsel Gelişimde Kırılma Noktaları

20 yy. başlarına kadar yalnızca sigorta planlarında adı geçen kentin bu döneme kadar plansız geliştiği bilinmekte, yapılan planlarında harita niteliği taşıdığı düşünülmektedir. Dündar (2002) tarafından oluşturulan “Ülkesel Politikalara Dayalı Kentsel Gelişime Yönelik Kırılma Noktaları” tablosu üzerinde yer oluşturma karakterini belirleyen planlama yaklaşımlarını detaylı olarak incelemek mümkündür.

Tabloda, I. dönem olarak belirtilen Cumhuriyet öncesi dönem, Batıya bağımlılaşma sürecinin mekâna yansıma dönemi olarak adlandırılmaktadır. İmar Planlarıyla koordineli bir gelişim politikası izlenmemesine karşın ulaşım ve ticaret alanında önemli dönüşümler yaşanmıştır. Cumhuriyet sonrasında temsil eden II. dönem de ise, savaş sonrasında yeni kentleşme hareketleri ve ulus-devlet bilincini yerleştirmeye yönelik devlet denetiminde gelişen planlı yaklaşımlar söz konusu olmuştur. 1948–60 yıllar arasını kapsayan III. dönemde özel sektör yatırım

politikalarının devletçiliğin önüne geçerek yeni birikim rejiminin tariflenmesi, hız kazanan kentleşme ve yoğun göç hareketleri ile diğer dönemlerden ayırmak mümkündür. Planlı dönem olarak anılan IV. dönemde kent içi sanayileşmenin hızlanması, ülke ölçeğinde uygulanan ithal ikamesi, altyapı yatırım politikaları ve sanayi teşvik sistemlerinin kentsel mekâna yansımaları ön plana çıkan kentsel hareketlerdir. 1980 sonrası liberal politikalar paralelinde gelişen V. dönemde ise; yeni popülizmin kentleşmeye endekslenmesi (imar afları, tapu tahsis, ıslah, revizyon planları, toplu konut) gibi imar hareketleri kentleşmeye yön vermiştir.

Cumhuriyet'in ilanından 1950'li yıllara uzanan dönemde, kentsel düzlemde yönetim ve ticaret birimlerine yeni yerleşim kararları getirilmesiyle büyük ölçüde değişimler gözlenirken, mimari düzlemde de önemli farklılaşmalar yaşanmıştır. Modern kültürün izlerini taşımaya başlayan İzmir kenti yer oluşturma desenini belirlerken yer oluşturma karakterine mimari boyutta da yeni yaklaşımlar kazandırmıştır.

Kent için en büyük değişimlerin gözlemlendiği kırılma noktası olan **1950li** yıllar, aynı zamanda Türkiye genelinde de önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1950 ve 1970 yılları arasında geçen dönemde, Marshall yardımları ile tarımsal üretimde meydana getirilen yeni düzenlemeler kentsel mekânı daha cazip hale getirmiş ve köylerin boşalmasında etkili olmuş, göç ile meydana gelen gecekondu olgusu kentsel yapılanmayı önemli ölçüde etkileyen imar hareketlerinin temelini oluşturmuştur. Çok partili yaşama geçiş, Türkiye'nin NATO topluluğuna katılması İzmir'in kentsel yapılanmasında da önemli derecede hissedilmiştir.

Hem kentsel, hem de mimari boyutta yaşanan önemli bir dönüşüm de 1964 yılında çıkartılan 'Kat Mülkiyeti Kanunu' ile yaşanmıştır. Söz konusu kanunun mülkiyet sahiplerine sunduğu yeni haklar ile konut sahipliliği amacı dışında farklı bir dönüşümün aracı olmuştur. "Geleneksel aile düzeninin devamını sağlayan bir araç, güvence niteliği taşıyan konut giderek bu anlamını yitirmiş, çevre dokusu, yaşam kalitesi, kullanılan malzeme, yapım sistemi, mimari değer, toplumsal bellek gibi kavramların önemsiz birer ayrıntı olarak değerlendirildiği kentin tarihi konut

stoğunun/tarihi mirasının önemli bir bölümü yok edilerek çok katlı yeni apartmanlara, yer verildiği bir anlama karşılık gelmiştir.” (Ballice, 2004 s.46)

Diğer taraftan apartman yaşamına paralel olarak, 70’li yıllardan 2000’li yıllara uzanan süreçte, gecekondulu yaşamın izleri kentte belirginleşmeye başlamıştır. Gecekondu Yasası’nın çıkmasının ardından kaçak yapılaşmanın azalması beklenirken kentin $\frac{3}{4}$ ’ü gecekondu ve kaçak olarak yapılaşmıştır. Kent merkezinde yer edinemeyen gecekondulu yaşam, kentin çeperlerini 30 yılı aşkın bir süreyle çevreleyerek ilkel denetimsiz ve sağlık koşullarından yoksun kentsel parçaları oluşturmuştur.

Toplumsal bağlamdaki tartışmalar bir yana bırakılırsa 2000’li yılların kentsel ve mimari anlamda bir iyileştirme dönemi olarak görüldüğü öne sürülebilir. Tarihi dokular ve gecekondu bölgeleri üzerinde önemli projeler geliştirilmekte, büyük ölçekli kamusal yatırımlara öncelik verilmektedir. Sağlıklaştırma ve kentsel dönüşüm projeleri 2000 sonrası İzmir’inin yeni kentleşme ve mimari hareketlerini oluşturmaktadır.

5.1.4 Bugünkü Kentsel Yapılanma

İzmir, tarihsel süreç içerisindeki kentsel ve mimari yapılanması, ülkesel ve bölgesel düzlemde geliştirilen politikalar, hazırlanan imar planları ve azınlıkları da içerisinde barındıran karma nüfus yapısıyla, 2000’li yıllara kültürel birikimini korumaya çalışan, yeniliğe açık, küresel düzleme eklemleme yolunda bir kent olarak taşınmıştır. Bugünkü kentsel yapılanma başlığı altında, İzmir’in 2000’li yıllara taşınan belirli örnek alanları ele alınacaktır. Tez çalışması kapsamında belirlenen bu örnek alanlar hem kentin tarihsel sürecini, günümüz kullanımı ile yorumlama şansı verecek olan tarihi dokudan, hem de yeni gelişme alanlarından seçilmiştir. Yeni gelişme alanlarından seçilen örnek dokuda, yer oluşturma ilkeleri ve estetik değer algısının nasıl ele alındığı değerlendirilecek ve günümüz İzmir’inin estetik kaygılarının yer oluşturma pratiğine nasıl yansıdığı konusunda ipuçları elde edilebilecektir.

5.1.4.1 Geçmiş ve Günümüz Yapı Ritmini Yansıtan Örnek Çalışma Alanları

Tez kapsamında geleneksel doku örneği olarak Kemeraltı ve yeni gelişme alanı örneği olarak ise Narlıdere seçilmiştir. Geçmiş ve günümüz alışveriş pratiğini yansıtmayı başaran tarihi *Kemeraltı* çarşısının, geleneksel ve modern olmak üzere ikili bir yapı sergileyerek, dönüşen gereksinimleri ve değişen yaşama alışkanlıklarının da mekân üzerinden hissedilmesi ile yer oluşturma pratiği ve ona eklenen estetik kaygıların dönüşümün gözlemlenmesinde bir örnek mekân olarak değerlendirilmesi düşünülmüştür. Geçmişin yapılarının, mekân organizasyonlarının, sokak sistemlerinin ve parselde konumlanma alışkanlıklarının günümüz gereksinimleriyle örtüştüğü noktalar ve eksik kalan mekânsal arayışlar bu temsil üzerinden değerlendirilecektir.

Yeni gelişme alanı olarak seçilen *Narlıdere* yerleşmesi ile de, mekân organizasyon tercihleri ve yer oluşturma anlamında tercih edilen ilkesel yaklaşımlar, günümüz yapı ritminin hangi ilkeler üzerine temellendiği, estetik kaygıların mekân üzerindeki yansıma biçimleri ve günümüz gereksinimleri özelinde gelişen mekân organizasyon tercihleri incelenecektir. Narlıdere yerleşmesi, son 20 yılda yapılaşmaya başlayan ve gelişimini sürdürmekte olan yeni yerleşim alanı olması nedeniyle örnek mekân olarak tercih edilmiştir. Günümüz gereksinimlerinin ve kentsel tasarım pratiğinin izlerini taşıyan yerleşme, modernleşme sürecinde oluşan kentsel tasarım anlayışının yer oluşturma ilkeleri ve kentsel estetik boyutunda incelenmesi olanağı da sağlayacaktır.

Böylelikle her iki örnek alanın incelenmesi ile, geçmiş ve günümüz İzmir'inin mekânsal tercihleri sokak sistemleri, yapı kullanımları tüm kentsel tasarım detayları üzerinden değerlendirilebilecek ve yer oluşturma ilkeleri ile ona eklenen estetik kabullerin tespit edilebileceği düşünülmüştür. Yer oluşturma ilkeleri ve estetik unsurlar bağlamındaki değerlendirme kapsamında ise; her iki alanda da mekânsal yapıyı oluşturan yapı ve kullanım tipleri, dokuyu oluşturan mekânsal özellikler,

mimari unsurlar ve plan uygulama sürecindeki yasal ve yönetsel yapılanma ele alınarak yorumlanacaktır.

5.2 İzmir Kenti Özelinde Yer Oluşturma Tartışmaları

Dokuyu oluşturan mekânsal özellikler kamusal alanlar başlığı altında irdelendiğinde mekânı; kentlilerin ortak olarak kullanabilecekleri kamusal nitelikli kent mekânları olan

- a. yeşil alan düzenlemeleri - dinlenme alanları,
- b. alışveriş alanları,
- c. meydan kullanımı
- d. yaya mekânları – sokak kullanımı

olarak ayırmak gerekliliği duyulmuştur. Bu sınıflandırmaya oturan ve her iki örnek alan bağlamında tartışılacak bir kurgu çerçevesinde kamusal alanın tercih edilebilirlik kriterleri, zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm ve bugünkü kentsel yapılanmada üzerine yüklenen anlam tarif edilebilecektir.

Geçmiş (Kemeraltı örnek alanı üzerinden) ve günümüz (Narlidere örnek alanı üzerinden) İzmir pratiğinde kamusal alanlar bu dört başlık altında irdelendiğinde kentsel estetik ve yer oluşturma ilkeleri bağlamında mekânın sahip olduğu mekânsal kalitenin (kentsel kimlik, imaj, çevresel algı gibi diğer kentsel tasarım kavramları ile birlikte) analizini yapabilmenin de mümkün olabileceği düşünülmektedir.

5.2.1 Yeşil Alan Düzenlemeleri-Dinlenme Alanları

Kemeraltı örneğinde yeşil alan düzenlemeleri yok denecek kadar az olmakla birlikte, mevcutta var olan örneklerde birkaç ağaç öbeğinin bir arada bulunması ile oluşan küçük park niteliğindeki alanlardır. Geleneksel dokuda dinlenme mekânları olarak ayrılan kısımlar genel olarak yol akslarının sonlandığı çıkmaz sokaklarda ve meydanlarda oluşturulan bank düzenlemeleridir. Geçmişten günümüze taşınmış olan yol üstü dinlenme odakları kendine özgü mekânsal bir çözümlenme olarak özgün bir

niteliğe sahiptir. (Şekil 5.4)[§]Ancak, doku; dar ve çıkmaz sokakları, yüksek yoğunluğu ile büyük ölçekli yeşil alan düzenlemelerine olanak sağlamamaktadır.

Geçmişin sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamının beraberinde getirdiği kentsel mekân kurgusu gereği, yeşil alan düzenlemeleri de yoğun yapılaşma dokusu kaynaklı çok geniş alanlarla tariflenmemektedir. Bu tür açık kamusal nitelikli alanlar meydanlara açılan organik sokak dokusuna karşılık gelmekte ve sosyal ilişkilerin bir kez daha mekânsal tercihleri yönlendirdiği bilgisine buradan ulaşılabilmektedir.

Şekil 5.4 Kemeraltı Ali Paşa Meydanı
(www.flicker.com.tr)

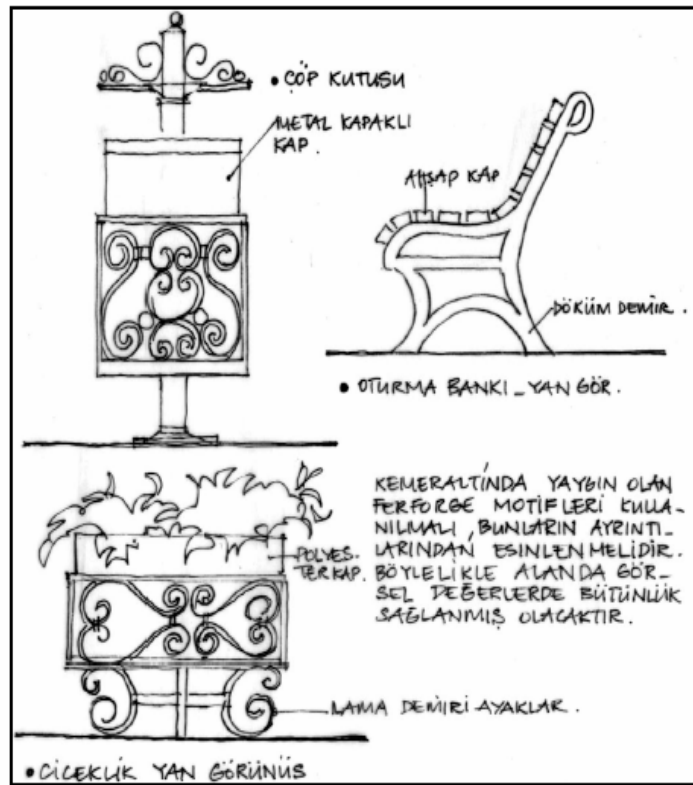
Şekil 5.5 Hisar Cami Çevresi Geleneksel Doku Örneği (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Raporu, 2003)

Geçmişin birikme alanlarının büyük ölçekli yeşil düzenlemeler değil, sokak kenarları ya da meydan niteliğindeki alanlar olduğu söylenebilecektir. Meydanlar belirli bir mekansal hiyerarşi içerisinde geleneksel Osmanlı dokusunun asal unsurlarından birini oluşturmakla kalmayıp, şadırvan türü anıtsal yapı örnekleri ile kente kimlik kazandıran birer mekan olarak önem kazanmışlardır (Şekil 5.5).

[§] *Alipaşa Meydanı ve Şadırvanı*: “Sekiz adet mermer sütun ile taşınan ve kurşun kaplı bir kubbesi bulunan, saçak altı ile kemerli alınlarda, bitki desenleri ve geometrik desenlerden oluşan süslemeler ve sütun başlıklarını birbirine bağlayan yuvarlak kemerlerin üzerinde kubbeyi dıştan tamamen çeviren uzun bir kitabe yer almaktadır.” (Konak Bld-2005)

Zaman içerisinde şadırvan ve çevresinde yer alan tarihi doku kültürel değişimler ve yanlış müdahaleler sonucu özgün malzemesini ve görsel değerini yitirmiş, ancak Aralık 2002’de başlayıp Haziran 2003 de tamamlanan restorasyon çalışmaları ile geçmişteki özgün kullanımı geri kazandırılmıştır.

Günümüz yeşil alan düzenlemeleri ve dinlenme alanı uygulamaları incelendiğinde ise geçmişin uygulamaları ile büyük ölçüde farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Artan nüfus ve araç kullanımı, çok katlı yapılaşma ve bütün bunların paralelinde gelişen büyük alan kullanımları, dinlenme alanı ölçeğini ve tasarım kriterlerini değiştirmektedir. Şekil 5.5 de yer verilen Hisar Cami çevresinde gözlemlendiği üzere geçmişin mekansal yapılanma pratiğinde küçük toplanma alanı olarak, meydanlarda ya da çıkmaz sokaklarda ağaç kenarlarında gelişen birikme alanları, günümüz kullanımında yerini modern kent planlama esas kullanım biçimleri arasında sayılabilecek büyük ölçekli park ve dinlenme alanlarına bırakmıştır.

Şekil 5.6 Sokak mobilyaları öneri örnekleri
(Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi,2003- Çizim: T. Taner)

Geçmişte, demircilik, ahşap, taş veya mermer işçiliği gibi sayılabilecek dönem meslekleri üzerinden yerel malzeme kullanımı kentsel mekana önemli ölçüde yansımış, kent mobilyaları dönemin gelişmişlik durumuna bağlı olarak kente kimlik veren asal unsurlar arasında mekândaki yerini almıştır (Şekil 5.6). Ancak izleyen süreçte Aydınlanma sonrası benimsenen modernist kent planlama ilkeleri doğrultusunda çok büyük dönüşümler yaşanmış, her dönem aşama aşama kendi

mekânsal koşulları ve gereksinimlerini kentsel ve mimari ölçekte yaşama alanlarına yansıtmıştır. Sürekli dönüşüm süreci içerisinde olan kentsel mekân günün sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama biçimini mekâna taşıdığından günümüz tasarım ve mekân düzenleme sürecine bu şekilde bakmak gerekmektedir.

Şekil 5.7 Narlıdere- Sokak mobilyaları örnekleri

Günümüz pratiğinin temsili olarak Narlıdere park örneği ele alındığında, çok katlı ve yüksek yoğunluklu yapılaşma ile çevrelenen bir dinlenme alanı olarak parkın kentsel açık mekân tasarımındaki son dönem eğilimleri temsil ettiği gözlenmektedir. Geçmişte ahşap ya da işlenmiş demir malzeme kullanılarak, yerel malzeme kullanım özelliklerine uygun olarak yerleştirilen oturma, aydınlatma vd. elemanlar günümüz kullanımında daha modern izler taşımakta dökme beton, plastik ve metal benzeri malzemeler kullanılmaktadır. (Şekil 5.7 ve 5.8)

Geçmiş ve günümüz yapı ritmini üzerinde taşıyan bu örnekler, zamanla değişen gereksinimlerin ve buna paralel olarak dönüşen kentlerin yer oluşturma ve estetik değer algısında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Dinlenme alanlarında, yerel malzeme kullanımı gün geçtikçe yerini daha portatif pratik çözümlere bırakmakta, uyum formdan daha çok fonksiyonda aranmaktadır. Alansal büyüklük olarak da geçmişe oranla daha geniş alan kullanımına gereksinim duyulmakta, artan nüfus yoğunluğu ve araç kullanımı daha büyük mekânsal çözümlerini beraberinde getirmektedir.

Yerel özelliklerin temsil değeri ve kimlik bağlamında irdelendiğinde ise günümüz düzenlemelerinin herhangi bir kentin, herhangi bir kentsel mekânında kullanılabilecek düzeyde 'yer'den bağımsızlaştığı söylenebilecektir. 'Yer'den bağımsızlaşma durumu ise, kentin belirli bir parçasına özel tasarımlara ve belirli bir kimlikli mekân oluşumuna olanak tanımamaktadır. Nitekim Şekil 5.8'de görülen banka ait özel bir mekânsal niş ayrılmamış, kentsel mekanda söz konusu oturma bankasının konumu pekala başka bir noktada da konumlanabilecek şekilde

değersizleştirilmiş ve çöp kutusu, sokak aydınlatması, çiçeklik vb. herhangi bir kentsel mobilya ile entegre edilmemiş, kısacası “yer”el olarak tasarımda dil birliği ilkesini de yansıtacak şekilde tasarlanmamıştır.

Şekil 5.8 Narlıdere- Sokak mobilyaları örnekleri

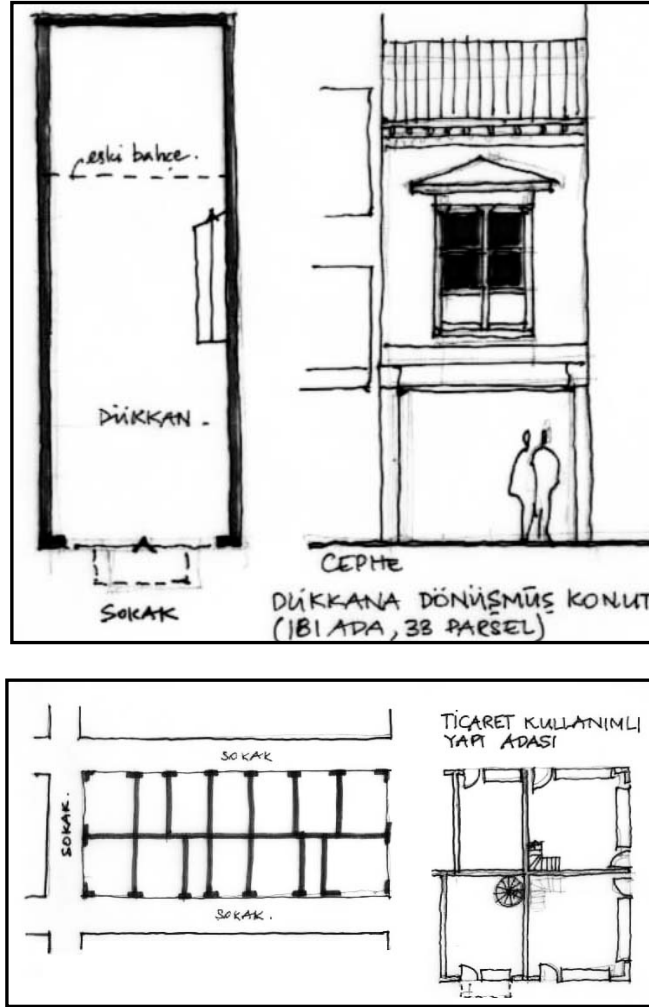
5.2.2 Alışveriş Alanları

Bu tür kullanımlar en büyük mekânsal dönüşümlerin gözlendiği kamusal nitelikli alanlardır. Küresel düzleme eklemleme çabalarının en önemli araçlarından biri olan bu tür kullanımlar kentsel gelişim aracı olarak değerlendirilmektedirler. Bu dönüşüme paralel olarak Dünder’in (2002, s.377) da aktardığı gibi çarşılar ve pasajlar alışveriş merkezlerine, hanlar turistik çarşılarla, pazaryerleri ise cadde boyu pazarlara dönüşmüştür. Bu dönüşümü örnek alan olarak seçilen Kemeraltı ve Narlıdere kentsel yerleşmelerinden okumak mümkündür. Geçmişte yalnızca Kemeraltı’na odaklanan alışveriş eylemi günümüz pratiğinde büyük ölçekli alışveriş merkezlerine yönlendirilmiş, Kemeraltı tarihi turistik bir çarşı olarak kalmış, eski hareketliliğini yitirmiştir.

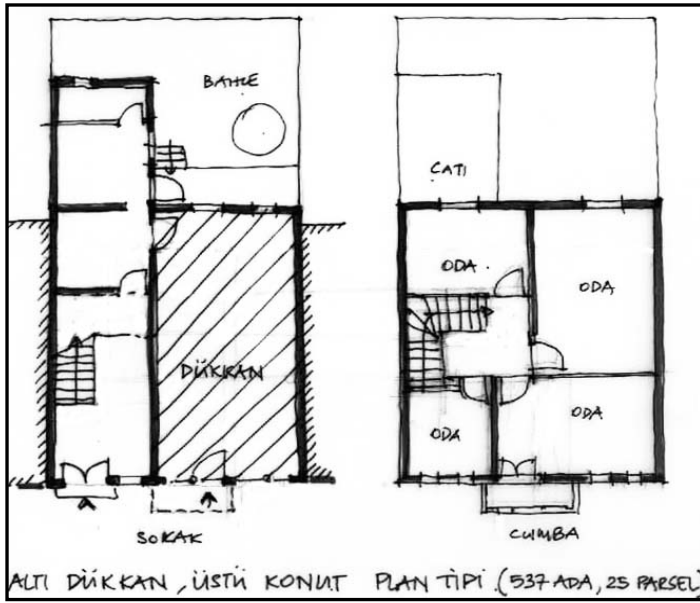
Şekil 5.9 Anafartalar Cad.-Alışveriş Alanları Örneği (Ender Yıldırım Arşivi)

Kemeraltı'nın tarihsel süreç içerisindeki yapılanması incelendiğinde “dönüşümden” önceki yer oluşturma ilkelerine ve estetik kabullere ulaşmak mümkün olabilecektir. *Kemeraltı Ticari Yapıları*; geçmişte “Anafartalar Caddesi üzerindeki küçük metrekareli çok sayıdaki dükkân kullanımıyla belirgin bir grup oluşturmaktadır.(Şekil 5.9) Bu yapılar üç tarafından bitişik tek cepheli yapılardır; kimi tek, çoğu iki katlıdır.” (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Raporu, 2003) (Şekil 5.10) Yine raporda belirtildiği üzere; üst katların büyük bir kısmı eskiden olduğu gibi depo ve büro amaçlı kullanılmaktadır ve çoğu dar olan bu yapılar, cepheden yer kaybetmemek için katları arası düşey bağlantılar oluşturarak dükkân içerisinden dik merdivenlerle geçişler yapmak üzere en küçük alanda tasarlanmışlardır.

Şekil 5.10 Konuttan Dükkâna Dönüştürülen Yapılar
(Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi, 2003- Çizim: T.Taner)

“*Altı Ticaret Üstü Konut Yapılar*; bu yapılarda konut girişleri ile dükkân girişleri ayrıdır; ancak her ikisinin içten ilişkilendirildiği örnekler de mevcuttur. Zemin kat üzerindeki konut çoğu kez tek, bazen iki katlı olarak yapılmıştır. Taban alanının üstte yeterli yaşama mekânına elvermediği durumlarda veya üst gelir grubunun konutlarında, ender de olsa, üçüncü katlara rastlanır.” (Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu Raporu, 2003) (Şekil 5.11)

Şekil 5.11 Altı Dükkan Üstü Konut Kullanımlı Yapı Örneği (Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi, 2003- Çizim: T. Taner)

Yukarıda verilen örnekler doğrultusunda tarihi çarşının dar alanlı mekânsal çözümlenmeleri yer oluşturma ilkeleri bağlamında incelendiğinde geçmişte, iletişim ile etkileşime ve sokak yaşamına olanak verecek düzeyde yoğun bir kullanımın söz konusu olduğu, gün içerisinde tüm kullanıcıların aynı mekânı

kullanması ile *karma kullanıma* imkân sağladığı, yapıların konut ya da ticari birimlere dönüşümünde yapılan müdahalelerin, yapılar ve onu çevreleyen sokak sistemi, birbirinin devamı niteliğinde *uyum* içinde olduğu ve her kullanımın *insan ölçeğine* uygun olarak yapılaştığı gözlenmektedir. Ancak, bugünkü yaşam pratiğine adapte edilebilirlikleri açısından yaklaşıldığında araç *erişiminin* güçlükle sağlanabildiği ve otopark sıkıntısının çokça yaşandığı da mekânın gerçekleri arasındadır.

Günümüz kullanımı ele alındığında, çarşı ve pasaj kültürünün yeni bir mekânsal dönüşüm aracı olan büyük alışveriş merkezleri ile yer değiştirdiği gözlenmektedir. Büyük alışveriş merkezleri incelendiğinde (örneğin Narlidere aksı üzerinde yer alan Agora Alışveriş Merkezi) geçmişin küçük ölçekli yapılarından farklı olarak daha

büyük alansal çözümlerle kapalı mekânlarda tasarlanan yeni bir mimari yaklaşım gözlenmektedir (Şekil 5.12). Sokak dokusundan koparılan ticari aktivite tek bir çatı altında, diğer tüm kentsel yapılardan uzak kendi içerisinde oluşturduğu uzmanlaşmış her birimiyle geçmişin alışveriş alışkanlıklarından farklı bir yapılanma göstermektedir. Geçmişin alışkanlığına getirdiği yeniliklerden biri geç saatlere kadar alışveriş yapabilme imkânı ve aynı zamanda her türlü aktiviteyi aynı çatı altında (yemek yeme, eğlenme, boş zaman değerlendirme gibi) bulma olanağı sağlamasıdır. Alternatifleri olan bu mekânlar rekabet ortamının da varlığı ile görsel kalitenin, düzen ve temizliğin, güvenlik unsurunun öncelikle ele alındığı mekânlar olmakla kent içerisinde birer vitrin görevi görürler. Alışveriş merkezini çevreleyen yollar erişim kolaylığı sağlarken, otopark alanları sınırsız alternatifler sunar.

Şekil 5.12 İzmir Agora Alışveriş Merkezi Cephe ve İç Mekân Detayı (www.maviyesil.com)

Geçmiş ve günümüz alışveriş alışkanlıkları bu iki örnek üzerinden ele alındığında yer oluşturma ilkeleri ve estetik kabuller bağlamında birçok parametrenin örtüşmediği gözlenmektedir. Geçmişin yerel malzeme kullanımı ve mimari tasarım uygulamaları ile oluşturduğu uyumun günümüz kentlerinde başka boyutlarda tartışıldığı, imaj ve kimlik kaygılarının yerellik ve sosyo-kültürel değerlerden bağımsız küresel düzleme eklenme amacıyla kentsel gelişim aracı olarak kullanıldığı kanısına varılmaktadır.

5.2.3 Meydan Kullanımı

Geçmişin kentsel yapılanma pratiğinde toplanma alanı olarak yalnızca yaya kullanımına hizmet eden meydanlar günümüz kullanımında araç trafiğini düzenleyen

kavşak noktaları ile özdeşleşmişlerdir. Meydan kavramında yaşanan bu dönüşüm kültürel ve sosyal alışkanlıkların sergilendiği kentsel mekândaki önemli bir odağın farklı görevler üstlenmesine neden olmakta bu nedenle yerleşim alanlarının modernist planlama anlayışıyla düzenlenmesi geçmiş ve günümüz meydan kurgusunu gittikçe birbirinden uzaklaştırmaktadır. Geçmişin kurgusunda meydanlar (Şekil 5.13);

- kentsel sorunları tartışmak,
- mal değişimi yapmak, ticari aktivite mekanı olarak kullanılmak,
- suçluları cezalandırmak,
- eğlenmek, dinlenmek gibi birçok kentsel aktiviteye ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 5.13 İzmir Kemeraltı Ali Paşa Meydanı (www.wowturkey.com)

Kemeraltı pratiğinde meydan kavramı ele alındığında ilkesel anlamda geçmişin kullanımı ile benzerlik gösterdiği, meydanların ticari aktivite alanları ya da oturma, gezinme, bekleme, yeme-içme, okuma, dinlenme alanları olarak kullanıldığı gözlenmektedir. İletişim ve etkileşime imkân verecek derecede yoğun bir kullanım söz konusu olduğu, gün içerisinde tüm kullanıcıların farklı amaçlarla da olsa meydanı kullanma imkânı ile karma kullanıma olanak sağladığı, yapılar ve onları çevreleyen sokak sistemi ile görsel anlamda uyum içerisinde olduğu ancak, araç sirkülasyonuna ve otopark alanlarına çözüm üretmediği açıktır. Güvenlik açısından gece kullanımına elverişli olmayan mekânda, mevsimsel tasarım alternatifleri de bulunmamaktadır. Estetik kabuller bağlamında mekân irdelendiğinde ise; yerel malzeme kullanımı, mimari stiller, insan ölçeğinde yapılaşma, renk uyumu ve kompozisyon olarak bir uyum içerisinde olduğu ancak, zamanla yıpranan dokuların

yenilenmemesi, yer yer yeni eklenen, dokuyla bütünlük oluşturmayan yapıların varlığı ile mekân estetiğinin yok olduğu kanısına ulaşılmaktadır.

Şekil 5.14 Narlıdere Demokrasi Meydanı

Günümüz kentsel yapılanma pratiği içerisinde son dönemde oluşturulan Narlıdere Demokrasi Meydanı ise (Şekil 5.14), geçmişin meydan oluşum pratiğinden uzak ilkesel anlamda farklı bir yapılanma

içerisindedir. Trafik planlaması ve kentin yapısal düzenlemesi ile doğrudan ilişkili olarak oluşturulan meydanda; meydanı çevreleyen sokağın formu, sokakta yer alan bina yükseklikleri, sokağın genişlikleri arasındaki ilişki meydan hissini oluşturulmasında ilkesel anlamda katkıda bulunamamıştır. Bu örnekte ve yeni gelişme alanlarında oluşturulan yeni meydan tasarımlarında gözlenen ortak sıkıntı, yer oluşturma ilkeleri ve estetik kabuller bağlamında dokuya ve gereksinimlere paralel bir meydan oluşumunun gerçekleştirilememiş olmasıdır. Bu tür meydanlar ne yakın çevresini tanımlayan ve kimlik katan, ne de yakın çevresi tarafından tanımlanan ve kimlik katılan bir kentsel mekan olarak tasarlanabilmişlerdir. İyi bir meydan yaratımında gerekli olan, imaj ve kimlik unsurlarının, çekim merkezi olma ve hedef oluşturma, esnek ve sürdürülebilir tasarım kriterlerini sağlama, mevsimsel stratejiler geliştirme, etki çapı (benimsenme, algılanma düzeyi) gibi kriterlerin gözardı edilerek yalnızca belirli gereksinimleri karşılamak üzere (toplanma mekânı olma, alışveriş imkânı sağlama, eğlence mekânı olma vb.) oluşturulan meydan düzenlemelerinin geçmişin meydan kavramıyla günümüz kullanımının birbirinden farklı anlamlar taşımaya neden olmaktadır.

5.2.4 Yaya Mekânları / Sokak Kullanımı

Özel mekân ile kamusal mekân arasındaki soyut geçişin en iyi örneklerinden biri olan sokaklar, heterojen bir yapı sergileyen ve kullanıcıların birbirleri ile ilişkilerini

sağlayan temel yaya mekânlarıdır. Fyfe'nin (1998) yorumunda, sokak kavramı birçok akımda farklı anlamlar yüklenen en küçük mekânsal birim olarak adlandırılmaktadır. “Modernistlere göre sokaklar yaşanılan yerden çok, insanları ve araçları bir noktadan diğerine götüren bir mekândır. Postmodernistlerin yaklaşımları açısından ise sokak, yeni kentsel yaşam biçiminin tamamlayıcısı olan bir yer olarak görülmeli ve bunu teşvik edici bir şekilde tasarlanmalıdır.”

Geçmişin sokak dokusunda modernist söylemlerin aksine sokak sistemleri bir ulaşım aracı olmanın dışında yaşam biçimini sembolize eden kentsel mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi Kemeraltı Çarşısı'nda da gözlendiği üzere (Şekil 5.15) insan ve atlı dolaşımına uygun olarak biçimlenen sokak dokusu, üzerinden yalnızca geçilen bir ulaşım aracı olmaktan öte, yaşanılan, dinlenen, gezinilen, beklenen,

Şekil 5.15 Şadırvanalı Camii ve Çevresi Geleneksel Doku Örn. (Kemeraltı Koruma Amaçlı İ. P.Revizyonu Raporu, 2003)

alışveriş yapılan ve yeme-içme eylemlerine de hizmet eden birer yaya mekânlarıdır. Gerek boyutları, gerekse coğrafi olarak yönelme ve güzergâh tercihleri açısından kuşkusuz doğal faktörler arasında iklimsel özelliklere duyarlılığın da birer göstergesi olarak yapılanmıştır.

İlkesel boyutta geçmişin yaya mekânı ele alındığında toplanma mekânı özellikleri taşıdığı, canlılık, sosyal aktiviteye uygunluk (öncelikli yaya erişimi odaklı mekânsal düzenleme) ve kullanışlılık (kısmen sokak mobilyalarının varlığı, karma kullanım ile her türlü gereksinimi karşılama imkânı) gibi yer oluşturma ilkelerini sağladığı gözlenmektedir. Ancak, güvenlik ve mevsimsel stratejiler olmak üzere birçok kentsel konfor detayının da gözardı edildiği bilgisine ulaşılmaktadır. Mekân estetik bağlamda ele alındığında, sokağa ve yaya mekânlarına cephe veren yapıların kompozisyon, mimari stil, oran, renk uyumu gibi mimari unsurlar açısından bütünlük

sağladığı, ancak güvenlik ve mevsimsel stratejiler anlamında eksik kalan ilkesel yaklaşımlar olduğu tespit edilmektedir.

Şekil 5.16 Narlıdere Sokak Dokusu

Günümüz sokağı yaşamsal kurgusu yaya mekânı olmanın dışına çıkarak, otomobilin günlük yaşamımızda edindiği yer kaynaklı farklı bir mekânsal düzenlemeye gereksinim duymaktadır. Sokaklar yalnızca yayaların gereksinimlerine yanıt veren mekânlar değil, artan araç sahipliğine paralel olarak kurgusunu taşıt hegemonyasına göre yönlendiren kamusal alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Taşıt kullanımının günlük yaşama girmesi ve kentlerin biçimlenmesinde ulaşım düzenlemelerinin etkin bir duruma gelmesi sonucu yaya mekânı olan sokak düzenlemelerine farklı bir bakış açısıyla bakma gerekliliği ortaya çıkmakta, birçok noktasal düzenlemeyi de (yaya taşıt

hareketliliğini birarada kullanabilme çabası, merdiven, rampa, ayrışma bekleme noktaları, buluşma karşılaşma alanları gibi) beraberinde getirmektedir.(Şekil 5.16 ve 5.17

Şekil 5.17 Narlıdere Sokak Dokusu

Narlıdere örneği üzerinden günümüz yaya mekânları ele alındığında, taşıt ve yaya hareketliliğinin ilkesel anlamda çok iyi çözümlenemediğini gözlemekteyiz. Yer oluşturma ilkeleri boyutunda ele alındığında, yaya öncelikli olması gereken sokak düzenlemelerinin taşıt öncelikli düzenlemelere dönüşmesi, sokaktaki aktivitenin taşıt sirkülasyonu ve otopark kullanımları ile bölünmesi, mevsimsel stratejilere yer verilmemesi gibi eksikliklerden söz edilebilir. Mekân estetik boyutta ele alındığında ise, sokağa cephe veren yapıların insan ölçeğinin üzerinde olması, farklı malzeme kullanımı, iletişime ve etkileşime izin veren bir gelişme yoğunluğuna sahip olmaması ve bütüncül olarak ele alındığında mimari stiller, renk kullanımı ve kentsel donatıların kendi aralarında uyumlu olduğu, ancak bütünden kopuk bir mekânsal düzenlemenin varlığından da söz etmek mümkündür.

4. bölümde olduğu gibi dokuyu oluşturan mekânsal özellikler başlığı altında ele alınan;

- a. yeşil alan düzenlemeleri - dinlenme alanları,
- b. alışveriş alanları,
- c. meydan kullanımı,
- d. yaya mekânları – sokak kullanımı gibi mekansal parçalar, bu bölümde İzmir örnekleri üzerinden incelenerek Tablo 5.2 ve Tablo 5.3 de yer oluşturma ilkeleri ile estetik kabuller bağlamında değerlendirilecektir.

Tablo 5.1 Kemeraltı ve Narlıdere Örnekleri Üzerinden Yer Oluşturma İlkeleri Genel Değerlendirmesi

DEĞERLENDİRME		KEMERALTI ÖRNEĞİ	NARLIDERE ÖRNEĞİ
İMAJ VE KİMLİK (MİMARİ UNSURLAR)	<i>Gelişme Yoğunluğu:</i>	İletişim ile etkileşime ve sokak yaşamına olanak verecek düzeyde yoğun bir kullanım söz konusudur.	Park vb. toplanma alanlarında sokak yaşamına olanak sağlayacak yoğun bir kullanım mevcut iken diğer mekânlarda aynı yoğunluktan söz edilememektedir.
	<i>Karma Kullanım:</i>	Gün içerisinde tüm kullanıcıların aynı mekânı kullanması ve iletişim içerisinde olması söz konusu iken, mekân gece kullanımına kapalıdır.	Her fonksiyon ayrılmış olduğundan (park, alışveriş birimi, meydan kullanımı) kullanıcıların aynı mekânda iletişimini sağlamak mümkün olamamaktadır.
	<i>Mimari Stil:</i>	Geçmişin yapı ritmini yansıtan her yapı mimari detayları ile birlikte (kapı, pencere, cumba, çıkma, saçak, çatı vd.) uyum içerisinde kimlikli bir yapı sergilemektedir.	Site grupları ya da tekil apartman yapıları kendi içerisinde uyumlu iken, bütün olarak ele alındığında mimari stil açısından kimlikli ve İzmir kentine özgü bir mekân hissi oluşturulamamaktadır.
	<i>Uyum sağlama:</i>	Yapılar ve onu çevreleyen sokak sistemi, meydan kullanımı vb. diğer tüm kentsel donatılar birbirinin devamı niteliğinde uyum içindedirler.	Her kullanım kendi içerisinde uyumlu iken, bir bütün olarak ele alındığında mimari stil, renk kullanımı, kompozisyon olarak süreklilik sağlanamamaktadır.
	<i>İnsan Ölçeği:</i>	Her kullanım insan ölçeğine uygundur.	Yüksek katlı yapılaşma ve geniş alan kullanımı kullanıcıyı insan ölçeği kavramından uzaklaştırmaktadır.
	<i>Nirengi noktaları</i>	Camiler, meydanlar ve onları çevreleyen yapılar, her sokak kesişimini birer odak noktası haline getirmektedirler. Odaklar kimi zaman bir çeşme ya da şadırvan ile özelleştirilmiştir. (Hisarönü Alipaşa Meydanı vd.)	Kendiliğinden ya da tasarım sonucu ortaya çıkmış herhangi bir kentsel simge ya da bir plastik öge ile zenginleştirilmiş herhangi bir odak bulunmamaktadır.
ÇEKİM MERKEZİ OLMA VE HEDEF OLUŞTURMA	<i>Ulaşım</i>	Mekânın her noktasına araç erişimi sağlanamamakta, otopark olanakları sınırlı kalmaktadır. Bisiklet kullanımına yönelik olarak herhangi bir güzergâh ayrılmamış olmasına karşın zemin kotu avantajı ile bisiklet kullanımına elverişlidir.	Araç erişimi her noktaya sağlanmakta, otopark sıkıntısı bulunmamaktadır. Ancak alternatif ulaşım biçimlerinden bisiklet kullanımına yönelik olarak her hangi bir ulaşım stratejisi geliştirilmemiştir.
	<i>Toplanma Mekânları (Aktivite, Canlılık, Kullanışlılık)</i>	Yaya öncelikli sokak tasarımları, alışveriş birimlerinin varlığı ile ticaret kaynaklı bir kullanımın varlığı, meydanların karma kullanım ile canlı tutulması, toplanma mekânı olarak alanın tercih edilmesini sağlamakta böylelikle mekân gün içerisinde aktif olarak kullanılmakta, gün bitiminde kullanım dışı	Toplanma mekânları olarak meydanlar, yalnızca önceden organize edilmiş sosyal faaliyetlerde (konser, toplu film gösterimi, vd.) aktif olarak gündüz ve gece kullanımında tercih edilmekte, diğer zamanlarda kullanılmamaktadır. Alışveriş merkezleri ise belirli saatler arasında toplanma mekânı olarak tercih edilmektedir.

		kalmaktadır.	
KONFOR	<i>Güvenlik</i>	<p><u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Kentsel mobilya donanımı yeterli düzeyde olmamakla birlikte, engelli erişimine yönelik alternatif mekânsal çözümlere de yer verilmemiştir. Ancak mekân yerleşim kotu avantajını kullanarak engelli kullanıcılara ulaşım imkânı sağlamaktadır.</p> <p><u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Gün içerisinde de tam olarak güvenliğin sağlanamaması ile birlikte, gece kullanımına güvenlik kaynaklı sıkıntılar nedeniyle tamamen kapalıdır.</p>	<p><u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Kentsel mobilya donanımı yeterli düzeyde olmamakla birlikte, konut alanları ve park düzenlemelerinde engelli erişimine yönelik olarak mekânsal çözümlere yer verilmemiştir. Ancak alışveriş merkezleri gibi donatı alanlarında engelli erişimine yönelik olarak alternatif tasarımlar geliştirilmiştir.</p> <p><u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Özel güvenlik şirketleri, polis denetimi ve mekânsal tasarım anlamında (kapalılık hissi yaratmayan yüksek katlı yapılaşma, geniş alan kullanımı vd.) güvenli mekân hissi uyandırmaktadır.</p>
	<i>Yaya Öncelikli Tasarım</i>	Genel olarak alan bütününde, her vasıtayla ulaşılabilen; çocuk arabası, engelli araçları, bisiklet ve motosiklet gibi araçların kullanımına olanak sağlayan bir kot düzenlemesi nedeniyle yaya öncelikli bir tasarım söz konusudur.	Alan bütününde kot farklılıklarından doğan ve mekan tasarımı ile alternatif çözümler üretilmemesi (rampa, merdiven, yayalaştırılan sokaklar vd.) nedeniyle araç öncelikli bir tasarım söz konusudur. Yaya mekânları kaldırım kullanımıyla sınırlı kalmaktadır.
	<i>Sosyal ve Psikolojik Etkileşim</i>	Sokak deseni ve meydan kullanımı yayaların ilişki içerisinde olma, sohbet etme, komşuluk, sosyal aktivite anlamında çeşitlilik sunma ve her bütçeye uygun “ekonomik açıdan karşılanabilir” mekânlar sunması nedeniyle sosyal ve psikolojik etkileşime olanak sağlamaktadır.	Toplanma mekânı olarak tariflenebilecek park alanları ve alışveriş merkezleri, can sıkıntısı, keşif, kalabalıkla iç içe olma ya da izole olma, suskunluk veya hareketlilik gibi birçok gereksinime yanıt verebilmekte ancak, alışveriş merkezleri “ekonomik açıdan karşılanılabilirlik” kriterleri açısından her kullanıcıya uygun koşullar yaratamamaktadır. Parklar sosyal ve psikolojik etkileşimde daha etkili olmaktadır.
ESNEK TASARIM	<i>Mevsimsel Stratejiler</i>	Alışveriş birimlerinin ön kısımlarında yer alan gölgelik kullanımları kısmi olarak fayda sağlamakla birlikte, her mevsime uygun portatif üst örtü tasarımları geliştirilmemiştir	Alışveriş merkezleri her mevsime uygun stratejiler geliştirirken açık mekân kullanımlarında (parklar ve meydanlar) alternatif tasarımlar söz konusu değildir

Tablo 5.2 Kemeraltı ve Narlıdere Örnekleri Üzerinden Estetik Değerler Genel Değerlendirmesi

DEĞERLENDİRME		KEMERALTI ÖRNEĞİ	NARLIDERE ÖRNEĞİ
	<i>Mimari Stil</i>	Yapıları Türk, Rum, Ermeni, Yahudi yapıları gibi sınıflara sokmak biçim ve konut içi yapılanma açısından mümkün olmamakla birlikte, görsel bütünlük açısından iki ya da üç katlı olan yapılar Türk Mimari Yapı tarzına uygun bir bütünlük sergilemektedir. Genel olarak yapıların sokak ile ilişkileri yapının sokağa bakan cephesinden, zemin kotundan sağlanmaktadır.	Alan, son dönem apartman tipi konut mimarisinin en başarılı örneklerini sergilemesine karşın, yapılar kendi siteleri ya da ada bazı değerlendirmelerde birbirleri ile uyumludur. Ancak mekan bir bütün olarak ele alındığında farklılıklar kentsel kimlik ve imaj unsurunun mekanda yer almadığına işaret etmektedir.
	<i>Oran (İnsan Ölçeği)</i>	Genel itibarıyla 2 ya da 3 katlı yapılaşmanın gözleendiği dokuda yapılar oransal olarak birleri ve insan ölçeği ile uyumludur.	Yüksek katlı yapılaşmanın gözleendiği dokuda insan ölçeği göz ardı edilmiştir.
	<i>Renk Uyumu</i>	-Yapıların dış cephelerinde tercih edilen sıcak renkler (sarı, turuncu, toprak rengi, kahverengi ve kırmızı benzer tonlar) uyum içerisindedir. -Yapıların yatay ve düşey silmeleri ve sıva ile yapılan sövelerinin başka renklerde boyanması ile (yapı renginin bir ton koyusu) yapılarıdaki farklı öğelerin ön plana çıkmasını sağlamıştır. -Dükkan kepenkleri ve ana güneş kırıcılar yapı rengi ile uyumludur. -Doğal malzemeler (ince yontma taş söveler, mermer kullanımlar) kendi renginde bırakılarak doğal bir uyum yakalanmıştır.	-Yapıların dış cephelerinde kullanılan pastel tonlar yüksek katlı yapılaşmaların göz yormaması ve diğer tüm yüksek katlı yapılar içerisinde bütünlük oluşturması açısından uyumludur. -Pencere ve balkon çevreleri ile düşeyde ve yatayda farklı renklerle oluşturulan ikili ve üçlü renk kombinasyonları bütün içerisinde uyumludur. -Pencere ve kapı detaylarında kullanılan renkler yapı ile uyum içerisindedir.
	<i>Işık Düzeni (Aydınlatma)</i>	Mekan gece kullanımına kapalı olduğundan özellikli ışık düzenlemesine (bina çevreleri, peyzaj düzenlemeleri, plastik oge ve meydan kullanımları) öncelik verilmemiştir.	Özellikle kamusal alanlar olmak üzere (meydan, park, plastik oge vd. çevreleri) ışık düzenlemesinde farklı aydınlatma tasarımları kullanılmış, mekânın gece kullanımı da özendirilmiştir.
	<i>Kentsel Donatı Uyumu</i>	-Geçmişin sokak mobilyalarına uygun olarak işlemeli (ornamentli) yerleştirilen donatılar otantik bir imaj oluşturarak bütün ile uyum içerisindedir. -Kentsel mobilyalar benzer malzeme ve renk seçimi ile ortak özelliklerde olmalarının yanı sıra büyüklük, form açısından çeşitlilik de sunmaktadırlar.	-Aydınlatma elemanları yapılar ile bütünlük oluştururken, oturma elemanı, çöp kutuları gibi diğer kentsel donatılarda uyum söz konusu değildir.
	<i>Bütüncül Uyum (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri)</i>	Örnek alan üzerinde yer alan yapılar bütüncül olarak ele alındığında kompozisyonu oluşturan tüm mimari yapıların: stilleri, oranları, renk uyumu ile yapıların bileşenlerini oluşturan, pencere ve kapı açıklıkları (yapı üzerindeki tekrarları), cumba, saçak, baca, parmaklık (ferforje tekniği,	Örnek alan üzerinde yer alan yapılar bütüncül olarak ele alındığında kompozisyonu oluşturan tüm kentsel yapılanmanın kendi içerisinde bir bütünlük oluşturduğu (site grupları, park alanı, meydan kullanımı) ancak diğer kullanımlar ile birlikte değerlendirildiğinde: mimari yapı stilleri, kat yükseklikleri, renk kullanımı ile yapıların

		motifleri, kullanım yerleri sıklıkları) elemanların tasarımı malzeme seçimi birbirleri ile bütünlük içerisinde.	mimari yüzünü oluşturan pencere ve kapı açıklıkları, balkon kullanımı, bahçe duvarı, parmaklık gibi detaylarının bütüncül anlamda tek bir mimari dili olmadığı gözlenmektedir.
ÇEKİM MERKEZİ OLMA VE HEDEF OLUŞTURMA	<i>Sosyal Gruplar(elit ve öteki)</i>	Mekân, turistik odak olması ve her gelir grubundan kullanıcıya uygun (yemek yeme, alışveriş yapma, dinlenme, gezinme gibi) aktiviteleri olanaklı kılması nedeniyle tüm sosyal gruplar tarafından çekim merkezi olmaktadır.	Mekân orta ve üst gelir düzeyine yönelik aktivitelere olanak sağladığından, her bütçeye uygun ekonomik açıdan karşılanabilir bir mekân olamamakta, belirli kullanıcılara yönelik olarak hedef oluşturmaktadır.
	<i>Çekicilik, Popülerlik</i>	Turistik odaklar, geleneksel kullanımlar ile oluşturulan yeme-içme birimleri (geleneksel kahve evleri, Türk yemekleri yapan restoranlar, tatlıcılar vd.) ile geleneksel Türk kültürünün izlerini taşıyan birçok zanaatın sergilendiği dükkânlar ve tüm bu kullanımların doku ile taşıdığı bütünlük çekici ve popüler bir mekân olarak anılmasına neden olmaktadır.	<u>Alışveriş merkezleri olarak ele alındığında</u> ; geç saatlere kadar alışveriş yapabilmek imkânı ve aynı zamanda her türlü aktiviteyi aynı çatı altında (yemek yeme, eğlenme, boş zaman değerlendirme gibi) özelliği ile çekici bir mekân olmaktadır. <u>Park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında ise</u> ; donatı eksikliği ve görsel sunum olarak kimlikli ve özellikli mekânlar olmamaları nedeniyle yoğun bir kullanım gözlenmemekle birlikte yaz aylarında belirli gruplar tarafından tercih edilmektedirler.
KONFOR	<i>Oturulabilirlik, Yürünebilirlik, Kullanışlılık</i>	Yeterli sayıda kentsel donatı bulunmamasına karşın, yaya öncelikli tasarımın söz konusu olması nedeniyle, oturulabilir, yürünebilir alanlar mevcuttur. Engelli erişiminde de kot düzenlemesi nedeniyle avantajlar sunmaktadır.	<u>Alışveriş merkezleri olarak ele alındığında</u> ; kentsel donatılar ve engelli erişimi alternatif birçok düzenleme ile tasarım detayında ele alındığından konfor gereksinmesine yanıt verebilmektedirler. <u>Park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında ise</u> ; kentsel donatı eksikliği ve engelli erişimine yönelik olarak alternatif olanaklar sunulmadığından kentsel konfor detayında zayıf kalmıştır.
	<i>Temizlik</i>	Mekânda kentsel alan temizliği belediye işletmeleri ile düzenli olarak yapılmasına karşın, birçok temiz alan gereksinmesi (wc kullanımı vd.) için özel kullanımlar ve temizlik hizmeti çalışması geliştirilmemiştir.	<u>Alışveriş merkezleri olarak ele alındığında</u> ; temiz ve bakımlı yapılar içerisindeki kullanımlar ile (gezinme alanları, yiyecek birimleri, wc kullanımı) konfor gereksinimine yanıt verebilmektedir. <u>Park ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında ise</u> ; mekânda kentsel alan temizliği belediye işletmeleri ile düzenli olarak yapılmaktadır.

	<i>Güvenlik</i>	<p><u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Kentsel mobilya donanımı yeterli düzeyde olmamakla birlikte, engelli erişimine yönelik alternatif mekânsal çözümlere de yer verilmemiştir.</p> <p><u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Gün içerisinde de tam olarak güvenliğin sağlanamaması ile birlikte, gece kullanımına güvenlik kaynaklı sıkıntılar nedeniyle tamamen kapalıdır. Bu nedenle kentsel konforu destekleyici tasarım ve güvenlik unsurları taşımamaktadır.</p>	<p><u>Tasarım güvenliği açısından:</u> Kentsel mobilya donanımı yeterli düzeyde olmamakla birlikte, konut alanları ve park düzenlemelerinde engelli erişimine yönelik olarak mekânsal çözümlere yer verilmemiştir. Ancak alışveriş merkezleri gibi donatı alanlarında engelli erişimine yönelik olarak alternatif tasarımlar geliştirilmiştir.</p> <p><u>Kentsel suç ortamı olma açısından:</u> Özel güvenlik şirketleri, polis denetimi ve mekânsal tasarım anlamında (kapalılık hissi yaratmayan yüksek katlı yapılaşma, geniş alan kullanımı vd.) güvenli mekân hissi uyandırmakta kentsel konforu sağlamaktadır.</p>
ESNEK TASARIM	<i>Mevsimsel Stratejiler</i>	<p>Örnek alan olarak seçilen Anafartalar Caddesinde günümüz kullanımda mevsimsel olumsuzları gidermek üzere geliştirilen üst örtü vb. kentsel donatıların estetik mekân tasarımına uygun olmaması nedeniyle İzmir Büyükşehir Belediyesince “Üst Örtü ve Kentsel Mobilya Fikir Yarışması” başlatılmıştır.</p>	<p><u>Alışveriş merkezleri olarak ele alındığında;</u> üst örtü, klima faktörü vb. mevsimsel stratejiler ile esnek bir tasarım sergilemektedir.</p> <p><u>Park, sokak ve meydan düzenlemeleri olarak ele alındığında ise;</u> özellikle güneş gibi doğal koşullara dayalı olumsuz faktörlerin engellenmesi için üst örtü vb koruyucular tasarım detayında ele alınmamıştır.</p>

5.3 İzmir Kenti Plan Uygulama Sürecinde Yasal ve Yönetmelik Yapılanma

Mekâna yönelik olarak geliştirilen her kararın gerisinde bu kararı yaşama geçirmek üzere kurulmuş yasal ve yönetmelik bir yapılanma bağlayıcı olmaktadır ve bu yapılanmadan bağımsız tutarlı ve bütüncül bir yaklaşımın kurgulanması söz konusu değildir. Bu nedenle uluslararası ya da ulusal düzlemde her kentin mekânsal tasarımını yönlendiren yasal ve yönetmelik bir dayanağın varlığından söz etmek mümkündür. Ulusal düzlemde de her büyük kentte olduğu gibi İzmir büyük kentinin de bağlı olduğu bir yasal dayanak ve onun uygulayıcısı olan yönetmelik bir yapılanma mevcuttur.

İzmir kentinin yasal ve yönetmelik yapılanmasında ilçelerin ve köylerin konumlarına göre üç farklı yasal dayanak mevcuttur. Her belediye kendi sınırları içerisinde 5993 sayılı “Belediye Kanunu” na, ilçe merkezi odak olarak alınmak üzere 50 km mesafe içerisindeki her belediye, belde ve köy yerleşmeleri 5216 sayılı “Büyükşehir Belediye Kanunu”na ve bu ilk 50 km itibariyle il sınırına kadar olan kısımdaki her ilçe, belde ve köy yerleşmeleri ise 5302 sayılı “İl Özel İdaresi Kanunu”na tabi olmaktadır. Bu üçlü yasal dayanağın uygulayıcısı ise her bir kanunun sahip olduğu “İmar Yönetmelikleri”dir.

Bölüm kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi özelinde alınan yasal ve yönetmelik kararlar çerçevesinde “Büyükşehir İmar Yönetmeliği” ile Konak Belediyesi’nin Kemeraltı yerleşmesi için hazırlanmış olduğu “Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı” kararları ve Narlıdere Belediyesi “1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı” kararları incelenerek, doku bütünü, sokak deseni, parsel düzenlemelerine yönelik olarak alınan kararlar irdelenecek ve seçilen örnek alanlar yer oluşturma ilkeleri ve estetik kabuller bağlamında tartışılacaktır.

5.3.1 İzmir Büyükşehir Belediyesi Özelinde Alınan Yasal ve Yönetmelik Kararlar

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nu, İmar Yönetmeliği, İlan-Reklâm Yönetmeliği, gibi yasal ve yönetmelik dayanaklar üzerinden İzmir kentinin yapılaşma

kararları ele alındığında kent bütünündeki genel yer oluşturma kararları ve estetik kabuller bağlamında nasıl bir yapılanma içerisinde olduğu, ilgili maddelerin seçilerek yorumlanması yöntemi ile incelenecektir.

Tablo:5.4 İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği İlgili Maddelerinin Yer Oluşturma İlkeleri ve Estetik İlkeler Bağlamında Değerlendirilmesi

İMAR YÖNETMELİĞİ İLGİLİ MADDELERİ	YER OLUŞTURMA İLKELERİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME	ESTETİK İLKELER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRME
<p>Madde 10: <u>Yapıların Estetiğinde Belediye Yetkisi:</u> “Büyükşehir Belediye Başkanlığı kent genelinde uygun gördüğü yerlerde gerek mevcut gerekse yeni yapılacak yapıların estetiği konusunda ilgili meslek odalarının görüşlerini de alarak kurallar belirlemeye ve bu kuralları koordinasyon kararı olarak tüm ilçelerde uygulamaya koymaya yetkilidir. Ayrıca, yapılaşmanın tamamlandığı meskûn alanlarda, kent estetiğini bozucu veya görüntü kirliliği yaratacak nitelikte yıkık, viran, yanmış, metruk yapılar ile çatı örtüsü veya çatı parapet duvarları yapılmamış yapılarda, bu durumun giderilmesi ilgisine duyurulur. Yukarıdaki fıkralar uyarınca yapılan duyuruda 10 günden az 30 günden fazla olmamak üzere verilen süre içinde duyuru gereğinin yerine getirilmemesi halinde İmar Kanununun 42/II. maddesi gereğince yapı sahibine para cezası verilir.”</p>	<p>İlgili madde yer oluşturma ilkeleri bağlamında yapıların mimari karakterine uyum göstermeyen her türlü unsurun ortadan kaldırma hakkına sahip olmakla, <u>imaj ve kimlik unsurunun</u> korunmasına (mimari stil, uyum sağlama, sosyal ve psikolojik etkileşim gibi) yardımcı olabilecektir.</p>	<p>İlgili madde; <u>Mimari Stil:</u> Mimari karaktere uygun olmayan farklı yapıların kimlik ve imaj oluşumu üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere yardımcı olabilecektir. <u>Oran:</u> Yapıların kendi aralarındaki kat yükseklik bütünlüğü ve insan ölçeği algısını korumada yardımcı olabilecektir. <u>Renk Uyum:</u> Bütün içerisinde yakalanmış olan renk uyumunu bozucu öğelerin ortadan kaldırılmasında etkili olabilecektir. <u>Bütüncül Uyum</u> (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri): Mekânı kimlikli yapısına katkıda bulunan imaj ve kimlik unsurlarını oluşturan mimari tasarım öğelerinin bütünlüğünün korunmasında yardımcı olacaktır. <u>Çekim Merkezi Oluşturma:</u> Kimlikli bir yapıyı oluşturmayı başarmış olan mekânın korunmasına yardımcı olarak çekim merkezi olarak nitelendirilmesine katkı sağlayacaktır.</p>
<p>Madde 24: <u>Parsel Büyüklükleri:</u> “A-Konut ve ticaret bölgelerinde: a)1, 2, 3 katlı inşaata müsait yerlerde: Bitişik nizamda: 6 m. den Blok başlarında: Yan bahçe mesafesi + 6 m.den Ayrık nizamda : Yan bahçe mesafesi toplamı + 6 m.den b) 4,5,6,7, 8, 9 katlı inşaata müsait yerlerde: Bitişik nizamda : 12 m. den, Blok başlarında : Yan bahçe mesafesi + 12 m.den, Ayrık nizamda : Yan bahçe mesafeleri toplamı +12 m.den c) 10 kat ve daha fazla katlı inşaata müsait yerlerde (H max. serbest ve yüksek yapılar dahil) ; 30 m. den, B- Yalnız tek katlı dükkan yapılacak ticaret bölgelerinde: 5 m.den, az olamaz...”</p>	<p>Kararda, sokak deseni ve yapılaşma koşullarının bir bütünlük içerisinde tutulması amacı taşınmasına karşın, <u>kimlikli</u> bir yapı oluşturmada farklı dokulara yönelik alternatifler geliştirilmemiş, mekân <u>tektipleştirilmiştir</u>. Tip imar yönetmeliğinde alınan parsel büyüklükleri kararlarına paralel olarak söz konusu yönetmelikte de kriter olarak yalnızca kat yüksekliği ele alınmış imaj ve kimlik unsuru taşıyan birçok ilkesel yaklaşım göz ardı edilmiştir.</p>	<p><u>İlgili madde:</u> <u>Mimari Stil:</u> Dokunun sahip olduğu mimari karakterin yeni yapılacak yapılarda sürekliliğinin sağlanmasına izin veremeyebilir, aynı zamanda karar tek tip öneriler oluşturduğundan ortaya çıkacak mimari yapılanma her yerleşim alanında benzerlik gösterecek “parsel ve yapı kullanımı bütünlüğünde” kimlikli bir yapıyı oluşturmak güçleşecektir. <u>Oran:</u> Çok katlı yapılaşmaya da olanak sağladığından insan ölçeğinden uzaklaşan çözümler üretmek kolaylaşacak ve büyük parseller içerisinde yüksek katlı yapılaşmanın varlığı oransal olarak tüm kullanımlardan tezat bir görünüm oluşturacaktır. <u>Bütüncül Uyum</u> (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri): Bu koşullar sonucu ortaya çıkacak büyük parselli ve yüksek katlı yapılaşmanın sergilendiği dokuda uyum aramak güçleşirken, kimlikli bir yapıyı oluşturmak adına tasarımcının bütüncül bir uyum yakalamak için hazırlayacağı kompozisyonda tektip öğeler içerecek ve belirli bir parsel formunun dışına çıkamayacaktır.</p>

<p>-Madde 27: Bahçe Mesafeleri:</p> <p>“A- Ön Bahçe Mesafeleri: Ön bahçe ve yol kenarlarına, yeşil sahaya ve otoparka rastlayan bahçe mesafeleri en az 5.00 m.dir. Ancak, yapılaşmanın başladığı adalarda (ayrık yapı nizamı verilen adalar hariç) aşağıdaki koşullara göre, aynı ada yüzündeki mevcut yapılar dikkate alınarak bahçe mesafeleri tayin edilecektir .a)İkiz yapı nizamı verilen adalarda; parsellerden birinde mevcut bina var ise, ikizine verilecek bahçe mesafesinin tayininde mevcut yapı esas alınır.b) Blok yapı nizamı verilen adalarda; aynı blok içindeki parsellerden herhangi birinde mevcut bina var ise, sadece bu bloktaki parsellerin bahçe mesafesinin tayininde mevcut binanın bahçesi esas alınır.c)Bitişik yapı nizamı verilen adalarda; ada yüzünün %50'den fazlasının (sayı ve/veya taban alanı itibarıyla) yürürlükteki imar planına göre gabarisinde ruhsatlı olarak teşekkül etmiş olması halinde, bahçe mesafesinin tayininde aynı gabarideki mevcut binalar esas alınır...</p> <p>C- Arka Bahçe Mesafeleri: Arka bahçe mesafeleri H/2 dir. Bina yüksekliği olan H'nin tespiti bu Yönetmeliğin 30.maddesine göre yapılır. Arka bahçe mesafeleri bir yola cephesi olan, iki yola cephesi olan (köşebaşı parselleri) ve 3 yola cephesi olan köşebaşı parsellerinde de uygulanır. Serbest yapı nizamında binalar arası toplam mesafe yüksek blok'un H/2'sinden az olamaz. Hiçbir yerde 3.00 m. den az olmamak koşulu ile, yapılaşmanın başladığı adalarda (ayrık yapı nizamı verilen adalar hariç) aşağıdaki koşullara göre, aynı ada yüzündeki mevcut yapılar dikkate alınarak arka bahçe mesafesi tayin edilecektir...”</p>	<p>İlgili madde:</p> <p>Ön Bahçe Mesafeleri: -2 katlı ve 10 katlı yapıların bahçe mesafelerinde farklılaşma söz konusu olmamaktadır. Bu nedenle kararın amacının tektip yapılaşma stili oluşturmak ve mevcut durumdaki blok nizamlı bölgeleri istisna olarak tanımlamak olduğu görülmektedir.</p> <p>Arka Bahçe Mesafeleri: -Yalnızca yükseklik (h) faktörü arka bahçe mesafesinde tanımlanmış, burada tektip bir çözüme gidilmemiştir. Farklı genişlikte alternatif doluluk ve boşlukların oluşmasına izin verilmiştir.</p>	<p>İlgili madde:</p> <p>Ön Bahçe Mesafeleri: Mimari Stil: Yeni yapılacak alanlarda ‘yola cephe veren’ yapı karakterini ortadan kaldıran bir yaklaşım sergilemektedir. Aynı zamanda farklı yerleşmelerin farklı kimlikli yapılar oluşturmak üzere alternatif cephe düzenlerine gereksinim duydukları gerçeği göz ardı edilmiştir.</p> <p>Oran: Yüksek katlı yapılaşmalarda ön bahçe mesafesi için farklı bir büyüklük tanımlı değildir. Min. 5m ön bahçe mesafesi kullanıldığında insan ölçeğine uygun olmayan çözümler üretilmiş olacak ve oransal bütünlük hissi ortadan kalkacaktır.</p> <p>Arka Bahçe Mesafeleri: Oran: Arka bahçe mesafelerinde oransal olarak insan ölçeği göz önünde bulundurularak oransa bir bütünlük yakalamak mümkün olabilecektir.</p>
<p>-Madde 29: Bina Cepheleri: “Ayrık yapı nizamına tabi olan yerlerde yapılacak yapıların maks. bina cephesi (30.00) m.dir. Ayrık ve ikiz yapı nizamına tabi olan yerlerde, daha uygun çözüm yolları bulmak maksadı ile birkaç dar parseli birlikte mütalaa ederek o yer için tespit edilen yapı karakterine uyacak bir tertipten uzaklaşmamak kaydıyla, bina cepheleri toplamı (30.00) m.yi geçmeyen ikili veya üçlü bloklar teşkil etmeye belediyesi yetkilidir.”</p>	<p>İlgili maddede mevcut yapı karakterine uygun çözümler üretilmek istenmiş ancak, bu çözümler üretirken de güvensizliğe düşerek, ayrık, bitişik, ikiz nizam uygulamalarına açıklık getirilmemiş, serbest nizam göz ardı edilmiştir.</p>	<p>Mimari Stil: Yapı bütünlüğünün mimari stili nizam kararlarıyla devam ettirilmek istenmiş ancak karara açıklık getirilmemiştir.</p>

<p>-Madde 41: Çatılar: “Çatılar binanın cephe aldığı yolun yapı karakterine ve yapıya uygun nitelikte olmalıdır. Genel olarak çatıların %33 meyilli gabari dâhilinde kalması şarttır. Ancak, ayırık yapı nizamına tabi 2 katı geçmeyen dubleks konut yapılarında, imar durumunda belirtilen gabariye göre %33 meyil hesaplanarak bulunan mahya kotu aşılmamak kaydıyla, çatı eğimi ve çatı biçimi serbesttir. Mahya kotu, mahya izdüşümü bina kitlesinin ½ sinden fazla olmamak kaydıyla beşik çatıya göre hesaplanır.”</p>	<p>İlgili madde: Yapı karakterine ve yapıya uygunluk koşulu getirilerek <u>imaj ve kimlik unsurunun</u> korunmasına (mimari stil, uyum sağlama) yardımcı kararlar geliştirmiş ve her kimlikli mekânın çatı düzenlemelerinin farklı olabileceği kabulü ile çatı biçimi ve eğimi serbest bırakılmıştır.</p>	<p><u>Mimari Stil:</u> Sokak dokusuna büyük ölçüde katkıda bulunan çatı detayı imaj ve kimlik oluşturma mimari stile katkıda bulunan elemanlardan biridir. Bu nedenle ilgili madde çatı biçimi ve eğiminin mimari yapıya uygun olacak şekilde yapılmasını yönlendirmekle estetik bütünlüğün korunmasına katkıda bulunacaktır.</p>
<p>-Madde 46: Pencereleeri: “Binaların pencere boşlukları dar kenarı (0.60) m.den az olmamak şartı ile, toplam faydalanılacak piyes alanının yaşam mekanı, oda ve mutfakların da 1/8'inden ve her durumda (1.25) m²'den az olamaz. Camlı balkon kapıları da pencere boşluğu sayılır. Dubleks konut yapılarında çatı arasına yapılan mekânların pencere boşlukları (0.80)m² den büyük olmamak ve her mekâna çatı üzerinde en çok iki pencere açılmak ve pencereler birbirine eklenerek bant haline getirilmemek şartı ile yapılabilir. Isı yalıtım yönetmeliği hükümleri saklıdır. Binaların bitişik komşu tarafına; ilgili komşu parsel sahibinin muvafakati alınıp tapuya tescil ettirilmedikçe pencere ve kapı açılmaz. Pencere veya kapı açılacak bu piyesin, ayrıca, gerekli ışık ve havayı doğrudan alacak elemanlara haiz olması gerekir.”</p>	<p>İlgili madde: İzmir iklimine uygun pencere önerileri getirememekte, kimliğe katkılı olabilecek düzenlemelere yer vermemektedir. Ayrıca, yönelme ile eşgüdümlü bir pencere açıklık değeri sistemi tespiti yapılarak ilkesel anlamda fonksiyonel ve kimliğe katkılı pencere açıklığı önerisi getirilmediğinden tektipleşen bir detay olarak her mekânda benzer kullanıma yer verilmektedir.</p>	<p><u>Mimari Stil:</u> Her kimlikli yapının ve mimari stilin kendine özgü pencere açıklıkları ve formu olacağı gerçeği göz ardı edilmiştir ve yapılaşacak yapılarda pencere detayı sınırlandırılmıştır. <u>Bütüncül Uyum</u> (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri) Mimari yapıda bütün içerisinde denge simetri oran gibi mimari üslupları yönlendiren pencere açıklıkları tektip bir forma sokulmak istenmiş, mevcut yapılarla birlikte oluşacak olan görsel bütünlük göz ardı edilmiştir.</p>
<p>-Madde 47: Kapılar: “Kapı Yükseklikleri: Kasa dahil (2.10) m.den az olamaz. Kapı Genişlikleri : Birden fazla bağımsız bölümü olan binaların ana giriş kapıları kasa dâhil (1.30) m.den, Bağımsız bölüm kapıları, kasa dâhil (1.00) m.den, Oda ve mutfak kapıları kasa dâhil (0.90) m.den, Yıkanma yeri, WC, odunluk, kömürlük, kiler kapıları kasa dâhil (0.80) m.den Dükkan kapıları, kasa dahil (1.00) m.den, az olamaz. Umumi binalarda, bütün kapılar kaçış yönüne açılacaktır.”</p>	<p>İlgili madde: Kapı detayını tektipleştirerek, geleneksel kapı örneklerini özendirici unsurlar içermemektedir. Aynı zamanda kimlik ve imaj unsuruna katkı sağlayabilecek İzmir kentine özgü malzeme, süsleme gibi detaylara yönelik teşvikler geliştirmemektedir.</p>	<p><u>Malzeme Seçimi:</u> Mevcut yapılara ya da geleneksel İzmir kenti kapı örneklerine uygun bir teşvik bulunmadığından kapı detayı malzeme seçiminde bütüncül bir yaklaşım geliştirilmemiştir. <u>Bütüncül Uyum</u> (Kompozisyon, Düzen, Denge, Simetri): Kapı ve pencere detayları birlikte ele alındığında hem mimari stil ile bütünlük gösterecek hem de İzmir geleneksel dokusuna uygun, sınırlayıcı bir malzeme ile (Ferforje, ahşap vs.) kapı ve pencere bütünlüğü sağlamak üzere yönlendirici unsurlara da yer verilmemiştir.</p>

<p>-Madde 60: Bahçe Duvarları: “Bahçe duvarlarının yüksekliği, binaların yol tarafındaki cephe hatlarının önünde (0.50) m.yi gerisinde ise (1.00) m.yi geçemez. Ayrıca üzerlerine yükseklikleri (1.00) m.yi aşmayan parmaklık yapılabilir. Fazla meyilli yerlerde uygulanacak şekli takdire belediye yetkilidir. Okul, hastane, ceza evi, ibadet evi, elçilik, sefarethane, açık hava sineması ve benzerleri gibi özellik arz eden bina ve tesislerin bahçe duvarları ile sanayi bölgelerinde yapılacak bahçe ve çevre duvarları bu madde hükmüne tabi değildir. Zemin katlarda dükkân yapılmasına izin verilen yapılarda, yaya kaldırımı ile aynı seviyedeki ön bahçeler yayaya açık bulundurulacaktır. Bu bahçelerde yayaların can emniyetini tehlikeye düşürecek duvar ve mâniolar yapılamaz.”</p>	<p>İlgili madde: Bahçe duvarları detayını yalnızca teknik boyutuyla ele almış, sokağa katkılı bahçe duvarı oluşturmak üzere yerel malzeme kullanımı yada sınırlayıcı peyzaj düzenlemeleri ile kimlikli bir sokak dokusu oluşturmak gibi teşvikler geliştirmemiştir.</p>	<p><u>Malzeme Seçimi:</u> İmaj ve kimlik unsuruna katkıda bulunabilecek bahçe duvarı detayı estetik kabuller bağlamında ele alınmamış, mevcut yapıya yada yerel malzemeye uygun bir bahçe duvar önerisi geliştirilmemiştir.</p> <p><u>Bütüncül Uyum:</u> Bahçe duvarlarına hareket ve renk kazandırılmak üzere, yöreye özgü yada kimlikli bir yapı sergileyebilecek her türlü peyzaj unsuruna yönelik bir öneri geliştirilmemiştir.</p>
---	---	---

Bölüm kapsamında bir değerlendirme yapıldığında; gelişmekte olan ülke deneyiminin temsili olarak seçilen İzmir kentinin;

- tarihi kent merkezi kentsel *imaj ve kimlik* unsurları olarak ele alındığında, mekânın gelişme yoğunluğu, karma kullanım, mimari stil, nirengi noktaları gibi yer oluşturma ilkeleri açısından başarılı örnekler sergilediği ancak, kentsel konfor, bütüncül uyum, mevsimsel stratejiler gibi kavramların tasarım boyutunda yeni ele alınmaya başlandığı gözlenmektedir. Estetik değerlendirildiğinde ise, geçmişin mevcut yapıları ile günümüze taşınan, kentsel imaj ve kimlik unsuruna katkıda bulunan mimari stillerin ve işlevleriyle mekâna isimlerini vermiş yapıların (Hisarönü Camii ve Meydanı, Ali Paşa Şadırvanı ve Meydanı vb.) çekici, odak noktası haline gelen mekânlar oluşturmayı başardığı ancak, kentsel estetik detayında; bütüncül uyum (yeni yapılar ile oluşan tezatlıklar), kentsel konfor kavramının içerisinde ele alınan temizlik ve güvenlik gereksinimleri göz ardı edilen kavramlar olmuştur. Ancak son dönem Kemeraltı restorasyon ve kentsel donatı çalışmalarında bu olumsuzlukları giderici önlemler alınmaya başlanmıştır.
- Yeni gelişme alanlarında ise, yer oluşturma ilkeleri açısından irdeleme yapıldığında, imaj ve kimlik unsurlarına yönelik, mimari stil, uyum sağlama ilkelerinde site grupları ya da tekil apartman yapıları kendi içerisinde başarılı örnekler sergilerken, bütün olarak ele alındığında mimari stil açısından kimlikli ve İzmir kentine özgü bir mekân hissi oluşturulamamaktadır. Gelişme yoğunluğu, karma kullanım ve nirengi noktası oluşturma ilkelerinde ise alışveriş merkezleri bu özellikleri sağlarken diğer tüm kamusal alanlarda bu ilkelere yönelik geliştirilen tasarımlar zayıf kalmaktadır. Kentsel estetik boyutunda ise uyum tek tek yapı gruplarında sağlanırken bütüncül uyumdan söz edilememekte ancak kentsel konfor detayında irdelendiğinde mekân temizlik ve güvenlik unsurları açısından konfor gereksinimine yanıt verebilmektedir.

Yer oluşturma ilkeleri ve estetik değerlerin yanı sıra mekân, yasal ve yönetsel dayanakları üzerinden ele alındığında, imar yönetmelikleri ile oluşturulan, mekânı

tektipleştirmek üzere hazırlanan ilkelerin, imaj ve kimlik oluşumunu olumsuz yönde etkilediği bilgisine ulaşılmaktadır. Mekânın sahip olduğu kimlikli yapı göz ardı dilerek, İzmır kenti imaj ve kimlik unsuruna katkıda bulunacak ilkesel yaklaşımlara yer verilmediği tespiti yapılabilmektedir.

BÖLÜM ALTI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma her ‘yer’in kendine özgü koşulları olduğu, farklı planlama süreçlerine sahip olduğu ve bu süreçleri yaşama geçirmede farklı ilkesel yaklaşımlara gereksinim duyulduğu kabulü ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimlerini birarada değerlendirme gerekliliğine temellenmektedir. Benimsenen karşılaştırmalı bakış çerçevesinde eşdeğer bir temel aranmaksızın ülkelerden seçilen örnek kentlerin nüfus yoğunluğu, sosyal-ekonomik yapılanma, yasal ve yönetsel dayanaklar gibi birçok parametre açısından farklılıklar taşıması bir avantaj olarak kabul edilmiş ve söz konusu farklılıkların kentsel mekânda yer oluşturma kavramı ve estetik değer oluşumu anlamındaki yansımaları bu anlayış üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çalışmada benimsenen sorgulama biçimi kentlerin kendi öz değerleri ile yer oluşturma ve kent estetiği kavramlarını nasıl değerlendirdiği, nasıl bir işleyişe sahip olduğu ve bu işleyişin sonucunda ortaya çıkan kentsel yapılanmanın başarılı olduğu yönlerin ya da eksik kaldığı noktaların tespitinin yapılmasını hedeflemektedir.

6.1 Sonuca Doğru

Bu bölümde her iki ülke ve temsili olan kentlerin içerisinde yapılandığı mekânsal kullanımları etkileyen; sosyal, ekonomik yapı, yasal ve yönetsel dayanak, bölgeye özgü geliştirilen araçlar sonuç ürün olarak ele alınacak bu ürünlerin yansımaları olan kentlerin başarılı bir kentsel mekân oluşturma anlamında aldıkları yol, estetik kabulleri ve yer oluşturma ilkeleri saptanacaktır. Bu saptamayı yaparken de gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel gelişim ve planlama pratiği arasındaki farklılaşmalar, mevcut kurumsal yapı, toplumsal değerlerin kentsel mekân üzerindeki yansımaları ve mekânsal pratik ve estetik değer algılarına ilişkin tespitlere ulaşılabilecektir.

6.1.1. Sosyal Nitelikler

Sosyal ve toplumsal yapı ülkelerin yer oluşturma desenini belirlemede yönlendirici olan asal parametreler arasında yer almaktadır. Toplumun nüfus yapısı, bu yapıya bağlı olarak mekânda gereksinim duyulan kullanımlar, alınan göçler, toplumun etnik yapısı yer oluşturma süreçlerini ve estetik değer algısını etkileyen niteliklerdir.

Almanya Deneyimi: Alman kentleri son dönemlerde giderek artan yaşlı nüfusun kentsel alandaki gereksinimlerine paralel olarak yeni mekânsal düzenlemelere gereksinim duymaktadır. Aynı zamanda doğurganlık oranındaki azalma da, kentlerde daha az genç insanın yaşayacağı anlamına gelmektedir. Yaşlı nüfus için gerekli olan mekânsal çözümlere ihtiyaç artarken, genç nüfus için gerekli olan, anaokulları, okullar, üniversitelere olan gereksinim azalmaktadır. Demografik yapıdaki bu değişim konut büyüklüklerini de etkilemekte ve daha küçük aileler daha farklı konut çözümlerine gereksinim duymaktadırlar. Küçülen aile yapısı bireysel (tekil) konut talebini artırmakta, özellikle yoğun nüfusun bulunduğu alanlarda yeni gelişim yerleri oluşturma gerekliliği ortaya çıkmakta ve yaşama mekânları tasarımında yeni yer oluşturma yaklaşımları benimseme durumu gündeme gelmektedir. Koblenz kenti için de aynı koşullar söz konusudur. Yeni gelişme alanlarında yer oluşturma ilkeleri kapsamında gözönünde bulundurulan temel unsur küçülen aile yapısı ve yaşlı nüfusun sayısındaki artıştır. Bu nedenle konut politikaları ve yer oluşturma ilkeleri bu sosyal durum üzerinden geliştirilmek durumundadır.

Türkiye Deneyimi: İzmir kentinin nüfus büyüklüğü açısından üçüncü büyük kent olması, yıllar itibariyle genç nüfus oranındaki sürekli artış, kırsal ve kentsel alandan alınan göç ve aynı zamanda içerisinde çok uluslu etnik bir yapıyı barındırması nedeniyle kent çok farklı mekânsal çözümlere gereksinim duymaktadır. Bu farklı gereksinimlere aranılan çözümler kentin çeperlerinde yeni gelişme alanları tarif edilerek çözülmeye çalışılmakta^{***}, farklı gelir gruplarından olan kullanıcılara

*** Yeni gelişme alternatiflerinden biri olan TOKİ konutları örneğinde de, kentsel dönüşüm kavramı çerçevesinde sosyal ve ekonomik yapı ile örtüşmeyen bir yerinden etme süreci başlamıştır. Bu şekilde yer'den kopararak mekân'a taşıma sürecini başlatan kentsel dönüşüm çalışmaları, yer oluşturma

alternatif yerleşim birimleri oluşturulmak istenmektedir. Bu çoklu yapıyı tek bir kimlikli yapı altında toplamak güçleşirken, bu zorluğu ortadan kaldırmak üzere ortak bir yer oluşturma dili ve estetik değer algısı geliştirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve toplumsal yapısı kentlerin yer oluşturma deseninde öncelikle ele aldığı yerleşme parametrelerinin değişkenlik göstermesine neden olmaktadır. Gelişmiş ülke deneyiminde nüfus yapısına bağlı kalınarak gereksinimler paralelinde ilkesel ve estetik kaygılar taşıyan mekânsal tercihler geliştirilirken, gelişmekte olan ülke örneğinde demografik yapı daha ikincil planda yer oluşturma desenine müdahale etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde sosyal ve toplumsal yapının özelinde farklı kentsel dönüşüm süreçleri başlatılmaktadır. Bu dönüşüm stratejileri ile yer'den koparılarak mekân'a taşıma süreci yer'i ile özdeşleşmeyen yeni mekân oluşumları ortaya çıkarmakta ve bu oluşumlar yer oluşturma ilkeleri ile benimsenen yerleşme süreçleri ile zıtlıklar oluşturmaktadır. Sonuç ürün olarak ise estetik kaygıların dikkate alınmadığı yer'den mekân'a, dönüşen, imaj ve kimlik unsurundan yoksun yeni gelişme alanları kentlere eklenmiş olmaktadır.

6.1.2. Kültürel Nitelikler

Yerleşme süreçlerine etki eden kültür kavramı^{†††} kentlerde mevcutta var olan kimlikli yapının geleceğe taşınımında ve yeni gelişme alanlarında imaj - kimlik unsurunun oluşumunda etkili olan toplumsal bir bilinçlilik düzeyidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu bilincin yaygınlaşması amacıyla çeşitli çalışmalar yürütülmekte, kentlerin sahip olduğu kimlikli yapının mekâna yansıma biçimleri ve bu yapının sürdürülmesi için geliştirilen politikalara yer verilmektedir.

Almanya Deneyimi: Toplumun daha iyi bir yapılı çevre konusunda bilinçlilik düzeylerini artırmak, mekân ve tasarımı konularında bilgi edindirmek ve estetik

kavramında oluşturulmaya çalışılan mekân'ı yer'e dönüştürme çabasına ters düşmekte, sosyal ve toplumsal yapıya müdahale eden bu yaklaşım kentsel mekânda farklı çözüm arayışları içerisine girmektedir.

^{†††} Burada kültür kavramı "kent kültürü" kavramına karşılık gelmektedir.

değer algısına yönelik toplumu bilinçlendirmek üzere, müzeler⁺⁺⁺, mimarlık merkezleri^{§§§} medya, eğitim kurumları birlikte çalışmaktadırlar. Bu süreçte odalar ve dernekler yönlendirici olmakla birlikte, idari yönetimler de kanunlar çerçevesinde bu hareketlere rehberlik etmek ve mali destek sağlamak anlamında bu sivil toplum kuruluşlarına destek vermektedir.

Müzeler: Planlama ve mimarlık konuları hakkında toplumun bilinçlendirilmesi amacıyla farklı kentlerde tasarım ve mimarlık müzeleri kurulmuştur. Müzelerin yanısıra bazı yerel mimarlık merkezleri ile de mimarlık ile ilgili soruların tartışıldığı platformlar oluşturulmak istenmiştir. Kahler'in (2001) yayınladığı listeden aktarılan tasarım ve mimarlık müzeleri ile mimarlık merkezleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Medya: Basında, radyoda televizyonda kentsel yapılanma ile ilgili her detaya yer verilerek toplumun kent ve mimarlık gündemini takip etmeleri amaçlanmaktadır. Medya aracılığı ile yapılan mimarlık eleştirilerinin mekân ile ilgili soru sorma, yorumlama gibi kentsel bilinçlilik düzeyini artırmaya yönelik bir araç olarak kullanıldığı öne sürülebilecektir.

Eğitim Kurumları: Yapılı çevreye karşı küçük yaşta oluşturulmaya başlayan yargı ileriki dönemlerde mekâna nasıl bakılacağı ve mekanın nasıl kullanılacağı açılarından da yönlendirici olmaktadır. Kişisel ilgi, aile içi eğitim, içerisinde yaşanan mekân, toplumsal çevre mekânın algılanmasında belirleyici olan etkenlerdir. Ülkede bu nedenle üst sınıfların eğitim kitaplarında mimarlık ve yapı

Tasarım ve Mimarlık Müzeleri

Aşağıdaki kurumlar 20. yüzyıl mimarlığı üzerine yoğunlaşmışlardır:

- Frankfurt / Main'deki Alman Mimarlık Müzesi
- Berlin'deki Bauhaus Tasarım Müzesi Arşivi (Arşiv Bauhaus atölyelerinde yapılan ve tarihi önem taşıyan çalışmalarla sınırlıdır)
- Dessau'daki Bauhaus Vakfı (Müze olarak düzenlenmemiştir, binanın kendisi sergilenmektedir)
- Hohenhof, Hagen Impulse Müzesi (Burada da tarihi içeriğe odaklı bir sınırlama vardır)
- Münih Teknik Üniversitesi Mimarlık Müzesi ile Augsburg'daki Schwaben Mimarlık Müzesi

§§§ Mimarlık Merkezleri

- Berlin'deki Alman Mimarlık Merkezi (DAZ)
- Kassel KulturBahnhof'ta Mimarlık Merkezi
- Hamburg'da Mimarlık Merkezi (AC)

kültürü ile ilgili konulara yer verilmekte ve bu eğitimin anaokullarından başlayarak verilmesi konusunda politikalar geliştirilmektedir.

Bu üçlü bilinçlendirme politikaları çerçevesinde Koblenz kenti tarihi ve kültürel değerlerini Altstadt'da başarıyla sergileme imkânı bulmaktadır. Yapı sahiplerinin, yerel yönetimin ve halkın katılımıyla tarihi merkez başarılı bir kentsel mekân örneği olmayı başarmıştır.

Türkiye Deneyimi: Geçmişten taşıdığı kültürel değerlerini, gelenek ve göreneklerini, alışkanlıklarını güçlkle ayakta tutmaya çalışan kent, modernizmin beraberinde getirdiği tektipleşme mantığı ile yapılaşmış durumdadır. En özgün kültürel değerlerin sergilendiği Tarihi Kemeraltı çarşısı, toplumsal, kültürel değerlerin ve kimlikli yapının mekân üzerinde yansımalarının bulunduğu başarılı örneklerden biridir. Tarihi yapıların eski fonksiyonları ile kullanımına devam ettirilmeleri, dönüşen gereksinimlerin de mekânda yer bulması ile merkez geçmiş ve günümüz toplumsal yapısı birarada kurgulanmaya çalışılmaktadır.

Kentsel Tasarım Rehberi: Toplumsal değerlerin mekân üzerindeki yansımalarını başarı ile geleceğe taşımak için koruma amaçlı imar planının yanısıra *Kentsel Tasarım Rehberi* geliştirilmiştir. Bu rehber öncülüğünde mekânın sahip olduğu tarihi yapıların kimlikleri ile korunarak yapılaşmasında bir rota tariflenmiştir.

Yarışmalar: Son dönem çalışmalarından olan 'Kemeraltı Çarşısı Üst Örtü ve Kent Mobilyaları Yarışması' dokuya uygun kentsel mobilya geliştirme ve restore edilen yapılar ile mekânın bütünleşmesine katkıda bulunabilmek üzere geliştirilen toplumsal çabalardan bir diğeridir.

Koruma planları, restorasyon çalışmaları, kentsel tasarım rehberleri ve yarışmalar ile kentsel mekanın kimlikli yapısına katkıda bulunabilme çalışmaları, yapı sahiplerinin ve mekanı kullanan toplumun yeterince bilinçlendirilmemesi sonucu kimi zaman başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle yer oluşturma kavramında ve ona eklenen estetik değer yargısının oluşumunda toplumsal bilinç düzeyi yer'e dönüşen mekânlar oluşturmada güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır.

6.1.3. Ekonomik Nitelikler

Kentsel mekânda yaşayan kullanıcıların ekonomik düzeyleri şüphesiz mekânın yapılanmasını etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Ekonomik refah düzeyi arttıkça mekânsal kaliteye yükseltmeye yönelik çalışmalarda hız kazanmaktadır. Mekansal kalite arayışlarında ve yapı kültürünün geleceğe aktarılmasında kentlerin sahip oldukları ekonomik düzey bu anlamda bağlayıcılık niteliği taşımaktadır.

Almanya Deneyimi: Ülkenin tümünde ekonomik refah düzeyinin yüksek olduğu kabul edilmekle birlikte, küreselleşme kaynaklı yatırımcı ve sermayecinin serbest dolaşım hakkına sahip olması nedeniyle, ekonomik gücü elinde tutan büyük grupların, ülke dışında yatırım yapma eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Bu nedenle gün geçtikçe ekonomi ve istihdam sektöründe de yaşanan farklılaşma geleneksel endüstri alanlarının ve kimi mesleklerin ortadan kalmasına neden olmakta, istihdam edilen nüfusun sayısında azalma meydana gelmektedir. Bu değişimler “firmaların yer seçiminde olduğu gibi, teknik donanım, yapı tasarımı ve altyapı ihtiyaçlarını da etkilemektedir. Bu değişiklikler kapsamında, kent içinde terkedilmiş tesis ve mekânlar, şirketlerin yeni bina ihtiyaçları için kent sınırları dışındaki yerleşmelerden daha cazip olanaklar sunarken, bir yandan da daha esnek yapıların tasarımına yönelik talepler ortaya çıkmaktadır” (Kahler, 2001) Kent merkezinin kent çeperlerinden daha fazla ekonomik aktiviteyi içerisinde barındırması ve erişim kolaylığı sağlaması yatırımcıyı kent merkezinde yer alan mekânsal boşluklara doğru yönlendirmektedir. Bu yönlendirmede etkili olan bir diğer faktör ise kentsel mekânın devamlı ziyaret edilen bir odak olması nedeniyle firmanın tanıtımının daha kısa sürede yapılabilmesine olanak sağlamasıdır. Bu tanıtım için ise kentsel boşlukta inşa edilen mimari yapı kullanılmakta, kentlerin merkezleri birer vitrin olarak değerlendirilmektedir.

Bu durumun Koblenz kenti üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak üzere kent merkezinin yakın çevresinde yeralan kentsel boşluklar için yarışmalar düzenlenmektedir.**** Atıl mekânların kente entegrasyonunu sağlamak üzere mevcut

**** Koblenz Zentral Platz meydanında bu kentsel boşlukları değerlendirmek üzere, Altstadt (Eski kent merkezi) ile bütünlük sağlayan bir meydan tasarımı yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmada meydana farklı fonksiyonların yüklenmesi istenerek yatırımcıyı teşvik etmek üzere karma bir alışveriş

dokunun yer oluşturma karakterine uygun olarak alternatif çözümler bulma yoluna gidildiği gözlenmektedir.

Türkiye Denevimi: Kent içerisindeki bölgelerin ekonomik refah düzeyindeki farklılaşmalar, kimi zaman toplumsal ve kültürel değerlerin başarı ile korunmasına, geleceğe aktarılmasına, yeni gelişen mekânsal değerlerin ise kimlikli ve kaliteli çözüm önerileri sunmasına engel olmaktadır. Kemeraltı örneğinde gözlenen bu ekonomik yetersizlikler kaynaklı olarak tarihi değerlerin korunması ve bakımında yaşanan sıkıntılar, kentsel mekân için geliştirilen ilkesel planlama yaklaşımlarının da hayata geçirilmesine engel olmaktadır. Diğer taraftan, son dönemlerde ekonomi temelli sıkıntıları ortadan kaldırmak üzere yerel yönetim ve Kemeraltı esnafı arasında ortak bir noktada buluşmuş ve yönetimin desteği, esnafların katılımı ile mekânsal kaliteye yönelik söz konusu sıkıntılara çözümler üretilmeye başlanmıştır.

6.1.4 Bölgeye Özel Nitelikler

Kentlerin kimlikli yapılarını korumak ve yeni planlama alanlarında bu yapıyı sergilemek üzere, bölgeye ya da kente özel planlama stratejileri geliştirilmektedir. Bu çalışmalar ile yasal ve yönetsel uygulamalara ek olarak kentlerin imaj ve kimlik unsurunu kent gündemine taşımalarına olanak sağlanmakta, yeni planlama süreçleri tartışılma imkânı bulmaktadır.

Almanya Denevimi: Yer oluşturma kavramı, estetik ilkeler, yapı kültürü gibi kentsel mekânın biçimlenmesine yönelik olarak geliştirilen planlama politikalarına yön vermek üzere Koblenz kentinin bağlı olduğu Rhineland Eyaletinde “koalisyon anlaşmasının gereği olarak bir ‘Yapı Kültürü Yuvarlak Masası’ kurulmuştur. Bu girişimle, politika, endüstri, bilim ve yönetim alanlarının temsilcileri arasında geniş kapsamlı bir tartışma ortamının yaratılması ve eyalette bütüncül ve sürdürülebilir bir yapı üretimini temel alan bir yapı kültürü programının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.” (Kahler, 2001)

kullanımına olanak sağlayacak şekilde meydan da öneriler getirilmesi istenmiştir. 2005 Kasım ayında düzenlenen yarışmaya DEÜ Mimarlık Fakültesi öğrencilerinden mimar Merih Feza Yıldırım ve şehir plancısı Tuğba Deniz Coşkun katılmıştır.

Aynı zamanda kent içerisinde planlanan bölgelerin herbiri için imar yönetmelikleri oluşturulmuş ve söz konusu yönetmelikler yoluyla kentin sahip olduğu imaj ve kimlik unsurlarını korumak üzere planlama politikaları geliştirilmiştir. Yerel yönetimlerce bu planlı bölgelerden 20–30 yıl boyunca sorumlu olacak teknik ekipler kurulmuştur. Kentin yer oluşturma ve estetik değerlerini korumak üzere sözü edilen teknik ekipler görevlendirilmektedir.

Türkiye Deneyimi: Kentin kimlikli yapısını korumak ve geleceğe aktarmak üzere hazırlanan Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi ve bu rehberin yanısıra düzenlenen yarışmalar, tarihi merkezin özel niteliklerini koruma altına almak için geliştirilen araçlardır. Aynı zamanda Büyükşehir Belediyesince kurulan Tarihsel Çevre ve Kültür Varlıkları Şube Müdürlüğü kültürel değerleri ve kimlikli yapıyı korumak üzere alan üzerinde çalışmalar yürütmektedir. Ancak kentin geriye kalanı için geliştirilmiş kentsel tasarım rehberi ya da mekânsal kaliteyi yönlendirecek özel müdahaleler bulunmamaktadır. Bu nedenle de yeni gelişme alanlarında imaj ve kimlik unsuru gözardı edilmekte, yer'e özgü olan faktörler değerlendirmeye alınmamaktadır.

6.1.5 Uygulamaya Yönelik Araçlar

Almanya Deneyimi: Yapı üretim sürecinde kentlerin sahip olduğu arazi kullanım planları ve imar planlarının elverdiği sınırlar dâhilinde mülkiyet sahiplerine konut yapma hakkı verilmektedir. İdari yönetim mekân üretim sürecine farklı noktalarda dâhil olmakta, kamu ve özel kesimin ortak payda da bulunduğu yatırımlara izin verilmektedir. Yönetim bu noktada federal sisteme uygun olarak yasal düzenlemeler paralelinde hem *kamu yararını*, hem de *özel alan yararını* eşit düzeyde gözetme yoluna gitmektedir. Bazı özel durumlarda ise, yerel yönetim inşaat izni verilme sürecinde, kendi gelişim politikaları doğrultusunda yatırımcıyı yönlendirmekte, yapının fiziksel biçimi konumu ve tüm tasarım detaylarına müdahale etme hakkına sahip olmaktadır. Bu yasal dayanaklar ile kimlikli yapı ile örtüşmeyen projeler ve

mekan üzerinde geliştirilen kararlara müdahale edilmekte, eyalet yönetiminin yönlendirmeleri doğrultusunda projeler revize edilmektedir.

Geleneksel dokuların bulunduğu alanlarda ise kentsel restorasyonu teşvik edici özel yatırım programları oluşturmaktadır. Eski yapıların yıkılmadan korunması ve öncelikli olarak konut kullanımının devam ettirilmesi yönünde özendirici politikalara yer verilmektedir. Bu özendirici politikaların yanısıra vergi yasaları ve vergi muafiyeti de tanınarak tarihi ve kültürel değerlerin kimlikleri ile korunması yönünde teşvikler geliştirilmektedir.

Türkiye Deneyimi: Yapı üretim sürecinde mülkiyet üzerinde geliştirilen plan kararı paralelinde mülkiyet sahiplerine yapı yapma hakkı tanınmaktadır. Yapılar, var ise 1/5000 ve 1/1000 ölçekli nazım ve uygulama planlarına ve ilgili belediyesinin imar yönetmeliğine uygun olarak yapı yapma hakkına sahip olmaktadır. Alt ölçekli planı olmayan alanlarda 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planı kararları geçerli olmakta, ilgili planın plan notları ve uygulama yönetmeliği doğrultusunda kararlar geliştirilmektedir. Ancak özel plan geliştirilen alanlar dışında (örneğin Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı) hazırlanan imar planları ve ilgili yönetmelikleri kentsel imaj ve kimlik unsuru gözardı edilerek tektipleşen mekânsal uygulamaları özendirilmektedir. İmar yönetmelikleri ile verilen haklar mekânın kimlikli yapısı, sahip olduğu kompozisyon ve o yörede yaşayan kullanıcıların kültürel ve toplumsal değerlerinden bağımsız olarak, her mekân için benzer koşullar geliştirmektedir. Kentsel imaj ve kimlik unsurunun yeni gelişen alanlarda gözardı edilmesinin temelinde imar yönetmelikleri ile tektipleştirici mekânsal çözümler önerilmesinin etkisi büyüktür.

İki ülke özelinde ele alınan tüm bu nitelikler yer oluşturma ve estetik değer oluşumu özelinde incelendiğinde, varılabilecek sonuçlar şöyledir:

- **Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentsel gelişim ve planlama pratiği arasındaki farklılaşmalara yönelik olarak;**
 - İki ülke arasında sosyal nitelikler açısından oluşan farklılıklar (örneğin: nüfus) farklı mekânsal gereksinimleri ve dolayısıyla yer

oluşturma ilkelerinin bu gereksinimlere paralel olarak özelleştirilmesini gerektirmektedir.

- Planlama pratiği açısından geliştirilen ve ilgili mesleklerden oluşturulan koalisyonlar ile (örneğin: Yapı Kültürü Yuvarlak Masası) bir tartışma ortamı yaratılarak eyalette sürdürülebilir yapı üretimini temel alan bir anlayış geliştirilmektedir. Bu çalışmanın ürünü olarak da kentsel mekânda kentsel kalite ve kimlikli yapı oluşturma adına başarılı örnekler gözlemek mümkün olabilmektedir.
- Yerel yönetimlerin oluşturduğu teknik ekip ile (örneğin: Koblenz Belediyesi) 20-30 yıl içerisinde mekanı denetim altına alarak yer oluşturma ve estetik değerler kapsamında gelişmesini yönlendirecek bir planlama pratiğinin varlığı, kimlikli yapının sürdürülebilmesinde önemli bir araçtır.

▪ **Mevcut kurumsal yapıya yönelik olarak;**

- Kentsel mekân içerisinde yapılaşacak özel mülkiyet alanlarında verilen yapılaşma haklarında yalnızca *kamu yararının* değil, *özel alan yararının* da eşit koşullarda gözetiliyor olması farklı bir tasarım anlayışını da beraberinde getirmektedir.
- Yapılaşma hakkı verilirken gerekli durumlarda ilgili yönetmeliğe bağlı kalınmayarak mevcut dokunun kimlikli yapısına uygun çözümler sunan yeni yapılaşma hakları vermekle, esnek bir planlama anlayışı geliştirilmekte, bütünlük açısından doğru ürünler ortaya çıkmasına olumlu yönde katkıda bulunmaktadır.
- Geleneksel dokuda mülkiyet sahibi olan kişilere, yapıların kimlikli bir şekilde korunmasını özendirmek amacıyla vergi muafiyetleri, vergi yasasında bu konunun değerlendirilmesi estetik mekân oluşumuna katkı sağlamaktadır.

▪ **Toplumsal değerlerin kentsel mekân üzerindeki mekânsal pratiği ve estetik değer oluşumuna yönelik olarak;**

- Bilinçlilik düzeyini artırmak üzere geliştirilen müzeler, medya aracılığı ile bilgilendirme, eğitim kurumları ile mekânı sorgulamayı

öğretme çalışmaları kentsel mekânın imaj ve kimlik unsurunun korunmasında etkili çalışmalardır.

- Geçmişten günümüze korunarak ulaşmayı başarmış tarihi mekânların eski canlılığını yitirmeden kullanılmasına yönelik olarak panayırılar, festivaller, toplantılar düzenleyerek hem festival kültürünün yaşamasına katkıda bulunmak, hem de mekân ile bütünleştirmek çabası toplumsal değerlere sahip çıkıldığının da birer göstergesi olmaktadır.

6.2 Öneriler

Çalışma yer oluşturma ilkeleri ve ona eklenen kentsel estetik değerlerini geliştirmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimlerinde ortaya koymayı amaçlamıştır. Şüphesiz her iki ülke deneyiminin de kendi sosyal, kültürel, ekonomik, toplumsal yasal ve yönetsel kavramları çerçevesinde mekânı yönlendirme başarısı açısından açmazları vardır. Tez çalışması kapsamında tek tek başarılı yönler işaret edilmeye çalışılmış, kent içerisinde yer'e dönüşmemiş mekânlar, estetik değer algısından yoksun noktalar her ülkenin kendi pratiği özelinde ele alınmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde başarılı kentsel mekânlar oluşturmak üzere belirlenmesi gereken yer oluşturma ilkeleri ve ona eklenen estetik değer algısını, mekâna yerleştirmede rol alan aktörlerin üzerine düşen görevler tartışılacaktır. Önerilen bu görev paylaşımı ile gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler arasında ayırım yapılmaksızın çalışma boyunca başarılı mekân oluşturmada ortaya çıkan sorunları çözümlenmek üzere bir yöntem belirlenmeye çalışılacaktır.

6.2.1 Aktörler Üzerine Düşen Görevler

Bu görev paylaşımındaki temel unsur toplumun her kesiminin, kentsel mekân ve onu oluşturan parçalar üzerindeki belirleyici rolüne değinmektir. Aynı zamanda her bir aktör yapılı çevrenin kalitesi ve onu üzerindeki dönüştürücü etkisi konusunda bilinçlendirilmek durumundadır. Buradan hareketle kentsel mekân üzerindeki yer

oluşturma çabaları ve estetik değer olgusuna bulunulacak katkı anlamında, mekânın yönlendiren aktörlerin üzerine düşen görevler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

6.2.1.1 Devletin Üzerine Düşen Görevler

Destek Politikaları: Kalite güvencesi veren firmalar ile anlaşmalar yapılarak, kamusal yatırımlarda vergi avantajları sağlanabilir. Uzun vadeli yatırımlar için vergi indirimleri ile yatırımcılar teşvik edilerek, mimarı mirasın korunarak kullanılması yönünde mali açıdan destek fonları oluşturulabilir.

Gelecek Senaryoları Geliştirme: Ülkenin sosyal ve ekonomik yapısındaki değişimleri gözleyerek olası mekânsal gereksinimlere yönelik politikalar geliştirmesi gerekmektedir. Bu öngörülerini geliştirmek üzere de sosyal ve mekânsal araştırmalara maddi destek sağlayarak, gelecek senaryoları hazırlamak durumundadır.

Teşvikler: Mekân üzerinde karar üretme sürecine katkıda bulunan genç yeteneklere yönelik, yarışmalar, paneller düzenleyerek kentsel mekân üzerinde düşünmeye teşvik edilebilir. Ayrıca kentsel mekân üretim sürecine katkıda bulunan her meslekten çalışanın araştırma projelerine destek olunmalıdır. Ortaya çıkan ürünler sergilenerek ya da basın yoluyla tanıtılarak kamuoyunun dikkati bu yöne çekilebilir, aynı zamanda tasarımcılar ve uygulamacılar teşvik edilebilir.

Tanıtım Politikaları: Yapılı çevre kalitesinin kentsel düzlemdeki önemini vurgulamaya yönelik, kentlerin sahip olması gereken politikalar konusunda medya aracılığı ile topluma bilgi verilebilir. Kentsel kaliteye ulaşmış başarılı örnekler tanıtılarak, diğer mekânlarında bu düzeye ulaşabilmesi için özendirici sunumlar yapılabilir.

6.2.1.2 Yerel Yönetimlerin Üzerine Düşen Görevler

Tasarım Politikaları: Yerel yönetimlerce hazırlanacak imar planları, kentsel tasarım planları ve alt ölçekli mekânsal çözümler yer oluşturma ve estetik değer kavramlarının tartışıldığı araçlardır. Bu araçlar üzerinde ilkesel tasarım politikaları benimsenerek yer'e dönüşen estetik kaygılar taşıyan mekânlar üretmek asıl politika olmalıdır.

Kamusal Mekânlar Üzerine Geliştirilen Politikalar: Kamusal mekânlar her gelir grubundan kentliye hitap eden ortak mekânlar olarak tasarım politikalarında yerlerini alabilirler. *Elit* ya da *öteki* olarak tanımladığımız varlıklı ve yoksul kesimlerin bir aradalığını içerici çözümlere yer verilerek, toplumun hiçbir kesiminin mekândan dışlanmaması yönünde mekânsal tedbirler geliştirilebilir.

Kent Merkezleri Üzerine Geliştirilen Politikalar: Tarihi kent merkezlerinde atıl kalan ya da eskimeye bırakılmış yapıların yapı sahipleri ile ortak bir çalışma yürütülerek, merkezlerin yeniden canlandırılması ve *kentsel kimliğin* yaşatılmasına katkıda bulunulması gereklidir. Yapı sahipleri, potansiyel yatırımcılar ve devlet desteğini birarada buluşturmak üzere kentsel kurullar kurulabilir ayrıca kent çeperlerinde ticari aktivite için yeni gelişme alanları önermek yerine, kent merkezlerinde terk edilen büyük ölçekli kullanımların değerlendirilmesine yönelik planlar geliştirilebilir.

Yerel Yönetime Katılım: Her geçen gün artan rant ve çıkar ilişkileri kaynaklı birçok plan ya da plan kararının değişikliğe uğraması, özel alanların planlanmasında ilgili mesleklerden kentlilerin planlama sürecine dahil edilmemesi yer oluşturma ilkeleri dışında bir planlama yaklaşımının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle plan yapım sürecinde ilgili mesleklerden halk katılımı sağlanarak planların kamuoyuna açık alanlarda tartışılması gerekmektedir. Ayrıca yerel yönetimler kentlilerin imar ve mimarlık konularını danışmak üzere danışmanlık birimleri kurmalıdırlar. Yatırımcıların, mülkiyet sahiplerinin sahip oldukları taşınmazlarla ilgili kentsel mekânın kimliğine uygun yapı üretme koşulları üzerinde bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

6.2.1.3 Yapı Sahibi Yatırımcıların Üzerine Düşen Görevler

Yapı Kültürüne Katkı: Özel mülkiyet sahibi yatırımcıların kentsel mekân üzerinde inşa ettiği yapı ister tekil konut ister alışveriş merkezi olsun kentin kimlikli yapısına olumlu ya da olumsuz yansımaları olacağı açıktır. İnşa edilen yatırımın büyüklüğü ne olursa olsun yatırımcı kente karşı sorumludur. Bu nedenle yapım aşamasına geçilmeden önce uzmanlar denetiminde kentsel mekânın kimlikli yapısına uygun projeler geliştirmek üzere mülkiyet sahiplerine koşullu haklar verilebilir.

Yapı Değeri: Kentsel mekân üzerinde inşa edilen yapı için yapılan yatırım bir ömür boyu yapının kullanılacağı düşüncesine dayandırılmalıdır. Günü kurtaran geçici çözümler kimlikli bir mekân oluşturmada yapılar ile sağlanacak bütünlüğü bozacak ve yer'e dönüşen mekânlar tasarlamada başarısız olunacaktır.

6.2.1.4 Şehir Plancıları ve Mimarların Üzerine Düşen Görevler

Mesleki Başarı: Her iki disiplininde yatırımcı ve inşaat sektörü arasında kurduğu köprü kentsel mekânın şekillenme biçimine de etki eden en önemli unsurlardan biridir. Disiplinler arası çalışmanın ürünü olan kentsel mekânda doğru yapılan rehberlikler sonucu ilkesel anlamda başarılı sonuçlar elde edebilecektir. Bu nedenle yatırımcının gereksinimleri doğru kavranmalı ve mekânın kimliğine uygun çözümler üretilerek uygulama aşamasında doğru ürünün elde edilebilmesi için rehberlik hizmeti devam ettirilebilir.

Tanıtım: Her iki disiplinde mekân kalitesinin hangi anlamlara karşılık geldiğini, yer oluşturma ilkelerinin başarılı bir mekân tasarımında neden gerekli olduğunu ve estetik değer oluşumunun hangi parametrelere temellendiğini kamuoyuna duyurması gerekmektedir. Bu amaçla da medyanın dikkatini bu yöne çekmek üzere plancı ve mimarların mesleklerini ve aynı zamanda kentsel mekân üzerine geliştirilen stratejileri tanıtma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle düzenlenecek yarışmalar, ödül törenleri, en başarılı kentsel tasarım ürünleri ya da en iyi yapıların sergilendiği birçok organizasyon medya aracılığı ile tanıtılarak ve kamuoyunun dikkati bu yöne çekilerek bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.

6.2.1.5 İnşaat Sektörünün Üzerine Düşen Görevler

Kalite Artırımı: İnşaat yöntemlerinde yeniliklerin takip edilerek mimari mirası korumak adına, yapı kültürünü geliştirmek adına ve estetik değer oluşumunda kimlikli mekânlar oluşturmak adına malzeme kullanımda dil birliğini sağlamak için diğer ilgili meslek grupları ile işbirliği yapılabilir. Aynı zamanda maliyet ve teknik açıdan doğru çözümler üretilerek karşılanabilir projeler ile yatırımcıyı kaliteliye yönlendirme ve kaliteli yapı üretimine özendirme yoluna gidilebilir.

6.2.1.6 Eğitim Kurumlarının Üzerine Düşen Görevler

Bilinçlilik Düzeyi Artırımı: Erken yaşta alınacak olan çevre bilinci, çevre tasarımı gibi dersler, mekân üzerine soru sorma ve mekânı yorumlama gereksinimini erken yaşta kazandırmak üzere atılacak ilk adımdır. Bu nedenle okul ders programlarına kent kültürü ve yapı kültürüne yönelik dersler eklenebilir. Yetişkinler için de paneller, sempozyumlar vb. eğitici çalışmalar hazırlanarak ve katılımın sağlanması için özendirici programlar geliştirilerek kentsel kalite, kentsel estetik konularında toplumun bilinçlilik düzeylerinin artırımına gidilebilir.

Son söz olarak; yer oluşturma ilkeleri ve ona eklenen estetik değer algısı ülkeden ülkeye, gelişmişlik düzeyinden, toplumsal değerlere, kültürel alışkanlıklardan, ekonomik sahipliliğe kadar birçok parametreye bağlı olarak gelişmesine karşın özünde, onu anlayabilecek ve yaşama geçirebilecek bilinçli aktörlere gereksinim duymaktadır. Kahler'in (2001) aktardığı gibi;

“Eğer herşey, topluluğun ortak çabasıyla bütün duvar yazılarının temizlenmesi, bütün çirkin binaların tamamen yıkılmayacaklarsa bile yeni cephelere kavuşturulması ve bütün kamuya ait mekânların "düzene sokulması" kadar kolay olsaydı iyi olurdu. Ama böyle projeler, destekleyecek paranın olmayışı yüzünden değil, bunu yapacak kişilerin olmayışı yüzünden imkansızdır ve bunun sonucunda da bir binayı "çirkin" yapan şeyin ne olduğu üzerinde uzlaşmanın bir yolu yoktur.”

Bu nedenle kentsel mekân'ı yer'e dönüştürürken ilkesel rotalarımızı tutturmadan önce bu yolda kendini adayacak bilinçli bir topluma gereksinim duyacağımız gerçeği yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu bilincin oluşturulmasında kullanıcıları da sürece dâhil ederek kendilerini mekâna ait hissetmelerini sağlamak ve yer oluşturma sürecini desteklemek adına özendirici yaklaşımlar geliştirilmelidir. Çalışma salt meslek kişisi olarak dahi tez kapsamında derinlemesine incelenen kavramlara dair oluşturulabilecek mesleki yaklaşım için yönlendirici olması açısından kaynaklık teşkil etmektedir.

KAYNAKLAR

- Abercrombie, S. (1984). *Architecture as an Art: An Aesthetic Analysis*. New York: Harper & Row, Publisherss,.
- Adam, R. (2008). *Globalization and Architecture/Küreselleşme ve Mimarlık*. (Ş.G Dündar Çev.). EgeMimarlık. (66). 26-31.
- Altaş, N. E., (1994). *Kalite kavramı üzerine bir inceleme: Fiziksel çevrede kalite parametreleri modeli*. Journal of İstanbul Technical University. 52. (3-4). 37-48.
- Aru, K.A. (1998). *Türk Kenti*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Atay, Ç. (1978). *Tarih İçinde İzmir*. Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını:3. İzmir: Tifset Basım.
- Aydınlı, S. (1993). *Mimarlıkta Estetik Değerler*. (İnceleme Raporu). İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi. İstanbul.
- Balamir, A.K. (1993). *Mimarın Kimlik, Meşrutiyet, Etik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı*. Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II: Kimlik-Meşrutiyet-Etik. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.7-9 Ekim. (24-30).
- Ballice, G. (2004). *İzmir Kent Kimliği Oluşum Sürecinin Konut Yapıları Üzerinden İncelenmesi*. Egemimarlık. (52).
- Bauman, Z. (1996). *From Pilgrim to Tourist- or a Short History of Identity*. Questions of Culturel Identity. (s:33). Londra: Sage.
- Ceylan, T. M. (1988). *Fotograf, Estetik Ve Görüntü Üzerine Denemeler*. İstanbul: İfsak yay.

Cimcöz, A. (1991). *Mimaride Estetik*. DEÜ Mühendislik Mimarlık Fakültesi Yayınları. (21).

Conti, Dr. F. (1997). *Barok Sanatını Tanıyalım*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Correa, C. (1983). *Quest for Identity, Architecture and Identity, Exploring Architecture In Islamic Culture ISeminar*. Universiti Teknologi Malaysia any Ministry of Culture. 25-27 (July). 10-13.

Dear , M. J. (2001). *The Postmodern Urban Condition*. Blackwell Publisher.

Doğan, M.H. (2003). *Estetik*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Dündar, Ş. (2002). *Mekan Organizasyon Bilimlerinin Yeniden Yapılanmasında Bir Araç Olarak Kentsel Tasarım*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Erdoğan, E. (2006). *Çevre ve Kent Estetiği*. ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi. 8. (9).

Ergün, M. (2007). *Estetik-Sanat Felsefesi*. Ders Notları.

Ersoy, Z. (2002). *Konut Mekanından Ev Mekanına: Farklı Mekansal Biçimler*. Arredamento Mimarlık.(200/04). 92-94.

Erzen, J. (2006). *Çevre Estetiği*. ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları, ISBN: 975- 7064-96-3.

Erzen, J. (2007). *Kent Estetiği: Türkiye Estetik Kongresi'nde "Çevre, Kent Ve Mimarlık" Üzerine Çevre, Kent, Mimarlık*. Mimarlık Dergisi. (334).

Fauole, P. (1995). *Squares in Contemporary Architecture*. Amsterdam: Waanders Publishers Architectura & Natura Pres.

Flickr Photosharing. (May 28, 2008). June 22, 2008, from
<http://www.flickr.com/photos/hammarn/495932623/>

Flyhahn Travel Guide in Germany. (June 22, 2008). June 22, 2008, from
<http://www.flyhahn.com/cities/koblenz-travel-guide.htm>

Fyfe R. N. (Ed.). (1998). *Images of the Street Planning Identity and Control in Public Space*. Routledge.

GÜNAL, B. ve ESİN, N. (2007). *İnsan – Mekân iletişim modeli bağlamında konutta psikososyal kalitenin irdelenmesi*. İTÜ dergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, 6, (1).

Günay, B. ve Selman, M. (1994). *Kentsel Görüntü ve Kentsel Estetik Örnek Kent: Ankara. Kent, Planlama, Politika, Sanat*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını.

Gürbilek, N. (2001). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.

Gürsel, Y. (1993). *Değişme Koşullarında Kimlik-Meşrutiyet-Etik*. Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II: Kimlik-Meşrutiyet-Etik. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi. (7-9 Ekim). 38-42.

Güvenç, B. (1991). *Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler*. Mimarlık Dergisi. (1). 19-28.

Hacıhasanoğlu, I. ve Hacıhasanoğlu, O. (1995). *Mimari ve Kentsel Kimlik-Venedik Örneği*. Yapı-Kültür, Sanat ve Mimarlık Dergisi, 158, (46-50).

Harvey, D. (1993). *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change*. J. Bird & B. Curtis et al. (Ed.) *From Space to Place and Back Again: Reflections on the Condition of Postmodernity.*, Routledge, London, 3-29.

In the Historic Section of Koblenz. (May 28, 2008). June 22, 2008, from

<http://www.holiday-apartment-koblenz.de/Koblenz/Muenzplatz/Muenzplatz.html>

İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi.

James, C.K. (2000). *German Architecture for a Mass Audience*. Routledge.

Kagan, M. (1993). *Estetik ve Sanat Dersleri.*(A. Çalışlar, Çev.). 2. Basım, Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi:1982).

Kahler, G. (Ed.). (2001). *Almanya'da Yapı Kültürü Üzerine Durum Raporu Mevcut Durum Ve Tavsiyeler.* (A. Şentek, ve N. Kennedy, Çev.). Almanya: Ulaşım, Yapı ve Konut Bakanlığı.

Kancıoğlu, M. (2005). *Çevresel İmaj, Kimlik ve Anlam Kapsamında Turizm Binalarına İlişkin Kullanıcı Değerlendirmeleri.* Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 10 (2), 49-62.

Kemeraltı Kentsel Tasarım Rehberi, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu- Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayını Mimf Yk-04 03 -2003.

Knox, P.L. (1982). *The Social Production of the Built Environment.* Ekistics: The Problems and Science of Human Settlements, (295), 291-297.

Knox, P.L. (1982). *The Social Production of the Built Environment*. Ekistics: The Problems and Science of Human Settlements. (295). 291-297.

Koblenz European Workshop-2006 Tanıtım CD'si

Konak Belediyesi *Kent Yenileme Çalışmaları 2004-2009* "İzmir'i İyileştirmek" adlı broşürü.

Kuban, D. (1973). *Mimarlık Kavramları*. İstanbul: İTÜ Yayınları.

Küçükçetin,Z. (12 Şubat 2007).kent estetiği.*Alanya Gazetesi*.15 Haziran 2008,
http://www.alanyagazete.com/makale_oku.asp?kayno=284/kucukcetin-2007.

Lash, S.(1994). *Replies and Critiques. Expert systems or Situated Interpretation? Culture and Institutions in Disorganized Capitalism* . U. Beck, A. Giddens, S. Lash, (ed.), *Reflexive Modernization, Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order* . (s:198-215). Cambridge: Polity Pres.

Maciuka, J. V. and Etlin, R.A. (Ed.). (2005). *Before the Bauhaus : Architecture, Politics and the German State, 1890-1920 (Modern Architecture and Cultural Identity)*. Cambridge University Press.

Mackensen, E. (2006). *Ders Notları*.

Madanipour, A. (1996). *Urban Design and Dilemmas of Space*. Environment and Planning D: Society and Space. (s:331-355).

Mavi Yeşil Sağlıklı Yaşam, (21. Haziran.2008). June 22, 2008, from
<http://www.maviyesil.com/icerik.cfm?id=459>

Morss, S. B. (1989). *Dialectics of Seeing: Walter Benjamin and the Arcades Project*, Cambridge, Mass:MIT Pres.

Mutman, M. (1994). *Üretilen Mekan, Yokolan Mekan*. Birikim. (64-65). 81-196.

Newman P.ve Thornley, A. (1996). *Urban Planning in Europe*. Blackwell Publisher.

Norfried P. (1997). *The Park is Dead, Long Live the Par*. Landscape Design Journal. (263). ISSN: 0020-2908. UK.

Önder, S. Ve Aklanoglu, F. (2002). *Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi*. S. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi 16. (29). 96-106

Özkan, S.,Turan, M., Üstüncök, O. (1979). *Institutionalised Architecture, Vernacular Architecture and Vernacularism in Historicial Perspective*. METU Journal of the Faculty of Architecture Author Index For Volumes (1-10). 127-156.

Özkırımlı, A. (1990). *Türk Edebiyat Ansiklopedisi, C.2*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Özsoy, A., Altaş(Esin), N., Ok, V., Pulat, G., eds. (1995). *Toplu konutlarda davranışsal Verilere Dayalı nitelik Değerlendirmesi*. Araştırma Raporu TUBİTAK, INTAG 102.

Öztan, Y. (1998). *Kentler ve Meydanlar*. Maison Française Dergisi. (33). 154-157.

Picasa Web Albümleri. (June 15, 2008). June 22, 2008, from

<http://picasaweb.google.com/lh/view?q=koblenz&psc=G&filter=1#5075658364408404114>

Project For Public Spaces. (June 21, 2008). June 22, 2008, from

http://www.pps.org/great_public_spaces/

Raban, J. (1974). *Soft City*. Londra: Hamish Hamilton.

Rapoport, A. (1983). *Environmental Quality in the Metropolitan Areas and Traditional Settlements*. Habitat International. v: 1. (3-4). 37-63.

Rasmussen, S.E. (1994). *Yaşanan Mimari*. İstanbul:Remzi Kitabevi.

Reicher, C. (2005). *Almanya'da Kentsel Planlama: Şehri ve Çevresini Yeniden Dönüştürmek!*.(H. Sinemillioğlu, Çev.). Planlama Dergisi. 33. (Mart). 56-64.

Schwarz, Ullrich (2002). *New German Architecture*. Hatje Cantz Publishers.

Sennett, R. (1999). *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam*. (S. Sertabiboğlu, C. Kurultay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Souriau, E. (1970). *Clefs pour L'Esthetique*. (M.H. Doğan, Çev.). Seghers.

Suher, H. (1995). *Kent Kimliğine Etkili Yasa Uygulamaları*. Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu.3-12.

Stadt Koblenz. (February 22,2005). June 15, 2008, from

<http://www.barrierefreies.koblenz.de/startseite/index.html>

Stadt Koblenz Kultur. (June 22, 2008). June 22, 2008, from

http://www.koblenz.de/stadtleben_kultur/koblenz_allgemeine_infos_e.html

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayını Mimf Yk-05 03 -2003.

- Şekeroğlu, G. (2008). *Kent Estetiği*. Defne Kültür Sanat Gazetesi. 2. (10).16.
- Şentürer, A. (1995). Mimaride Estetik Olgusu; 'bağımsız-değişmez' ve 'bağımsız-değişken' Özellikler Açısından Kavramsal, Kuramsal ve Deneysel bir İnceleme. (İnceleme Raporu). İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi. İstanbul.
- Tanyeli, T. (2002). *Türk'ün Mimarlıkla İmtihanı: 1980-2005*. Güncel - Osmanlı Bankası Müzesi'nde Söyleşi Dizisi. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi
- Tunalı, İ. (1983). *B. Croce Estetik'ine Giriş*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Tunalı, İ. (1996). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uysal, M. (2006). *Özgürlük ve Bağımsızlık*. *Us* Atölyesi Dergisi. (14).
- Wikipedi İnternet Ansiklopedisi*. (July 05, 2006). June 22, 2008, from http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:Panorama_Koblenz.jpg
- Wowturkey Fotoğraf Paylaşım Sitesi*, (15, Haziran, 2008), June 22, 2008, from <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=3226>
- Yardımcı, S. (2005). *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yerliyurt, B. (2002). *Kent Kimliği, Kent Estetiği ve Turizm Olgusu Paralelinde Değişen Alanya'nın; Kentsel Estetik Sorunları Üzerine İrdemeler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Yeter, E. (1991). *Federal Almanya'da Mahalli İdareler*. Türk İdare Dergisi. Mart - 1991. (390). Ankara: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yayınları.

Yiğitcanlar, T ve Arkoç, G. (2006). Bir Kentleşme Klasığı: Almanya.

Zukin, S. (1995). *The Cultures Of Cities*. Oxford: Blackwell Publishers.